

PRÆLECTIONES JURIS CANONICI

QUAS

JUXTA ORDINEM DECRETALIU GREGORII IX.

TRADEBAT

IN SCHOLIS PONT. SEMINARII ROMANI

FRANCISCUS SANTI
PROFESSOR.

EDITIO TERTIA EMENDATA ET RECENTISSIMIS DECRETIS ACCOMMODATA

CURA

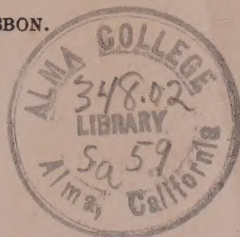
MARTINI LEITNER,

DR. JUR. CAN.

VICERECTORIS IN SEMINARIO CLERICORUM RATISBON.

LIBER V.

RATISBONÆ, ROMÆ ET NEO EBORACI.
SUMPTIBUS ET TYPIS FRIDERICI PUSTET,
S. SEDIS APOSTOLICÆ TYPOGRAPHI.
MDCCCIC.

Imprimatur.

Ratisbonæ, die 20. Octobris 1899.

Dr. Franc. Xav. Leitner,
Vic. in Spir. Gen.

Monitum Editoris.

„Laus Deo“ læti fini Libri V. simulque totius Commentarii apposuimus. Gratum autem animum declarare non prætermittimus doctis illis viris qui in recensendo priores libros, judicia sua ac vota operi valde favorabilia exprimebant; at Commentarium clarissimi Professoris Santi funditus commutatum reformare — uti quidam desiderabant — opportunum non videbatur.

In Libro V. occurrent minores mutationes et additiones in titulis fere singulis, majoris momenti præsertim in titulis 5. et 39. Doctrinam de censuris quasi integram transformandam fuisse juxta novissima Sedis Apostolicæ decreta per se patet. Utinam Tractatus noster qui procedit a titulo *De Summa Trinitate* et *Fide catholica*, multos coadjuvet, ut ambulent in fide catholica per viam justitiæ ad Summam Trinitatem.

Decretalium Gregorii IX.

Liber V.

TITULUS I.

De accusationibus, inquisitionibus et denuntiationibus.

1. In libro V. Decretalium agitur de criminibus et de pœnis, quibus jus Canonicum plectit delinquentes. Initio tractationis sermo instituitur de modis quibus a publica auctoritate cognitio alicujus criminis possit haberi. Modi autem hujusmodi tres sunt: *accusatio, denunciatio, inquisitio*.

2. Accusatio communiter definitur juxta l. 17. C. h. t.: '*Criminis alicujus apud judicem competentem legitime facta delatio ad publicam vindictam*.' Hæc notio desumpta est ex jure romano, in quo reputatum est crimen non solum offendere societatem, sed etiam unumquodque individuum, cujus propterea intererat crimen puniri. Quare poterat quisquis civis ob bonum reipublicæ provocare legitimo modo contra delinquentem publicam vindictam.

Accusatio autem proprie dicta *legitime* fieri debet, idest accusator debet libello subscribere, et obligationem suscipere probandi crimen objectum sub ea conditione, ut si defecerit in probationibus, subire teneatur *pœnam talionis*, idest pœnam, quam subiisset reus, si crimen contra ipsum probatum fuisset.

3. Ad constituendam proprie dictam accusationem requiritur 1°. ut accusator fiat *actor causæ*, idest causam faciat propriam; 2°. ut *designet* in libello crimen *in specie* et ejus auctorem; 3°. ut invocet *articulum legis* in quo decernitur pœna applicanda reo; 4°. ut assumat obligationem *subeundi pœnam* invocatam contra accusatum, quoties crimen non demonstret.

4. Cum vero desiderium boni publici et legum custodiæ non semper idem perseveraverit, nec proinde veri accusatores haberentur, ne crimina impunita essent, inducta est simplex *denunciatio*, quæ nihil aliud est quam '*sola delatio, seu manifestatio criminis facta superiori absque ulla obligatione probandi crimen, aut subeundi pœnam talionis*'.

Communiter denunciatio distinguitur ut alia sit ex *caritate*, quæque et *evangelica* appellatur, alia sit *judicialis*. Prior fit superiori tamquam patri non ad publicam vindictam, sed ad emendationem rei denunciati; secunda est quæ fit coram superiore tamquam iudice, qui procedere debet, iuridica forma servata.

Denunciatio hujusmodi a doctoribus subdividitur in *privatam* et *publicam*. *Privata* dicitur ea, qua denunciatus intendit solummodo suam indemnitatem, et remotionem periculi sui, quamvis occasione capta ab hac accusatione, iudex procedat ad vindictam publicam. — *Publica* denunciatio ea est, qua intenditur principaliter expiatio pœnæ causa ultionis publicæ a reo tolerandæ.

5. Tertius modus cognoscendi crimina est *inquisitio*. Siquidem cum communiter insufficientes evaderent ad cognoscenda crimina accusatio et denunciatio, præsertim ob minas iniquorum hominum, inductum est aliud medium iuridicum pro criminibus cognoscendis, scilicet *inquisitio*. Auctoritas publica quidem munere suo vigilandi fungens, instituere tenetur examen et indaginem accuratam ad detegenda crimina et auctores eorum.

6. Porro *inquisitio* hæc, alia est *generalis*, alia est *specialis*, alia est *specialissima*. *Generalis* *inquisitio* nihil aliud est '*nisi vigilantia assidua auctoritatis qua curat prævenire crimina*'. Melius est enim impedire crimen patrandum, quam punire crimen jam patratum. Quare *generalis* *inquisitio* potest institui, quamvis crimen perpetratum non fuerit, sed timetur ne forte patretur. — *Specialis* *inquisitio* est ea, quæ instituitur post admissum crimen in societate, ut cognoscatur species individua criminis: locus, tempus, circumstantiæ, et auctor, qui ignoratur. — *Specialissima* *inquisitio* est ea, quæ instituitur circa aliquam personam determinatam suspectam de crimine, utrum revera auctor fuerit criminis, necne.

7. Hisce positis de notione materiæ tituli, quæritur *quinam possint in iudicio criminaliter accusare*. Quoniam accusatio in publicum bonum redundat, omnes possunt accusare nisi a jure arceantur.

Et 1°. ob defectum ætatis *impuberes* ab accusando repelluntur; 2°. *mulieres* etiam ob infirmitatem sexus accusare non possunt; 3°. *Clerici* et *Monachi* idest *Regulares* non possunt accusatoris partes gerere, ne sæcularibus negotiis sese immisceant, tit. '*Ne Clerici vel Monachi* (III. 50), et eo magis prohibentur si crimen secum ferret pœnam capitis vel mutilationis; hoc enim in casu irregularitati subjicerentur; c. 21. '*De homicidio*' (V. 12). Qua in re animadvertimus Clericum vel Religiosum non incurrere irregularitatem, quoties absque designatione personæ vel pœnæ, inculcat in genere magistratui onus inquirendi et puniendi malefactores et perturbatores publicæ tranquillitatis; vel quoties ob compensationem damni, vel remotionem periculi persequatur coram iudice aliquem delinquentem, dummodo vero protestetur se non accusare ad vindictam publicam promovendam, et ad pœnam sanguinis inducendam contra reum, sed solummodo ad damnum vel vitandum vel sibi compensandum, c. 2. '*De homicidio*' (V. 4) in 6°. — 4°. *Magistratus* et *miles* arcentur ratione officii ab accusando, ne distrahantur a munere suo. — 5°. *Infames* et qui *suspecti sunt de calumniâ*. C. 17. C. 6. q. 1. et c. 2. C. 3. q. 5. — Pariter ob dubiam fidem prohibentur accusare *inimici graves* seu *capitales* et qui eos *frequenter adeunt*. Suspecti de bona fide censentur etiam qui *pecuniam* receperunt *ad accusandum*, nec non *inopia laborantes*. Quando autem *pauperes* arcendi sint tamquam suspecti, relinquitur arbitrio iudicis. — 6°. Ob suspicionem calumniæ *Infideles*, *Judæi* et *Hæretici* non admittuntur ad accusationem promovendam contra Christianos, c. 24. C. 2. q. 7. — Ob eamdem rationem non facile admittendi sunt *Laici* ad accusandos Clericos. Possunt enim moveri ad accusandum ex odio contra Clericos concepto, ob fidele sacri ministerii exercitium. — 7°. Ob vinculum cognationis et debitam reverentiam *liberi* arcentur ab accusatione promovenda contra parentes, et viceversa, nec *frater* fratrem aut sororem accusare potest.

8. Hæc autem dicta sint de criminibus *communibus*, et de injuria non sibi illata; nam si agatur de injuria sibi illata vel de morte propinquorum, vel de criminibus atrocioribus possunt etiam superius excepti officium accusatoris implere. Crimina autem *excepta* sunt crimina, quæ diriguntur 1°. contra *Deum*, scilicet *blasphemia*, *apostasia*, *hæresis*, *simonia*, *magia*, *sacrilegium*; 2°. quæ *bonum publicum* directe afficiunt, scilicet crimina *læsæ majestatis*,

latrocinii, falsæ monetæ, fraudatæ annonæ. In hisce autem criminibus Clerici et Religiosi, ne incurrant irregularitatem, debent accusare non ad vindictam publicam et ad pœnam sanguinis, sed ad utilitatem vel propriam vel Ecclesiæ procurandam.

9. Hæc quæ verificantur in accusatione etiam verificantur in *denunciatione publica* criminali, idest qui arcentur juxta dicta ab accusatione perficienda, arcentur etiam a proponenda publica denunciatione, non autem a privata. Privata enim potius est actio civilis, quam criminalis, publica autem contra reum delinquentem, eundem sortitur effectum, quem sortitur accusatio.

10. Relate ad inquisitionem, quæritur *utrum semper et quomodocumque possit institui inquisitio criminum.*

Inquisitio generalis procul dubio potest et debet a superiore communitatis semper fieri, quia advigilare debet ne crimina perpetrentur. Inquisitio autem specialis post patratum crimen institui debet. At non ita dicendum est de specialissima. Ea enim non semper potest institui, quia nimis gravis esset pro auctoritate, nec debet, quia cives honesti non sunt ex levi etiam et despicienda suspicione aliqua molestia afficiendi. Igitur juxta c. 24. h. t. potest hæc inquisitio institui, quando contra aliquam personam fundata adsit suspicio admissi criminis. Hæc autem suspicio habetur 1º. quando publica *diffamatio* verificetur; 2º. quando *denunciatio* locum habeat.

De modo procedendi extrajudicialiter ex informata conscientia.

11. Quoniam jus Præsulum Ecclesiæ procedendi contra Clericos ex informata conscientia ab aliquibus denegatur, ab aliquibus autem ultra suos legitimos limites protrahitur, hinc loco appendicis ad titulum '*De accusationibus*' de hoc jure pertractandum.*)

Hoc jus in eo consistit ut 'Prælati ecclesiastici ex justa causa sibi que sufficienter cognita possit Clerico denegare ascensum ad ordines superiores, vel eundem suspendere ab ordinum receptorum exercitio'. Ita in c. 1. sess. 14. *De ref.* in Conc. Tridentino; cfr. dicta in tit. *De temp. Ord.* (I. 11) n. 51. 1º.

*) Vide etiam *Institutiones Juris publ. eccles.*, F. Cavagnis, Vol. II. pag. 153. necnon Commentarium nostrum in tit. *De temp. Ordin.* (I. 11) nn. 49—51., pag. 145 sqq.

12. Cum facultas procedendi extrajudicialiter ex informata conscientia Prælati Ecclesiæ competat ex jure communi duo sequuntur 1°. non obligari Episcopum ad *manifestanda Clerico motiva* inflictæ pœnæ. Ita etiam respondit S. C. Episcopo *Vercellensi* d. 21. Martii 1743. 2°. Non concedi contra decretum Episcopi seu Prælati remedium *appellationis* ad tribunal superius, ex. gr. ad tribunal metropolitanum, nec teneri Episcopum ad manifestandam Metropolitano causam decreti sui. Ita S. C. Concilii respondit Archiepiscopo *Remensi* d. 21. Apr. 1668. At Clericus poterit per viam *recursus* adire *Apostolicam Sedem*, cui Episcopus motiva inflictæ pœnæ manifestare tenetur; cfr. cit. tit. n. 51. 3°.

13. Quoniam verba Tridentinæ dispositionis generalissima sunt, ea comprehendunt etiam Clericos *arctatos ad ordines*, idest Clericos possidentes beneficia, quibus ordo aliquis adnexus est. Attamen Clericus arctatus ad ordinem suscipiendum, si ex decreto episcopali impeditus fuerit, interim, ne pœnæ multiplicentur, non incurrit pœnas contra arctatos negligentes inflictas. Ita S. Congregatio respondit d. 22. Junii 1682.

14. Quæritur utrum valeat dispositio Tridentini etiam pro criminibus *publicis*?

Contendimus Concilium Tridentinum facultatem procedendi extrajudicialiter Prælati concessisse solummodo in criminibus occultis; et quoad crimina *publica* reliquisse disciplinam *veterem*, quæ ordinem judicalem requirit in delinquentibus etiam Clericis puniendis c. 1. n. 51. 2°.

15. Quod ut demonstretur sciendum est, jure Decretalium Clericos *sæculares* ob crimen occultum ab Episcopo *moneri* quidem potuisse, non autem repelli ab ordinibus superioribus suscipiendis, vel suspendi a ministerio ordinis jam suscepti. Ita in c. 4. *De temporibus Ord.* (I. 11) et in c. t. nn. 49—50. Receptum erat enim principium *Innocentii III.*: 'Ecclesiæ datum est tantum de manifestis judicare'; c. 31. '*De simonia*' (V. 3). Verum pro *Regularibus* aliud invocatum est principium 'Honestius et tutius est subjectis, impendere obedientiam debitam præpositis'; simulque statutum fuit non posse Episcopum Clericum aliquem regularem ad altiores Ordines promovere contra votum Prælati sui, qui potest secreta crimina Religiosi cognoscere, ob quæ indignus sit elevatione ad gradum sublimiorem; c. 5. cit. tit.

16. Jamvero omnibus rite perpensis dicendum est, Tridentinum correxisse c. 4. '*De temporibus Ordin.*' (I. 11) et extendisse ad Clericos sæculares dispositionem c. 5., quæ exclusive erat pro regularibus. Et sane 1°. id eruitur ex principio invocato a Patribus Tridentinis, quod ipsis verbis concipitur ac exhibetur in c. 5. '*De temporibus Ordin.*' Ergo quemadmodum in c. 5. '*De temporibus Ordin.*' sermo est de criminibus occultis taxative ita a pari dicendum est Tridentinum loqui solummodo de occultis criminibus, non vero de publicis. 2°. Tridentinum alludens ad prohibitionem ascensus ad ordines altiores, et ad suspensionem a susceptis *expresse* nominat crimen *occultum*. 3°. Si voluisset concedere Episcopis facultatem procedendi extrajudicialiter ad Clericos suspendendos ex crimine publico, immutasset, immo evertisset disciplinam veterem judiciorum hac in re, subjiendo omnia arbitrio Præsulum ita ut nec locus esset appellationi. At hoc fecisse non præsumitur, tum quia *expresse* declarasset se corrigere et immutare velle antiquam hanc disciplinam, tum quia cum alias sermo est de puniendis criminibus publicis Clericorum ex. gr. Concubinatus, Tridentini Patres determinant formam publicam procedendi, quæ servanda prorsus est ab Episcopis.

17. Accedit tandem resolutio S. C. Concilii d. 22. Junii 1582, qua declaratum est Tridentinum Decretum correxisse c. 4. '*De temporibus Ordin.*' (I. 11) et ampliasset c. 5. ejusd. tit. Ita nempe ut quod valebat pro regularibus, etiam ad sæculares Clericos extenderetur. Hinc quoties in S. Congregatione actum est de suspensione irrogata ex informata conscientia, et non servato ordine judiciali ob crimen publicum, suspensionis decretum irritum declaratum est; cfr. cit. tit. n. 51. 2°.

Quare relate ad *publica* crimina manet ordo procedendi publicus et juridicus, quoad vero *occulta* potest Episcopus extrajudicialiter et ex informata conscientia procedere ad suspensionem Clerici in ministerio suo, vel prohibere ascensum ad Ordines superiores.

18. *Occultum* vero crimen est 1°. illud quod in fore externo *nec probari*, nec condemnari potest; 2°. illud quod licet legitimis probationibus possit demonstrari, tamen id fieri non posset *absque fidelium scandalo, et majori Clerici ipsius delinquentis detrimento*.

Porro ex Tridentino pœna, quam potest Prælatas ex informata conscientia infligere Clericis duplex solummodo est nempe prohibitio

ascensus ad superiores ordines, et suspensio in ministerio ordinum jam susceptorum.

19. Hæc vero suspensio adeo valet ut si Clericus suspensus eam spernens ministrat in ordine suo, incurrat *irregularitatem*. Quam quidem pœnam incurrit Clericus etiamsi videns decretum suspensionis laborare falso supposito recursum habuerit ad Apostolicam Sedem et interim ordinem exercuerit, quia recursus ipse non suspendit virtutem decreti Episcopalis.

20. At irregularitatem non incurreret clericus si ministraret in ordine suo post suspensionem datam ab Episcopo ex informata conscientia in crimine *publico*, quod tamen *non subsistit*. Ita respondit S. C. Concilii in *S. Agathæ Gothorum* dd. 26. Febr. et 28. Maji 1853. Ratio est quia sententia ab Episcopo lata non solum est injusta ob crimen falso suppositum, sed etiam *invalida* quia contraria dispositioni Concilii Tridentini in c. 1. sess. 14. *De Reform.*

21. Quæri posset *quousque sese extendat* potestas Episcopi in pœna suspensionis infligenda ex informata conscientia.

Concilium Tridentinum concedit Episcopo facultatem suspendendi Clericum delinquentem a suis ordinibus seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis. Ergo Clericus ab Episcopo suspendi potest non solum ab ordine, sed etiam *ab officio*.

22. Poteritne suspendi Clericus ex informata conscientia etiam *a beneficio*?

Authenticam responsionem non habemus. Verum duplex ratio suppetit pro *affirmativa* sententia. 1°. Beneficium datur propter officium. Itaque si pœna afficere potest causam finalem, poterit etiam effectum attingere. 2°. Licet pœna sit strictæ interpretationis, tamen facultas concessa ad puniendum est res favorabilis, quia est liberalitas quædam superioris concessa inferiori ut magis expedite possit suo munere fungi.

TITULUS II.

De calumniatoribus.

1. Quod magis in accusationibus vitandum est, crimen est *Calumniæ*. Quare post titulum de accusatoribus statim præsens subnectitur titulus.

Calumniator ille est *'qui innocentem per malitiam falso eidem impacto crimine in judicium trahit'*.

2. Juxta dispositionem juris Romani in l. 8. C. h. t., calumniatores præter *expensas* quas accusato reficere tenebantur, notabantur *infamia* et *pœna talionis* muldebantur.

Hodiernis moribus adhuc pœna infamiæ in usu est, pœna autem talionis obsolevit, et in ejus locum successit pœna extraordinaria prudente arbitrio judicis infligenda. In c. 1. h. t. contra Clericos calumniatores statuta est pœna depositionis, et exillii, sed ex contraria consuetudine factum est, ut etiam pro Clericis pœna extraordinaria servaretur, arbitrio judicis ecclesiastici relicta juxta culpæ qualitatem.

3. Calumnia juxta Gloss. in c. 2. h. t. verbo 'Calumniandi' præsumitur eo ipso quod accusator vel denunciator crimen nullo modo probaverit. Verum hæc præsumptio est solummodo juris, et proinde admittit probationem in contrarium sensum, immo concurrentibus adjunctis, potest concedi accusatori vel denunciatori canonica purgatio; c. 2. h. t.

4. Ad tituli nostri materiam referenda est Constitutio '*Sacramentum Penitentiae*' data die 1. Junii anni 1741. §. 3. 'Et quoniam' in qua *Benedictus XIV.* reservavit Summo Pontifici absolutionem cujuscunque personæ, quæ vel per *se*, vel studuerit vel procuraverit ut alius accusaret ad Tribunal Ecclesiæ de falso crimine sollicitationis ad turpia innocentem Confessarium, quod quidem peccatum calumniosæ accusationis est reservatum Romano Pontifici, quamvis nullam censuram unitam habeat. Idest casus hic est reservatus de *se*, et non propter censuram. Et quidem licet facta fuerit a calumniatore retractatio, tamen casus perseverat adhuc reservatus.

Pauca sunt explicanda: 1. Quid significet »crimen sollicitationis ad turpia«, inferius videbimus, ubi de hoc crimine. 2. Requiritur ut accusatio fiat ad *tribunal Ecclesiæ*, non sufficit quando falso accusatur sacerdos in populo vel apud tribunal *civile*. 3. Verbum »*innocentem* Confessarium« non solum verificatur quando Confessarius *generaliter* innocens est, sed etiam quando innocens est respectu criminis accusati tantum. 4. *Benedictus XIV.* absolutionem hujus criminis sibi reservat suisque Successoribus, nisi in fine vitæ et excepto mortis articulo. Quoniam ergo agitur de reservato absque censura, quæritur, an reservatio incurratur etiam

ab ignorantibus? deinde an ab hoc reservato præter mortis articulum nemo Pontifice inferior possit *absolvere*? Hoc crimen cujus absolutio Papæ reservatur, non videtur reservatum quando ignoratur reservatio;* cfr. tenorem ipsius Const. *Sacram. Pæn.* necnon DD. v. gr. *Lehmkuhl* II. n. 407. 6º. — Absolvere autem a crimine reservato potest *Papa* semper, deinde delegatus a Summo Pontifice, tandem in mortis articulo quicumque sacerdos. At nostris temporibus potestas absolvendi amplius se extendit. Etenim quicumque confessarius potest absolvere ab hoc reservato »in casibus vere *urgentioribus*, in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiæ, super quo Confessariorum conscientia oneratur«, ex decreto S. C. Inq. d. 30. Jun. 1886. et responso S. Pæn. d. 7. Nov. 1888. ad I^{um}. Quæ urgentia extendebatur ad casum »ubi durum valde est pro pœnitente in gravi peccato permanere per tempus necessarium ad petitionem et concessionem facultatis absolvendi a reservatis«, S. C. Inq. d. 16. Jun. 1897. (appr. d. 18. ejusd.) At imponendum est semper (nisi expresse delegatum est) onus standi mandatis Ecclesiæ. Ampliora inferius, ubi de censuris.

TITULUS III.

De simonia.

1. Primum crimen, quod in specie exponitur in l. V. est simonia, quæ a *Simone Mago* Samaritano nomen traxit, de quo in *Act.* VIII., 20.

Antiquitus in canonibus crimen hoc appellatum est *labes* simoniaca, vel etiam *hæresis* simoniaca, et sæculis 9. et 10. qui hoc vitio maculabantur, dicti sunt hæretici. Forsitan antiquitus simonia dicta est hæresis, licet per se reapse hæresis non esset, quia Simon Magus post receptum Baptisma, admiratus virtutem Apostolorum operandi prodigia, arbitratus est se posse ab Apostolis pecunia emere virtutem miraculorum patratorum; in quo erravit dicente Scriptura 'Gratis accepistis, gratis date'. Quare Apostoli rejecerunt consilium Simonis magi, et *Petrus* ei respondit: 'Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri'. Sæculo autem 9. et 10. Simoniaci appellati

*) Hæc reservatio ordinarie non ignoratur; etenim Judicis ecclesiastici est docere personam accusantem de pœna quæ imminet falso accusantibus.

sunt hæretici non quia revera hæretici erant, non enim theoretice propugnabatur posse res spirituales pretio temporali comparari, in quo notio hæreseos consistit, sed Simoniaci dicti sunt hæretici, quia adeo excreverunt abusus simoniæ et numerus simoniacorum, ut publica plurimorum agendi ratio quodammodo videretur insinuare depravatum sentiendi modum, circa notionem et naturam jurium et bonorum spiritualium. Ex eadem ratione propagatorum abusus in societate Christiana Clerici concubinarii appellabantur hæretici, licet in theoria concubinitus execraretur a fidelibus.*)

2. Simonia a *D. Thoma* in *Summa Th.* II. II°. q. 100. a. 1. definitur: 'studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali adnexum pretio temporali, vel re pretio æstimabili'.

'*Studiosa voluntas*' dicitur non solum quia *deliberate*, sed etiam quia vitium Simoniæ præcipue procedit *ex callida voluntate* et *ex dolosi animi consilio*; unde fit ut Simonia inter excepta crimina recenseatur, quæ multum quidem nocent, at difficile in foro externo patere et demonstrari possunt. — '*Emendi vel vendendi*'. Hæc verba assumuntur in sensu lato, quatenus quemcumque contractum vel pactum onerosum, vel tacitum vel expressum comprehendunt. Immo comprehendunt etiam contractus innominatos »do ut des, facio ut facias« etc., quia in hisce omnibus contractibus vel conventionibus, res temporalis dari vel promitti potest ea lege ut alter obligetur ad concedendum rem vel jus spirituale, ideoque adest semper correspectivitas inter rem temporalem et rem spiritualem.

Dicitur '*aliquid spirituale*'. Per hoc intelligitur non solum id quod est prorsus incorporeum, uti est gratia sanctificans, vel alia dona Spiritus Sancti, sed etiam quidquid ordinatur ad salutem æternam animarum, uti sunt Sacramenta, Officia Ecclesiastica et Sacramentalia.

Dicitur '*vel spirituali adnexum*' idest quidquid licet per se sit temporale, tamen prout emitur vel venditur habet connexionem in concreto inseparabilem ab aliqua re spirituali, uti sunt vasa consecrata quæ vendantur uti talia, beneficia, jus patronatus.

*) Egregie omnia usque ad *Lateranense IV.* Pontificum et Conciliorum contra simoniam documenta congesta invenies in libro cui titulus *Enchiridion* auctore Henrico *Denzinger*, Prof. Wirceburgensi, nn. 301., 306., 337. necnon 365.

Dicitur tandem *pretio vel re pretio æstimabili*. Hæc verba pressius explicant indolem Simoniaë, quæ consistit in *comparatione* rerum ordinis superioris idest spiritualis, cum rebus ordinis inferioris, nempe temporalis, ita ut temporale sit velut correspectivum rei spiritualis, vel rei quæ spirituali adnexa sit. Jamvero posita hac *comparatione*, res spiritualis vilesceat, et ex dignitate sua decedit induitque naturam rerum communium.

3. Pretium temporale a Doctoribus tripliciter distinguitur, et nomine *muneris simoniaci* designatur, c. 114. C. 1. q. 1. Hinc aliud est '*munus a manu*' aliud '*munus a lingua*' aliud '*munus ab obsequio*'.

Munus a manu indicat non solum pecuniam, sed etiam quamcumque *rem temporalem* sive *mobilem* sive *immobilem*, immo et *jura* quæ in mundo possidentur et suo valore sunt æstimabilia.

Munus a lingua exprimit *laudes*, *preces*, *intercessionem*, quæ ab aliquo in favorem et in utilitatem alterius fiunt cum pacto ut hic alter primo conferat aliquid spirituale, vel aliquid spirituali adnexum. Simonia in hoc casu verificatur, quia laudes, preces, intercessionem, utiles esse possunt et pretio æstimabiles. Hinc Simonia non est si quis precibus vel officiosis actibus compulsus beneficium confert etiam minus digno, relicto digniori.

Manus ab obsequio designat quodcumque *obsequium* vel *servitium temporale* præstitum cum eo pacto, ut ob obsequium vel servitium pretio dignum, vel in ejus compensationem concedatur bonum spirituale, vel aliquid spirituale adnexum. Hinc si famulatus præstetur domino ut ab eo obtineatur beneficium, est locus pacto Simoniaci.

4. Qua in re animadvertimus simoniam verificari etiamsi *nulla sit proportio inter rem temporalem et spirituales*. Attenditur enim solummodo *animus* comparandi rem spirituales cum re temporali, non autem quantitas pretii, dummodo res temporalis etiam minima sit loco pretii rei spiritualis, simonia verificatur. Hinc Doctores dicunt, in Simonia non dari parvitatem materiæ. Quod principium demonstratur ex conceptu Simoniaë necnon ex c. 20. h. t. ubi Clericus qui sex solidos*) pro sua ordinatione solverat, pœna perpetuæ suspensionis plectitur.

*) Principium demonstrari potest quidem ex conceptu Simoniaë, minime vero ex c. 20. h. t. Etenim dicti „solidi“ non representant valorem ho-

5. At diligenter inquirendum est utrum res temporalis minoris momenti præstita fuerit animo Simoniaco, idest cum intentione assequendi rem spiritualem. Nam si secus sit, omnis suspicio Simoniae exulat. Immo parvitas materiae, seu rei temporalis per se, aliis exclusis, potest esse sufficiens indicium seu argumentum ad excludendam penitus labem simoniacam. Et ita explicatur textus c. 18. h. t. ubi *Innocentius* ex modicitate rei temporalis præsumit eam non fuisse datam loco pretii, ut alter obligaretur ad concedendam rem spiritualem, sed datam fuisse ex liberalitate. Cum enim *Strigoniensis* Archiepiscopus electus esset et confirmatus, petiit pallium a Romano Pontifice. Cardinalis missus est ad ferendum pallium, qui cum in equitatu suo indigeret uno equo, eidem Cardinali unum equum Archiepiscopi frater dono dedit. Ex hac oblatione timuit Archiepiscopus, ne esset labe simoniaca infectus. Pontifex respondit longe abesse prorsus maculam simoniacam, quia præsumi non poterat Archiepiscopi fratrem ceu pretium pallii dedisse equum.

De divisione simoniæ.

6. Simonia alia est *juris naturalis* et *divini*, alia est solummodo *juris ecclesiastici*.

Ex jure naturali et divino positivo ceu vere simoniaca condemnata est comparatio rei *per se* spiritualis, vel adnexæ spirituali cum re temporali.

Juris ecclesiastici simonia est, quæ solummodo ab *Ecclesia* interdicatur. Ecclesia autem pœnis suis plectit quidem simoniam juris divini, sed etiam ultro procedit et jure suo positivo prohibet illos actus uti simoniacos, qui licet per se non importarent comparisonem rei spiritualis cum temporali, tamen *periculum* est ne secum ferant eandem comparisonem. Hinc damnatio Ecclesiæ procedit ex periculo simoniæ juris divini. Hinc ex positiva lege Ecclesiæ nova species simoniæ agnoscenda est, quæ proprie dicitur simonia juris ecclesiastici.

diernum (sc. 30 cent. = 24 dl.), sed longe majorem uti illi tempori conveniebat. Etenim juxta AA. in scientia monetaria (Schlykeysen, Brendike, Dannenberg, Kirmis etc.) valebant sex illi solidi in pretio reali monetæ modernæ 95.25 lib. Jt. = 76.20 *M*, in pretio vero productivo septies pretium reale, sc. 666,75 lib. Jt. = 553,40 *M*.

7. Porro hujus simoniæ præcipue sequentes casus adsignantur. Primus verificatur in *permutatione Beneficiorum* facta auctoritate *privata*. Sane permutatio Beneficiorum per se non importat simoniam juris divini, etenim commutatur officium sacrum cum officio sacro, et jus temporale adnexum spirituali cum alio jure ejusdem generis. Attamen si fiat auctoritate *privata*, permutatio hæc ab Ecclesia uti actus simoniacus interdicitur; cc. 5. et 7. '*De rerum permut.*' (III. 19.) Periculum enim esse potest ne interveniat pecunia vel alia res temporalis, et uni alterive permutanti constitutur correspectivum pretium cessionis beneficii sui. — Secundus casus simoniæ juris ecclesiastici locum habet cum a duobus colligantibus circa aliquod Beneficium *transactio* ineatur auctoritate *privata*; cc. 4. '*De pactis.*' (I. 35.) et 4. '*De transactionibus.*' (I. 36). Etenim etiam in hoc casu periculum verificatur simoniæ juris divini. — Tertius casus est *renunciatio* Beneficii in favorem tertii. Glossa in c. 25. v. »Resignavit.« *De Præb.* (III. 5.) et *Reif-fenstuel: De Renunciat.* (I. 9.) §. 5. n. 108.

8. Secunda divisio simoniæ præsertim in ordine ad pœnas ecclesiasticas est ut alia sit *mentalis*, alia *conventionalis*, alia *realis*. Tria enim juxta Doctores considerari possunt in Simonia, nempe *interna voluntas*, *pactum* exterius initum, et vel verbis vel signis expressum, *adimplementum initi pacti*.

Mentalis simonia non consistit in solo animo simoniaco, idest in sola interiore intentione comparandi spiritualia cum temporalibus, nam canonicæ leges prohibentes et punientes simoniam, non diriguntur ad actus mere internos, sed ut habeatur simonia *mentalis*, requiritur exterior intentionis manifestatio, facta verbis vel signis, ita tamen ut altera pars vel non cognoscat intentionem simoniacam, vel saltem ratam non habeat. De hac specie simoniæ loquitur c. 34. h. t. ubi *Innocentius III.* ut indicet necessitatem manifestationis intentionis internæ invocat principium 'Nobis datum est de manifestis tantum modo judicare.' Hinc in c. ult. h. t. *Gregorius IX.* de animo simoniaco exterius non manifestato ait 'in casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori'. Itaque ut habeatur *mentalis* simonia, requiritur *manifestatio externa interioris intentionis*. Simplex autem sufficit manifestatio, nam si accederet ratihabitio, seu approbatio alterius partis, simonia mutaret speciem.

Ut autem simonia mentalis verificetur, requiritur ut tale sit obsequium, servitium, vel opus, quod revera influat in animum personæ quam quodammodo obligat ad concedendum jus vel bonum spirituale, vel aliquid adnexum spirituali. Unde Glossa in c. 12. h. t. verbo 'promiserat' ita scribit: 'Potest ergo licite quilibet servire Episcopo vel alii spe futuræ remunerationis . . . dummodo *principaliter* hac intentione non serviat, nec Episcopus *directe* pro hoc servitio ei providere in beneficio intendat, cum ex debito ei non teneatur.'

9. Hinc si intentio simoniaca ab uno manifestata ab altero acceptetur, fit locus simoniæ secundi generis idest simoniæ *conventionali*, quæ nihil aliud exprimit quam pactum inter duas personas positum et acceptatum, præstandi aliquid temporale pro re spirituali vel pro re adnexa spirituali concedenda.

De simonia conventionali agit c. 12. h. t.

10. Tandem *realis* simonia locum habet, quando pactum simoniacum, utrimque receptum, fuerit etiam executioni mandatum utrimque saltem *inchoative*, e. gr. quando pro beneficio jam collato soluta fuit pars pecuniæ conventæ. Re enim ipsa facta est comparatio inter spiritualia et temporalia.

Mixta (sc. ex conventuali et reali) dicitur simonia quando conventio simoniaca ab alterutra parte executioni fuit mandata; cfr. *Reiffenstuel* in h. t. nn. 20—22.

11. Supra enunciata species simoniæ locum habere possunt in qualibet re vel jure spirituali. Datur autem et alia species simoniæ, quæ propria est et verificatur in solis beneficiis, quæque appellatur *simonia confidentialis*, vel *confidentia simoniæ in beneficiis*. Hæc simonia damnatur in Bulla Pii V. '*Intolerabilis*' edita dd. 11. Junii et 14. Nov. 1569, quæ est n. 82. inter Constitutiones ejusdem Pontificis.

Jamvero locum habet hæc species simoniæ, cum quis alteri procurat beneficium ecclesiasticum quocumque modo a canonibus recognito, scilicet vel eligendo, vel præsentando, vel conferendo, vel resignando in ejus favorem beneficium, sub eo pacto vel lege confidentiæ expressa aut tacita, ut is qui obtinuit beneficium suo tempore cedat vel resignet in favorem procurantis ipsius, vel alterius personæ ei benevisæ, aut pensionem ex beneficii fructibus solvat. Diximus eo *pacto* vel *lege*; nam si quis alteri procuret beneficium solummodo sub spe non autem animo obligandi illum

ad cedendum sibi vel alteri beneficium ipsum, aut ad pensionem præstandam, non est casus simoniæ confidentialis, nec est locus pœnis confidentialis simoniæ subeundis. Est tamen dispositio specialis in simonia confidentiali, quoad pœnas incurrendas; videlicet ad subeundas pœnas sufficit si conventio simoniaca sit impleta etiam ab una tantum parte. Idest non requiritur simonia realis, sed sufficit *mixta*. Diximus *beneficium ecclesiasticum*; nam si eædem conditiones confidentialiter verificarentur in pensione vel alio jure ecclesiastico procurando, esset utique casus simoniæ communis, non autem confidentialis.

12. Porro confidentialis simonia in ecclesiasticis beneficiis speciali modo solet considerari in reservatione *accessus*, *ingressus*. vel *regressus* ad beneficium.

Et primo quidem quis accedit ad beneficium quando eligitur vel præsentatur ad beneficium. Quare simonia confidentialis committitur per reservationem *accessus*, quando quis alteri procurat beneficium, vel eligendo, vel præsentando cum pacto confidentiali, ut electus vel præsentatus suo tempore a beneficio recedat, ut ipse procurans vel alia persona sibi benevisa eligi vel nominari possit ad illud beneficium. Ex gr. Patronus, quia non potest hic et nunc præsentare filium suum, qui defectu ætatis laborat, nominat alium Clericum cum pacto secreto, ut quando filius idoneus erit, clericus ille beneficio renunciaret et patroni filius ad beneficium præsentari possit.

13. *Ingreditur* quis beneficium quando illud assequitur per collationem liberam, vel per institutionem post nominationem patroni vel etiam per confirmationem electionis. Quapropter reservatur simoniace *ingressus* in beneficium, quando quis sive per liberam collationem, sive per institutionem, sive per confirmationem procurat alteri beneficium sub ea conditione confidentiali, ut provisos beneficio tempore suo renuntiet et ipse procurans, vel alia persona sibi benevisa beneficium ingredi possit. Ex. gr. Episcopus habet nepotem, qui nunc ob aliquem defectum beneficium nequit obtinere. Unde beneficium alteri clerico confert ea lege, ut hic alter beneficio renunciaret, quando nepos ille idoneus factus fuerit ut eidem beneficium conferri possit.

Reservatur pariter simoniace ingressus, cum quis beneficium sibi collatum, sed nondum possessum dimittit vel alteri resignat sub ea conditione et pacto, ut hic alter suo tempore a beneficio

recedat, vel etiam si hic provisus demoriatur, aut beneficium quomodocumque vacet ipse dimittens seu renunciens, aut persona sibi benevisa possit beneficium ingredi.

14. Reservatur *regressus* in beneficium, quando quis beneficium receptum et possessum dimittit vel resignat alteri, ita tamen ut qui beneficium obtinet suo tempore beneficio renunciare debeat, vel si beneficium quomodocumque vacet, beneficium ipsum redire debeat ad eundem dimittentem vel resignantem, aut de eodem beneficio provideri debeat persona sibi benevisa, hoc præmoriante, vel beneficium deserente remaneat sibi jus beneficium ipsum obtinendi et possidendi.

De pœnis statutis contra simoniam.

15. Crimen simoniæ sive ea sit realis sive mentalis, sive conventionalis damnatur a jure naturali et positivo-divino. Hinc sanctio propria utriusque juris ipsam etiam simoniam cujuscumque generis afficit. Insuper autem jus ecclesiasticum simoniam vehementer reprobans, adversus simoniacos pœnas *canonicas* constituit.

Si quæraturo vero utrum contra singula genera simoniæ militent pœnæ canonicæ, dicimus contra simoniam mentalem, et contra conventionalem imo nec contra simoniam conventionalem mixtam, quando scilicet ab una parte conventio fuerit executioni mandata, pœnas canonicas non fuisse statutas.

Nam ecclesiasticæ leges statuentes pœnas in hac materia mentionem faciunt de solutione et receptione, quæ ex pactis simoniâcis proveniunt; cf. c. 8. h. t. necnon Extravagg. com. 1. et 2. h. t. (V. 1).

Hinc inspectis ss. canonibus pœna ecclesiastica plectitur solummodo simonia *realis*, quæ considerata est propriæ ceu crimen publicum revera nocens christianæ societati, dum binæ aliæ species simoniæ, licet in ratione simoniæ coram Deo, idest sub ratione culpæ completæ sint, potius uti conatus ad crimen consideratae sunt.

16. Excipitur tamen 1°. negotium *electionis Summi Pontificis*, quod cum maximi momenti reputatum sit, in Ecclesia peculiari-bus dispositionibus regitur. Hinc ex Const. *Julii II.* '*Cum tam divino*' in electione Romani Pontificis pœnis subjiciuntur promissiones et resignationes.

S. Pius V. ob abusus quotidie crescentes in collationibus beneficiorum suas pœnas statuit 2°. contra simoniam *confidentialem*, etiamsi *ab una solum parte* fuerit conventio observata.

Præstat vero animadvertere pœnas a legibus ecclesiasticis statutas, *ipso jure* plectere crimen simoniæ specificè in *susceptione ordinum*, in *beneficiis ecclesiasticis* et in *ingressu in religionem*. Etenim de hoc triplici simoniæ capite loquuntur Canones et præsertim Extravagg. citatæ necnon Bulla *S. Pii V. 'Cum primum'* Hinc simonia alia in materia punienda ab Ordinario loci dicitur in ead. Bulla *S. Pii*.

17. Et 1°. *Relate ad ordines: suscipiens* ordines per realem simoniam *ipso facto* decernitur suspensus a suorum ordinum executione. Ita in Extravagg. 2. h. t. inter communes; in qua renovantur contra simoniacos pœnæ veterum Canonum. — Ex quo intelligitur quomodo ordinationes simoniacæ in antiquis Canonibus *vacuæ* dicantur. Ordinatio simoniaca utique valida est, nam substantialia ordinis verificantur, et uti talis revera agnita est in Ecclesia. Nam in ipsis Canonibus de simoniace ordinatis dicitur ipsos haberi uti valide ordinatos, dummodo obtineant absolutionem a censuris. Itaque factæ ordinationes valebant. Vacuæ autem ordinationes simoniacæ dictæ sunt, tum quia non concedebant ordinis exercitium, tum quia non concedebant jus ad assequendam ab Ecclesia stationem, et congruam portionem fructuum bonorum ecclesiasticorum. — *Conferens* autem ordines simoniace, incurrit *ipso facto* suspensionem a collatione cujuscumque ordinis etiam primæ tonsuræ ad triennium c. 45. h. t. Accessit Constitutio *Sixti V. 'Sanctum et salutare'* d. 5. Jan. 1588 in qua statuit Pontifex suspensionem hanc esse *perpetuam*, simulque contra collatorem ordinum simoniacum decernit interdictum ab ingressu Ecclesiam, et utramque pœnam suspensionis scilicet et interdicti esse Papæ reservatam. — Quodsi simoniaci *collator* vel *suscipiens* ordines violaverint suspensionem, non solum contrahunt irregularitatem juxta cc. 1. et 20. '*De Sent. excommunicat.*' (V. 11) in 6°., sed etiam si sit Clericus *sæcularis*, ex præscriptione Sixti V. incurrit privationem officiorum et beneficiorum, quæ beneficia Papæ reservantur. Si vero Clericus sit *regularis* incurrit privationem vocis activæ et passivæ et inhabilitatem ad eam recuperandam absque Papæ dispensatione.

18. Quæritur utrum istæ poenæ (contra simoniam in collatione Ordinum admissam) *adhuc vigeant*.

In Const. '*Apostolicæ Sedis*' expressa mentio istarum censurarum non habetur. Verum ipsa Constitutio declarat confirmari censuras latas a Concilio Tridentino. Jamvero in sess. 21. c. 1. *De reform.* prohibetur quominus in ordinationibus aliquid detur vel recipiatur etiam sponte oblatum, ita ut si quis contraiverit huic dispositioni, ipso facto incurrat poenas a veteribus Canonibus inflictas contra simoniacos. Notandum autem est Tridentinum aliquando censuras expresse *infigere*, aliquando uti verbis generalibus invocando scilicet, seu commemorando et renovando poenas ab *antiquis* canonibus constitutas.

Nullum dubium est per Constit. '*Apostolicæ Sedis*' confirmari censuras a Tridentino *expresse* et *directe* inflictas. At quid dicendum est de Censuris, quas idem Concilium verbis tantummodo generalibus, seu invocando veteres canones decernit?

Authentica responsio huic quæstioni data non est. Nos autem arbitramur istas censuras non comprehendi in Const. *Apostolicæ Sedis*, sequentibus ducti rationibus.

I. Scopus hujus Constitutionis fuit ut *determinaretur* numerus censurarum et obviaretur incommodis quæ ex incertitudine circa hanc materiam derivabant. Hoc patet ex verbis Pontificis 'Nos ejusmodi incommodis occurrere volentes, Nobis proponi jussimus'.

Hinc Sum. Pontifex plenam recensionem conficit censurarum, quas vult permanere in suo robore. Jamvero si adhuc vigerent censuræ omnes ad quas verbis generalibus alludit Concilium Tridentinum adhuc haberentur eadem incommoda, nec certus et determinatus esset censurarum numerus.

19. Ad rei confirmationem animadvertere præstat, quod quæstio fieri potest et revera facta est, quasnam inter varias poenas antiquiores et recentiores in usum revocaverit Tridentinum. Sic ex gr. Concilium in casu clerici *ordinati absque titulo* renovat poenas antiquorum canonum; sed juxta antiquissimos canones, et præsertim canonem '*Neminem*' D. 70. ordinatus sine titulo erat ipso facto suspensus et ordinatio ejus vacua et irrita dicebatur. *Innoc. III.* autem in c. 16. *De præbendis* (III. 5), correxit rigorem canonum veterum et poenas statuit potius contra Ordinantem decernens ipsum teneri ad Clericum sustentandum de suo, quoadusque non haberet aliunde ex quo viveret. Quæsitum igitur fuit quas ex

istis pœnis renovaverit Concilium Tridentinum, et S. Congregatio Concilii respondit renovatam fuisse dispositionem *Innocentii III.* (Cf. *Bened. XIV. Inst. eccl.* 26.)

Quod dictum est de ordinatis absque titulo, potest etiam repeti circa alios casus in quibus Concilium Tridentinum renovat antiquos canones. Quapropter si in *Constit. 'Apostolicæ Sedis'* comprehendi deberent censuræ ad quas appellat Sacros. Concilium verbis generalibus, non haberetur illa determinata censurarum recensio, quam *Pius IX.* conficere sibi proposuit.

20. II. Constitutio citata ita loquitur ut confirmet censuras, quas *decrevit* Tridentinum Concilium. Jamvero quando Tridentinum renovat pœnas antiquorum canonum, non est ipsum quod pœnas decernit, sed potius canones antiqui sunt, qui pœnas decernunt; Tridentinum solummodo commemorat, renovat, approbat. Quapropter juxta modum loquendi in Romana Curia receptum, censuræ illæ, quas per verba generica exhibet Tridentinum, non dicuntur revera censuræ a Tridentino inflictæ, sed citantur tamquam censuræ veterum canonum, vel alicujus constitutionis Pontificiæ, quæ per prima ejus verba indicatur. Ergo per *Const. 'Apostolicæ Sedis'* confirmantur solummodo Censuræ, quas Tridentinum *directe et explicitè constituit.**)

21. Itaque neque *Const. Ap. Sed.* neque Tridentinum immediate simoniam in conferendis ac suscipiendis ordinibus percellit aliqua censura; quare sublatae sunt in hac materia omnes censuræ veterum canonum. Ratio immutatae disciplinæ quoad sacram ordinationem hæc esse videtur, quia nempe hodiernis moribus cum sacra ordinatio per se non importet jus ad beneficium obtinendum, sed satis sit titulus sufficiens sacrae ordinationis, recessit generice

*) Rationem III. ab Auctore expositam hisce verbis: „Non jam necesse fuisset in *Const. Apostolicæ Sedis* simoniam realem in beneficiis excommunicatione (cl. II. n. 8.) percellere, si post eandem *Const.* censuræ a Tridentino non decretæ, sed solum commemoratæ et renovatæ quoque valerent; etenim in *Extrav. 2. h. t.* jam decernitur excommunicatio in *omnem* simoniam realem“, hanc rationem omisimus. Nam hæc ratio non cogit 1º. quia idem crimen, e. gr. duellum, subjacet et excommunicationi a Tridentino *decretæ* (sess. 25. c. 19. *De ref.*) et excommunicationi per *Const. Ap. Sed.* publicatæ (cl. II. n. 3); 2º. quia excommunicatio in *Extravag. 2. h. t.* statuta non certo est *latæ* sententiæ, utitur enim verbo: „incurrat“; 3º. quia eadem excommunicatio in *Extravag. 2. h. t.* nemini reservatur, cum specialis excommunicatio sæpe dictæ *Const.* (cl. II. n. 8.) Papæ simpliciter sit reservata.

periculum criminis simoniæ in ordinibus conferendis, et de facto non verificantur, saltem frequenter, casus simoniæ criminis admissi in collatione sacrorum ordinum. — *Collator* simoniacus et *suscipiens* simoniace ordines pœnis ferendæ sententiæ usque ad depositionem puniri possunt et fiunt *infames*, c. 15. C. 1. q. 3. ubi dicitur »nota infamiæ percellantur.«*) Quid significat »nota infamiæ percellatur«? Per se significat infamiam ferendæ sententiæ, sed cl. *Gasparri* in tractatu suo canonico *De sacra Ordinatione* (Parisiis apud Delhomme et Brigue 1893) I. n. 296. infamiam latæ sententiæ ex comparatione hujus cn. 15. cum Extrav. 1. *De simonia* (V. 1) concludere vult. Attamen hæc sententia nobis minime placet; etenim 1º. verba cit. Extrav. nimis generalia sunt quæ explicari facile possunt et de infamia *facti* vel de dispensatione *ad cautelam*; 2º. *Sixtus V.* in sua Const. *Sanctum et salutare* a. 1588. irregularitatem non ex infamia repetit, licet omnes pœnas quasi conghesserit, sed ex exercitio ordinum in suspensione. Neque obstant decisiones S. C. Conc. allatæ a *Gasparri* c. l. I. nn. 316—317. et citatæ a. cl. Fr. X. Wernz, S. J. in suo opere cui titulus *Jus decretalium*: II. *Jus constitutionis Eccl. catholicæ* (Romæ ex typographia S. C. de Prop. Fid. 1899) in tit. VII. pag. 178. III. c.) Nam in causa *Senensi* d. 16. Nov. 1686. agebatur de presbytero qui erat infamis infamia *facti* et infamia *juris ex sententia judicis* qui eum suspenderat ob simoniam, et in causa *Placentina* S. C. Con. d. 11. Jan. 1718. quæstioni Iª. »An orator (sc. sacerdos qui bis in die ex avaritia celebravit) incurrerit in irregularitatem?« respondit: »*Affirmative in casu de quo agitur.*« At in casu aderat sententia judicis *Placentini* d. 9. Febr. 1709. declaratoria; unde pro sententia infamiam ipso facto incurri nihil probare videtur.

22. II. *De simonia relate ad beneficia*. Quævis collatio beneficii *ipso jure* est nulla, si simoniace est facta. Ita in cit. Extrav. c. 2. h. t. et c. »*Mathæus*« 23. h. t. Hæc provisio beneficii est

*) Cfr. librum cui titulus *Die kirchlichen Strafgesetze, zusammengestellt und commentirt von Dr. Joseph Hollweck*, Professor des kanonischen Rechtes und der Kirchengeschichte am bischöflichen Lyceum in *Eichstätt*. Mainz, bei Kirchheim 1899 (Latine: *Pœne ecclesiasticæ legibus sancitæ collectæ et commentario auctæ per Dr. Joseph Hollweck etc.* 1899) §§. 205 et 216. Quodsi hic auctor contendit simoniace conferentem ordines esse ipso facto privatum honoribus ecclesiasticis, hoc probare debet; etenim c. 15. C. 1. q. 3. de conferentē quoad hoc non loquitur, sed de »promoto«.

nulla, licet simoniæ reus non fuerit ille, qui assequitur beneficium, sed extranea persona. Sane in c. 23. h. t. species proponitur de Clerico electo a majori parte Capituli, contradicentibus nonnullis Capitularibus, cujus electio esset a Superiore confirmanda. Qui obstiterant electioni, volebant etiam difficultatem⁷obicere confirmationi. Electus nihil egit, sed ejus amicus principi discordiæ, sciente nec contradicente ipso electo, solvit quamdam pecuniæ summam, ut recederet ab oppositione facienda et reapse tacuit. Quare electus confirmationem obtinuit. Deinde vero conscientiæ stimulis agitatus interrogavit Romanum Pontificem quid sentiendum esset et faciendum in casu et Romanus Pontifex respondit optime eum facturum si renunciaret Episcopatui simoniace suscepto. Ex hujus capitis dispositione deducunt Auctores simoniam ita afficere valorem provisionis beneficii ut carentia simoniæ induat quodammodo naturam conditionis sine qua non. Idest simonia nullam reddit provisionem beneficii licet non committatur a collatore beneficii, seu in genere ab eo, qui partem habet, sive directam sive indirectam in collatione, nec pariter committatur a persona provisa de beneficio, sed committatur a *tertia persona*.

23. Hac in re Doctores nonnulla principia statuunt. Videlicet simonia commissa a persona tertia invalidat provisionem 1°. quando ille in cujus favorem commissa est, *ratam habet* simoniam, c. 23. h. t.; 2°. quando idem cognoscens simoniam, nec eam admittit, *nec* eidem positive *contradicit*; cit. c. 23. h. t. Hinc si quis aperte resistat solutioni pecuniæ et crimini simoniæ in sui favorem patrato, non subjicitur pœnæ nullitatis provisionis. 3°. Nocet simonia etiam *ignorantibus*, quando in eorum commodum fuit commissa; cit. c. 33. quia attenditur factum simoniæ. At excipitur casus quo tertia persona simoniam admittat *in fraudem* provisi de beneficio. In hac enim hypothesis ne fraus et dolus alicui prosit, merito sustinetur provisio. Exemplum fraudis hoc est. Titius prævidet Cajum assecuturum fore aliquod beneficium; ut nullam reddat collationem, pecuniam solvit. Hæc solutio pecuniæ non irritat collationem; c. 27. h. t.

24. Secunda pœna est ut qui recipit simoniace beneficium, non solum illud dimittere teneatur et fructus restituere, sed etiam fiat *perpetuo inhabilis* ad idem beneficium obtinendum. Hæc conclusio colligitur aperte ex cc. 50. *De elect.* (I. 6) et 27. h. t. Clare autem traditur in Constit. S. Pii V. '*Cum primum*'.

25. Tertia pœna. Si attendatur tenor cit. Constit. simoniace provisus fit etiam *inhabilis* ad *quælibet alia* beneficia obtinenda. Sed doctores animadvertunt hanc pœnam juxta usum legitime præscriptum non observari neque urgeri posse in ipso foro conscientiæ, nisi præcesserit sententia judicis saltem *declaratoria* criminis simoniæ.

26. Quarta pœna simoniæ in beneficiis est ut simoniace provisus privetur per sententiam judicis quolibet alio beneficio, *quod possideat*. Ita Doctores juxta satis clarum c. 2. *De confessis* (II. 18).

Dixi 'per sententiam judicis' — nam locutio Pontificis indicat pœnam infligendam, non autem inflictam; sane ibi legitur '*beneficio et officio esse deponendum*'.

27. Quinta pœna est depositio *a ministerio altaris*, quæ tamen pœna non incurritur ipso jure, sed infligi potest ab auctoritate judicis. Ita c. 11. h. t. et in can. 110. C. 1. q. 1.

28. Sexta pœna. In Extrav. c. 2. comm. tum contra collatorem, tum contra provisum simoniace de beneficio statuitur pœna *excommunicationis* latæ sententiæ. Pœna hæc renovata est in Const. '*Apostolicæ Sedis*' in qua inter excommunicationes cl. II. n. 8. legitur inflicta excommunicatio contra '*reos simoniæ realis in beneficiis quibuscumque eorumque complices*'.

29. Septima pœna. Provisis de beneficio per ingressum simoniacum *non prodest regula* 36^a. Cancellariæ Apostolicæ de trienniali possessione. Regula hæc ita se habet: 'Si quis beneficium ex titulo nullo ob vitium occultum obtinuerit, et per triennium continuum illud pacifice possederit, non poterit ex illo exturbari, sed habetur tamquam legitimus possessor beneficii, quia ipsa triennalis pacifica possessio tenet locum tituli canonici ad beneficium obtinendum. Verum si possessor beneficii illud obtinuerit per ingressum *simoniacum*, triennalis possessio *non prodest* ei'; cfr. tit. *De instit.* (III. 7) n. 31. pag. 124.

30. Quæritur utrum ad effectum triennialis possessionis idem sit dicendum de simonia admissa ab ipso *possessore* et de simonia admissa *a tertia persona*. Nonnulli auctores attendentes solum factum simoniæ, tradunt nocere etiam simoniam a tertia admissam persona. At magis veritati consona est sententia aliorum, qui tenent possessori haud nocere simoniam ab alio commissam, si ab ea ipse possessor fuerit extraneus. Nam in jure possessio non prodest, quando possessio vitiatur ex culpa possessoris ipsius. Hoc enim

in casu præsumi nequit bona fides, sine qua legitima possessio non admittitur. Quare possessio absque personali delicto possessori prodest. Allatum principium probatur ex Concilio Tridentino, quod alludens ad utilitatem derivantem ex possessione, tradit possessionem non suffragari Parochis et Canonicis, quoties distulerint emittere professionem fidei ultra bimestre, idest possessio non prodest, quando ex culpa possessoris illegitima reddatur. Sess. 24. *De Ref. c. 12.*

31. Quæritur utrum simonia *eodem modo* noceat quoad omnes pœnas expositas.

Profecto *nullitas provisionis* procedit ex simonia semper, sive ipsa committatur a recipiente beneficium, sive etiam ab alio. Duo solummodo casus excipiuntur. 1º. Si in *fraudem* provisi a tertia persona fuerit commissa; 2º. si provisus *restiterit* et impediverit eo modo, quo potuit, ne factum simoniacum poneretur. Hisce duobus secluis casibus, provisio simoniaca de beneficio aliquo est semper nulla, quia intentio ss. canonum est ut prorsus arceatur a re beneficiali simonia et pro æstimanda validitate provisionis legislatio canonica non magis respicit personalem culpam in simonia committendam, quam ipsum factum simoniacum, quod debet abesse ut valeat provisio de beneficio. Hinc nullitas provisionis non est tantum pœna criminis simoniæ quantum potius necessaria consequentia defectus conditionis.

At si sermo sit *de proprie dictis pœnis* ut sunt excommunicatio, inhabilitas ad beneficium simoniace obtentum, et ad alia beneficia etc., pœnæ hujusmodi non infliguntur absque *personali* crimine simoniæ. Quapropter nullitas provisionis inducitur etiam contra ignorantes, juxta superius dicta, reliquæ autem pœnæ eos tantum afficiunt qui simoniæ aliquo modo participes fuere.

32. Quæritur utrum quoties in provisione beneficiorum aliquid temporale interveniat, semper provisio uti simoniaca haberi debeat, et supra expositæ pœnæ locum habeant.

Profecto si aliquid temporale promittatur, et præstetur *tacito vel expresso pacto aut motivo* ut beneficium conferatur, vel præsentatio fiat, aut electio ad beneficium, nemo non videt veram simoniam locum habere; cc. 27. et 23. h. t.

33. Dixi 'aut motivo' — nam damnata est propositio contraria ab *Innocentio XI.*, decreto d. 2. Mart. 1679. sub n. 45.: 'Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale

non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale'; item sub n. 46. apud *Denzinger* in *Enchiridio* nn. 1062 et 1063.

34. Simonia etiam verificatur quando præstatur aliquid temporale pro spirituali aut viceversa, ex titulo *gratuitæ compensationis*. Ita ex citata damnata propositione 45. quæ ita se habet in secunda parte 'Dare temporale pro spirituali non est simonia quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali aut e contra'.

35. Simonia autem non est si post acceptum beneficium ex grati animi sensu, aliquid temporale præstetur. Idem dicendum viceversa, si post acceptum aliquid temporale, beneficium ex sola grati animi ratione conferatur, quia actus posterior non colligatur cum actu priori, media aliqua relatione pacti, conditionis, vel motivi, sed actus prior positus est *pure et simpliciter* absque ulla intentione procurandi actum posteriorem.

36. In *resignatione* autem *beneficiorum* simonia committitur 1°. quoties verificatur pactum, conditio vel motivum, uti supra; 2°. juris ecclesiastici saltem simonia committitur, si renunciatio fiat *privata* auctoritate et simul interponatur conditio, pactum vel modus. Ita ex tit. *De renunciatione* (I. 9). nn. 23 sqq. Hinc simonia est si renunciatio fiat sub pacto, ut renunciarius resignanti expensas reficiat, quæ factæ sint in provisione beneficii.

37. Quid si sermo sit *de permutatione beneficiorum*? Sciendum est in ipsa locum habere simoniam saltem juris *ecclesiastici*, quoties fiat *privata* auctoritate, et præsertim si addatur pactum aliquod, vel conditio, ex. gr. si permutatio fiat inæqualium beneficiorum, et majus beneficium compensetur per aliquam portionem fructuum seu pensionis solutionem.

38. Quæritur utrum quis possit absque periculo simoniæ pecuniam solvere *ad redimendam vexationem*, idest ad removenda impedimenta et obstacula, quæ ab aliis *injuste* ponantur ut impediant vel juris assecutionem, vel juris exercitium?

Generaliter respondemus: *Potest* absque periculo simoniæ solvere pecuniam vel præstare aliquid temporale in obstaculis ad impetrandum aliquid spirituale *injustis* removendis, dummodo studiosa voluntas ipsum spirituale tali redemptione impetrandi omnino excludatur. Tueri enim proprium jus sive invocando auctoritatem publicam sive pecunia demulcendo adversarios, semper licebit,

quandoquidem jus se liberandi ab injustis vexationibus non est aliquid spirituale, sed temporale. Hæc responsio sufficeret quidem ad respondendum quæsitis circa singulas hypotheses, claritatis tamen gratia tres DD. afferimus hypotheses quibus nostrum applicabimus principium. Agi enim potest, 1°. de redimenda vexatione contra exercitium *juris plene habiti*; 2°. de redimenda vexatione contra *primam* vel etiam *plenam* 1^{am}. assecutionem juris seu beneficii.

39. Relate ad hypothesim, *quando jus certo fuit acquisitum* in beneficio, vel per electionem aut postulationem et confirmationem, vel per nominationem et institutionem, vel per liberam collationem, potest ad redimendam vexationem pecunia vel aliud temporale solvi, quin ulla suspicio simoniæ interveniat. Ita c. 28. h. t. Quamvis enim solutio injusta sit, ita ut vexator injuste retineat sibi acceptam pecuniam, tamen Clericus, qui pecuniam solvit, revera simoniacus non est, quia per solutionem nihil aliud in jure suo acquisivit, hinc pecunia non solvitur pro jure spirituali, quod jam acquisitum supponitur, sed pecunia solvitur pro alia re temporali, nempe pro removendis obstaculis, quæ ex iniqua vexatione posita sunt.

40. Huc referri potest quæstio utrum Clerici possint persolvere actum obsequii erga auctoritatem civilem, ut ab eadem obtineant '*Regium placitum vel Regium exsequatur*' in beneficiis, ex legitima concessione jam sibi pleno jure competentibus*). Sciendum enim est in aliquibus regionibus Gubernium expostulare ab Episcopis et Clericis diploma authenticum propriæ provisionis, ut illud muniant civili approbatione, antequam sacri muneris exercitium suscipiant, vel saltem antequam possessionem bonorum temporalium beneficii obtineant.

41. Procul dubio, qui exigunt hoc obsequium Clericorum, *injuste* illud exigunt. Ipsi enim manus apponere nequeunt in re beneficiali, et in rebus spiritualibus, nec in dubium ponere possunt concessionem beneficii et jurisdictionis canonice datam. Quare hæc exigentia Gubernii sæcularis considerari potest ceu injusta vexatio contra exercitium juris ecclesiastici plene obtenti. Ob hanc rei

*) Vide *Cavagnis: Jus publicum Eccles.* lib. III. cap. I., quo hujus abusus originem, vicissitudines et injustitiam fuscè exponit, necnon epistolam S. P. *Leonis XIII.* ad Cardinalem *Nina*, Status Secretarium de præcipuis Pontificis curis, d. 27. Aug. 1878.

notionem viderentur Episcopi et Clerici diploma canonicæ concessionis offerre civili auctoritati ad obtinendum 'Regium exsequatur' omnimode posse; nam hæc oblatio induit indolem medii cujusdam ad redimendam injustam vexationem.

42. At nihilominus in genere non licet hoc obsequium submissionis præstare, quia per hoc obsequium ministri Ecclesiæ facto suo viderentur agnoscere *dependentiam aliquam et subordinationem ipsius Ecclesiæ erga potestatem civilem* in collatione beneficiorum, et in exercitio jurisdictionis spiritualis. Quamvis ergo liceat pecuniam solvere aut aliud temporale ad redimendam vexam, non videtur in genere licere præstare obsequium petitionis 'regii exsequatur'.

43. Hoc dicendum est inspecta quæstione juris in genere. Nam calamitas temporum et agendi ratio civilis Gubernii potest ita revera statum in concreto immutare, ut nequeat Clericis prohiberi, quominus ad vitanda majora mala, obsequium cujusdam submissionis potestati laicæ exhibeant. Factum est enim ex agendi ratione alicujus præsertim Gubernii, ut nisi ab auctoritate ecclesiastica Clericis concederetur facultas petendi 'regium exsequatur', ordo et disciplina Ecclesiastica subverteretur. Nam Parœcia absque Plebano, chorus absque Canonicis remaneret, et Diœcesis facile Episcopo suo privaretur. Quare ob voluntatem obstinatham Gubernii subintrat ratio vitandi majus malum, ob quam rationem Pontifex concedit facultatem exposcendi 'regium exsequatur'. Et quidem si *de minoribus Clericis et Beneficiis* sermo sit, habemus praxim Apostolicæ Sedis, qua cautum est, istos Clericos non esse inquietandos, si a sæculari potestate postulent 'regium exsequatur' pro pacifica possessione beneficii, sive illud sit simplex, sive sit duplex.

44. Relate ad *Prælatos*, sen Episcopos et Abbates nullius cum jurisdictione quasi Episcopali S. Sedes nullam dedit regulam, pro locis in quibus ratione Concordati non adsit speciale jus. Pro Italia autem in specie servatum est contrarium fere usque ad præsens tempus. Sed res immutata est per decisionem Supremæ Inquisitionis d. 29. Novemb. 1876, in qua dictum est 'Tolerari posse' ut etiam Episcopi aliique Prælati Ecclesiarum 'Regium exsequatur' expostulent a civili Gubernio; cfr. *Mon. Eccl.* I. pag. 172. Hæc dicta sint de redimenda vexatione in exercitio juris jam plene acquisiti.

45. Nunc 2°. de redimenda vexatione, quoad acquisitionem *primam* juris, ex. gr. per electionem, vel per nominationem, et quoad acquisitionem *plenam* juris, quæ fit per collationem, confirmationem, vel per institutionem canonicam.

46. Inprimis autem animadvertimus utramque assecutionem fieri posse per *actum collegialem*, vel per *suffragia personarum singillatim* sumpta. In secunda hypothesisi simonia commissa cum una persona, non inficit ipsam assecutionem. Nam actus *singularis* simoniacus seipsum vitiatur, non autem actum aliorum. At si actus sit *collegialis*, simoniacum suffragium unius afficit actum integrum totius collegii, quia actus unius personæ non potest seorsim considerari, sed est pars solidalis totius. Quare vitium in uno suffragio inficit ipsam assecutionem, vel primam vel plenam juris, et per consequens simonia ab uno de gremio collegii commissa, reddit simoniacam ipsam resolutionem collegii.

47. Hisce positis dicimus *non licere* neque pro prima, neque pro plena assecutione juris aliquid temporale solvere ad redimendam vexationem. Nam, quoniam jus adhuc non possidetur, solutio *per se* inspecta dicit relationem ad obtinendum jus ipsum, et per consequens videtur subingredi comparatio inter jus spirituale assequendum, et rem temporalem; c. 23. h. t.

48. Ut autem magis specifica solutio detur, distinguunt doctores *modum*, quo ille qui vexationis causa est, influere possit in actum. Si unus quidem *obesse* potest et *prodesse*, alius solummodo *obesse*. Ille *obesse* potest simul et *prodesse*, qui est revera collator beneficii, vel patronus; vel si de actu collegiali sermo sit, potest suffragium suum dare, vel e contra negare suffragium suum, et alios impedire, ne Clericus ab aliis nominetur vel eligatur. *Obesse* autem tantum potest ille, qui facto suo impedire potest quominus Clericus a collatore beneficium obtineat, vel nominetur vel eligatur.

Procul dubio simoniacum est pecuniam solvere, vel aliud temporale exhibere ad redimendam vexationem positam ab eo, qui *obesse simul et prodesse potest*, quoad primam vel plenam assecutionem beneficii, vel alterius juris quod nondum obtentum erat. Nam licet pecunia dirigatur ad redimendam vexationem, tamen realis et verus scopus est flectendi voluntatem collatoris, vel alterius, qui partem directam habet in concessione juris simulque obtinendi jus spirituale, interveniente re temporali. Hinc in c. 23. h. t. confirmatio vitio simoniaco infecta dicta est, quia pecunia data

fuerat principi discordiæ ut taceret vel desisteret ab oppositione, qua in re poterat obesse resistendo electioni, et etiam prodesse poterat sese favorabilem exhibendo in processu, quem Metropolitanus conficere solebat antequam confirmationem concederet.

49. Quodsi quis posset *solummodo obesse*, non autem prodesse, tradunt Doctores injustam et irrationabilem vexam posse redimi facta solutione pecuniæ vel præstatione alicujus rei temporalis sive agatur de beneficii vel juris prima assecutione, sive agatur de plena acquisitione juris, aut beneficii. Ex. gr. si quis vi vel fraude detineret electorem ne suffragium daret, vel si calumnias in vulgo spargeret, contra personam eligendam, poterit pecunia solvi, ut hic injustus vexator abstineat a vexatione facienda. Nam pecuniæ solutio vel præstatio rei temporalis, non dirigitur ad obtinendum jus spirituale, quia vexator positive nec conferre jus potest, nec disponere et præparare assecutionem juris, sed dirigitur proprie ad removendum obstaculum injuste oppositum. Quare comparatio fit inter impedimentum oppositum et rem temporalem. Et sane ex eo quod injusta vexatio illius, qui solummodo obesse potest tollatur, non inde sequitur positiva assecutio juris. Nam non erat vexator qui poterat conferre vel concurrere in collatione juris. Sublata etiam vexatione, qui jus habent vel eligendi, vel conferendi etc. adhuc possunt denegare proprium suffragium vel collationem etc. ei qui pecunia vexam redemit.

50. Quæ exposuimus in nn. 39., 47. et 48., recte sunt intelligenda. Agitur enim in illis non de veritate, sed de præsumptione. Etenim si cui assistit *jus plene habitum*, ille præsumitur *injusta* redimere exercitii hujus juris obstacula ideoque simonia non præsumitur adesse. Nihilominus quando revera exercitium juris jam quæsiti pecunia emere intenderet, periculum simoniæ non excluderetur. Similiter in n. 47. loquimur de præsumptione ex qua ille qui petit primam vel plenam juris spiritualis assecutionem solvendo pecuniam, ex communiter contingentibus creditur *positive*, ergo simoniace jus petere, licet nonnunquam negative tantum sc. amovendo injusta obstacula peti possit. Animus simoniacus denique a fortiori præsumitur quando pecunia solvitur illi qui simul obesse ac prodesse potest, quamvis de facto solvi possit ad removendam injustam vexationem tantum. Versamur igitur in præsumptionibus quæ quia juris tantum sunt, cedere debent veritati.

De pœnis contra simoniam confidentialem.

51. Quæ hucusque dicta sunt de pœnis contra simoniacos respiciunt simoniam realem. *Simonia confidentialis* sequentibus pœnis plectitur, quæ in Constitutione '*Romanum Pontificem*' S. Pii V. statuuntur: 1°. Pœna excommunicationis ipso facto incurrenda. Porro hæc censura renovatur in Constit. '*Apostolicæ Sedis*' in qua cl. II. sub n. 9. legitur excommunicatio contra '*Reos simoniæ confidentialis in beneficiis quibuscumque, cujuscumque sint dignitatis*'.

52. 2°. Simonia confidentialis punitur pœna *privationis beneficii*, circa quod commissæ est simonia, sed etiam *aliorum beneficiorum* vel *pensionum* legitime impetratorum. Conveniunt tamen Doctores pœnam privationis aliorum beneficiorum etc., non obligare ante sententiam declaratoriam judicis. Quia pœnæ etiam ab ipso iure latæ, sed requirentes externam executionem, non obligant neque in conscientia ante sententiam judicis, nisi aliter lex sufficienter caverit.

53. 3°. Simonia confidentialis punitur *inhabilitate* ad idem beneficium, et ad alia obtinenda.

54. 4°. *Beneficium acceptum in confidentia est reservatum Romano Pontifici*. — Hæ sunt præcipue pœnæ contra simoniam confidentialem statutæ, quæ tamen vim exercent et obligant, non solum in reali, sed etiam in conventionali mixta simonia, idest quoties etiam ex una solum parte conventio simoniaca impleta fuerit. Ex. gr. si Episcopus alicui contulerit beneficium et alius acceptaverit sub ea lege ut teneretur post quinquennium idem beneficium resignare consanguineo Episcopi ipsius, est locus simoniæ, licet resignatio nondum fuerit secuta. Nam S. Pius V. in citata Constitutione ait pœnas statutas valere '*licet simonia alterius tantum partis conscientia sit completa*'; cfr. supra n. 11.

De simonia in ingressu ordinis religiosi.

55. Ex cc. 8. 19. 30. h. t. nec non Extravag. com. 1. h. t., deprehendimus simoniam committi, quoties promittatur, vel exigatur, vel præstetur aliquid temporale tamquam conditio ad receptionem personæ, vel ad emittendam professionem in ordine religioso. Etenim ingressus et professio religiosa consideratur ceu res spiritualis et proinde aliquid temporale exigendo fit compa-

ratio inter rem temporalem et rem spiritualem. Hinc in c. 30. h. t. intimatur Episcopis, ut pœnis canonicis procedant contra simoniace recipientes et ingredientes in religionem, non obstante multitudine delinquentium. Contraria autem consuetudo appellatur corruptela juris, Extravag. cit. 1. h. t. Verum vetitum non est religiosum posse *sponte* aliquid temporale donare familiæ religiosæ: quia in donatione non verificatur pactum simoniacum, nec ratio pretii temporalis pro re spirituali.

56. At *nunquamne* licebit monasterio exigere aliquid ab ingressuris religionem?

Conceptus juris ecclesiastici prohibentis præstationem rei temporalis in eo consistit ut evitetur comparatio inter temporale et spirituale. Quare si subintrat *alius titulus*, potest utique exigere temporale aliquid ab ingredientibus religionem.

57. Titulus autem communis viris et mulieribus religiosis est sustentatio et vestes *tempore Novitiatus*, quo tempore Novitius nondum jus habet ut a religione vestibus et alimentis muniatur. Hunc titulum agnovit etiam Tridentina Synodus in c. 16. sess. 25. *De regular.*

58. Hunc titulum honestæ sustentationis Doctores extendi posse dicunt etiam ad tempus *subsequens professionem*, ita ut liceat monasterio aliquid exigere, etiam ultra expensas pro victu et vestibus post Novitiatum. Nam sustentatio post Novitiatum pretio æstimari potest.

59. Si stemus vero stricto juri expresso in c. 40. h. t. et in Extravag. cit. 1. h. t. habemus interdictum esse monasteriis, quominus aliquid titulo paupertatis, idest titulo necessariæ sustentationis personæ religiosæ exigant. Censetur enim religiosos sustentari debere bonis vel eleemosynis monasterii. Hinc plures recipi nequeunt quam possint sustentari redditibus monasterii vel consuetis eleemosynis; c. un. '*De statu Regul.*' (III. 16) in 6º. §. 'Sane', Trid. sess. 25. *De Regular.* cap. 3. Verum hæc prohibitio est solum juris ecclesiastici, quæ proinde etiam contraria consuetudine corrigi potest atque limitari.

Sunt qui dicunt titulo sustentationis posse aliquid exigere monasteria paupertate laborantia, non autem locupletiora monasteria. Sed in genere videtur adhuc subsistere lex generalis prohibens aliquid recipi ultra expensas pro victu et vestibus tempore novitiatus.

60. Sed quoad *sanctimoniales* inductus est titulus *dotis* taxandæ ab Episcopo cum venia S. C. EE. et RR. Quæ quidem dos solvitur ut monasterium necessariis rebus instructum sit ad honeste sustentandas religiosas fœminas. Nec obstat conditio actualis florens religiosæ familiæ, scilicet si hic et nunc monasterium dives sit, nam si dotibus careret, posset sensim sine sensu viribus economicis deficere, et ob hoc periculum dos ab ingressuris fœminis exigitur. Quare quoad viros generali lege simoniacum est et a jure ecclesiastico prohibitum aliquid in ingressu religionis exigere, præter expensas novitiatus tempore, sive pro vestibus, sive pro alimentis necessariis; quoad vero fœminas religiosas præter hasce enunciatas expensas, potest dos conveniens exigi.

61. Pœnæ contra Simoniam realem commissam in ingressu religionis sunt sequentes. 1°. Ex Extrav. 1. h. t. com., sive dantes sive accipientes si sint personæ singulares, subjiciuntur pœnæ excommunicationis Summo Pontifici reservatæ. Quod si vero capitulum vel conventus in simoniam consensit, incurrit ipso facto suspensionem, et ipsam reservatam Romano Pontifici. Animadvertimus vero pœnam suspensionis latæ sententiæ non fuisse confirmatam in Constitutione '*Apostolicæ Sedis*' adeoque desiisse; pœnam vero excommunicationis, fuisse in eadem Constitutione renovatam sub n. 10. cl. II., ubi legitur excommunicationem incurrere '*Reos simoniæ realis ob ingressum in religionem*'.

2°. Qui simoniace recipiunt, et qui simoniace recipiuntur in religionem, *detrudi* debent in arctiora monasteria ut ibi peragant pœnitentiam; c. 40. 'Quoniam' h. t. Notant vero Doctores hanc pœnam tacite sublatam fuisse ex posteriori Const. '*Solet annuere*' quæ est 12. *Innocentii IV.* in qua nulla fit ejusdem pœnæ mentio.

3°. Ex citata Extravag. 1. eruitur contra simoniacos ex ingressu in religionem, statutam esse pœnam *infamiæ* de qua confertur n. 21. superius.

Ut autem supra enunciatae pœnæ incurrantur, necesse est ut *secuta inde fuerit professio perdurante adhuc simoniaca conditione*. Si enim vel religiosus reliquerit castra religionis, vel ante professionem restituta fuerit res temporalis seu pretium simoniacum, cessant pœnæ ecclesiasticæ.

De simonia in administratione sacramentorum, sacramentalium et actuum muneris sacri, ex. gr. benedictionum, precum etc.

62. Si res temporalis præstetur et accipiatur tamquam pretium administrationis, absque dubio committitur simonia, et quidem juris divini. Adest enim proprie dicta comparatio rei spiritualis cum re temporali.

Sed videmus *consuetudinem antiquam*, qua revera occasione administrationis rei sacræ aliquid temporale præstatur a fidelibus, et recipitur a ministris. Estne hæc consuetudo legitima et admittine potest?

In genere potest verificari titulus honestus quo legitima redatur præstatio et acceptatio rei temporalis absque periculo simoniæ; ex. gr. titulus *stipendii* et *honestæ sustentationis* clericorum, qui altari deserviunt, de altari participant (1. Cor. IX. 7.—14.). Et quidem hic titulus stipendii ad honestam sustentationem adeo valet, ut non solum possint ministri Ecclesiæ recipere ea quæ sponte offeruntur a fidelibus, sed etiam exigere ea temporalia quæ ob aliquod officium ministerii persolvenda sunt, vel ex jure ecclesiastico, vel ex diœcesana dispositione vel ex consuetudine diœcesana legitime præscripta persolvi debent. Ita c. fin. C. 1. q. 2.

63. Et hoc quidem verificatur non solum quoad clericos *egestate* laborantes, sed etiam quoad clericos qui *aliunde* habent necessaria ad honestam sustentationem sive ex bonis patrimonialibus, sive ex aliis provisionibus ecclesiasticis. Ratio est quia semper verificari potest titulus stipendii præstandi propter laborem et opus ministerii ecclesiastici.

64. Sed spiritus et intentio juris ecclesiastici hac in re optime intelligitur ex c. 42. h. t. in quo bini casus possunt fingi. Penes plures regiones consueverat ut in administratione baptismatis, in benedictionibus, exsequiis defunctorum peragendis etc. *clerici* exigent emolumenta adnexa operibus juxta eundem modum quo *pacta mercede opera locantur*. Hinc non administrabant baptismum, nec cetera pia opera perficiebant, nisi antea fuisset solutum stipendium vel emolumentum operi adnexum. Hanc consuetudinem reprobavit *Lateranense* Concilium, et voluit ut ministeria libere et absque intuitu ad emolumenta exercerentur. Merito autem reprobata est consuetudo, quia minister eo ipso quod ministerio

fungitur, tenetur opera officii sui exhibere, nec potest præstationem operis subordinatam reddere et dependentem ab emolumento temporali, quasi esset opus mercenarium.

65. At alius inoleverat abusus in aliqua Diocesi, quo *laici*, clericis operantibus, in sacro ministerio denegabant præstare aliquid temporale, quod præstari solebat *ex legitima consuetudine*. Concilium Lateranense inculcavit Episcopis, ut hasce consuetudines laudabiles conservarent compescentes abusus ex parte laicorum derivatos. Licet enim clerici ratione sacri ministerii teneantur administrare sacramenta et officia ministerii fideliter et libere exsequi, tamen præstito opere spirituali jus habent exigendi stipendium respondens, quod statutum est a lege ecclesiastica, vel inductum est ex laudabili consuetudine; immo ut hoc stipendium consequantur clerici, possunt etiam superioris auctoritatem invocare contra reluctantes.

66. Præter titulum stipendii in administratione sacramentorum, in aliisque piis et religiosis operibus invocari etiam potest titulus laboris extrinseci, ex quo aliquid temporale percipere liceat absque periculo simoniæ. Siquidem Doctores in operibus religiosis distinguunt laborem *intrinsecum* et *extrinsecum*.

Intrinsecus ille est, qui operi est essentialis, absque ulla relatione extranea ab opere. Ita in missa prolatio verborum et sacræ cæremoniæ ad sacrificium conficiendum juxta liturgicas normas *intrinsecum* laborem constituunt. Labor autem *extrinsecus* resultat ex variis relationibus operis ad tempus, locum, et ad specialem modum quo opus religiosum est præstandum. Ex. gr. si missæ sacrificium hora determinata et tardiore, vel in loco ultra notabile spatium posito, vel cum cantu celebrandum sit. Labor hic *extrinsecus*, separabilis ab ipso opere religioso est pretio æstimabilis, et ejus intuitu aliquid temporale juxta prudentem æstimationem exigi et percipi potest, dummodo non sit labor ex alio titulo debitus. Si enim sacer minister ex officio vel contractu illud incommodum *extrinsecum* sufferre obligetur, nihil poterit exigere ob *extrinsecum* laborem.

66a. Huc referri potest decretum S. C. Concilii quoad *taxas fori ecclesiastici in rebus non contentiosis* d. 10. Jun. 1896. (*Mon. Eccl.* IX. 2 pag. 121). In exordio hujus decreti narratur quibus de causis taxa *Innocentiana* (sc. ab *Innocentio XI.* lege sancita) elapsis tribus ferme sæculis a legis promulgatione immutari neces-

sario debuerit et quomodo S. P. *Leo XIII.* in hunc finem particulari Commissioni penes S. C. Concilii constitutæ in mandatis dederit, ut de hac re cognosceret suamque sententiam emitteret. — Jamvero in conventibus semel atque iterum ab ea habitis, tria quæ sequuntur dubia, quibus universa quæstio comprehendi visa est, ad examen revocata sunt, nimirum:

»I. An et quæ taxæ imponi possint juxta prudentiæ et justitiæ regulas in materia sacramentali, ac speciatim in matrimoniali, itemque in materia beneficiaria.

»II. An generalibus quibusdam editis normis, specifica præfinitio taxarum in *singulis diœcesibus* Ordinariorum arbitrio sit relinquenda; an potius præscribendum, ut hac de re agatur in synodis provincialibus, et quatenus synodi haberi nequeant, in conventibus Episcoporum in *singulis provinciis*, et in Italia in *singulis regionibus*, ad hunc effectum peculiariter habendis, sub lege nempe ut uniformis taxa in singulis provinciis seu regionibus quoad fieri possit statuatur, Sacræ Concilii Congregationi pro approbatione subjienda.

»III. An et quænam aliæ provisiones hac de re sint adhibendæ.

Quibus Eñi Patres prævio Consultorum voto respondendum censuerunt:

»Ad I^{um}. Affirmative, ita tamen ut quoad actus qui directe respiciunt sacramentorum administrationem servetur dispositio *cap. 42 Decret. De simonia*, scilicet ut libere conferantur ecclesiastica sacramenta et piæ consuetudines observentur.

»Quod vero ad reliquos actus, qui directe non respiciunt administrationem sacramentorum, uti sunt dispensatio a denunciationibus matrimonii, venia conferendi baptisma in privatis domibus, et cetera hujusmodi,

»1°. servandas laudabiles *consuetudines*, et rationem prudenter habendam locorum, temporum ac personarum:

»2°. *vere pauperes* eximendos a quibusvis expensis:

»3°. *taxas non adeo graves* esse debere, ut arceant fideles a receptione sacramentorum:

»4°. quoad matrimonium in specie, remittendas ipsas *taxas* esse in casibus in quibus adsit periculum, ne fideles in concubinatum prouant.

»5°. tandem quoad beneficia ecclesiastica, taxas esse *non debere proportionaliter inadæquatas* redditibus beneficiorum.

»Ad II^{um}. Negative ad primam partem, affirmative ad secundam.

»Ad III^{um}. Affirmative, et taxarum descriptionem seu notulam »modo et normis superius expositis confectam, quamprimum transmittendam ad S. Concilii Congregationem pro approbatione; quæ »tantum concedenda erit ad instar experimenti, pro diocesis »*Europæ ad quinquennium*, pro reliquis vero ad decennium.«

Facta exinde de his omnibus relatione Ss^{mo} Domino Nostro per infrascriptum S. C. Concilii Præfectum, Sanctitas Sua dignata est resolutionem E^mm Patrum plene approbare et confirmare: simulque mandavit ut ab omnibus ad quos spectat sedulo atque integre servetur, contrariis quibuscumque minime obstantibus. — Ex allato decreto hæc sequuntur: 1°. Non singuli Episcopi in singulis diocesis, sed provinciarum Episcopi vel regionum in conciliis aut in conventibus uniformem taxam pro provinciis vel regionibus suis proponere debent. 2°. Norma in hac taxa statuenda est quidquid exposuit S. C. sub n. I. 3°. Leges autem huc spectantes non valent per se, sed indigent approbatione S. C. Conc. 4°. Norma denique approbata valet ad instar experimenti tantum. Quod experimentum in Europa 5, in ceteris diocesis 10 annos completitur. 5°. Licet taxæ in administrandis sacramentis pertineant ad jura exclusive ecclesiastica, in nonnullis tamen Statibus*) Potestas civilis sibi adrogavit jus ordinandi ejusmodi taxas quas etiam tuetur. Quare Ordinarii ejusmodi Statuum ut non solum in theoria, sed in praxi possint ordinare taxas ecclesiasticas, respicere debent legislationes respectivorum Statuum et ad hunc finem consultissimum erit recurrere ad S. C. Concilii.

66b. Ut materiam simoniæ compleamus, nonnulla capita adjungantur oportet. Excommunicationes quæ simoniæ materiam concernentes etiam nostro tempore sunt in vigore, enumerantur in Const. *Apostolicæ Sedis* in classe II. (Papæ simpliciter reservatæ) sub nn. 8—12.: sc. »8. Reos simoniæ realis in Beneficiis quibuscumque, eorumque complices. 9. Reos simoniæ confiden-

*) In *Austria* e. gr. statuit lex d. 7. Maji 1874.: „Mutatio quantum ad ordinem „stolæ“ competit *gubernio* (!) audito Ordinario“ (§. 24.); cfr. *Aichner Comp. Jur. Eccl.* 7. ed. pag. 819. — In *Bavaria* huc spectat §. 64. *Edicti Religionis*.

tialis in Beneficiis quibuslibet, cujuscumque sint dignitatis. 10. Reos simoniæ realis ob ingressum in Religionem. 11. Omnes, qui quæstum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur Constitutione S. Pii V. *Quam plenum* 2. Jan. 1569. 12. Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, et ex eis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent.«

Explicatis jam excommunicationibus sub nn. 8—10 restat ut ceteras duas proponamus nobis declarandas: prima tangit indulgentias aliasque gratias spirituales, secunda stipendia missarum. Inprimis notetur non omnes reatus qui sub nn. 11. et 12. cit. Const. *Ap. Sed.* excommunicatione plectuntur, simoniacos proprio sensu esse, sed eo ut periculum simoniæ haud excludatur.

I. *De indulgentiis.* Const. *S. Pii V.* d. 2. Jan. 1569. cit. graves in gratiarum spiritualium concessionibus abusus enarrat easdemque irritat concessionem ac horum criminum reos certis pœnis afficit. Ejusmodi abusus autem se referunt: ad casuum reservatorum absolutionem, ad largitionem indulgentiarum et pœnitentiarum remissiones profusorem nimis et indiscretam, ad permissionem Missæ sacrificii et sepulturæ tempore interdicti, ciborum prohibitorum usûs, assumptionis duorum vel plurium Compatrum ad s. baptismum contra Decr. Conc. Tridentini (s. 24. cp. 2. *de ref. matr.*) ad absolutionem a reatu simoniæ Papæ reservato. In hisce abusibus prætexebant criminosi reparationem ecclesiarum et alias pias causas. Expresse cit. Const. *Quam plenum* distinguebat inter Episcopos eisque Superiores, e. gr. Cardinales, et inter Episcopos inferiores; hi posteriores subiacebant censuræ excommunicationis soli, primi aliis pœnis, e. gr. suspensionis.

²¹ Quoniam vero sola excommunicatio renovabatur in Const. *Ap. Sed.* et quidem juxta terminos Const. *S. Pii V.*, ceteræ pœnæ abolitæ sunt et excommunicatio non tangit nisi Episcopos inferiores.

66c. Ecclesia ulterius progressa est ut amoveret periculum simoniæ ab *indulgentiis*; per organum enim S. C. Indulgentiarum iteratis vicibus legibus circumscripsit usum objectorum indulgentiis ditatorum. Prohibitiones hac super re editas complecti possumus duabus propositionibus: I. *Objectum cui annexæ sunt indulgentiæ, vendi-emi nequit quin indulgentiæ amittantur.* II. *Objecto indulgentiis donato quo persona quædam jam utebatur ad lucrandas indulgentias, uti nequit alia persona ad eundem finem.*

Uberior explicatio I. propositionis. 1°. Dicitur »objectum cui *annexæ sunt indulgentiæ*«. Ergo annexio indulgentiarum *præcedere* debet contractui emptionis; etenim si contractus præcedat, licet traditio objecti locum habeat post indulgentias annexas, indulgentiæ non amittuntur. E. gr. si quis amico mandat ut nomine suo (i. e. mandantis) emat rosaria etc. eademque ditare faciat indulgentiis et hic mandatum ita exsecutus pro traditis rosariis recipit tantam pecuniam a mandante quantam ipse solverat venditori, indulgentiæ non pereunt; nam contractus emptionis antecessit annexionem indulgentiarum; secus si nomine proprio (i. e. mandatarii) emisset. Talia objecta sunt: cruces, crucifixi, statuæ, ss. numismata, coronæ precatoriæ etc. — Dicitur 2°. »cui *annexæ sunt indulgentiæ*«; etenim simplex benedictio quando pretium solvitur pro materia tantum, per se non amittitur. 3°. Tale objectum nequit »*vendi-emi*«, quin indulgentiæ amittantur. Quid significat »*vendi-emi*«?

Significat in nostro casu non solum contractum emptionis-venditionis in strictiore sensu, sed omnem contractum onerosum. Ideo neque emi neque permutari possunt objecta indulgentiis ditata saltem cum objectis profanis, probabiliter neque cum objectis indulgentiis ditatis. Si quis ergo objectum indulgentiis præditum acquirere intendit contractu oneroso, objectum quidem acquirere potest, indulgentiæ tamen ab objecto recedunt. Quod valet *semper* sive contractus *simoniacus* sit (quo *indulgentias* pretio temporali acquirere quis intendit) sive *non* sit (ubi pretium pro objecto tantum *naturali* solvere vult). Neque excusat bona fides neque restitutio in integrum. Ea quæ exposuimus, S. C. Indulg. iteratis decretis statuit et inculcavit. S. C. Indulg. d. 4. Jun. 1721. (Cfr. quoad hoc rescriptum et reliqua mox citanda *Decreta authentica* S. C. Indulgentiis sacrisque Reliquiis præpositæ ab a. 1668 ad a. 1882 edita jussu et auctoritate Ss. D. N. Leonis PP. XIII. — Ratisbonæ etc. apud Fridericum Pustet 1883. n. 78. pag. 63.) et d. 14. Dec. 1722. ib. n. 82. pag. 67. In rescripto ulteriore civis quidam *Augustanus* S. C. Indulg. exposuit se quam plurimas ex coronis et crucibus quæ sacra loca sacrasque Reliquias tetigere, ab Hierosolyma secum detulisse, facultatem postulans prædicta vendendi, justo tamen pretio, nec ullo habito respectu vel ad contactum rerum sacram, vel ad indulgentias, quas prædicta gestantibus s. m. *Innocentius XI.* concessit. Pretium vero exigere contendit tum pro expensis

in emptione prædictarum rerum, tum pro vectigalibus pro earum asportatione solutis, tum etiam pro summo labore, ac discrimine vitæ, cui se in adeo longa peregrinatione exposuit. Nonnulla insuper documenta addidit, quibus Ordinarius Oratoris fidem et probitatem commendat. — Quæritur itaque: *An non obstante supra memorato decreto danda sit facultas Oratori supradictas cruces et coronas vendendi?* Sac. Congregatio die 14. Decembris 1722 respondit: *Negative*. Imo S. Congr. ulterius progrediens vetuit omnem contractum etiam gratuitum bilateralem ita ut minime liceat donare objectum indulgentiis ditatum et hac occasione recipere aliquid temporale titulo etiam gratitudinis vel eleemosynæ. Audi ipsam S. C. Indulg.; quæstioni »An 1) res indulgentiis ditatæ tradi debeant fidelibus omnino gratis; ita ut 2) si aliquid quocunque titulo sive pretii, sive permutationis, sive muneris, sive eleemosynæ requiratur vel accipiatur, indulgentiæ ex hoc amittantur?« respondit: d. 16. Jul. 1887. ad III^{um}.: *Affirmative ad utramque partem*. (*A. S. S.* vol. 20. pag. 63.; *Mon. Eccl.* V. 1 pag. 174; Francisci Beringer, S. J. Consultoris S. C. Indulg., librum cui titulus *Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch* [Latine: essentia et usus indulgentiarum], 10. ed. 1893 apud Schœningh pag. 307. not. 2.) Ergo occasione traditi objecti indulgentiis ditati ne munus vel eleemosynam quidem accipere licet. Quam severe hoc S. Congr. principium retineatur, perspicui potest ex responso ejusdem S. C. confirmato a S. P. Leone XIII. d. 26. Maji 1898. in una *Ordinis Minorum S. Francisci*. Quæstiones tangebant pia objecta quæ Loca Sacra Terræ Sanctæ tetigerunt: eadem objecta *omnino gratis* tradi debent non obstante antiqua contraria consuetudine neque obstante damno vel Commissariis Terræ Sanctæ vel custodiæ conservationique Ss. Locorum exinde proveniente.

66d. Secunda nostra propositio sic se habet: *Objecto indulgentiis donato quo certa persona jam utebatur ad lucrandas indulgentias, uti nequit alia persona ad eundem finem, quin indulgentiæ amittantur.*

Explicatio: Talia objecta possunt donari, sed ipsa donatio seclusa omni remuneratione certis limitibus est circumscripta ex allatis in nostra propositione. Indulgentiæ enim alicui objecto non pereunt nisi verificantur duo, sc. 1°. ut una persona eodem utatur ad finem lucrandi indulgentias annexas; 2°. ut alia persona tali re utendo finem assequi velit eundem. Ergo si prima

persona objecto tali utebatur ad alium finem, e. gr. ad notandum numerum precum, secunda persona lucrari potest indulgentias cum eodem objecto; item si secunda persona utitur, e. gr. rosario, ad numerandas preces, indulgentiæ primæ personæ non pereunt.

Hæc nostra propositio fulcitur in decreto *Alexandri VII.* d. 6. Febr. 1657. nimirum »ut coronæ, cruces, rosaria, numismata, quæ vulgo medaglie nuncupantur, et sanctæ imagines cum præfatis indulgentiis benedictæ, non transeant personam illorum, quibus a Sanctitate Sua concessæ sunt, aut quibus ab his prima vice distribuuntur, neque commodari aut precario dari possunt, alioquin careant indulgentiis jam concessis«, multisque decretis S. C. Indulg., præcipue dd. 19. Jan. et 23. Febr. 1711. et 16. Jul. 1887. ad I^{um}. Unde sequitur: 1. Objectum indulgentiis ditatum posse donari ante omnem usum vel ante usum ad lucrandas indulgentias non solum immediate alteri personæ, sed mediate etiam tertiæ, quartæ etc., idquod S. Congr. expresse declaravit decr. cit. d. 16. Jul. 1887. ad II^{um}. 2. Objectum indulgentiis ditatum posse commodari ad numerandas preces recitatas, decr. d. 13. Febr. 1745 (*Decr. auth.* n. 151). 3. Objectum indulgentiis ditatum inventum vel hæreditate captum ad lucrandas indulgentias inservire nequit, nisi constat idem ad eundem finem nunquam adhibitum fuisse. Hactenus de indulgentiis, nunc de missarum stipendiis dicendum aliquid remanet.

II. De turpi mercimonio circa Missarum stipendia.

66e. Excommunicatio 12. cl. II. Const. *Ap. Sed.* hoc continet: *Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, et ex eis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent.* — Quomodo licitum sit dare eleemosynas pro administratione sacramentorum ac pro missæ celebratione, jam vidimus supra in nn. 62 sqq. At nonnunquam humana fragilitate ac malitia usus convertitur in abusum, quare Ecclesia ad supprimendos hos abusus canonicas edere sanctiones coacta est, quod et fecit A. nostra censura; B. decreto S. C. Conc. *Vigilanti*. A. Eleemosynam pro Missa celebranda dantis intentio præsumitur hæc esse ut sacerdos qui Missam celebrat, percipiat *integram* eleemosynam nulla parte deducta, nisi aut dans eleemosynam aliter expresse disposuit aut accipiens expresse et plena libertate consensit, aut Summus Pontifex voluntatem dantis qui voluntatis exprimendæ est incapax, legitime est interpretatus. Hoc quasi fun-

damentum nostræ declarationis ponimus; cfr. *Commentaria* in Const. *Ap. Sed.* auctore Josepho *Pennacchi* (Romæ 1883) pag. 940—943.

Illicite ergo agunt quicumque Missas cum eleemosynis (majoris pretii) faciunt celebrari cum minore stipendio, quamvis non sint »colligentes« vel ex hac agendi ratione »lucrum nullum captent«. Ejusmodi autem homines censura minime percelluntur. Ut censura incurratur, verificentur necesse est termini excommunicationis n. 12. supra allatæ.

66f. Ibi dicitur 1°. »colligentes«. Quæ vox significat *plura aliquatenus dispersa in unum adducere*. Verbum »plura« non quidem requirit magnam quantitatem, uti quidam putaverunt apud *Pennacchi* c. l. pag. 952., tamen requirit tantam copiam, ut lucrum ex eis captum gravem constituat injustitiæ materiam; unde si lucrum ex tali mercimonio attingat summam 10 libellarum, certe de collectione quoad hoc loqui possumus. Verba »*aliquatenus dispersa*« exprimunt vel diversas *personas* a quibus, vel diversa *momenta* quando eleemosynæ dantur sive a pluribus, sive ab una persona; etenim colligere non est ab una persona etiam multitudinem stipendiorum acceptare vel etiam impetrare *una vice*, modo ne verificetur collectio in aliqua persona *vicaria*. — Vox »*studio adducere*« insinuat hic agi de collectione *formali*, non de materiali tantum. Itaque certe ille non est colligens qui sponte et una vice data stipendia tradit diminuta sacerdoti vel sacerdotibus, ut missas celebrent, neque ille qui acceptata a fidelibus stipendia data occasione tradit diminuta sacerdotibus, licet per accidens plura stipendia coadunentur. Econtra ille certe inter »colligentes« habendus est qui aut ex officio eleemosynas Missarum colligit aut data opera a fidelibus expetit. Sed nos etiam illos inter »colligentes« censemus qui stipendia casu acceptata studio colligunt lucrum captaturi etc.; etenim collectio non necessario requirit ut dispersa quærantur, sed sufficit ut dispersa se offerentia in unum afferantur. Verum sententiam cl. *Pennacchi* c. l. pag. 953—954 haud improbabilem putamus.

66g. Deinde dicitur 2°. »*pro Missis*«. Nonnulli distinguunt inter missas manuales sive adventitias et missas fundatas. »Ista censura«, sic *Fontes Jur. Nov.* pag. 16. not. 1), »de solis stipendiis manualibus est intelligenda, minime vero de iis, quæ propter fundationem vel beneficium aut in perpetuum debentur«; sic etiam Commentator *Reatinus*, *Ballerini*, *De Varceno*, *Cretoni* apud *Pen-*

nacchi pag. 954. Quorum tamen AA. sententiam probare minime possumus. Etenim ubi jus non distinguit, neque nos distinguere debemus. Neque adest ulla difficultas applicandi terminos censuræ missis *fundatis*. — At neque plene sententiæ adhærere possumus quam defendit *Pennacchi* c. l. pag. 956. desumptam ex Ephemeride cui titulus *Nouvelle Revue Théologique* tom. 9. pag. 479. Quæ sententia in missis fundatis distinguit missas cum *certa* eleemosyna pro singulis missis a missis quæ beneficio annexæ sunt *in globo*; priores dicunt cadere sub censura, posteriores vero non. Etenim determinare quantitatem stipendiorum quæ commixta sunt vel cum congrua beneficii vel cum juribus stolæ, non pertinet ad nostrum casum. Verum minime effugeret censuram ille qui lucrum captaret colligens eleemosynas pro Missis sic fundatis faciendo eas celebrari cum stipendiis *minoris* pretii, sc. minoris eleemosynâ in diœcesi ordinariâ sive consuetudine sive statuto synodali introductâ.

Non prætermittendas censemus decisiones S. C. Concilii dd. 18. Jul. 1868. necnon 25. Julii 1874. (*A. S. S.* tom. IV. pag. 39 sqq. et tom. VIII. pag. 84 sqq., *Pennacchi* c. l. pag. 958 sqq., *Fontes Jur. Nov.* pag. 64—65), unde deducuntur tria: a) Missæ fundatæ cum certis distinctisque eleemosynis tradi nequeunt nisi cum iisdem integris eleemosynis; b) Missarum stipendia beneficio in globo, i. e. non definita quantitate eleemosynæ, annexa tradenda sunt in quantitate eleemosynæ ordinaria, sc. per consuetudinem vel statutum diœcesanum introducta; c) quando eleemosyna data cognoscitur *etiam* ob titulum omnino extrinsecum, nempe *etiam* pro *congrua parochiali* (S. C. C. d. 25. Jul. 1874. in *Monacen. Bavaricæ*), vel *etiam* pro *juribus stolæ* (S. C. C. in alia causa d. 25. Jul. 1874. ad 2um.), vel *etiam* intuitu *personæ* cui tribuitur eleemosyna id quod morali certitudine constare debet (ib. n. 3.), regula sub b) observari potest, licet eleemosynæ in certa quantitate a fidelibus datæ fuerint. Nam revera stipendium missæ ex titulo interno ob commixtionem cum stipendio ex titulo externo certo cognosci nequit; ergo lex diœcesana voluntatem dantis interpretatur.

66h. Ut censura incurratur, requiritur 3°. »lucrum captandum« ex tali mercimonio. Lucrum aliquis captare potest aut directe aut indirecte; *directe* si differentiam inter stipendia collecta et sacerdoti tradita in proprium commodum vertat, *indirecte* quando summam tali mercimonio acquisitam personæ tradit, sed ea conditione ut ab hac persona alius favor ipsi præstetur. At

in lucrum captantium numero illi non sunt habendi qui summam sic acquisitam absque proprio commodo aliis sive personis sive institutis tradunt; etenim de facto lucrum non captant; nihilominus illicite agunt.

4°. Tandem explicanda sunt verba »faciendo eas celebrari in locis ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent«. Ergo illi non videntur percelli censura qui faciunt missas celebrari per sacerdotes contentos cum stipendiis minoris pretii, dummodo in locis ubi sacerdotes degunt, stipendia minoris pretii esse non soleant. Lex enim tangit communiter contingentia. — Quæstio antea satis difficilis, sc. utrum verbis »in locis ubi« etc. comprehendantur etiam *loca ubi eleemosynæ collecta fuerant*, nunc soluta est. Sane contextus dubium relinquit, unde e. gr. *Pennacchi* in hac quæstione solvenda quasi integrum tractatum elaboravit c. l. pag. 944—950. At nunc res a S. C. Inq. authentice decisa est decreto d. 13. Jan. (14. Jan.) 1892. ad IV^{um}.; quæstioni enim »utrum colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, si eas celebrari faciunt in eodem loco ubi collegerunt, pro minori pretio, hanc censuram incurrant, 1^a. pars. necne« (2. pars), respondit S. Off.: *Affirmative ad 1^{am}. partem (sc. incurrere); negative ad 2^{am}.*

Huc spectat etiam responsio S. C. C. d. 21. Nov. 1898. Quærebatur: 1°. Licetne Titio retinere beneficium (i. e. pecunia) quod percipitur in mutandis monetis Portugallis cum Hispanicis? 2°. si negative, incurriturne etiam excommunicatio *Ap. Sed.* (cl. II. n. 12.)? S. C. C. autem rescripsit: *Ad 1um. Negative. Ad 2um. Recurrat in casibus particularibus.*

5°. Censuræ verba non distinguunt inter clericos et laicos, cum *Const. Benedicti XIV. »Quanta cura«* d. 30. Jun. 1741. (Bull. ejusd. Pontif., ed. Pratensis 1845 pag. 77 sqq.) distinxerit inter clericos quibus suspensionem, et laicos quibus excommunicationem lat. sent. Papæ reservatam irrogaverit. Ideo nunc omnes percellit excommunicatio quam exposuimus. — Absoluta explicatione censuræ n. 12. cl. II. ad decretum »*Vigilanti*« convertimur.

66i. B. *Decretum »Vigilanti«* S. C. C. d. 25. Maji 1893.

Profecto S. C. Concilii nomine Summorum Pontificum eo semper tendebat, ut simoniæ et avaritiæ suspicio quam remotissime abesset a sacrificio Missæ tremendo.*) Huic fini inservit etiam decre-

*) Acta S. Sedis in hac materia invenies apud *Lucidi: De visitatione ss. Liminum*, ed. 3. Romæ 1883. vol. II. pag. 459.; — in *Monitore Ecclesiastico*

tum nostrum. Ægre prætermisimus integrum textum hujus decreti, nihilominus prætermisimus ne volumen hujus Commentarii nimis ampliaretur.

Decretum complectitur duas partes principales: *primam* in qua sancit S. C. C. certas censuras in exercentes turpe mercimonium circa missarum stipendia, *alteram* quæ disponit de Missis in fine cujuslibet anni non persolutis. — de utraque hac parte nunc loquimur.

I. *Qui sunt exercentes turpe mercimonium circa missarum stipendia, et quæ sunt pænæ ipsis inflictæ?*

Juxta decretum S. C. C. d. 25. Jul. (31. Aug.) 1874. quod renovatur decreto »Vigilanti« exercentes etc. sunt hi:

Bibliopolæ vel mercatores colligentes adhibitis publicis invitamentis et præmiis, vel alio quocunque modo missarum eleemosynas et sacerdotibus quibus eas celebrandas committunt, non pecuniam, sed libros aliasve merces rependentes, eorumque complices. — 1. Notetur omnes hos terminos verificari debere, sc. a) conditio »bibliopolæ vel mercatoris«, b) actio »colligendi missarum eleemosynas«, c) modus »solvendi« supra expositus. Turpe esse tale mercimonium ex eo patet, quod mercatores abutuntur et eleemosynis pro Missis et paupertate sacerdotum ad mercaturam, sc. ad negotium proprium extendendum atque augendum. Huc accedit quod multa Missarum stipendia coadunentur in manibus laicorum cum periculo, ne voluntati oblatores sæpe in accidentalibus (quoad tempus et locum), sæpe in essentialibus (quoad suppressionem vel mutationem intentionum) non satisfiat; cfr. *Pennacchi* c. l. pag. 991. not. 1).

2. Complices eorum juxta ipsum decr. *Vigilanti* sunt: a) clerici ac laici »qui acceptas a fidelibus vel locis piis eleemosynas missarum tradunt bibliopolis, mercatoribus aliisque earum collecto-ribus, sive recipiant, sive non recipiant quidquam ab iisdem præmii nomine;« — b) clerici ac laici »qui a dictis bibliopolis et mercatori-bus recipiunt pro missis celebrandis libros aliasve merces, harum pretio sive imminuto, sive integro«.

vol. I. pag. 443—451: 462—466; 477—484; VIII. 1 pag. 102. sqq., ubi decr. *Vigilanti*. 157 sqq. ubi interpretatio doctrinalis. et VIII. 2. pag. 49—54 ubi hæc interpretatio authentice rejicitur; X. 1. pag. 192. — apud *Pennacchi* c. l. pag. 984 sqq., — apud *Schneider: Fontes Jur. Nov.* pag. 79.

Explicatio: Pœnis igitur ecclesiasticis non percelluntur fideles qui tradunt bibliopolis etc. proprias missarum eleemosynas, licet imprudenter agant, neque saltem probabiliter percelluntur istis pœnis administratores locorum piorum qui immediate eleemosynas tradant bibliopolis etc.; nam a locis piis non offeruntur eleemosynæ, ergo neque acceptantur nisi mediantibus administratoribus. — Vox »*collectoribus*« sub n. a) non exprimit quoscunque collectores, sed eos tantum qui nomine bibliopolarum vel mercatorum colligunt; etenim decreta aa. 1874. et 1893. loquuntur de *concurrentibus* ad turpe mercimonium bibliopolarum etc. Sub b) intelliguntur non solum sacerdotes qui talia recipiunt, sed etiam personæ intermediæ. —

3. Citata decreta commemorant quoque excusationes quibus tueri se frustra conatur avaritia. Turpe mercimonium istud non cohonestatur simulata justitia vel misericordia, vel pietate. »Quid incriminandum in nostra agendi ratione«, aiunt, »omnibus obligationibus satisfi, imo pauperibus sacerdotibus subvenitur, et si quid lucri nobis revera accidet, in piarum institutionum et bonorum operum usum vel incrementum impendemus«. At S. C. C. merito omnes has artes rejecit in decr. citatis nn. II. et III.; etenim si nullum provenit ex tanto collectionis labore lucrum, cur tantopere id appetunt?

Explicatio legenda in *Monitore Ecclesiastico VIII.* 1 pag. 158. ad III., i. e. circa lucrum quod mercatores etc. ad pios usus adhibituros se promittunt, in errorem posset inducere. Etenim decreta non de *injusto*, sed de *justo* lucro loqui videntur (id quod facile concluditur ex particula »*etiam*«), sc. de illo lucro quod hauriri solet ex mercium cum pecuniis permutatione; econtra injustum esset lucrum quod perciperetur ex augmento pretii mercis. E. gr. sacerdos quidam emit 10 libros pretio 10 libellarum quod pecunia solvit; alius sacerdos eosdem libros emit, sed satisfaciendo 10 intentionibus Missarum, pro quibus oblatores dederant 12 libellas. Bibliopola lucrum jam percipit ordinarium ex permutatione 10 librorum cum pecunia 10 libellarum et hoc, nisi aliter injustitia perpetratur, justum censetur; in secundo casu autem præter justum etiam injustum lucrum percipit (duas libellas) augendo pretium librorum venditorum ad 12 libellas pro 10. S. C. Concilii de ordinario tantum lucro loquitur in nostro casu.

4. Detractio ab eleemosynis Missarum fieri nequit nisi de consensu oblatoꝝ qui non præsumitur, sed morali certitudine constare debet. Ideo neque Custodes alicujus præsertim Sanctuarii neque Episcopi detrahere quid possunt, et quando Episcopis inferiores hoc faciunt, pœnas a S. Sede statutas non effugient; Episcopi enim suspensione sacerdotibus inflicta non tanguntur nisi expresse nominantur; cfr. dicta in tit. *De vita et hon. cler.* (III. 1) n. 2. pag. 1.

66k. *Pœnæ in tale circa Missarum stipendia mercimonium.* »Præsenti decreto«, ait S. C. Conc. in decr. d. 25. Maji 1893., »Eñi Patres S. C. Tridentini interpretes ac vindices statuunt ut in posterum, si quis ex *sacerdotali ordine* contra enuntiata decreta deliquerit, *suspensionem a divinis S. Sedi reservatæ, et ipso facto incurrendæ* obnoxius sit: clericus autem sacerdotio nondum initiatus *eidem suspensioni quoad susceptos ordines* similiter subjaceat, et inhabilis præterea fiat ad superiores ordines recipiendos: *laici demum excommunicatione latæ sententiæ Episcopis reservata obstringantur.*«

Tres sunt pœnæ quas decretum *Vigilanti* statuit: 1. *suspensionem* a divinis Papæ simpliciter reservatam in omnes clericos; 2. *inhabilitatem ad ordines suscipiendos* in clericos sacerdotio nondum auctos; 3. *excommunicationem*, Episcopo reservatam in *laicos*. — Suspensionem et excommunicationem hanc sequi generalem de censuris regulam, per se patet; quare pauca de inhabilitate clericorum ad majores ordines afferemus. Inhabilitas hic non significat incapacitatem, sed irregularitatem quandam, cfr. *Wernz: Jus decretalium* tom. II. n. 138.; unde ejusmodi clericus valide quidem altiores reciperet ordines, minime vero licite.

Super hac inhabilitate dispensat ordinarie S. Sedes, attamen in casibus *occultis* etiam Episcopus valet vi c. »Liceat« 6. sess. 24. *De ref.*, sicut et super suspensione prædicta iisdem suppositis supponendis.

66l. Decretum *Vigilanti* in II^a. parte hæc continet: »Præterea cum experientia docuerit, mala quæ deplorantur ex eo potissimum originem viresque ducere, quod in quorundam privatorum manus major missarum numerus congeritur quam justa necessitas exigit, ideo iidem Eñi Patres, inhærentes dispositionibus a Romanis Pon-

tificibus, ac præsertim ab *Urbano VIII.* et *Innocentio XII.**) in const. *Cum sæpe contingat*, alias datis, sub gravi obedientiæ præcepto decernunt ac mandant, ut in posterum omnes et singuli ubique locorum beneficiati et administratores piarum causarum aut utcumque ad missarum onera implenda obligati, sive ecclesiastici sive laici, in fine cujuslibet anni missarum onera, quæ reliqua sunt, et quibus nondum satisfecerint, propriis Ordinariis tradant juxta modum ab iis definiendum. Ordinarii autem acceptas missarum intentiones cum adnexo stipendio primum distribuent inter sacerdotes sibi subjectos qui eis indigere noverint: alias deinde aut S. Sedi, aut aliis Ordinariis committent, aut etiam, si velint, sacerdotibus aliarum dioceseon, dummodo sibi noti sint, omnique exceptione majores, et legitima documenta edant inter præfixum congruum tempus quibus de exacta earumdem satisfactione constet.»

Duas obligationes imponit decr. *Vigilanti* in hac secunda parte: unam obligatis ad implenda missarum onera, alteram Ordinariis. Prætermisiss illis quæ in se clara sunt, consideremus ea quæ explicatione indigere videntur.

1) Loquitur decretum *Vigilanti* proxime de missis *fundatis*. At verba decreti »quæ reliqua sunt, et quibus nondum satisfecerint«, non ita sunt intelligenda, ut beneficiati etc. neglectis propriis missis fundatis fortasse minoris stipendii eas persolvendas differant ad finem usque anni celebrando missas manuales interea; nec ita ut mittantur vel tradantur Ordinariis missarum onera quæ intra breve tempus persolvi possunt. Nam et ipsi Ordinarii indigent Apostolica facultate ut transferre possint missas fundatas ab uno loco in alium intra fines diocesis, et ulteriore facultate pro locis extra diocesim. Itaque tradi vel mitti possunt Ordinariis eæ tantum missæ quæ gravibus de causis dilatæ infra tempus rationabiliter propinquum nequeunt celebrari sive a sacerdotibus obligatis sive ab aliis sacerdotibus omni exceptione majoribus.

*) „Innocentio XIII.“, sic invenitur in omnibus documentis quæ reproducebant textum decreti *Vigilanti*: at nobis videtur tales dispositiones potius prodixisse ab Innocentio XII. Etenim Const. *Cum sæpe contingat* publicata est d. 23. Nov. 1697 (*Lucidi* c. l. II. pag. 474; *Mon. Eccl.* I. pag. 451) tempore quo *Innocentius XII.* ex familia *Pignatella* gubernabat Ecclesiam (1691—1700), cum J. XIII. ex fam. *De Comitibus* regnaret 1721—1724.; S. C. Conc. d. 28. Aug. 1897. in lit. circularibus habet Innocentium XII.

2) Non negamus etiam *manuales* missas includi hoc decreto, sed cum rationabili interpretatione respectu scilicet habito et voluntatis offerentium et legum generalium circa celebrationem missarum adventitiarum. Rationi certe non esset consentaneum si sacerdos missas manuales vel etiam fundatas fine anni reliquas traderet quidem Ordinario, brevi tamen ipse penuria missarum laboraturus. Tamen sententiam *Admonitoris Ecclesiastici* (*Mon. Eccl.* VIII. 1 pag. 162) minime probare possumus annum de quo loquitur decretum, esse interpretandum non de anno civili (a Calendis Januarii usque ad s. Sylvestrum), sed de anno naturali qui decurrit ab oblatione stipendii. Nam quoad tempus obligationis missarum manualium remanet obligatio celebrandi infra tempus statutum vel ab homine (i. e. præfixo termino) vel a jure (i. e. infra 2 menses quando pro vivis, infra 1 mensem quando pro mortuis est celebrandum).

3) Ordinarii procurent ut missæ traditæ quam primum celebrentur. In distribuendo tamen certum ordinem observare debent, quem ipsum decretum indicat: sc. primum sacerdotibus *diæcesanis*; deinde aut S. Sedi aut Ordinariis aut sacerdotibus aliarum diæcesium positis tamen tribus conditionibus indicatis. Licet sacerdotes *diæcesani* præferendi sint omnibus, tamen nulla in hoc obligatio *ex justitia* (*Mon. Eccl.* VIII. 1 pag. 162) incumbit Ordinariis, sed vel ex obedientia, vel ex caritate et pietate. — Ordinariis dein altera obligatio imponitur quæ in decreto *Vigilanti* hisce verbis exprimitur: »Denique, revocatis quibuscumque indultis et privilegiis usque nunc concessis quæ præsentis decreti dispositionibus utcumque adversentur, S. Congregatio curæ et officio singulorum Ordinariorum committit, ut præsens decretum omnibus ecclesiasticis suæ jurisdictioni subjectis, aliisque quorum ex præscriptis interest, *notum sollicitè faciant*, ne quis in posterum ignorantiam allegare, aut ab hujus decreti observantia se excusare quomodolibet possit: et insuper ut sive in sacra Visitatione sive extra sedulo vigilent, ne abusus hac in re iterum inolescant.« Est igitur Ordinariorum quidem jus et obligatio *notum faciendi* hoc decretum necnon *vigilandi* super ejusdem observatione, interpretari tamen illud sive extensive sive restrictive non pertinet ad eos. At non prohibentur quominus præter decretum sæpe citatum utantur jure proprio invigilandi. Sic, e. gr. Ordinarius quidam vetuit non vi, sed occasione hujus decreti sacerdotes diæcesanos mittere

missarum stipendia ad sacerdotes extraneos. Et Ordinarium hujusmodi minime vituperandum censemus quippe qui præcavere volebat omnes abusus ac juxta intentionem decr. *Vigilanti* procedebat. Nihilominus cum ejusmodi lex præter jus commune esse videatur, strictæ interpretationi subjacet, quare e. gr. si stipendia *mitti* ventantur, eadem personaliter *dari* non prohibentur.

4) Decretum *Vigilanti* in lucem prodixisse d. 25. Maji 1893. constat; nihilominus suam jam habet historiam, quam paucis verbis indicabimus. Paulo post publicationem ejusdem decreti ad S. C. Conc. directæ sunt supplicæ, e. gr. ab Episcopo *Conversanen.*, in quibus petebatur dissolutio dubii utrum post decretum *Vigilanti* ephemerides quædam religiosæ sequi possent normam S. C. Conc. datam d. 24. Apr. 1875. Norma autem erat hæc: Cum quæretur a S. Congr.: »VI. An et quomodo improbandi sint Moderatores vel Administratores diariorum, religiosorum, qui sacerdotibus missas celebrandas committunt, retento ex earum eleemosynis pretio diariis ipsis respondente in casu?« S. C. Conc. d. 24. Apr. 1875. respondit: »Ad VI. *Negative, dummodo nihil detrahatur fundatorum vel oblatorum voluntati circa stipendii quantitatem, locum ac tempus celebrationis Missarum, exclusa quacunque*) collectione Missarum, et docto cui de jure de sequuta Missarum celebratione, facto verbo cum Sanctissimo.*« — S. Congregatione nihil respondente ad instantiam, cl. *Monitore Ecclesiastico* decretum *Vigilanti* doctrinaliter interpretatus est (*Mon. Eccl.* VIII. 1 pag. 157—163) et quidem benigne ita ut norma data d. 24. Apr. 1875. observari posset etiam post d. 25. Maji 1893. rationesque allatæ non erant despiciendæ, si *litteram* consideras; secus si *spiritum legis*.

Tandem d. 24. Febr. 1894. prodixit responsum S. C. Concilii hujus tenoris: »Ad dubia proposita ab Episcopo *Premislien.* providebitur in casibus particularibus. — *Ad dubia Ep. Conversanen.: nihil esse respondendum.* — Ad reliquas postulationes: ad mentem.«

Ex hac quidem responsione sola nihil posset concludi, at ipse *Mon. Eccl.* VIII. 2 pag. 50—54 nobili cum sinceritate ac subjectione votum Consultoris in hac causa patefecit, unde hæc perspicimus: 1º. Responsio S. C. d. 24. Apr. 1875. non est norma vel

*) Hic in nonnullis transumptis verbum „studiosa“ invenitur interpolatum, v. gr. apud *Pennacchi* c. l. pag. 990.; in actis tamen originalibus S. C. non invenitur.

declaratio, sed privilegium concessum duabus ephemeridibus, quibus tituli *Acta S. Sedis* et *Le Missione Cattoliche*: 2°. ex parte præsertim altera decreti *Vigilanti* apparet S. Congregationem non tantum studiosam, sed *omnem* eleemosynarum collectionem in manibus privatorum i. e. non-ordinariorum præcludere intendisse. Verum quoad *censuras* incurrendas notandum est: decretum d. 25. Maji 1893. ultra terminos non obligare.

Optima sane erat lex quæ compescere volebat turpe circa Missarum stipendia mercimonium, at non idem ubique*) eventus. Etenim S. Congregatio d. 28. Aug. 1897. literas encyclicas ad *Italiæ* Ordinarios misit ut ipsos provocaret ad specialem vigilanti-
tiam, cum abusus deplorati nequaquam disparuissent (*Mon. Eccl.* X. 1 pag. 194). Quæ literæ insinuant indulta hac in re (similia datis ephemeridi *A. S. S.*) concedi certis limitibus, strictissimæ tamen interpretationis.

De restitutione facienda in materia simoniæ.

67. 1°. Si restitutio consideretur relate ad *spiritualia* simoniace accepta, quisquis videt eam locum habere non posse, si res accepta fuerit *mere* spiritualis. Hinc restitutio in ordine ad recipientem rem sacram attingere potest solummodo *beneficia*, vel jura, quæ beneficia respiciunt ex. gr. jus patronatus, jus electionis activæ etc. Cum assecutio beneficii vel alterius juris, simonia interveniente, per se nulla sit, nemo non videt quemque teneri ad restituendum, seu dimittendum beneficium vel jus receptum etiam *ante sententiam judicis*. Immo si sermo sit de beneficio, etiam fructus percepti restituendi sunt. Diximus 'simonia interveniente' — loquimur autem de simonia quæ nullam reddit juris assecutionem. Talis est simonia communis si fuerit *realis* et completa, tum quoad actum concessionis rei spiritualis positum ex una parte, tum quoad præstationem rei temporalis factam ex altera. Talis est etiam simonia *confidentialis*, completa solummodo quoad concessionem beneficii, licet nondum ex altera parte impleta fuerit conditio seu pactum concessionis adnexum.

*) Ordinarius *Ratisbonen.* d. 10. Nov. 1893. poterat testimonium reddere et clericis et laicis subditis tale mercimonium deplorandum in diocesi non existere; cfr. Folium mandatorum 1893. pag. 138.

68. 2°. Quod si aliquid *temporale* receptum sit intuitu beneficii, sive ob collationem, sive ob nominationem, electionem etc. restitutio facienda est *Ecclesiae*, in qua beneficium est erectum. Ita ex jure ecclesiastico in c. 11. h. t. Et quidem hæc restitutio facienda est ex conscientiae obligatione etiam *ante sententiam judicis*. Constitutio enim 2. h. t. inter Extr. comm. prohibet quominus acquiratur dominium rerum simoniace receptarum in materia beneficii.

69. 3°. Qui aliquid *temporale* simoniace recepit pro ingressu religionis, collatione ordinum, administratione sacramentorum etc., restituere tenetur ea quæ recepit, quia injuste recepta sunt. Christus Dominus enim de rebus spiritualibus dixit (*Matth. X. 8*): 'Gratis accepistis, gratis date'. — At in jure *modus* restitutionis definitus non est; solummodo ex c. 41. h. t. 'Audivimus' videtur inferri, posse a judice imperari ut ea quæ ex contractu simoniaco recepta sunt, locis piis in quorum dispendium simonia commissa est, solvantur et applicentur in duplum. Sed seclusa injuria vel dispendio *Ecclesiae*, vel loci pii, restitutio rerum simoniace receptarum juxta regulas generales restitutionis in praxi moderanda esse videtur. Unde si vere læsa sit *justitia commutativa*, restitutio facienda est favore illius personæ, cui damnum illatum est.

70. 4°. Ubi non intrat ratio justitiæ læsæ, et pretium receptum fuerit ex re sacra sub *respectu quo est pretio æstimabilis*, restitutionis obligatio non urget, quamvis prohibeatur ab *Ecclesia* rei ipsius alienatio. Quare si Rector *Ecclesiae* accepto pretio contra *Ecclesiae* prohibitionem, alienavit Chrisma, vel sacrum oleum, vel officium *temporale* *Ecclesiae*, ex. gr. officium æconomi, procuratoris etc., vel jus patronatus, solummodo sub ratione commodi et utilitatis quam affert, aut afferre potest, vel etiam si monasterium pecuniam receperit pro ingressu religionis sub titulo honestæ sustentationis, restituere non tenetur, dummodo pretium receptum non fuerit excedens valorem materiæ alienatæ, vel temporalis utilitatis ex officio vel jure derivantis, quia prohibitio *Ecclesiae* procedit ex motivo religionis, non autem justitiæ. Quare in hisce rebus restitutio facienda est solummodo *in quantum pretium est majus valore vel utilitate rei pretio æstimabilis*, quia hæc major quantitas pretii procedens ex qualitate sacra, injuste percepta fuit.

De iudicio in materia simoniæ.

71. Crimen simoniæ utpote facile latens et maxime christianæ societati perniciosum, inter *excepta* crimina numeratur. Hinc 1°. quisque catholicus etiam criminosus, immo et de ipsa simoniæ labe infectus, dummodo non sit capitalis inimicus, potest accusare simoniacos tum dantes, tum recipientes, tum etiam eos pro quibus scientibus nec resistantibus simonia commissæ est; cc. 3. 7. 8. et 29. h. t. 2°. In hoc crimine demonstrando non requiruntur plenissimæ et luce meridiana clariores probationes, sed simonia potest demonstrari argumentis etiam adminiculativis, et indiciiis, quæ vehementem præsumptionem facientia, *moralem certitudinem* inducunt, reumque convincunt. Arg. c. 30. h. t. Crimine autem simoniæ ita probato, pœnæ canonicæ reo infliguntur.

72. Quod si autem accusatus de simonia non plene convinci possit de crimine, non quidem positivis pœnis plectitur, et per consequens non amittit jura, quæ habet, sed *suspectus* de crimine impeditur, quominus *nova jura* in Ecclesia adipiscatur.

TITULUS IV.

Ne prælati vices suas seu Ecclesias sub annuo censu concedant.

1. Materiam simoniæ prosequitur *B. Raymundus*. In hoc titulo interdicitur Prælati ne jurisdictionem suam committant alicui, qui vicarii nomine illam exerceat, et pretium temporale vel annuam præstationem Prælato rependat.

2. In cc. 1. et 2. h. t. pœna constituta legitur, ut Vicarius officio *privetur*, Prælati vero amittat facultatem officium illud conferendi. Hinc utique Episcopus potest habere plures in gravi suo munere exercendo coadjutores majores et minores, at nequit iisdem committere officium exercendum cum pacto solvendi pretium temporale sibi, vel annuam præstationem.

In cap. autem 3. h. t. *Alexander III.* modis omnibus prohibet quominus sub annuo pretio idest sub annua pensione concedatur quodcumque officium ecclesiasticum. Consonat dispositio Concilii Tridentini cap. 11. sess. 25. *De Ref.* Et merito. Namque est concessio simoniaca.

3. Verum si aliqua Ecclesia parochialis vel aliquod beneficium est *incorporatum pleno jure* alicui monasterio, Prælati ejusdem potest Vicarium in beneficio vel parœcia constituere, et relicta Vicario congrua portione fructuum pro honesta ejus sustentatione, potest sibi reservare fructus qui supersunt.

4. Immo quia annui fructus possunt plus minus determinari, potest Prælati absque periculo simoniæ *contractum inire* super hisce fructibus. Super fructibus enim beneficii, quia proprii sunt Clerici possidentis beneficium, contractus fieri potest, idest locari possunt pro annua pensione juxta c. ult. h. t. Quæ tamen locatio post Extrav. »Ambitosæ«, 'De rebus ecclesiasticis non alienand.' (III. 4) fieri potest ad triennium tantum. Ultra triennium requiritur venia Sedis Apostolicæ; plura videri possunt in tit. *De rebus Eccl. alien.* (III. 13) n. 13. pag. 158.

5. Neque obstat c. 6. *De relig. domib.* (III. 36) in quo traditur Episcopum posse remittere ordini religioso jurisdictionem quam habet in aliqua Ecclesia, vel in aliquo Monasterio, cum onere tamen annuæ præstationis solvendæ mensæ episcopali. Nam præstatio annua non repræsentat jurisdictionem remissam, eo modo quo pretium repræsentat rem emptam, sed annua præstatio solvitur in recognitionem præteritæ jurisdictionis et libertatis concessæ. Ut nempe conservetur memoria jurisdictionis episcopalis in Ecclesia vel Monasterio, et permaneat aliquod signum subjectionis, præstatio solvitur.

TITULUS V.

De magistris et ne aliquid exigatur pro licentia docendi.*)

1. Quia in munere magisterii præsertim conferendo intervenire potest simonia juris ecclesiastici, præsens titulus post duos præcedentes ponitur. Sit

*) Quoad jus Ecclesiæ in scholas, vide Caragnis. *Jus publ. eccles.* Lib. 4. num. 17—136 et articulum, cui titulus *Die Schulfrage*, im Freiburger Kirchenlexikon, (latine: Quæstio scholastica in Dictionario ecclesiastico Friburgensi) vol. 10. coll. 1974—1987. ubi auctor [Siebengartner] perspicue proponit historiam ac principia hujus quæstionis citatis præcipuis hac in re Scriptoribus, necnon *L'éducation présente*, par le P. Didon, O. P. Paris, 1898: — item *Syllabi* propp. 45., 47., 48. ac multas S. P. Leonis XIII. Literas Apostolicas.

I. *De Magistris.* In cc. 1. et 4. h. t. sermo est de Magistro, idest de Magistro grammaticæ, nec non de Magistro S. Theologiæ. Cum particularia Instituta non essent in quibus prima rudimenta studiorum adolescentes facile addicerent, Concilium Lateranense III. sub *Alexandro III.* celebratum statuit ut in omnibus Cathedralibus Ecclesiis unus designaretur Magister, qui clericos et pauperes adolescentes gratis erudiret in studiis grammaticis, et pulchrarum literarum, cui magistro pro honesta sustentatione consuleretur ex redditibus Ecclesiæ, seu per consuetum beneficium. Inde factum est ut in Cathedralibus Ecclesiis officium *Scholastici* institueretur, quod appellatum etiam est *Primiceriatus*; cfr. tit. *De off. Primicerii* (I. 25) pag. 218. Quoniam vero hæc præscriptio Concilii in omnibus Ecclesiis Cathedralibus non observabatur, *Innocentius III.* in Concilio Lateranensi IV. (c. 4. h. t.) eandem præscriptionem renovavit et extendit ad alias etiam Ecclesias insignes, in quibus sufficere potuissent facultates ad hoc munus magisterii constituendum.

2. Hæc quidem disciplina vixit usque ad Concilium Tridentinum. Hoc enim Concilium sess. 23. cap. 18. *De Ref.* sequentia statuit: »Quum adolescentium ætas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas, et, nisi a teneris annis ad pietatem et religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, nunquam perfecte ac sine maximo ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio in disciplina ecclesiastica perseveret: sancta synodus statuit, ut singulæ cathedrales, metropolitanæ, atque his majores ecclesiæ, pro modo facultatum et diœcesis amplitudine certum puerorum ipsius civitatis et diœcesis, vel ejus provinciæ, si ibi non reperiantur, numerum in collegio ad hoc prope ipsas ecclesias vel alio in loco convenienti ab episcopo eligendo, alere, ac religiose educare et ecclesiasticis disciplinis instituere teneantur.«

2a. Maximi momenti esse bonam cleri educationem, jam ab inimicis, præcipue »Muratoribus«, discere possumus. Nihil enim intentatum relinquebant ac relinquunt ut adolescentiam ad culmen sacerdotii nitentem ab Ecclesiæ sinu abriperent abreptosque mundo conformarent. En funesta eorum conamina sub Josepho II., Romanorum electo Imperatore, in *Austria* et sub ejusdem fratre Leopoldo, *Hetruriæ* Archiduce; sic etiam *Napoleon I.* in 77 »articulis organicis« Concordato cum *Pio VII.* proprio Marte annexis

postulabat, ut magistri in seminariis se adstringerent ad 4 »articulos Gallicanos«. Nostris vero temporibus videmus quomodo Gubernia fere ubique sibi arrogent educationem cleri vel saltem jus summæ Inspectionis quod vocant, exerceant in seminaria, e. gr. in *Italia* (cfr. Instructiones circa seminariorum visitationem a Gubernio Italico per ministros peragendam a S. Pœn. datas in *Mon. Eccl.* I. pag. 10.; responsum S. Pœn. d. 20. Febr. 1867 ad 11um., ib. pag. 545); vel in *Borussia* lege »Maji« (d. 11. M. 1873) super educatione et admissione clericorum (cfr. Encyclicam S. P. *Leonis XIII.* d. 6. Jan. 1886 quæ incipit »*Jampridem*«) etc.*)

»Salutem ergo ex inimicis« capientes, consideremus I. jus Ecclesiæ in seminaria; II. modum educationis; III. modum regiminis externi.

2b. Ad. 1. Clerum educare exclusive in Ecclesiæ potestate esse exemplum Salvatoris et constans doctrina Apostolorum Patrumque ac Ecclesiæ demonstrat. Audiamus de hoc S. P. *Leonem XIII.* in Enc. ad Episcopos *Borussiæ* d. 6. Jan. 1886.: »Cum porro sacerdotalis ordo, tam sublimis ministerii hæres, aliis post alios succedentibus, nunquam sui dispar sæculorum cursu renovetur, cumque opus sit, ut qui in hunc ordinem vocati sunt, sinceritate doctrinæ et innocentia vitæ, quantum fieri potest, eorum vestigiis insistant, quos Christus primos fidei satores elegit, nemini dubium esse potest, non aliis quam Episcopis jus munusque esse docendi et instituendi juvenes, quos Deus singulari beneficio ex hominibus assumit, ut sint ministri sui ac dispensatores mysteriorum suorum.«

Quodsi reipublicæ competentia in episcopalia seminaria aliqua ratione (*Syll.* prop. 45.) abjudicatur, vigilantia autem in methodum studiorum (*Syll.* prop. 46) vel sanitatis requisita tribuitur, hoc contra jus fit simulque aut demonstratur diffidentia curæ Episcopalis aut quæritur via se ingerendi negotiis etiam internis.

*) In *Bararia* Concordatum inter *Pium VII.* et *Maximilianum I. B.* regem agnoscit jus Ecclesiæ in seminaria (art. V.). Nihilominus jam „Edictum Religionis“ (sc. Appendix II. ad Regni Constitutionem) hoc jus aliquatenus restringit in §§. 76—78., item postea Ordinatio Ministerialis d. 18. Apr. 1873. juxta quam *omnia* ad educandam et erudiendam juventutem instituta Inspectioni Status supremæ subjacent, præcipue respectu sanitatis alumnorum. Paucis abhinc diebus autem impetus in publicis foliis dirigebantur contra seminaria ecclesiastica.

Hoc jus munusque docendi et instituendi clericos adscribendos demonstrare superfluum quidem videtur, attamen Papa in citata Encyclica rationes duas perspicere affert quarum primam desumit ex rei natura, alteram ex sæculorum historia. Ut vero primam quasi ante oculos ponat, utitur prudentissimus Pontifex similitudine Borussico ingenio valde amica. »Qua in re«, ait, »quoniam nationis vestræ homines, præter alia ornamenta, armorum quoque gloria excellunt, passuri ne unquam essent qui rei publicæ præsent, ut qui juvenes rudimenta militiæ ad ducendos ordines et bellica munera administranda in militaribus institutis accipiunt, ab aliis potius quam a peritis bellicæ artis scientiam armorum edicerent, atque ab aliis magis quam ab idoneis militiæ magistris disciplinam castrorum, usum rerum et martios spiritus haurirent?«

Quoad alteram rationem constat Ecclesiam non solum clericorum, sed omnium pæne exclusive educationem direxisse usque ad sæculum 13., retinuisseque magis vel minus etiam laicorum educationem usque ad tempora nobis vicina; cfr. cit. Encyclicam §. »Ex his,« *Benedictum XIV.* in *Syn.* l. 5. cp. 11. per totum necnon in *Inst.* 59.; *Wernz* c. l. II. tit. 4. §. 1. pag. 63.

2c. Ad. II. Modum educationis nobis explicat S. P. *Leo XIII.* in Encyclica »*Quod multum*« ad Episcopos *Hungariæ* d. 22. Aug. 1886. et in Enc. »*Pergrata nobis*« ad Ep. *Lusitaniæ* d. 14. Sept. 1886. hisce verbis: »Omnino in instituendis clericis sunt duæ res »necessariæ, *doctrina* ad cultum mentis, *virtus* ad perfectionem »animi. Ad eas humanitatis artes, quibus adolescens ætas infor- »mari solet, adjungendæ disciplinæ sacræ et canonicæ, cauto, ut »earum doctrina rerum sana sit, usquequaque incorrupta, cum »Ecclesiæ documentis penitus consentiens, hisque maxime tempo- »ribus, vi et ubertate præstans, *ut potens sit exhortati . . . et »eos, qui contradicunt, arguere.* Vitæ sanctitas, qua dempta, »inflatur scientia, non ædificat, complectitur non solum probos hone- »stosque mores, sed eum quoque virtutum sacerdotalium chorum, »unde illa exsistit, quæ efficit sacerdotes bonos, similitudo JESU »CHRISTI, summi et æterni Sacerdotis . . . In iis (seminariis) ma- »xime evigilent curæ et cogitationes vestræ: efficite, ut literis »disciplinisque tradendis lecti viri præficiantur, in quibus doctrinæ »sanitas cum innocentia morum conjuncta sit, ut in re tanti mo- »menti eis confidere jure optimo possitis. Rectores disciplinæ, »magistros pietatis eligit prudentia, consilio, rerum usu præ

»ceteris commendatos; communisque vitæ ratio, auctoritate vestra,
 »sic temperetur, ut non modo nihil unquam alumni offendant pie-
 »tati contrarium, sed abundant adjumentis omnibus, quibus alitur
 »pietas: aptisque exercitationibus incitentur ad sacerdotalium vir-
 »tutum quotidianos progressus.«

Quæ præcepta ac monita circa excolendos in virtute et scientia
 alumnos ipse Pontifex secutus est in restaurando Seminario *Vati-*
cano; cfr. bullam »*Quod Romani Pontifices*« 15. Kal. Febr. (18. Jan.)
 1896. (*Mon. Eccl.* X. 1 pag. 28—32). De acquirenda virtute non
 est, cur amplius disputemus; eam enim esse necessariam et amici
 et inimici conclamant; item doctrinam sacram ut »perfectus sit
 homo Dei, ad omne opus bonum instructus« 2. *Tim.* III. 17.; ser-
 monem igitur restringimus ad scientiam *profanam*. Quoad hanc
 peccari potest et per excessum et per defectum. Quomodo per
 excessum posset peccari, jam alibi vidimus in tit. *Ne clerici* (III. 50)
 n. 1. pag. 462. et hoc tunc maxime verificatur, quando scientia
 profana appetitur vel ut finis ultimus vel subordinate quidem ad
 sacram scientiam, tamen cum detrimento ejusdem. — Per defectum
 autem peccari potest neglegendo præsertim nostro tempore scientias
 ob quarum defectum totus clerus despectui habetur. Unde nun-
 quam clericis tribui potest ignominia, si in scientia disciplinarum
 specialium profanarum non sint instructi, verum hoc merito habe-
 retur dedecori ac detrimento quod clerici careant cultura generali
 quæ requiritur a quocunque homine exulto. Scio equidem gratiam
 Dei hominumque salutem non dependere a scientia et cultura pro-
 fana ejusmodi, nihilominus gratia non destruit naturam, sed elevat.
 Unde duo potissimum requirenda: 1º. ut excolantur clerici studiis
 classicis, historicis ac naturalibus eodem vel meliore modo ac ceteri;
 2º. ut præbeatur occasio excolendi clericos singulari ingenio præ-
 ditos in disciplina aliqua profana, e. gr. astronomiæ, physices,
 historiæ qui hypotheses falsi nominis scientiæ refellere possint.

Leo XIII. pro egregia sua sapientia necessitate hac agnita
 salutaria non prætermisit dare monita: quoad excolendam *philo-*
sophiam, præsertim *S. Thomæ* in Enc. »*Æterni Patris*« d. 4. Aug.
 1879. et alibi, quoad excolendas scientias *naturales* in Allocutione
 ad catholicos Scientiarum Cultores d. 7. Mart. 1880., in Enc. ad
 Episcopos *Italiae* d. 15. Febr. 1882. circa finem, in Epistola ad
 Archiep. *Cataniensem* de Benedictino *S. Anselmi Collegio* instau-
 rando d. 4. Jan. 1887. [ubi sic disserit: »Scientiæ physicæ et

mathematicæ sunt scitu necessariæ, ne campus earum relinquatur adversariis totus, unde oppugnent veritates sive revelatas sive naturales;«], quoad excolendam *literaturam* in lit. ad Cardinalem Vicarium *Parocchi* de studiis literarum provehendis d. 20. Maji 1885., item in Lit. Ap. de studiis literarum peragendis a clericis Seminarii Romani d. 30. Jul. 1886.; necessarium enim est literarum studium: a) »ut suum *Clerus* teneat decus: est enim literarum laus multo nobilissima: quam qui adepti sint, magnum aliquod existimantur adepti; qui careant, præcipua quadam apud homines commendatione carent;« b) *ad veritatem animis persuadendam.* »Nativo quippe et eleganti genere dicendi mire invitantur homines ad audiendum, ad legendum: itaque fit ut animos et facilius pervadat et vehementius teneat verborum sententiarumque luminibus illustrata veritas.« *)

2d. Ad. III. Quoad *externum regimen* patet Episcopum esse Moderatorem proprium seminarii ita tamen ut ministerio sacerdotum sæcularium doctrina, pietate ac prudentia excellentium in regendis educandisque alumnis utatur. Diximus *sæcularium*, etenim ut Episcopus possit seminario suo præficere *regulares* sive Ordinum sive Congregationum, requiritur *licentia Apostolica*; S. C. EE. et RR. d. 2. Martii 1861 (*Bizzarri: Collectanea* pag. 845. n. 5) d. 23. Maji 1860 (ib. pag. 852 n. 4). Attamen Conc. *Tridentinum* nonnulla sanxit quæ nostra consideratione sunt digna: 1°. quoad *qualitates* puerorum recipiendorum; 2°. quoad *obligationes* alumnorum; 3°. quoad *duas commissiones* audiendas ab Episcopo; 4°. quoad *taxam* quæ vocatur *seminaristicum*; cui adjungemus pauca de *exemptione* seminariorum. —

1°. Qualitates puerorum in seminarium recipiendorum describit Synodus *Tridentina* hisce verbis: »In hoc vero collegio recipiantur qui ad minimum *duodecim* annos et ex *legitimo* matrimonio nati sint, ac legere et scribere competenter noverint, et quorum indoles et voluntas *spem* afferat, eos ecclesiasticis ministeriis perpetuo inservituros. Pauperum autem filios præcipue eligi vult; nec tamen

*) Paucis abhinc mensibus sacerdos regularis apostata renovabat „illud *Juliani* imperatoris callidissimum et plenum sceleris consilium qui ne liberalia studia exerceant, christianis interdixerat. Futurum enim sentiebat, ut facile despicerentur expertes literarum: nec diu florere christianum posse nomen, si ab humanitatis artibus alienum vulgo putaretur.“ At majorum nostrorum vestigia prementibus longe absit a nobis „inferioritas“ talis.

ditiorum excludit, modo suo sumptu alantur, et studium præ se ferant Deo et ecclesiæ inserviendi.« Requirit ergo *Tridentinum* ut recipiendi sint »ad minimum 12 annos nati;« hoc ita intelligatur oportet ut »qui aluntur expensis Seminarii possint recipi inchoato anno duodecimo; reliqui vero non comprehendantur in lege Tridentini,« S. C. C. in *Utinen.* d. 10. Jun. 1876. (*Mon. Eccl.* I. pag. 107). Quare ex una parte qui propriis expensis vivunt, jam ante 12. annum inchoatum recipi possunt, ex altera receptio eorum qui aluntur Seminarii expensis, ante inchoatum 12. annum facta non sustinetur, S. C. C. d. 14. Maji 1881. —

Altera qualitas est *legimitas natalium* ita ut quicumque illegitimus a limine repelli possit, et quando *adulterinus* est, absque spe veniam Apostolicam impetrandi, S. C. C. in causa *Nullius* d. 15. Aug. 1836 (apud *Richter et Schulte: Canones et Decreta Conc. Tridentini* Lipsiæ 1853. pag. 214. n. 29). — Seminaria fundantur juxta intentionem Tridentini, ut pueri »ecclesiasticis ministeriis«, præparentur. Ideo illi excludantur quorum »indoles et voluntas nullam hujusmodi spem afferat;« respiciendum est utrum recipiendi sint corpore validi, ingenio præditi, bonis moribus instructi ac nati de parentibus honestis. — Unde sustinetur *quasi-contractus* inter seminarium et ipsius alumnos quo hi promittunt se restitutos alimenta casu quo *eorum culpa* ad ss. ordines non promoveantur ita tamen ut pro pauperibus sufficiat obligatio conjunctorum, S. C. C. in *Nullius Nonantulæ* d. 1. Dec. 1685. (l. 35. *Decr.* pag. 488). In quorum numero etiam absque contractu expresso habendi sunt qui cognito vocationis divinæ defectu nihilominus alimentis etc. Seminarii gratis fruuntur. —

2e. 2º. Postquam Tridentinum cit. cap. descripsit qualitates recipiendorum, enumerat aliquot alumnorum obligationes, præcipue ratione scientiæ acquirendæ, et continuat: »Curet episcopus ut singulis diebus missæ sacrificio intersint, ac saltem singulis mensibus confiteantur peccata, et juxta confessoris judicium sumant corpus Domini nostri Jesu Christi; cathedrali et aliis loci ecclesiis diebus festis inserviant.« Ultima tantum obligatio requirit aliquam explanationem. Dicitur a) »*cathedrali et aliis loci ecclesiis* . . inserviant.« Videntur ergo alumni seminariorum obligati, ut inserviant *et cathedrali et aliis loci ecclesiis*. Hæc verba, bene intellecta, verum exprimunt; secus, nimiam importarent obligationem. Vi enim Tridentini alumni obligati sunt ad inserviendum alicui eccle-

sia et quidem quando seminarium situm est in Civitate cum Cathedrali, huic Cathedrali inserviant oportet, secus in aliis oppidis ubi ad inserviendum singulorum locorum ecclesiis tenentur. Sic satisfit scopo s. Synodi quæ voluit ut clerici s. ministeria addiscerent, nec tamen ministeriis superfluis nimium distraherentur. — Ideo non solum DD., sed etiam decreta S. Sedis utuntur loco particulæ et (Trid.) particulam *disjunctivam* (aut, vel); sic habet S. C. C. in *Arianen.* d. 11. Dec. 1621. apud *Giraldi in Jur. Pont. Exp.* p. II. sect. 108.: »S. C. censuit posse Archiepiscopum cogere clericos ut Cathedrali vel aliis loci ecclesiis inserviant«; cfr. *Lucidi:* in *Visitatione Ss. Ll.* ed. 3^a. vol. II. pag. 388. cp. VI. §. 4. n. 78. qui tamen non recte citare videtur *Innocentium VIII.* qui in *Const. Apostolici ministerii* non habet »aliisve«, sed »aliisque« juxta *Bullarium Taurinen.* et *Luxemburgense* c. l. §. 4. tom. 13. pag. 61.

Lex igitur Tridentina hoc postulare videtur, ut clerici certæ diœcesis qui degunt in Civitate, inserviant Cathedrali, non aliis, econtra clerici ejusdem vel alius diœcesis qui degunt in aliquo oppido, inserviant ecclesiæ principaliori ejusdem loci. Et *Innocentius XIII.* in *Const. Ap. min.* d. 13. Maji 1723. tam severe retinet clericos a ministeriis ceteris ut clare enuntiet: »quacunque majoris servitii consuetudine, etiam immemorabili, sublata, postpositaque quacunque appellatione, aut inhibitione,« §. 4. — Nihilominus non est contra intencionem S. Sedis, imo secundum, quando alumni adigantur ad inserviendum Ecclesiæ ad Seminarium pertinenti. Sic novissimo tempore ipse S. P. *Leo XIII.* pro seminario Vaticano ordinavit in n. X. »Festis ritu maximo diebus, alumni in Basilicam (s. Petri) ad ss. solemnia, ut assolet, conveniant universi. Ceteris diebus festis, arbitrio Præfecti designandis, iidem alumni, præterquam qui sacris in Basilica de more intersint, ad *S. Marthæ* (templum ipsius Seminarii) sacris solemnibus inserviant: itemque se cæremoniis sanctissimis ac piis concionibus opportune exerceant.« — Cui ecclesiæ Seminario annexæ et Superiores et Professores et Seminaristæ sunt adscripti ita ut specialia hujus Ecclesiæ festa in missa et officio celebrare debeant; S. R. C. d. 27. Febr. 1847. in *Ruremonden.* n. 2939 (5079).

b) *Tridentinum* requirit ut »diebus festis inserviant«. Hæc expressio non est extendenda ad dies festos sensu *liturgico*, sed restringitur diebus duplici præcepto festis. Id quod *Innocentius XIII.* in cit. *Const.* clarissime expressit. Nec valet objicere

hanc Constitutionem valere tantum de *Hispaniis*; etenim *Benedictus XIII.* eam confirmavit in Const. *In supremo* d. 23. Sept. 1724. quia — teste *Benedicto XIV.* in *Syn.* l. 2. c. 2. nn. 6. et 7. — volebat »eandem ab *omnibus* per orbem Episcopis pro norma haberi«; cfr. *Lucidi* c. l. n. 81.

c) Quando dicitur »inserviant«, statim quæstio se ingerit, *quot* debeant inservire. *Non semper omnes* inservire debere, jam ex bulla S. P. *Leonis XIII.* supra citata concludi potest; etenim non universi pergunt ad basilicam nisi »diebus ritu *maximo* festis«, ceteris diebus festis alumni de more per turnum inserviunt. Optime huic rei consulitur aut per consuetudinem legitimam aut per statutum Episcopi; cfr. S. C. C. in *Arboren.* d. 25. Sept. 1847. ad 3um. apud *Lucidi* c. l. n. 83.

d) »Inservire« sic intelligendum est, ut seminaristæ »in altaribus sacerdotibus assistant, in choro opera exerceant ministrorum, thuribulum deferendo et alia faciendo, per quæ cantus, cæremoniæ et ecclesiastica officia addiscantur.« Quibus verbis excluditur qualecunque servitium privatum, quale esset ex. gr. opus induendi canonicos vestibis choralibus, et multo minus vestibis communibus et vulgaribus, gerendi pro iis Breviarium, aliaque hujusmodi ministeria in privatum personarum usum peragendi. Hæc corruptela in insula Sardiniae invaluerat, quam S. C. EE. et RR. omnino evelendam præcepit suis literis encyclicis ad *Sardiniae* Episcopos d. 2. Oct. 1842. *art. 3.*, quarum observantiam acrius inculcavit aliis literis d. 16. Sept. 1844. Ibidem ad *n. 5.* statuitur, ut clerici in hoc servitio præstando seminarii Superioribus unice subdantur, ad quos tantummodo pertinere debebat eum mittere alumnorum numerum, qui, præter necessarios, sibi magis visi fuerint;« cfr. *Bizzarri* in sua *Collectanea* pag. 558—560; *Lucidi* c. l. n. 80. — Respectu loci a seminaristis in servitio actu non occupatis retinendi eadem S. C. EE. et RR. in eadem Instructione ad Eppos. *Sardiniae* hæc habet sub *n. 6.*: Clericis seminaristis assignandus est in choro locus conveniens ubi quando non occupantur in particulari ministerio, sedent se conformando tamen — uti convenit — ceteris in choro; *Bizzarri* c. l. pag. 559. Locus conveniens sunt *gradus inferiores chori*, S. C. C. in *Oscen.* apud *Lucidi* c. l. n. 85. Si quærat ubi sedeant vel incedant seminaristæ respectu præcedentiæ, distinguendum est inter clerum Cathedralis et ceteros clericos Civitatis. Quoad clerum Cathedralis nullum dubium ex-

sistit; quoad ceteros clericos Civitatis dicendum est: a) si agitur de clericis non-sacerdotibus, seminaristis competit præcedentia supra clericos adventitios in eadem ecclesia non præbendatos semper, S. R. C. in *Rodigen.*, *Andren.* diœc., d. 21. Martii 1620 (*Decr. Auth.* n. 377. [580]); b) quando autem agitur de sacerdotibus aliarum ecclesiarum et hi incedunt sub cruce ecclesiæ Cathedralis, his sacerdotibus competit præcedentia, secus si clerus aliarum ecclesiarum incedat sub propria cruce, S. R. C. in *Sarnen.* d. 15. Febr. 1716. (*Decr. Auth.* n. 2233. [3882], sublato decreto in *Capuana* d. 1. Sept. 1607.)

2f. 3°. Tridentinum in prædicto c. 18. *de ref.* sess. 23. sic continuat: »Quæ omnia (sc. ad qualitates ac obligationes alumnorum spectantia) atque alia ad hanc rem opportuna et necessaria episcopi singuli cum consilio duorum canonicorum seniorum et graviorum, quos ipsi elegerint, prout Spiritus sanctus suggesserit, constituent; eaque ut semper observentur sæpius visitando operam dabunt. Dyscolos, et incorrigibiles ac malorum morum seminatores acriter punient, eos etiam, si opus fuerit, expellendo, omniaque impedimenta auferentes, quæcunque ad conservandum et augendum tam pium et sanctum institutum pertinere videbuntur diligenter curabunt.« Deinde exponit s. Synodus quomodo proventus parari possint, sc. a) per *unionem beneficiorum* quorundam seminario faciendam, de qua sermo erat in tit. *De præbendis* (III. 5) n. 96. pag. 109; b) per *impositionem taxæ convenientis* quam *seminaristicum* vocant, de qua inferius pauca exponenda, concluditque hisce verbis: »Rationes reddituum, seminarii Episcopus annis singulis accipiat, *præsentibus duobus a capitulo, et totidem a clero civitatis* deputatis.« Unde perspicuum est Episcopum in moderando suo seminario procedere non posse nisi cum duplice quadam commissione. Attamen cum quid hæ duæ commissiones et possint et debeant, Tridentinum generalibus tantum lineis describat, nostrum erit *accuratius explanare jura et obligationes utriusque Commissionis*. Circa utramque hanc Commissionem quæruntur quattuor: A. quem in finem instituta sit utraque; B. quæ sint ejus jura et obligationes; C. quis deputare et deputari possit ad utramque; D. quomodo peragenda sit deputatio.

2g. A. *Cui fini inservit utraque Commissio?* Instructio S. C. C. data ad Episcopos *Americæ Meridionalis* d. 15. Martii 1897. (*Mon. Eccl.* X. 1 pag. 97) paucis verbis hunc finem exprimit:

»Duplex S. Synodus jubet adesse consilium in Seminariis constituendis et regendis, alterum pro re *disciplinari*, alterum pro *temporali* administratione, distincta personarum numero, electionis forma ac officio; etsi nihil vetat quominus duo canonici, qui in cœtu sunt consultorum pro re œconomica, ipsi ab Episcopo eligantur et deputentur etiam pro disciplina dummodo muneris distinctio servetur.« Prima Commissio consistens ex duobus canonicis inservit rei *disciplinari*, altera quattuor deputatorum rei *temporali*. Utriusque autem Commissionis finis accuratius exprimitur in responsione S. C. Conc. in *Salern.* mensis Julii 1585: Cum enim quæreretur, »an eorum (duorum sc. deputatorum super disciplina) consilium adhibendum sit tam in constituendis regulis universalibus Seminarii, quam in electione puerorum singulorum introducendorum, in electione magistrorum, librorum legendorum, confessoris, punitione discolorum, expulsionem, visitatione et similibus«, S. C. C. respondit ad II^{um}: *In omnibus his esse adhibendum.* Cfr. *Benedictum XIV.* in *Syn.* l. 5. cp. 11. n. 7., S. C. C. in Instructione citata circa finem. En finis primæ Commissionis (super disciplina). Alterius autem Commissionis deputatos »esse adhibendos in administratione rerum ipsius Seminarii, præterquam in compulsionem ad portionem seminario debitam, cujus facultas ad solum Episcopum spectat«, S. C. C. in *Nullius* a. 1595. apud *Ben. XIV.* ib. n. 6.; item in *Oscen.* a. 1585. ib. n. 5. Responsio autem S. C. C. in *Salern.* cit. ad III^{um}. non ita interpretanda est, ut consilium 4 deputatorum adhiberi debeat etiam »circa institutionem, disciplinam et mores«, sed S. Congr. generaliter tantum dicit »teneri episcoporum deputatorum consilium adhibere«, sed non qualium, utrum primæ an secundæ Commissionis. De *secunda* Commissionem loquens cit. Instructio fines ejusdem sic circumscibit: »Omnibus provideant quæ ad Collegii fabricam instituendam, ad mercedem præceptoribus et ministris solvendam, ad alendam juventutem et ad alios sumptus referuntur«.

Unde videmus utramque Commissionem *formaliter* sive ex earum fine esse diversam; quæritur, numquid etiam *materialiter* debeat esse diversa? Potest, sed non debet; etenim »nihil vetat quominus *canonici* qui in cœtu sunt consultorum pro re œconomica, ipsi ab Episcopo eligantur et deputentur etiam pro disciplina, dummodo muneris distinctio servetur«, cit. Instructio d. 15. Mart. 1897 circa initium.

2h. B. *Quæ sunt utriusque Commissionis jura et obligationes?*

Jura utriusque Commissionis sunt: 1um. ut deputatorum consilium in respectivis negotiis (de quibus sub I.) Episcopus *audire teneatur*, minime vero *sequi*; cfr. S. C. C. in *Oscen.* a. 1585., in *Salern.* a. 1589., in *Nullius* a. 1595, in *Fundan.* d. 26. Mart. 1689., denique in Instructione d. 15. Martii 1897.; 2um. ut munus ejusmodi deputatorum sit *perpetuum*. Etenim S. C. C. in cit. *Salern.* ad 1um. respectu Commissionis super disciplina respondit: Ejusmodi deputatos »non posse amoveri nisi ex legitima causa«; item ad IV^{um}. respectu Commissionis super administratione œconomica ipsos »esse perpetuos«. Utrumque confirmat Instructio cit. his verbis:

»Omnium denique electorum munus perpetuum esse debere et neminem nisi ex legitima causa amoveri posse, S. H. C. in cit. *Salernitana* anni 1859 resolvit, idque sæpius deinde confirmavit.

Quod si ex morte, ex discessu, aut ex alia justa ratione alter eorum a suo munere cesset, ejus subrogatio per eos facienda est per quos prior electio est acta.«

Alias justas causas desumere possumus ex variis S. C. C. decisionibus, velut *ætatem provectam* vel *infirmi-tatem* (S. C. C. d. 4. Sept. 1602. apud *Pignatelli*, tom. IX. cons. 81. n. 80.), *absentiam per tempus diuturnum* (S. C. C. in *Arboren.* d. 25. Sept. 1847), tandem *promotionem deputati* a clero civitatis electi in *canonicum Ecclesiæ Cathedralis* (sc. ne tres capitulares sedeant in hoc cœtu; S. C. C. d. 25. Jan. 1873. in *Mon. Eccl.* VI 1 pag. 40). — Alterutri Commissioni Episcopus nequit *adjungere* ultiores consiliarios clericos, multo minus laicos, ex dec. S. C. C. in *Montis-falisci*, d. 27. Aug. 1864. (*Lucidi* c. l. n. 120.)

Quæritur utrum Episcopus adstringatur ad audiendum alterutrius respectivæ Commissionis consilium ita, ut acta absque hoc consilio *ipso jure* sint *nulla*? Tridentinum imponit Episcopo onus quidem audiendi tales consiliarios, sed de nullitate actuum contra hoc præceptum positorum nihil loquitur. S. C. autem Concilii declaravit d. 13. Jan. 1594. apud *Pignat.* l. c. n. 101. (*Lucidi* c. l. II. pag. 407. n. 114.): »*Uniones* factæ absque consilio deputatorum non valent.« Hanc responsionem merito extendere possumus ad actus omnes absque consilio deputatorum quoad administrationem factos; etenim ubi jus non distinguit, nec nos distinguere debemus; atqui jus, sc. Tridentinum in c. 18. *De ref.* sess. 23. æque requiritur Commissionem pro constituenda aliqua taxa et pro ratione

redituum seminarii reddenda ac pro unione beneficiorum. Et quia, licet distincta sit Commissio super disciplina etc. ab altera, tamen prohibitio procedit pari passu: ergo merito adhibetur *reg. 64. juris* in 6°.: »Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.« Quare generaliter dicere possumus: Acta ab Episcopo non consulta respectiva Commissione *non valent*. Attamen juxta adagium »Multa per patientiam tolerantur, quæ si fuerint in judicium deducta, debent justitia exigente infirmari«, interdum S. C. Conc. ejusmodi acta non quidem declaravit nulla, sed sanavit tantum *ad cautelam*, sic in *Aquinaten.* dd. 11. Mart. et 8. Jul. 1843. »*quatenus opus sit*« (*Lucidi* c. l. II. pag. 407. n. 116), ipse *Lucidi* c. l. n. 106. hæc uti suam sententiam profert: »Si rationes redditæ fuerint coram Episcopo tantummodo absque interventu deputatorum, licet ceteroquin omnia rite processerint, actus validus dici certe non potest et sanatione Apostolica eum confirmare *satius* erit.« Decisio autem S. C. C. in causa d. 11. Dec. 1875. nihil omnino probat, uti videri potest ex rationibus *favore Ordinarii prolatis* in *A. S. S.* vol. IX. pag. 199—201; ideoque hæc decisio male citatur ad asserendum valorem ejusmodi actorum.

Deputati autem utriusque Commissionis *obligantur* ut consilium suum Episcopo in re tanti momenti pro viribus præsentent, quod idem consilium »*lumini, directioni et auxilio inserviat*«.

2i. C. *Quis deputare et deputari possit ad utramque Commissionem?* 1. Quoad *primam* Commissionem ipsum Conc. *Tridentinum* in cit. c. 18. *De ref.* sess. 23. sic loquitur: »Quæ omnia . . . Episcopi singuli *cum consilio duorum canonicorum seniorum et graviorum quos ipsi elegerint*, . . . constituent.« — Ergo ipse *Episcopus* est et non alius qui in sua quisque diecesi deputatos pro Commissione disciplinari constituat. — Deputari autem nequeunt nisi »*canonici*« et quidem ecclesiæ cathedralis qui soli sunt canonici per excellentiam. Deinde »*duo*« deputentur canonici. Non quidem arbitramur actus esse invalidos quando in prima Commissione duobus a Tridentino statutis adjungantur alii, præsertim e ceteris canonicis, vel saltem de clero, at intentioni Tridentinæ Synodi hoc non est conforme; cfr. S. C. C. in *Montisfalisci* d. 27. Aug. 1864. (*Lucidi* c. l. II. pag. 409 nn. 120—121). Tandem »*seniores et graviores*« requirit Tridentinum, verum non senectutem »*annorum numero, sed vitâ immaculatâ computatam*« (*Sap.* IV. 8—13). Etenim s. Synodus præsumit in senibus gravitatem; at

interdum juniores sunt graviore, econtra seniores levitate infectos. Unde merito existimamus validam et licitam deputationem duorum canonicorum juniorum, dummodo sint graviore; cfr. opus cui titulus *De seminario clericorum* disquisitio historico-canonica auctore Bonaventura Theodoro Pouan, Parisiis, Lipsiæ, Tornaci apud Ca-sterman etc. 1874. pag. 291. tom. II. cp. 6. §. 2.

2k. Quoad alteram Commissionem statuit *Tridentinum*: In rebus administrationis seminarii »iisdem Episcopi cum consilio duorum de capitulo, quorum alter ab Episcopo, alter ab ipso capitulo eligatur, itemque duorum de clero civitatis, quorum quidem alterius electio similiter ad Episcopum, alterius vero ad clerum pertineat,« procedant. — 1°. Deputare ergo ad hanc Commissionem possunt et debent: a) Episcopus; b) capitulum; c) clerus Civitatis; iisdem competit jus subrogandi deputatos casu quo cessabat priorum deputatorum munus.

Jus quod competit Episcopo, competit et Vicario Capitulari. — Jus deputandi Episcopo et etiam Capitulo competens multis difficultatibus non est obnoxium; econtra jus Cleri elegendi unum deputatum disquisitioni est subjiciendum.

Instructio ad Episcopos *Americæ Meridionalis* d. 15. Mart. 1897. quoad hoc sic loquitur: »Cum unus ex consultoribus super temporalibus negotiis deputatus, a Clero sit eligendus, Clerus jus suum exercere potest in Synodo, si hæc tunc habeatur, prout Doctores tradunt: aliter electio in peculiari totius Cleri Civitatis conventu est peragenda.« Unde sequitur: 1°. »deputatorum electionem, quamvis extra synodum peragi queat, nihilominus rectius in synodo fieri, in qua totus clerus jam congregatus consistit,« *Lucidi* c. l. II. pag. 403. n. 98.; 2°. sæpius autem ob temporum circumstantias extra synodum fieri debere. — Quæritur autem qui veniant sub nomine Cleri? Certe non veniunt canonici *Ecclesiæ Cathedralis*; iidem enim jus suum jam exercent in electione proprii deputati, cfr. etiam analogicam decisionem S. C. Conc. d. 25. Jan. 1873 in *Aquen*. (*Mon. Eccl.* VI. 1 pag. 49) nec veniunt *Regulares* sive Ordinum sive Congregationum, S. C. C. in *Auximana* d. 15. Jul. 1893. (*Mon. Eccl.* VIII. 1 pag. 193). — Proprie autem sub nomine Cleri venit totus *diœcesis* Clerus, uti testatur Pyrrhus Corradus: *Prax. benef.* l. IV. tit. 4. c. 8. n. 28.; *Monacelli*: in *Formulario legali practico*: p. I. tit. 12. form. 2. n. 2.; S. C. C. in *Tudertina* d. 15. Sept. 1792. Verum hoc in desuetudinem abiit et mos nunc

fert ut deputatus ex clero civitatis eligatur a *clero civitatis*; quæ civitas non alia est nisi illa ubi adest *ecclesia cathedralis*, licet seminarium sit in alio oppido diœcesis; etenim consiliarii Episcopi in promptu esse debent. Inter clericos civitatis cum voce activa numerandi sunt etiam *superiores ac professores ipsius seminarii*; nam nullibi excluduntur. Nostris ergo temporibus hæc generalis regula est, ut deputatus pro administratione seminarii eligatur a clero civitatis ubi adest cathedralis ecclesia.

Verum S. C. C. nonnunquam concedere debuit exceptiones ob speciales circumstantias; sic Episcopo B. (*Breden.?*) *Hollandiæ* permisit d. 21. Jun. 1879. (*Mon. Eccl.* II. 1 pag. 129) electionem deputati fieri »per *Decanos* tamquam representantes totius Cleri«; item concessit in causa *Cantonis Ticini* seu *Luganæ*. d. 28. Jan. 1893. »electionem fieri a *vicariis foraneis*.«

21. II°. *Deputari* autem possunt ac debent ab Episcopo duo: unus ex canonicis, alter ex clero civitatis: a *capitulo* unus e gremio proprio; a *clero* unus ex clero civitatis.

E clero igitur civitatis — prætermisissis deputatis ex capitulo — juxta *Tridentinum* duo deputati sunt eligendi. Assumi in deputatos possunt quicumque non excluduntur. Excluduntur autem: 1°. omnes clerici *regulares*; etenim »clerus« licet in favorabilibus complectatur etiam regulares, tamen hic significat *clerum sæcularem*; id quod confirmari videtur etiam cit. decisione S. C. C. in *Auximana* d. 15. Jul. 1893. qua *Patres Oratorii* (Philippi Nerii filii) vocis activæ et passivæ declarantur incapaces quamvis regulares modo *precario* tantum sint. — Excluduntur 2°. *Vicarius Generalis* et *Vic. Capitularis* etsi non sunt canonici. Etenim *Vic. Capitularem* succedere quoad moderationem seminarii vidimus Episcopo, unde nequit esse moderator simul ac deputatus. — *Vicarius autem Generalis* deputari quidem posset, sed non expedit, quia Episcopo aliquis præsto esse debet cui deleget supremam seminarii administrationem. — Excluduntur 3°. *superiores ac professores ipsius seminarii*; nemo enim iudex in propria causa. Et licet ejusmodi superiores etc. non in omnibus causis sint partes, tamen connexio rerum eos aliquatenus suspectos reddit.

Quo accedit quod si superiores se abstineant interesse sessionibus ipsos tangentibus, commissio administrativa desineret esse juxta *Tridentinum* — deficiente uno vel utroque ex clero deputato — ideoque tales actus exponerentur nullitatis periculo.

Licet Synodus *Tridentina* duos deputatos requiratur ex clero *civitatis*, electio tamen certe non est invalida, si unus eligatur de clero *civitatis*, alter de clero *territorii*, hoc concludi potest ex dec. S. C. C. in *Civitatis Castellæ* d. 22. Aug. 1643. (lib. 17. *Decr.* pag. 219 apud *Philippum* in sua *Col. Res.* S. C. C. tom. 16. v. »seminarium« §. 11. n. 14. Merito, etenim dummodo consilio Episcopi facile interesse possint, finis legis *Tridentine* non negligitur. Et S. Congr. electionem clericorum de *territorio* nonnunquam concessit, e. gr. in causa *B. Hollandicæ* d. 21. Jan. 1879. ad II^m, et in causa *Cantonis Ticini* d. 25. Jan. 1893. ad III^m.

2m. III°. Modus hujus deputatiōnis a *Tridentino* accurate non describitur; ideo regulæ generales de electione saltem summarie observandæ sunt; cfr. tit. *De elect.* (l. 6) nn. 23—30, pag. 64; specialiter autem notetur: 1°. electionem paucis casibus exceptis — perfecti non *relative*, sed absolute eligentium *numero majore*, S. C. C. in *Salernitan.* d. 25. Jan. 1890. (*Mon. Eccl.* VI. 1. pag. 267); [ex 20 votis ergo requirantur 11, non sufficit ut unus electus habeat 9, cum ex ceteris electis unus numeret 6, alter 5 vota]; 2°. electores ordinarie »electionem peragere debent« in peculiari cleri civitatis *conventu*, ubi scrutatores colligunt suffragia *presentium*; at S. C. C. ob peculiares circumstantias permisit in causa cit. *Cant. Ticini* d. 28. Jan. 1893, suffragia *etiam per schedas*, ergo etiam *absentium*. Nonnulli verbis *Tridentini* iunxi contendebant tres esse Commissiones quas Concilium institui voluit, cfr. *Pouan* c. l. pag. 282 sqq., sed ipsa S. C. C. declaravit d. 21. Jan. 1879 ad I^m, *duas* eligendas esse deputatorum Commissiones. —

2n. *Coronidis* loco quaeritur *utrum sustineatur consuetudo legi Tridentinæ huic contraria?*

Contraria huic legi esset consuetudo quando in aliqua diœcesi Episcopus administrationem Seminarii perageret ipse vel absque ulla Commissione vel cum Commissione quidem, sed *Tridentinæ* legi non conveniente. Consuetudines contrarias existere et ipsi experti sumus et desumimus ex causa cit. d. 11. Dec. 1875. (*A. S. S.* IX. pag. 199—201). Hoc præmisso quaerimus an *sustineantur*.

Principia de legitima consuetudine exposuimus in tit. *De consuet.* (l. 4) nn. 6 sqq. Ex dictis ibidem perspicui potest illam consuetudinem esse irrationabilem ideoque nunquam legitimam quæ contrariatur legi *divinæ* vel proxime et immediate vel mediate et

remote c. l. n. 5. Ceteræ vero consuetudines leges etiam extraordinarie sancitas uti sunt leges *Tridentinæ* teste Ben. XIV. in *Inst.* 60. n. 7., ob temporum vicissitudines destruere possunt (n. 10). Inquirendum ergo est utrum lex *Tridentina* de constituendis Commissionibus ad administrandum Seminarium in lege *divina* fundetur necne.

Lege porro divina obligatur quidem Episcopus, ne »manus cuiquam cito imponat«, sed non obligatur ut clericos suos non educet aut ordinet nisi petito consilio virorum ecclesiasticorum, licet hoc *consultissimum* et *hypothetice necessarium* sit. De facto ante Conc. Tridentinum Episcopus non stricte obligabatur ad petendum hoc consilium. — Deinde distinctione facta inter essentiam et accidentalibus utriusque Commissionis possumus contendere: difficilius admittere consuetudinem contrariam *essentiæ* hujus legis (c. 18. *De ref.* sess. 23.) sc. ut Episcopus procedat nullis omnino adscitis consiliariis in re tanti momenti; facilius autem contrariam *accidentalibus* dummodo finis legis ne amittatur; et sic S. C. C. d. 21. Jun. 1879. agnovit consuetudinem *Hollandiæ* quæ vocem activam in electione deputatorum tribuebat *decanis* loco »cleri«) et vocem passivam clero diœcesis (loco »cleri *civitatis*«). quæ consuetudo tamen forte juxta vel saltem præter legem aliquatenus vocari possit; cfr. *A. S. S.* pag. 492—496 cum ann. append. VII. ib. 497 sqq. Hæc in *theoria* sint dicta; etenim in *praxi* S. C. C. nunquam non inculcat strictam c. 18. *De ref.* sess. 23. observantiam, e. gr. in *Inst.* sæpe cit. ad Ep. *Americæ Meridionalis*.

4°. De taxa quæ dicitur „seminaristicum“

2o. Tridentinum in c. 18. *De ref.* sess. 23. s. seminarium sufficienter dotare volens Episcopis concessit facultatem: 1°. uniendi et applicandi beneficia simplicia certis sub conditionibus Seminario (de qua facultate locuti sumus in tit. *De præbendis* (III. 5) n. 96. pag. 109); 2°. exigendi aliquam partem fructuum ab omnibus præbendis et beneficiis sive sæcularibus sive regularibus sive liberæ sive necessariæ collationis; de hac taxa pauca exponenda sunt. Ipsa s. Synodus tres ponit *exceptiones*: a) excipiuntur a taxa prædicta collegia, in quibus seminaria discentium vel docentium ad commune ecclesiæ bonum promovendum habentur. Sic Abbates »Nullius« qui ipsi habent seminaria. non tenentur solvere taxam seminarii, S. C. C. in *Romana* d. 11. Aug. 1742 (apud

Richter und Schulte c. l. pag. 213. n. 17), neque monasterium quod collegium monachorum in universitate et professorum, aut ipsum seminarium proprium sustinet, S. C. C. in *Atrebaten*. d. 9. Sept. 1594., *Audomaren*. d. 30. Mart. 1594. (ib. n. 18). Verum »monasteria quæ seminario sui ordinis contribuunt, teneri contribuere etiam seminario episcopi de redditibus *qui supersunt*«. S. C. C. respondit in *Monasterien*. d. 7. Sept. 1714. — Excipiuntur b) monasteria mendicantium et c) fratres *S. Joannis Hierosolymitani* (Equites Melitenses).

Regulares quamvis alias exempti sint, per se non eximuntur a solvenda hac taxa juxta verba *Benedicti XIII.* in Const. *Credita nobis* a. 1725.: »Taxa favore Seminarii solvi etiam debet a Regularibus, et ab ipsa Constitutione Ss̃mi Dñi Nostri, eximuntur Regulares solummodo respectu illorum beneficiorum ac fructuum relate ad quos Sedes Apostolica concessit eis *clare et expresse*, et ob causam vere et proprie onerosam, omnimodam exemptionem.« Licet hæc *Benedicti XIII.* Instructio pro Italia tantum sit data, tamen in hac fundantur multæ S. C. C. generales resolutiones, quas videre poteris apud *Pallottini* v. »seminarium quoad taxam« §. 5. vel apud *Richter und Schulte* c. l. pag. 213 nn. 15–28. — Ut ergo pro exemptis haberi possint, debent Regulares exhibere clara et expressa documenta vel hujus exemptionis vel annumerationis inter mendicantes fratresve *Hierosolymitanos*. — Sicut viri regulares, sic etiam *sanctimoniales feminae* hujusmodi taxæ sunt subjectæ, cfr. *Lucidi* c. l. vol. III. pag. 81. n. 15. exceptis solummodo monialibus et piis sororibus (S. C. C. in *Catanien*. d. 20. Martii 1595.) quæ redditibus destitutæ de solis eleemosynis vivunt, aut etiam iis quæ licet possideant nonnulla bona descripta et taxata in libro decimarum aliorumque onerum ecclesiasticorum, titulo tamen paupertatis a decimarum onerumque prædictorum solutione exemptæ sunt, uti alias decrevit S. C. C. in *Patarina* a. 1573. in *Avenionen*. d. 22. Aug. 1609. De exemptione vel obligatione virorum et mulierum regularium conferantur causæ *Meliten*. d. 21. Jun. 1889. (*Mon. Eccl.* VI. 1 pag. 243) et *Bolivaren*. (Am. Merid.) d. 14. Jul. 1894. (*Mon. Eccl.* VIII. 2 pag. 172).

Respectu quantitatis »seminaristici« *Ben. XIII.* in cit. Instr. constituit, ut ad minimum solvantur *tria* pro centenis singulis, ad summum *quinque*, *Lucidi* c. l. III. pag. 76. n. 4.; S. C. C. in *Meliten*. cit. d. 21. Jun. 1889.

In celebri *Massen*. S. C. C. d. 17. Dec. 1836 quæstioni 14.: »An ad annum beneficiorum valorem dignoscendum sit ducendum calculum per decennium in casu«, respondit: *Affirmative*. — Ceterum servantur consuetudines vel statuta uniuscujusque diœcesis legitima. Quoties exsurgent quæstiones de solvendo »seminaristico«, consuli utiliter potest *Lucidi* c. l. III. pag. 68—101.

De exemptione seminariorum.

2p. Seminaria sive a sacerdotibus sæcularibus sive a regularibus præhabitâ veniâ Apostolicâ directa per se *non sunt exempta* neque a jurisdictione Episcoporum neque a jurisdictione parochorum loci, nisi in quantum ea jus commune vel voluntas Episcopi exemerit. Claritatis gratia agimus I. de seminario diœcesano a regularibus exemptis directo; II. de seminario diœcesano a clericis sæcularibus administrato.

Exemptio ipsorum regularium nos non tangit hic, alibi enim in tit. *De religiosis domibus* (III. 36) pag. 354 necnon in tit. *De capellis monachorum* (III. 37) pag. 365 sqq. de hac materia tractavimus; hic loquimur de exemptione *seminariorum* a regularibus directorum.

I. 1º. Seminaria diœcesana a regularibus dirigi nequeunt nisi *impetrata venia Apostolica*: merito quidem, etenim Episcopi nequeunt derogare dispositioni Conc. *Tridentini*; dispositioni autem hujus Synodi in c. 18. *De ref.* sess. 23. contrarium est quod administratio seminarii subducatur saltem ex parte Episcopo duplicique Commissioni a Concilio statutæ; hoc autem in deputatione regularium pro regimine seminariorum fieri, infra videbimus; *Benedictus XIV.* in *Syn.* l. 5. c. 11. n. 9.; S. C. EE. et RR. dd. 23. Maji 1860 (*Bizzarri* c. l. pag. 852) et 2. Mart. 1861. (ib. pag. 845 n. 5). — Utrum opportunum sit tradere seminarium diœcesanum religiosæ familiæ etiam *ordinariis* in circumstantiis, judicio Episcopi erit relinquendum qui rationes pro et contra prudenter ponderabit; cfr. *Lucidi* c. l. nn. 35—36. (II. pag. 361).

2º. Seminaria a regularibus exemptis directa quoad jurisdictionem Episcopi et parochi loci omnino æquiparantur ceteris seminariis diœcesanis, exceptis quæ expresse excipiuntur. Sunt autem *expresse excepta*: a) quæ tangunt *missionem et remotionem Superiorum et Professorum sive Magistrorum*, dummodo de hoc in contractu inter Episcopum et familiam religiosam *expressa con-*

ditio fuerit posita, *Benedictus XIV.* in *Syn.* l. 5. cp. 11. n. 9.: item in resolutione S. C. C. in *Viglevan.* dd. 13. et 27. Jan. 1714. ad 8 et 9. Quæstioni enim »An magistri missi a Congregatione *Somaschensi* ad servitium seminarii pro grammatica, rhetorica et casibus conscientiæ debeant examinari et probari ab Episcopo (8. et sede vacante a Capitulo (9)«, respondit S. C. ad 8. et 9.: *Negative.* — Inter expresse excepta numeranda sunt: b) *privilegia Apostolica.* Talia privilegia concessa fuerant favore *Maristarum* d. 15. Jun. 1860., *Sulpitianorum* d. 17. Julii 1863., *Eudistarum* d. 19. Febr. 1864., *Oratorianorum* a. 1864. (*Lucidi* c. l. II. pag. 370 n. 45). Privilegium autem *Sulpitianorum* hæc continet: S. C. C. facultatem indulsit »administrandi tam sociis, quam alumni seminariorum infirmis sacrum Viaticum, necnon iisdem in articulo »mortis constitutis Sacramentum Extremæ Unctionis, de licentia »tamen respectivi Ordinarii, ac salvis juribus parochialibus ad formam sacrorum canonum quoad funeralia absolvenda; acceptandi »ab Ordinariis directionem seminariorum, quin in singulis casibus »recursus ad S. Sedem habeatur, uti peragendum esset ex Apostolicis sanctionibus: necnon seminaria eorum directioni concredita »administrandi tam in spiritualibus, quam in temporalibus sine »deputatorum interventu, qui juxta Conc. Trid. *Sess. 23. cap. 18. »de Reform.* disciplinæ et administrationi bonorum invigilare deberent, ita tamen ut in omnibus tam Superior generalis, quam »socii dependere a respectivo Ordinario, et rationem reddituum in »fine cujuslibet anni reddere tenerentur, præsentibus duobus de »Capitulo, totidemque de clero civitatis. Præsens vero indultum »ad decennium tantum erit duraturum, eoque elapso iterum ad »Sanctam Sedem erit recurrendum.« Quando igitur talia privilegia existunt, tenori eorum standum est; quodsi non existant, valet quod rescripsit S. C. C. in *Americana* d. 13. Jun. 1722.: »Pro facultate (committendi sc. seminarium directioni PP. *Societatis Jesu*); ita tamen ut alumni nominentur ab Episcopo, et seminarium sit *sub patrocinio, protectione et subjectione Episcopi.*«

Generalis ergo regula erit hæc: Seminaria a regularibus directa gaudent illa exemptione a jurisdictione *parochorum* quam eisdem expresse concessit vel Episcopus vel Sedes Apostolica: a jurisdictione *Episcoporum* sive *Ordinariorum* quam eisdem expresse concessit S. Sedes. Unde regulares nullo modo propriam exemptionem cum seminariis ab ipsis directis ipso facto communi-

cant. Et ideo sententiam quam exposuimus in tit. *De regularibus domibus* (III. 36) n. 14. pag. 360. omnino retinemus. Etenim S. C. EE. et RR. in *Parmen.* d. 21. Jul. 1848. *) accurate distinxit inter socios Congregationis *S. Pauli* eorumque familiares quibus tria postulata *Tridentini* et *Gregorii XIII.* assistunt, et inter alumnos seu adolescentulos, hospites perpetuos, commensales etc.; illos plene esse exemptos S. C. asserit, hos ex parte tantum. Ergo exemptio seminariorum ex aliis fontibus profluat necesse est quam exemptio ipsorum regularium, neque alumni seminariorum diœcesanorum inter familiares stricte tales regularium amandari possunt. Hoc probat etiam hand obscure causa *Setina* celeberrima quam affert *Lucidi* c. l. II. pag. 371 nn. 46—47. Etenim rationes quas ibidem affert doctissimus Camillus *Tarquini*, præterquam quod nimium probant et sibi contradicunt, possunt etiam alio modo explicari ideoque non sunt cogentes. Cfr. *A. S. S.* vol. III. pag. 54—60. necnon *Lucidi* vol. II. pag. 371. nn. 46—47.

II. Seminaria a clericis sæcularibus directa per se non sunt exempta a jurisdictione *parochorum*: attamen ea eximi saltem quoad curam animarum magnopere expedit. Et revera seminaria eximi solent a jurisdictione parochi loci quoad sacramenta recipienda. «cum jura parochi in casu mortis sarta remaneant,» S. C. EE. et RR. d. 21. Jul. 1848. Nihilominus Episcopus etiam jus sepulturæ seminario adjudicare posset.

Jura quæ parochis in ecclesiis seminariorum competunt vel melius non competunt, videri possunt in celebri decreto S. R. C. d. 10. Dec. 1703 vel 12. Jan. 1704. (*Decreta authentica* n. 2123). — Oratoria seminariorum numerantur inter *semipublica*. qualia describit S. R. C. decreto d. 23. Jan. 1899. hisce verbis:

«A S. R. Congregatione sæpe postulatum est, quænam Oratoria ceu semipublica habenda sint. Constat porro Oratoria publica ea esse, quæ auctoritate Ordinarii ad publicum Dei cultum perpetuo dedicata, benedicta, vel etiam solemniter consecrata, januam habent in via, vel liberum a publica via Fidelibus universim pandunt ingressum. Privata e contra stricto sensu dicuntur Oratoria, quæ in privatis ædibus in commodum alicujus personæ,

*) *Lucidi* c. l. II. pag. 369. n. 43. textum reddere videtur non accurate: etenim verba „comprehensis illis . . . qui“ contradicunt iis quæ auctor ipse affert in n. 44. immediate sequenti: cfr. *Bizzarri* c. l. pag. 620.

vel familiæ ex Indulto Sanctæ Sedis erecta sunt. Quæ medium inter hæc duo locum tenent, ut nomen ipsum indicat, Oratoria semipublica sunt et vocantur. Ut autem quælibet ambiguitas circa hæc Oratoria amoveatur, Sanctissimus Dominus Noster Leo Papa XIII. ex Sacrorum Rituum Congregationis consulto, statuit et declaravit: Oratoria *semipublica* ea esse, quæ etsi in loco quodammodo privato, vel non absolute publico, auctoritate Ordinarii erecta sunt; comodo tamen non Fidelium omnium nec privatæ tantum personæ aut familiæ, sed alicujus communitatis vel personarum cœtus inserviunt. In his omnes qui sacrosancto Missæ sacrificio intersunt, præcepto audiendi Sacrum satisfacere valent. Hujus generis Oratoria sunt quæ pertinent ad *Seminaria* et *Collegia* ecclesiastica; ad pia Instituta et Societates votorum simplicium, aliasque Communitates sub regula sive statutis saltem ab Ordinario approbatis; ad Domus spiritualibus exercitiis addictas; ad Convictus et Hospitia juventuti literis, scientiis, aut artibus instituendæ destinata; ad Nosocomia, Orphanotrophia, nec non ad Arces et Carceres; atque similia Oratoria in quibus ex instituto, aliquis Christifidelium cœtus convenire solet ad audiendam Missam. Quibus adjungi debent Capellæ, in Cœmeterio rite erectæ, dummodo in Missæ celebratione non iis tantum ad quos pertinent, sed aliis etiam Fidelibus aditus pateat.»

De magistro theologo.

3. In c. 4. h. t. *Lateranense IV.* statuit Magistrum Theologum designandum et constituendum esse in qualibet *Metropolitana* Ecclesia, eique tribuendos esse redditus unius præbendæ canonicalis.

4. Concilium vero Tridentinum in cap. 1. sess. 5. *De Ref.* decernit ut absolute constituatur Magister Theologus in qualibet *Metropolitana* et *Cathedrali* Ecclesia. Destinari etiam potest in *Collegialibus* Ecclesiis oppidorum insignium. Ubi autem in Ecclesiis Metropolitanis, Cathedralibus etc. non inveniretur præbenda vel præstimonium aut stipendium assignatum pro Canonico Theologo, decernit Concilium huic scopo adsignandam et in perpetuo deputandam esse præbendam primo vacantem, dummodo adnexum non habeat aliud onus incompatible. Episcopus vero per beneficium simplex, vel per contributionem beneficiorum, vel alio modo consulere poterit theologalis præbendæ augmento, quoties præbenda adsignata Theologo insufficiens esse videatur.

Ex hujusmodi Constitutione Tridentini Concilii factum est ut fere ubique in omnibus Cathedralibus Ecclesiis et insignibus Collegialibus deputata fuerit præbenda theologalis. S. C. C. autem semper institit ut deputaretur præbenda hujusmodi, ubi nondum fuerit designata; cfr. hac super materia decisiones S. C. C. apud *Richter et Schulte* c. l. pag. 17, nn. 1—6.

De modo electionis Canonici Theologi.

5. Concilium Tridentinum de hac re silet, sed pro *Italia et insulis adjacentibus* observanda est Const. *Benedicti XIII.* 'Pastoralis' 14. Kalend. Junii 1725. In hac Constitutione Pontifex mandat primo loco ut ubi præbenda theologalis eousque instituta non fuerit, præbenda primo vacatura post Constitutionis publicationem, ipso jure et absque ulla declaratione censeretur constituta præbenda theologalis. — Deinde determinat modum electionis Canonici Theologi, et statuit eligendum esse Doctorem in *S. Theologia*, vel eum qui intra annum lauream doctoralem suscipiat. S. C. Conc. sæpius, in casibus particularibus tamen, declaravit sufficere lauream vel etiam licentiam in *jure canonico*, decisione S. C. C. nn. 7—12. apud *Richter et Schulte* l. c. pag. 18. Electionem vero faciendam esse per concursum coram Examinatoribus in eadem forma, qua Ecclesiæ parochiales conferuntur. Porro concursus fieri debet coram Episcopo et quatuor saltem Examinatoribus qui possunt esse etiam non Synodales, sed ab Episcopo actu electi et deputati ad examen Canonici Theologi excipiendum. S. Congr. in '*Casertana*' d. 17. Decemb. 1729.

Attendendum autem est ne Theologiæ moralis quæstiones resolvendæ proponantur, quemadmodum fieri solet in concursu ad Parochiales Ecclesias, sed potius quæstiones Theologiæ *Dogmaticæ* et *S. Scripturæ* resolvendæ proponantur.

De officio Canonici Theologi.

6. Juxta mentem Concilii Tridentini officium Theologi est ut lectiones habeat publicas, et quidem Canonicus Theologus tenetur hujusmodi munus adimplere, etiamsi antecessores ejus de facto huic obligationi non satisfecerint, et ideo quæcumque consuetudo contraria non excusat negligentem ut resolvit S. C. Concilii in *Bellun.* d. 27. Apr. 1630 et in *Caven.* d. 20. Aug. 1661 et in plurimis aliis causis.

7. Verum varia fuit practica interpretatio Decreti Concilii Tridentini, siquidem hujusmodi munus videbatur fuisse præsertim a S. Concilio introductum ut *Clericorum Doctrinæ et instructioni* consuleretur, quasi Canonicus Theologus repræsentet veterem magistrum Theologum Cathedralium Ecclesiarum. Quapropter factum est ut in aliquibus Diœcesibus Canonicus Theologus, quin in Ecclesia coram Capitulo publicas scripturales lectiones haberet, potius S. Theologiam sive Dogmaticam, sive moralem doceret in *Seminario*. Pariter in aliquibus Diœcesibus inductum est, ut Canonicus Theologus præset *Clericorum conventibus*, in quibus resolvebantur *casus conscientiæ*, et ipse proponeret ipsas quæstiones easque magistrali oratione ultimo resolveret. S. Sedes obviare visa non est istis practicis applicationibus Concilii Tridentini, immo dici potest aliquando S. C. Concilii etiam approbasse istas agendi rationes. Et sane *Benedictus XIV.* hanc practicam theoriam exponit et probat in opere *De Synod. Diœc.* l. 13. c. 9. n. 17. et in Institut. Eccl. 57. S. C. C. autem in *Fulginatensi* d. 3. Jul. 1784 expresse confirmavit theoriam *Benedicti XIV.* et non dissimilis resolutio data est in *'Pacensi'* d. 28. Sept. 1765.

8. Attamen anno 1842. prodiit Encyclica s. m. *Gregorii XVI.* *'Inter præcipuas'* qua ob machinationes et calumnias societatum Biblicarum Protestantium contra Ecclesiam Catholicam Summus Pontifex excitavit vigilantiam Episcoporum et præsertim in §. 3°. ipsis inculcavit, ut curarent, ne Canonici Theologi munere suo deficerent et prætermitterent scripturales lectiones in Ecclesia juxta decretum Concilii Tridentini.

9. Exinde autem factum est ut plures resolutiones S. C. Concilii, quasi uniformes prodirent, ex quibus deduci potest, in præsentibus circumstantiis, non amplius admitti posse ut Canonicus Theologus loco biblicarum lectionum in Ecclesia vel doceat S. Theologiam in Seminario, vel præsit resolutionibus casuum conscientiæ. Sane in *'Derthonen.'* d. 26. Junii 1844. proposito dubio: 'an et quomodo sit annuendum postulatis supra commutatione lectionis Sacræ Scripturæ in casuum conscientiæ explicationes' responsum est *'Non expedire et Episcopus curet executionem nuperrimæ Encyclicæ Gregorii XVI.'* In *'Casalensi'* d. 26. Julii 1848. respondit S. Congr. 'servetur lectio Biblica ad tramites Concilii Tridentini.' In causa autem *'Civit. Castel.'* d. 2. Sept. 1876 respondit 'Canonicum Theologum teneri ad lectiones scripturales; attentis tamen

peculiaribus circumstantiis, indulgendum ut abesse possit a Choro diebus quibus scholæ Dogmaticæ vacat'.

10. Accessit nuperrima resolutio ejusdem S. C. Concilii in causa *Pampilonensi* d. 16. Decemb. 1882. Exponebatur Canonico Theologo juxta illius Ecclesiæ Cathedralis consuetudinem non habere publicas lectiones S. Scripturæ, sed in Seminario eandem S. Scripturam explicare. Episcopus autem referebat anno 1852 in Hispania de consensu Nuntii Apostolici editum fuisse regium diploma, quo commendabatur ut Canonicis de officio nuncupatis onus edocendi seu legendi in Seminariis imponeretur. Quibus inspectis, S. Congr. dubiis propositis circa exemptionem Canonici Theologi a Choro et circa jus percipiendi distributiones quotidianas respondit: 'In casu, de quo agitur, Canonicum Theologum choro abesse ac distributiones quotidianas lucrari posse, pro iis tantum diei horis, quibus legit in Seminario, onerata conscientia'. Ex quibus omnibus patet modum adimplendi munus Canonici Theologi dum vigeat theoria supra exposita *Benedicti XIV.* in genere remissum fuisse prudenti arbitrio *Episcopi* Diœcesani, qui juxta temporis et loci circumstantias dirigere Canonicum Theologum poterat.

Hodiernis autem temporibus post encyclicas literas *Greg. XVI.* '*Inter præcipuas*' regulam esse, ut Theologus biblicas lectiones in Ecclesia habeat, adeoque sine judicio et venia *S. Sedis*, Canonicum Theologum non posse omittere publicas lectiones et earum loco in Seminario S. Scripturam vel Theologiam docere.

11. Quæritur utrum Canonicus Theologus debeat per se ipsum officio suo fungi, vel possit etiam *substitutum* adhibere.

Concilii Tridentini mens est in cit. cap. 1. sess. 5. *De Ref.* 'ut præbenda theologalis nonnisi personis idoneis et quæ per se ipsas id munus explere possint, conferatur'. Quod si vero qui obtinet hanc præbendam idoneus non fuerit, decernit Tridentinum, ut Ordinarius eum compellat etiam per subtractionem fructuum ad munus lectionum explendum per idoneum substitutum.

12. At quid si Canonicus Theologus ipse, etiamsi esset idoneus, vellet tamen per alium muneri suo satisfacere?

Profecto intentioni Patrum Tridentinorum hæc agendi ratio plene conformis non esset. At dici nequit, Tridentinum expresse eam interdixisse. Simpliciter enim tradidit Concilium munus interpretandi S. Scripturam esse personale. Plura autem sunt munera

personalia, quæ nihilominus possunt per substitutum impleri. Quemadmodum est munus prædicandi Evangelium populo fideli, quod Episcoporum et Parochorum personale est, et tamen per alium impleri potest. Quare inspecto rigore juris, Canonicus Theologus poterit per alium implere munus suum interpretandi S. Scripturam.

13. Sed disciplina in hac re ex mente Concilii Tridentini subest prudenti arbitrio Episcopi, qui proinde poterit id impedire, et Canonicum Theologum urgere, ut per se ipsum *S. Scripturam* interpretetur, S. C. C. in *Bellunen.* d. 27. Apr. 1630, in *Liparen.* d. 10. Maji 1631. et in multis aliis quæ videri possunt apud *Richter* etc. c. l. pag. 18. nn. 18. et 19. Consonat huic theoriæ resolutio S. C. Conc. in '*Urgellensi*' dd. 15. Decemb. 1725 et 28. Decemb. 1726 ad 2^{m.}, et 3^{m.}, ubi clare traditur posse Canonicum Theologum per alium concionare, obtenta tamen, quam petere debet, Capituli licentia et salvo recurso ad Episcopum.

De juribus Canonici Theologi.

14. Præbenda theologalis in Capitulo non constituit dignitatem neque personatum, sed solummodo officium. Tridentinum enim nullam facit mentionem de aliqua prærogativa excellentiæ Magistri theologi. Nec juvat animadvertere juxta Const. '*Pastoralis*' *Benedicti XIII.*, requiri in Canonico Theologo lauream doctoralem, quemadmodum requiritur in Dignitatibus, nam laurea exigitur ceu argumentum idoneitatis. Hinc jus honoris et præcedentiæ nullum competit Canonico Theologo, sed aliis communibus canonicis accensetur, et prioritatem solummodo obtinet ratione temporis, idest jure ætatis.

15. At jus inest præbendæ theologali, ut Canonicus Theologus ea die qua legit interpretationem S. Scripturæ, eximatur pro tota die ab onere assistendi et præstandi suam operam in servitio chori, et tamen tamquam præsens lucretur fructus omnes beneficii sui, nec non distributiones quotidianas, quæ a præsentibus percipiuntur.

16. Censentur exceptæ solummodo distributiones illæ, quæ ex voluntate testatorum expressa solvuntur tantummodo *actu præsentibus*. Ita S. C. Concilii in *Arboren.* d. 7. Decemb. 1861. Nec officit contraria consuetudo prædecessorum Canonicorum Theologorum, qui usi non fuerint privilegio vacandi ab officio chori tota die, in qua lectionem habuerint, nec officit paucitas canonicorum,

vel parvus numerus lectionum in anno. Ita S. Congr. in '*Perusina*' d. 30. Julii 1859.

17. Hæc quidem dispositio de lucrandis fructibus præbendæ et quotidianis distributionibus, non solum Canonico Theologo favet, si publice in *Ecclesia* lectiones S. Scripturæ habeat, sed etiam si loco harum lectionum Theologiam vel S. Scripturam ex venia S. Sedis doceat in Scholis Episcopalibus, ita ut pro integra die a choro vacare possit, quando docet, licet doceat horis solummodo matutinis, vel vespertinis. Et hic quidem fuit casus propositus S. Congr. in cit. causa '*Arborensi*' in qua agebatur de Canonico Theologo cui per literas Apostolicas impositum erat munus docendi Theologiam Dogmaticam loco lectionum S. Scripturæ. Cf. *A. S. S.* tom. 1. p. 484—488. Quin immo interrogata S. Congregatio in eadem *Arborensi theologali* in dubio 3. 'An exemptus a choro declarandus pariter sit, (Canonicus Theologus) ad prædictum effectum distributiones et emolumenta incerta iis diebus, quibus licet non doceat, attamen ratione officii sui clericorum examini assistit, in casu' respondit '*Affirmative*, uti in II. i. e. exceptis emolumentis, quæ ex voluntate testatorum, aut dantium, debentur tantum *actu præsentibus*.' Verum S. Sedes potest in casibus particularibus limitare jus canonici theologi, ad horas in quibus docet in scholis. Exemplum habemus in cit. *Pampilonensi* d. 16. Decemb. 1882. Cfr. etiam tit. *De clericis non resident.* (III. 4) nn. 80. et 92., ubi adduximus resolutionem S. C. C. in *Carthagenen.* d. 11. Apr. 1891 hujus tenoris: »Ad I. . . An canonicus theologus, munus magisterii in seminario exercens, percipere valeat distributiones chorales pro diebus quibus docet, *non obstante quod percipiat pensionem a seminario?* R. *Negative*, unde deduci potest norma hæc: Quoties persona ad chorum obligata percipit pensionem aliquam pro munere magisterii in seminario, distributiones quotidianas percipere nequit.

18. Ecclesiastica legislatio præter Canonicum theologum, cujus titulum fixum et perpetuum voluit in Capitulis destinari, respexit etiam alios magistros docentes sacram theologiam, immo et ipsos discipulos ejusdem facultatis. In c. 5. h. t. *Honorius III.* statuit ut lectores S. Theologiæ, quamdiu eam docent, et discipuli ad quinquennium de licentia Sedis Apostolicæ percipere possint fructus præbendarum suarum et beneficiorum, non obstante eorum absentia a choro.

19. Hanc dispositionem confirmavit Conc. Tridentinum cap. 1. sess. 5. *De Ref.* nullam addens mentionem quinquennii quoad discipulos observandi.

20. Ex declarationibus autem S. C. Concilii in *Tropiensi* d. 10. Novemb. 1592 et *Perusina* d. 7. Maji 1707 indultum absentiae a choro juvat etiam lectoribus *juris canonici et civilis*, etiamsi illud exponant in publica Universitate civitatis illius ubi praeendam et beneficium obtinent. Nec obstat, lectoribus stipendium assignatam esse in ipsa Universitate pro suis laboribus, nihilominus enim indulto frui possunt, at distributiones lucrari nequeunt, cit. *Carthagin.* d. 11. Apr. 1891.

De secunda parte tituli.

21. *Ne aliquid exigatur pro licentia docendi.*

Abusus irrepserat in Universitatibus studiorum tempore *Alexandri III.*, ut ingens pecuniae summa exigeretur a discipulis pro licentia docendi. Ob hujusmodi abusum pauperes adolescentes, destituti facultatibus prohibebantur quominus studiis vacarent, et solummodo divites poterant gradus academicos assequi. Insuper magistri videbantur magis pecuniae aviditate trahi, quam desiderio utiliore scientiam tradendi. Abusus hujusmodi, fertur, praesertim in *Parisiensi* Universitate irrepsisse. Hinc tradunt *Alexandri III.* decretalem, quae in c. 3. h. t. legitur, emanasse contra Cancellariam Parisiensem.

22. Ad abusus vero omnes ubicumque reperirentur tollendos, legislatio ecclesiastica in cc. 1. 2. et 3. h. t. prohibuit ne aliquid exigeretur pro licentia docendi, et receptio pecuniae condemnata est tamquam infecta labe simoniae juris ecclesiastici invocatumque est principium 'Gratis accepistis, gratis date'.

23. Verum ex consuetudine inductum est ut modica lucra possent percipi in experimentis, quae juvenes subeunt ad licentiam docendi assequendam, seu ad obtinendos gradus academicos. Et jam tempore Concilii *Viennensis* sub *Clemente V.* inceperant exigi nonnullae expensae a juvenibus in doctoralis laureae assecutione, unde edita est Constitutio, quae inter Clementinas c. 2. h. t. legitur, in qua omnes expensae discipulorum, sive pro vestibus, sive pro cibis, sive pro aliis titulis coarctantur ad tria millia turonensium

argenteorum, idest circiter ad 130 scutata antiquæ monetæ Romanæ (Libell. 698. 75.).*)

24. Deinde autem pro qualibet academia seu Universitate studiorum sua taxa expensarum, juxta indigentias locorum constituta fuisse cernitur. Pro Universitate autem Romana et Bononiensi lata est Constitutio *Julii III.* 'Cum sicut' d. 6. Febr. 1552 in qua cautum ut a pauperibus adolescentibus cæteroquin idoneis nihil exigeretur ad concedendos eisdem gradus academicos. Quare virtute hujus Constitutionis iterum pro pauperibus confirmata fuit abolitio facta ab *Alexandro III.* immodicarum expensarum, ita ut in gradibus et honoribus academicis concedendis plus effulgeat pietas et scientia, quam cupiditas lucri et pecuniæ.

25. Pariter virtute hujus Constitutionis factum est, ut adolescentes excellentiores ingenio et studio non debeant ob defectum pecuniæ removeri ab honoribus et juribus studiorum, sed aliquo modo eisdem consulendum sit, ut possint studiis vacare, et licentiam docendi obtinere.

TITULUS VI.

De Judæis et Saracenis et eorum servis.

1. Expleto tractatu de crimine simoniæ, quo præcipue Sanctus Spiritus offenditur cujus dona parvipenduntur, agitur in Decretalibus de illis, qui fidei et religioni Christianæ contradicentes Deum ac præcipue Jesum Christum filium ejus offendunt. Hi sunt infideles et hæretici. In præsentī titulo agitur de infidelibus.

Legislatio ecclesiastica in hac materia reducitur ad determinandam tolerantiam ab Ecclesia adhibitam erga Judæos et Saracenos, a quibus infidelibus ferme solis tempore Decretalium poterant prævideri mala in Ecclesia. Legislatio hæc prudentissima pro temporum ratione, informatur principio 'neminem vi cogendum esse ad fidem suscipiendam; errantes vero esse tolerandos, quia supponuntur in bona fide; c. 9. h. t. Ceterum conversos ad fidem privilegiis esse honestandos'; cc. 5. et ult. h. t.

*) *Argentei* illi *Turonenses* generaliter significare possunt vel *grossos* *Turonenses* vel *denarios*, at ineunte sæculo 14. significare videntur *grossos* tantum, quorum unus valebat 1 Lib. 37½ cent. (1,10 *M.*) ita ut expensæ omnes ascendere poterant usque ad 4000 Lib. (3200 Marc.); cfr. numismaticos *Dannenberg*, *Gariel*, *Pœy d'Avant*.

De Judæis.

2. Impietas et blasphemiae Judæorum in Christum et christianam religionem, necnon eorumdem invidia, usuræ, et injustitia erga christianos, odium maximum contra judaicam perfidiam excitarunt, ita ut a pluribus regnis christianis Hispaniarum, Belgii, Galliae, Germaniae etc., expulsi fuerint.*) Jactati in medio mari judæi, præsertim ad litora temporalis ditionis Romanæ Sedis apulerunt, et misericordiam invocarunt. Pietas Christiana suasit Ecclesiae ut exciperet et benigne tractaret miseros istos homines. Verum cum timeri possent damna in plebem christianam, immo et in ipsos hospites Judæos ex commixta habitatione, hinc quasdam leges Ecclesia statuit, ut damna præcaveret et legitima quodammodo redderetur Judæorum hospitalitas inter fideles in christianis regionibus.

3. Et 1º. prohibitum est ne in eadem domo simul christiani cum Judæis habitarent; c. 13. C. 28. q. 1. Hinc factum est ut in quibusdam urbibus Judæis *domicilia determinata* adsignarentur. Immo juxta dispositionem c. 15. h. t. in omni christianorum provincia Judæi utriusque sexus, *qualitate habitus*, omni tempore distinguantur oportet.

4. 2º. Quoniam vafri homines divexabant Judæos, et eorum sepulchra violabant, intuitu pecunias exigendi, hinc præsertim in c. 9. h. t. permissum est Judæis, ut suam religionem excolerent, Synagogas haberent, suasque consuetudines observarent, simulque gravibus pœnis prohibitum est ne aliquis auderet violentas manus Judæis inferre, neve turbarentur Judæi in celebratione festivitatum suarum, nec violaretur eorum cœmeterium, aut exigenter nova et coacta servitia ab iisdem. Siquidem visum est melius permittere Judæis exercitium antiquæ religionis, quam eos nullam habere religionem, Deoque prorsus renunciare.

*) Rationes ad ejusmodi persecutiones, præsertim medio ævo, verum etiam nostris temporibus, impellentes pro modo suo perspicuo concinnavit *Benedictus XIV.* in Const. *A quo primum*, d. 14. Jun. 1751; cfr. etiam ejusdem Sum. Pont. Breve „*Beatus Andreas*“ d. 22. Febr. 1755. quod agit de pueris ab Hebraeis in odium fidei christianæ occisis, necnon opus vere egregium cui titulus „*Vita S. Bernardi Claravallensis*“ auctore Dr. Elphegio Vacandard (Gallice) tom. II. cp. 27. n. II., et *Lehrbuch der Kirchengeschichte* von Dr. Heinrich Brueck (Mainz apud Kirchheim 1898) §. 113.

5. At hæ concessionones cedere non debebant in præjudicium christianæ reipublicæ, nec superare limites tolerantiae et patientiae, qua in christianis regnis excipiebantur Judæi. Hinc 3°. nonnulla servitia debuerunt societati christianæ exhibere, et nonnulla tributa solvere; c. 2. h. t. 4°. Licet exercitium cultus permissum fuerit, tamen advigilavit Ecclesia ne Judæi contenderent cum christianis in splendore et numero templorum. Quare concessum utique est Judæis, ut retinerent veteres Synagogas, et dirutas reficerent, negatum autem est et novas ædificare, et veteres vel ampliare, vel magis splendoras et pretiosas reddere; cc. 3. et 7. h. t. Periculum enim inde exoriri poterat in christianam religionem, quam injuriis et blasphemis vituperabant, et fidem in plebe contaminare non dubitabant. 5°. Quoniam vehementiores contumeliæ tempore passionis Domini timeri poterant, et majus etiam erat periculum publicæ perturbationis in populo, hinc *Alexander III.* in c. 4. h. t. prohibet quominus Judæi feria sexta in Parasceve ostia domorum vel fenestras apertas haberent. *Innocentius III.* vero in Concilio generali prohibuit eisdem ne in eadem die domo egrederentur, et ne in contumeliam creatoris prosilirent; c. 15. h. t. 6°. Quamvis permissa fuerint inter christianos et judæos negotia et commercia, tamen ne conversatio mutua periculum perversionis induceret, prohibitum est christianis quominus famulatum præstarent Judæis in domibus eorum, ita ut nec nutrices, nec obstetrices filiorum Judæorum esse possent christianæ mulieres; cc. 8. et 13. h. t. 7°. Prohibentur Christiani quominus officia publica Judæis committant, ex quibus officiis Judæi acquirerent potestatem, seu jurisdictionem in Christianos, ne sub prætextu potestatis Judæi Christianos molestiis afficiant, c. 16. h. t.

6. 8°. Ceterum Judæi *conversi ad fidem* non possunt privari suis bonis; quod si priventur jus habent obtinendi restitutionem in integrum. c. 5. §. »Si qui« h. t. Nec possunt ab eorum parentibus exhæredes in testamento scribi; sed immo in sensu Canonum Judæi conversi ad fidem patriæ potestatis jugo soluti, libertatem plenam adipiscuntur, idest fiunt sui juris. Ita Glossa recepta in c. 7. C. 1. q. 4. et in c. 11. C. 2. q. 1. De quæstionibus hic exsurgentibus consuli potest *S. Thomas* in *summa theol.* II. II°. q. 10. aa. 8 sqq. necnon *Benedictus XIV.* quasi ex professo tractat 1) relationes inter Christianos et Judæos in Const. *Postremo mense* d. 28. Febr. 1747. (Bull. ejusd. Pont. tom. II. n. 28. pag. 170—191)

in Const. *A quo primum* d. 14. Jun. 1751 (Bull. cit. tom. III. n. 49. pag. 297—300) et persecutiones Judæis supervenientes in cit. Constitutionibus necnon in Const. *Beatus Andreas* d. 22. Febr. 1755 (Bull. cit. tom. IV. n. 43. pag. 213—225); 2°. Judæorum matrimonia: libellum repudii in Const. *Ap. ministerii* d. 16. Sept. 1747 (Bull. cit. tom. II. n. 38. pag. 266—268) necnon in Const. *Singulari nobis* d. 9. Febr. 1749. (Bull. cit. tom. III. n. 2. pag. 10—14); 3°. de Judæis sive adultis sive infantibus (mulieribus) baptizandis in cit. Const. *Postremo mense* et in Const. *Probe te* d. 15. Dec. 1751. (Bull. cit. tom. III. n. 54. pag. 329—340); 4) de Christianis judaizantibus in Const. cit. *Postremo mense* necnon in Ep. Encyclica *Elapso proxime* d. 20. Febr. 1751 (Bull. cit. tom. III. n. 40. pag. 255—256).

De Saracenis.

7. Saraceni, qui se a Sara uxore Abrahæ progenitos jactitant,*) sunt omnes illi, qui Muhamedo (Mohammed = Benedictus) addicti, dogmata in Alchorano expressa profitentur.

A prima hujus sectæ origine, idest a sæculo Ecclesiæ VII. ad nostra usque ferme tempora, bella exarsisse inter saracenos et christianos ex historia deprehendimus. Hostes christianæ religionis hæc bella inita ab Ecclesia fuisse dicunt ut vi et armis saracenos ad christianam fidem pertraheret. At falsum est Ecclesiam, quæ procul dubio promovit bella adversus saracenos, et principes christianos excitavit vehementer, hæc bella promovisse ut violenter saracenos castris christianis insereret. Ecclesia enim licet studuerit propagationi religionis, et apud principes institerit ut libere permitteretur prædicatio veritatis Evangelii; tamen religionem non imposuit, nec contra Ethnicos bella excitavit, ut Christo invitos lucrificeret, sed persuasionibus utens eos solum suscepit, et fidelibus aggregavit, qui ex animo fidem poscerent. Contra autem saracenos bella inita sunt a Christianis, eo quod indoles specialis saracenorum erat ut ad arma ipsi provocarent. Si quidem Muhammedus docebat christianos vi et armis esse adducendos ad unicam religionem unius Dei, cujus se prophetam dicebat. Hinc etiam loca sacra et munitiones christianorum occupavit, cœpitque contra

*) Saraceni erant teste *Ammiano Marcellino* l. 14. c. 4. n. 1 gens in Arabia Felici, unde nomen in totam Arabiam et tandem in omnes Islamitas transiit.

christianos acriter bellare. Huic adversario Ecclesia restitit mediis proportionatis excitans christianos Principes et plebem christianam temporalibus et spiritualibus auxiliis ad arma sumenda contra saracenos hostes infensissimos. — Ingeniose cur sectam Muhamedi Deus permiserit, exponitur in libro cui titulus »*Die Sozialpolitik der Kirche*« auctore *J. Alberto* (pseudonymum) Ratisbonæ apud Pustet 1881. l. 3. tom. I. cp. 9. pag. 376.

8. Ut autem facilius finem assequeretur Ecclesia, leges statuit temporum conditioni accommodatas. Scilicet 1°. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ et Pontifici reservatæ aliisque pœnis prohibitum est, ne Christi-fideles subministrarent vel venderent saracenis arma, seu quæcumque instrumenta, vel materiei quodcumque genus, quæ bellis agendis inservire posset, cc. 6. et 17. h. t. Extravag. eod. (V. 2) inter comm. et Bulla *Cœnæ*. 2°. Vetitum est christianis tempore belli merces deferre in terras saracenorum; cc. 11. et 12. h. t. Unde ex sensu contrario tempore pacis commercium inter christianos et saracenos prohibitum non erat. Ex iisdem capitibus infertur tempore belli christianos nec potuisse ingenio, consilio, vel aliis subsidiis præsto esse saracenis. Merito autem gravissimæ pœnæ contra transgressores statutæ sunt et observatæ in Ecclesia, quia christiani operam ferentes saracenis etiam solummodo sub spe lucri, proditores erant religionis. Immutatis vero temporibus saraceni considerantur tamquam reliqui pagani, quos Ecclesia ceu errantes patienter tolerat.

TITULUS VII.

De Hæreticis.

1. Hæresis a *S. Thoma* definitur 'Error hominis baptizati, in intellectu voluntarius contra aliquem articulum fidei cum pertinacia conjunctus'. Dicitur hominis *baptizati*, quia consideramus hæresim ceu crimen ab Ecclesia puniendum. 'Quid autem mihi, ait *Paulus* in 1. *Cor.* V. 12, de iis qui foris sunt judicare?' Quare catechumeni et qui nondum baptismum susceperunt esse nequeunt proprie hæretici, qui ab Ecclesia puniantur.

Dicitur '*intellectu*' quia actio externa, vel dictum per se hæresim non constituunt nisi in quantum revelant falsum iudicium mentis.

Error autem debet esse *'voluntarius'* seu deliberatus. Et quidem hæreticus est non solum qui *contradicit* alicui articulo fidei eum reputans falsum, sed etiam ille hæreticus est, qui *dubitatur* positive de veritate articuli ab Ecclesia propositi. Hinc in c. 1. h. t. dicitur absolute 'Dubius in fide infidelis est'. Consonat c. 1. *De Summa Trinit.* (I. 1) et Clem. 1. eod. §. 'Porro'. Et merito, nam infallibile magisterium Ecclesiæ est principium certitudinis in Doctrina, quæ dicitur certitudo fidei. Jamvero certitudini non solum adversatur negatio, sed etiam dubitatio.

2. Tandem elementum hæresis et quidem principale est 'pertinacia' idest *contumacia*; c. 2. *De Summa Trinit.* (I. 1). Scilicet requiritur deliberata voluntas, qua quis licet sciat se aliter sentire ac sentit Ecclesia, nihilominus persistere vult in sua sententia, et suum iudicium præfert Ecclesiæ. Quare ad hæresim constituendam non requiritur ut quis animi contentione et acriter errorem retineat et propugnet; sed sufficit ut quis aliter sentiat quam sentire Ecclesiam sciat in articulo sibi sufficienter proposito. Hinc qui docet errorem paratus tamen sese subicere iudicio Ecclesiæ, hæreticus non est; c. 29. C. 24. q. 3.

Quotuplex sit hæresis.

3. 1°. Alia est *materialis*, alia *formalis*. Materialiter hæreticus est, qui sentit alia ratione, quam sentiat Ecclesia; sed absque contumacia. Hinc error in hæresi materiali non procedit ex malo animo, sed vel ex simplicitate, vel ex deceptione et fraude alterius, aut ex defectu debitæ inquisitionis in rei veritate agnoscenda. Hujus generis sunt plerique, qui vivunt in sectis ab Ecclesia Romana separatis. Formalis autem hæreticus est, qui in pertinacia erroris versatur, sciens se veræ Christi Ecclesiæ adversari. Formalis autem dicitur, quia crimini hæreseos veram formam dat contumacia erroris.

4. Hæresis formalis alia est *interna*, alia est *externa*. Externa est, quæ vel verbis vel aliquo alio signo externo manifestatur sufficienter. Interna seu mentalis hæresis est, quæ animo continetur, nec verbis vel facto aliquo proditur. Interna hæresis non incidit sub pœnis ecclesiasticis, quia Ecclesia in foro externo, de internis non iudicat; c. 14. *De Pœnit.* D. 1. et cc. 33. et 34. '*De simonia*' (V. 3) et c. 1. sess. 24. *De ref. matr.* in Tridentino; et proinde interna hæresis nec proprie dictum crimen constituit.

5. Externa hæresis, quæ vere crimen est et pœnis ecclesiasticis plectitur, subdividitur in *occultam*, et *publicam* seu *manifestam*. Hæresis occulta illa dicitur, quæ licet aliquo verbo, vel alio signo externo se prodatur, tamen communitati non innotescit, et per consequens non potest in iudicium pertrahi. Ex. gr. si quis uno solum teste, vel etiam nullo teste, errorem contra fidem cum pertinacia panderet, pœnas incurreret (*Reiffenst.* h. t. n. 16. *Pirrhing.* h. t. n. 17.), dummodo hæresis manifestetur verbis, vel signis, quæ suapte natura vel juxta communem sentiendi modum sufficiunt ad animi consilium pandendum; nam hæresis in hac hypothese constituit crimen externum; quod autem ab aliis non audiat vel non videatur, id contingit, ut dici solet, per accidens. — *Manifesta* est hæresis, quæ potest ad forum externum traduci et juridice probari. — Ecclesia potest punire hæresim etiam solum occultam, quia hæreticus occultus ponit factum externum, quod cadit sub potestate Ecclesiæ, etsi desint testes legitimi, hoc est, uti diximus, per accidens; quia factum per se sufficiens est ut cognoscatur et probetur. Quoniam vero procedi non potest mediis et via ordinaria a Prælati contra hæreticum occultum, *hæresis occulta* facta est crimen reservatum Romano Pontifici.

6. Ex agendi ratione societatis civilis alia divisio hæreticorum inducta est, ut aliæ essent hæreses *toleratæ*, aliæ autem *non toleratæ*. Hæreticis toleratis conceditur facultas habendi domicilium inter catholicos, et suæ Religionis exercitium. Non toleratis vel utrumque denegatur vel saltem secundum.

Hæc divisio hæresum primum cœpit fieri in *Germania* post exortam pseudo-reformationem Lutheri ab a. 1552, resp. 1555. Visum enim est quasdam hæreses propter absentiam timoris politicæ perturbationis, posse tolerari, non vero alias ob rationes contrarias.*) At *coram Ecclesia* omnes hæreses in earum conceptu sunt *æquales*.

De pœnis contra hæreticos statutis.

7. Pœnæ ecclesiasticæ statutæ sunt contra hæresim externam et formalem. Hinc pœnæ ecclesiasticæ non afficiunt hæresim sive

*) Quomodo tolerantia ejusmodi sit invecta in regiones pæne exclusive catholicas, nemo ignorat et, S. P. *Leo XIII.* hanc tolerantiam vel potius favorem hæreticorum in Italia et Gubernio Pontificio exercitum sæpius lamentari coactus est in epistolis ad Card. Urbis Vicarium dd. 26. Jun. 1878 et 25. Mart. 1879, necnon in Lit. Ap. *Militans* d. 12. Martii 1881. circa initium.

materiam, sive internam formalem. Porro ad impediendum incomparabile damnum ex hæresi derivans, Ecclesia alias personas subijci voluit pœnis, præter illos, qui formalem hæresim profiterentur. Ii sunt 1°. *credentes*, scilicet qui adhærent verbo vel signo falsæ doctrinæ hæreticorum, quamvis ad sectam hæreticam non pertineant. 2°. *Receptores*, idest illi, qui hospitio hæreticos fugientes recipiunt, eosque in tuto ponere student, ne a iudicibus comprehendantur et sententia subiciantur. 3°. *Defensores*, nempe illi, qui hæreticorum errores, vel eorum personas in iudicio ob causam hæresis, vel extra iudicium tuentur, vel commendant et protegunt. 4°. *Fautores*, ii nempe, qui hæreticis *qua talibus* prosunt et favent vel positive aliquid faciendo, vel negative omitendo illud facere, quod ratione officii facere debuissent. Animadvertimus receptores, defensores et fautores hæreticorum, pœnis ecclesiasticis subijci licet non habeant formalem intentionem operam suam præstandi, vel ab officio abstinendi præcise propter hæresim, sed potius ob amicitiam, commiserationem, vel sanguinis propinquitatem. Nam non attenditur causa et motivum agentis, sed ipsa actio attenditur, quæ per se et scienter ab agente dirigitur ad protegendam hæresim et hæretici delinquentis personam.

8. Hisce positis pœnæ contra crimen hæresis statutæ aliæ sunt *spirituales*, aliæ *temporales*. Temporales quidem quia hæresis *juridice* et *historice* merito considerata fuit in publica legislatione anteactorum temporum ceu crimen politicum et civili societati maxime perniciosum. *Juridice* quidem quia antequam hæreticæ societates in media Europa catholica constituerentur, qui hæretici fiebant censebantur ex propria malitia errorem amplecti, et semina jacere discidorum in materia religionis, quæ elementum est sane maximum publicæ tranquillitatis. Hinc malitia hæreseos anteactorum temporum diversa erat a malitia hodiernæ ætatis, in qua errantes nascuntur in hæresi, et possunt facile in bona fide versari. Hinc nil mirum si graviores pœnæ etiam afflictivæ fuerint contra hæreticos constitutæ. *Historice* etiam quia facta quibus publicus ordo ab hæreticis turbabatur, non erant infrequentia. Hinc principes sæculares considerabant hæreticos ceu perturbatores societatis. Nonnunquam autem iidem principes ex motivis *mere politicis* agebant unde fiebat e. gr. ut *Franciscus I.* Galliarum rex protestantes in *Galliis* ferro ignique persequeretur, econtra protestantes in *Germania* adjuvaret; unde fiebat ut *Fridericus II.*

Borussiae rex et scholas Jesuitarum laudaret ipsosque Jesuitas tueretur et ipse! fingeret Breve *Clementis XIII.* quo bellum suum Silesiacum demonstraret religiosum; cfr. *J. Albertum* in cit. libro *Die Socialpolitik der Kirche* pag. 259.

9. I^o. De *pœnis spiritualibus*. 1°. Sive hæretici, sive ipsorum receptores, defensores et fautores, ipso facto incurrunt *excommunicationem* Romano Pontifici reservatam; cc. 8. 9. et 13. h. t. et Bulla 'Cœnæ'. Pœna hæc renovata est in Constit. '*Apostolicæ Sedis*' sub n. 1. excommunicationum latæ sententiæ et speciali modo Romano Pontifici reservatarum ubi legitur '*Omnes a christiana fide apostatas, et omnes ac singulos hæreticos, quocumque nomine censeantur, et cujuscumque sectæ exsistant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores ac generaliter quoslibet eorum defensores*'.

1) Sane hæc excommunicatio a visceribus rei provenit ideoque in Ecclesia ab initio necessario aderat. Nam vinculum quod homines in unitate Ecclesiæ colligit, est fides fideique sacramentum; quare qui non est ex fide, extra unionem sive communicationem Ecclesiæ est ideoque excommunicatus; cfr. *Gal.* I. 8 et 9, 2. *Joa.* v. 9—11.

2) Hæretici dummodo sint *publici*, in foro externo *semper* sunt reconciliandi ideoque absolvendi ab excommunicatione, sive excommunicationem in foro *interno* incurrerunt sive non. Hoc eruitur ex Instructione S. C. Inq. super professione fidei et absolutione hæreticorum d. 20. Jul. 1859. (*Mon. Eccl.* VIII. 1 pag. 130—132; *Collectio Conciliorum Lacensis* tom. 3. pag. 550 etc.) necnon ex responso S. C. de Prop. Fid. ad Episcopum quendam Germaniæ, ubi absolutionem in utroque foro necessario requirit (cfr. *Aichner: Comp. Jur. Eccl.* §. 59. 1. n. 3.). Quare verba *S. Alphonsi* in sua *Theol. mor.*: de præcepto fidei n. 19. »Rustici alique homines simpliciores in Germania qui hæretici habentur et pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis parochis« etc. (ex *Laymann.* l. 2. tom. 1. c. 13.) restringenda sunt ad *mortis articulum*. Etenim cum quæreretur »An aliquando absolvi possint schismatici materiales (a fortiori: hæretici materiales) qui in bona fide versantur«, S. C. Inq. d. 20. Jul. 1898 (appr. d. 22. ejusd.) respondit: »Cum scandalum nequeat vitari, negative præter mortis articulum, et tunc efficaciter remoto scandalo.« (*Mon. Eccl.* X. 2 pag. 146.)

3) Ad *credentes hæreticis* (cfr. supra n. 7) pertinent etiam ii catholici qui coram ministro hæretico qua tali matrimonium inire attentant, dummodo hoc faciant non ex solo respectu humano. Nam in hoc casu excommunicationem quidem non effugient, verum non tamquam credentes hæreticis, sed ob fidem falsam externe simulatam; cfr. dicta in tit. *De sponsalibus* (IV. 1) nn. 192 sqq., præsertim pag. 87. et infra ubi de communicatione cum hæreticis in sacris erit sermo.

10. Hæretici incurrunt 2°. *irregularitatem* totalem, cujus dispensatio competit S. Sedi. En decretum S. C. Inq. in *Colonien.* d. 4. Dec. (approb. 5. Dec.) 1890.: Supplicibus literis *Fulda* datis d. 21. Aug. 1890 Archiepiscopus *Colonien.* una cum aliis Episcopis ad ss. Reliquias S. Bonifacii congregatis hæc postulata proponebat: »I. Scilicet, ut declararetur num et quatenus irregularitates, quibus subjacent hæretici eorumque descendentes, istis in regionibus obtinere censendum esset; et quatenus affirmative. II. Ut tum Ordinationes absque harum irregularitatum dispensatione, a quopiam ex petentibus usque adhuc impertitæ, beneficio sanationis muni- rentur, tum ut cuivis ex ipsis super hujusmodi irregularitatibus dispensandi facultas in posterum impertiretur.« S. C. Inq. fer. V. loco IV. d. 4. Dec. (non d. 24. Nov.) decrevit: »*Quoad I.* Affirmative; et hæreticos ad fidem catholicam conversos ac filios hæreticorum, qui in hæresi persistunt vel mortui sunt, ad primum et secundum gradum per lineam paternam, per maternam vero ad primum dumtaxat, esse irregulares, etiam in Germania et in aliis locis, de quibus petitur; ideoque dispensatione indigere, ut ad tonsuram et Ordines promoveantur. *Quoad II.*: Ad præteritum quod spectat, supplicandum Ss^{mo} pro sanatione; quod spectat ad futurum, supplicandum Ss^{mo} pro facultate dispensandi ad quinquennium, facta in singulis dispensationibus expressa mentione Apostolicæ delegationis.« Hoc decretum denuo datum est Procuratori Generali *Ministorum infirmis inservientium* d. 3. Febr. (approb. d. 4. Febr.) 1898 ad II. et III. (*Mon. Eccl.* X. 2 pag. 244). In proxime sequentibus loquimur de hæreticis, postea de eorum complicitibus, tandem de eorum filiis.

Magnopere controvertitur quo ex capite hæc irregularitas proveniat. Provenire potest vel ex delicto vel ex defectu et quidem ex defectu sive famæ sive fidei confirmatæ vel ex pluribus eorum simul. Sunt qui dicunt irregularitatem hæreticorum pro-

venire »*ex delicto, non ex infamia juris,*« sic Gasparri c. l. I. n. 464., cfr. quoque Wernz c. l. II. n. 139. pag. 200.; Hollweck c. l. §. 96. not. 5). Hæc sententia nobis non arridet; etenim cc. 2. et 15. h. t. (V. 2) in 6°. stricte probari nequit et adversatur decreto supra citato d. 4. Dec. 1890.

Si enim ex solo delicto proveniret hæc irregularitas, Episcopi super ea possent dispensare in casibus *occultis* ex c. »Liceat« 6. sess. 24. De ref. *Tridentini*. At hoc juxta citatum decretum non possunt, imo debent »in *singulis* dispensationibus expressam mentionem *Apostolicæ* delegationis facere.« — Sunt qui hanc irregularitatem ad infamiam revocant; sed quia et ipsi et eorum adversarii infamiam facti et juris non bene distinguunt, non modicam creant confusionem. Irregularitatem infamiæ *facti* posse provenire interdum ex delicto *hæresis*, nemo negabit, sed de tali hic non est agendum, sed de infamia *juris* quæ locum habet semper etiamsi hæreticus non sit diffamatus sive quia crimen sit *occultum* sive quia catholici vivant *permixti* cum hæreticis, velut in *Germania*. — Infamiam dein iniuri hæreticis nullum dubium; cfr. Wernz c. l. II. n. 130. III. b). Textus directe probans nequit afferri ex canonico jure; bene vero indirecte. Etenim ex una parte jus canonicum eos infames habet quos sæculi leges infames declaraverint. Leges autem juris civilis Romanorum infamiam decernunt hæreticis, sic in l. 1. C. *De summa Trinitate* (l. 1) §. 1. et in Auth. »Gazaros« l. 19. C. *De hæreticis* (l. 5) quæ posterior lex fortasse condita fuit in Conc. *Veronen.* cui *Lucius III.* et Imperator *Fridericus I.* intererant a. 1184.; cfr. cc. 9., 13., 15. h. t. Deinde ex altera parte in c. 13. h. t. §. 5. credentes aliquæ hæreticorum complices qui per annum in excommunicatione absque satisfactione perstiterint, infamiâ notantur, ergo a fortiori ipsi hæretici, qui jam in c. 3. (utique pseudoisidoriano) C. 6. q. 1 infamiâ puniuntur. Et quamvis dispositio Codicis juris civilis Romanorum non jam valeat, tamen tota legislatio ecclesiastica in hac materia infamiam quasi supponit, cfr. c. 10. h. t. in textu originali. — Tandem sunt qui irregularitatem revocant ad defectum *fidei confirmatæ*, velut *Aichner* in *Comp. Jur. Eccl.* §. 65. n. 5. Fides confirmata deesse videtur quoties quis jam adultus sive annos discretionis transgressus convertitur ad fidem catholicam. Jam *S. Paulus* Timotheum com-monet ne in episcopum assumat neophytum, 1. *Tim.* III. 6 »ne in superbiam illatus in judicium incidat diaboli.« Verum hoc veti-

tum discrepat ab irregularitate nostra in quantum vetitum illud ad tempus prohibebat, hæc autem irregularitas perpetuo impedit quominus quis ordines suscipiat, arg. resolutione S. C. Conc. d. 31. Maji 1783 in *Adrien.* (*Richter* etc. l. c. pag. 339. n. 4) et tangit non solum judæos et gentiles, sed etiam hæreticos neo-conversos id quod haud obscure indicat ratio interna et responsio S. C. Conc. d. 28. Febr. 1891. hujus tenoris: »*Pro nunc non expedire* (sc. dispensationem juvenis ab hæresi biennali conversi), *et interim det ulteriora perseverantiæ signa*«.

Nostra autem sententia est hæreticos sive notorios sive occultos esse irregulares ex triplici hoc capite.

10a. Irregulares sunt etiam *complices hæreticorum*: i. e. »credentes, receptatores, defensores, et fautores hæreticorum«, iique ex duplici capite, sc. ex *delicto hæresis* juxta cc. 2. et 15. h. t. in 6°. coll. literis *Clementis VIII.* ad episc. *Pacen.* d. 6. Oct. 1593 (*Bull. T. V.* part. 1. pag. 464. et *Richter* etc. c. l. pag. 339. n. 2), et ex *defectu famæ* sive ex *infamia juris* quæ ipso jure incurritur a credentibus quoties »excommunicatione notati satisfacere contempserint intra annum« juxta c. 13. h. t. §. 5. et textum originale c. 10. h. t. Ad incurrendam infamiam requiritur sententia criminis, i. e. perseverantiæ in excommunicatione per annum, declaratoria arg. textus originalis c. 10. h. t.; cfr. *Gasparri* c. l. I. nn. 465 et 468.

10b. »Filiis hæreticorum qui in hæresi persistunt vel mortui sunt, ad primum et secundum gradum per lineam paternam, per maternam vero ad primum dumtaxat, esse irregulares« S. C. Inq. d. 4. Dec. 1890. decrevit. Caput 2. h. t. in 6°. §. 2. (*Alexandri IV.* a. 1258) quod totam generationem secundam tangebatur, jam *Bonifacius VIII.* correxit restringendo inhabilitatem ad beneficia etc. ad 1um. gradum *maternæ* generationis, c. 15. h. t. in 6°.

Quonam ex capite sint irregulares filii hæreticorum, inquiremus. Eadem invenitur quoad hoc dissensio AA. quæ respectu irregularitatis ipsorum hæreticorum notabatur. Defectui *fidei confirmatæ* (*Aichner* c. l. §. 65. n. 5.) adscribi recte nequit; nam 1°. hic defectus si adsit, adest certe etiam in filiis Judæorum et paganorum; at filii *Judæorum* non sunt irregulares juxta resolutiones S. C. C. in *Majoricen.* d. 25. Jan. 1749., in *Tuden.* d. 19. Sept. 1761., in *Pragensi* d. 12. Maji 1759; item neque filii *Turcarum*, S. C. C. in *Melevitan.* d. 13. Aug. 1718. 2°. distinctio inter gene-

rationem paternam et maternam fieret absque rationabili causa. Libenter autem concedimus fidem filiorum præsertim ex mixtis matrimoniis nonnunquam indigere confirmatione. — Alii tribuunt ejusmodi irregularitatem *infamiae*, velut *Hollweck* c. l. §. 96. cum not. 7) qui tamen probationem affert nullam. Econtra *Wernz* c. l. II. n. 139. pag. 200. rem sic exprimit: filii hæreticorum etc. sunt irregulares »principaliter in *pœnam delicti parentum*, non propter crimen personale quo earent, neque ob *solum* infamiam haud raro pro diversitate regionum sublatam». Hæreticorum filios esse infames probatu difficillimum erit, facilius contrarium; nullibi enim dicitur filios hæreticorum esse infames et in c. 13. h. t. §. 5. ubi complicitibus inuritur infamia, filii non commemorantur. Filii autem sub voce neque hæreticorum neque credentium etc. comprehenduntur; infamia autem non præsumitur, sed probari debet. De infamia facti hic sermo non est cum agatur de aliqua lege quæ *omnibus* hæreticorum filiis infamiam decernit. Remanet ergo, ut adhæreamus sententiæ quæ statuit in *pœnam delicti parentum* hanc irregularitatem. Capita quidem 2. et 15. h. t. in 6°. filios hæreticorum etc. declarat inhabiles ad beneficia et officia, *Clemens* tamen *VIII.* in lit. ad episc. *Pacensem* d. 6. Oct. 1593. hanc inhabilitatem explicat — præeunte forsitan consuetudine — etiam de irregularitate nostra et restringit eam ad filios (nepotes) hæreticorum tantum (non credentium, fautorum etc. quos nominaverat *Bonifacius VIII.*). Filios hæreticorum igitur esse irregulares ubique certum est eosdemque indigere Apostolica dispensatione; unde proveniat, cum certitudine contendere non audemus.

10c. *Quinam cadant sub nomine filiorum (nepotum) hæreticorum quoad hanc irregularitatem, inquirendum est.*

Non tanguntur hac irregularitate: 1°. filii hæreticorum qui in hæresi non amplius persistunt, decr. d. 14. Dec. 1890 ad I^m.; in hæresi autem non amplius persistere censendi sunt »quos licet hæretici fuerint, constat tamen emendatos esse et unitati corporique ecclesiæ restitutos, quod nimirum susceperint pro admissa culpa ad mandatum ecclesiæ poenitentiam, quam aut *perfecerunt*, aut ei perficiendæ *insistant*, vel certe, quod eam perficere sunt *parati*«, c. 15. h. t. in 6°. et Lit. *Clementis VIII.* d. 6. Oct. 1593. 2°. Filii hæreticorum *ordinati* ante defectum alterutrius parentis ad hæresim quoad exercitium ordinis jam suscepti; etenim decr. cit. lo-

quitur tantum de ordinibus suscipiendis. Hæretici ad ordines adire non possunt promovendi, exponitur in nom. sequenti.

3°. *Probabiliter* filii hæreticorum non antiquam auctoritatem parentis defecerit ad hæresim juxta *protocollum* sententiam gratiani AA., uti S. *Aiphonsi* in *Theol. mor.* de censuris n. 363. in fine etc. inter recentiores *Gasparri* c. l. l. n. 472 cum not. 2. *Wernz* c. l. II. n. 139. cum not. 496. At nobis magis placet contraria sententia, nam ubi jus non distinguit, nec nos distinguere debemus. arg. c. 15. h. t. in 6°. cfr. auth. *«Gazarose»* l. 13. C. *De hæreticis*.

Hisce sub 1. 3) exclusis certo sunt irregulares filii alteriusque parentis hæretici adhuc in hæresi viventes nati post defectum a parente. In matrimoniis mixtis accidere solet ejusmodi casus. Quoad matrem hæreticam nihil amplius considerandum; ipsius enim conversione tollitur irregularitas. Quoad patrem etiam *secunda* generatio respicienda est. ideo distinguamus oportet: Quando avus et pater cujusdam juvenis hæretici ambo convertuntur ad fidem, irregularitas nepotis tollitur; si avus patre in hæresi remanente convertitur, nepos irregularis remanet. Quando pater — avo in hæresi remanente — in infantia catholice baptizatus et educatus fuit, irregularitas certo adest; quando vero pater — avo item in hæresi remanente — jam adultus ad fidem catholicam convertitur, DD. non sunt unius sententiæ: quidam enim irregularitatem ob favorem conversionis tolli, alii autem non obstante conversione remanere putant, inter posteriores e. gr. *Wernz* c. l. II. pag. 261 n. 139. Irregularitatem autem filiorum credentium ceterorumque complicum in desuetudinem abiisse censendum est ex lin. *Clementis VIII.* d. 6. Oct. 1593.

11. 3°. Contra eosdem militat *inhabilitas* ad possidenda quæcumque beneficia, dignitates, et officia ecclesiastica, uti ec. 2. et 15. h. t. in 6°. Quæ poena inhabilitatis quoad condiciones et sequelas omnino æquiparatur irregularitati de qua in num. præcedenti; c. 2. §. 'Hæretici' et 15. h. t. in 6°.

12. 4°. Qui labuntur in hæresim et eorum receptores, defensores etc. beneficiis et officiis quæ actu possident *privantur*, ec. 9. h. t. et 12. h. t. in 6°. Hinc privantur etiam *jurisdictione spirituali*.

13. 5°. Ipsos lapsos in hæresim eorumque receptores etc. affligit *privatio sepulturæ ecclesiasticæ*; c. 8. h. t. et c. 2. eod. in 6°. de qua privatione fusius sumus locuti in tit. *De sepulturis* (III. 28) nn. 16—18. pag. 253.

14. *II°. De pœnis temporalibus.* Pœnæ temporales contra hæreticos, receptores, fautores et defensores plures sunt.

1°. *Infamia* ipso jure incurrenda post sententiam declaratoriam criminis.

2°. *Privatio facultatis testandi* activæ et passivæ.

3°. *Inhabilitas ad actus legitimos* ponendos. Hinc in judicio hæreticus, nec judex, nec testis esse posset.

4°. *Publicatio bonorum.*

5°. *Amissio patriæ potestatis* et cujuscumque privilegii in societate.

6°. *Liberatio subditorum* a vinculo et obligatione obedientiæ erga *summum civilem imperantem.*

7°. Denique pœna *capitis* hæreticis infligi poterat. Cfr. possunt cc. 9. 13. 10. 11. et ult. h. t.; et cc. 14. et 19. eod. in 6°. in quibus canonica legislatio jus commune recognovit et roboravit, quod præsertim in jure civili romanorum continebatur. Ad rem faciunt etiam hac in re ll. 4., 5. et 8. C. h. t.

At ex communibus concessionibus factis hæreticis in variis regnis, necnon circumstantiis mutatis, pœnæ hæ civiles non amplius in usu sunt receptæ.

15. Quoniam inter pœnas contra hæreticos *solutio a juramento fidelitatis et subjectionis* de qua in c. 13. h. t. §. 'Moneantur', præ aliis pœnis offendit aures aulicorum, qui totis viribus, propugnantes jura principum, agendi Ecclesiæ rationem incriminantur, hinc aliquid de ista pœna dicere juverit.*)

16. Circa agendi rationem Ecclesiæ media ætate erga principes hæreticos, vel suspectos de hæresi, vel hostes Ecclesiæ, ad eam defendendam duplex sententia a Doctoribus proposita est.

Sunt I^o. aliqui qui tuentur Ecclesiam jus habere *proprium* et *nativum* absolvendi fideles a vinculo obligationis erga principem sive hæreticum, sive schismaticum. Rationes autem hujus sententiæ hæ sunt:

1°. Relatio subjectionis inter subditum et christianum principem induit naturam *jurisjurandi* quo subditi christiani erga principem ligantur. Jamvero Ecclesia est, quæ cum res sacras moderetur, constituta est tamquam judex legitimus, qui videat utrum

*) Speciatim quoad depositionem Imperatoris, vide *Cavagnis, Jus publ. eccles.* lib. III, n. 165 et sqq.

necne perseveret vis obligationis religionis subditorum erga principem. Ergo Ecclesia jure suo potest declarare obligationem subditorum cessasse.

17. 2°. Loquimur de societate *christiana*, hinc quæstio a nobis proposita juxta principia Evangelii est resolvenda. Jamvero juxta celebrem Christi sententiam: 'Quid prodest homini si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur', bonum spirituale prævalet natura sua bono temporali, et per consequens bonum temporale debet esse subordinatum bono spirituali. Quapropter Princeps laicus qui curat bonum temporale, quæ christianus est nequit adversari bono fidei, et bono Ecclesiæ, et per consequens si fiat hæreticus princeps laicus qui antea erat christianus, per injuriam occupat potestatem, quæ subordinata esse debet potestati ecclesiasticæ, cujus objectum est nobilius et magis prævalens. Hinc princeps christianus qui fiat hæreticus vel schismaticus, indignus prorsus censetur regio diademate christiano. Ecclesia autem est quæ judicat quandonam hæc indignitas verificetur. Non enim judicium hujus rei remitti debet arbitrio singulorum.

18. Confirmatur hæc ratio ex dote infallibilitatis, quæ Christus in doctrinis de rebus fidei et morum decernendis, munitam voluit Ecclesiam suam, ex qua dote Ecclesia absque periculo errandi decernit quodnam sit verum bonum temporale assequendum. Hinc Ecclesia est, quæ ex missione Christi Domini determinat inter christianos viam veritatis et justitiæ, et per consequens etiam in quæstionibus particularibus juridice Ecclesiæ judicium est præferendum cuicumque alteri humano judicio. Quare factum est ut in quæstionibus inter principes et subditos receptum fuerit tamquam *arbitratum*, cui nefas esset resistere, et per consequens Ecclesia solemniter resolvens obligationem juramenti inter subditos et principem dici non potest usurpasse alienam provinciam, bene vero secuta fuisse dicenda est viam veritatis et justitiæ, juxta ordinem subordinationis boni temporalis ad bonum spirituale.

19. Experientia seditionum, perturbationum, et tyrannidis, quæ omnia verificata sunt ex quo relicto judicio Ecclesiæ, solutio quæstionum commissa fuit incerto armorum eventui, rem apprime confirmat. Quod nempe in populo christiano opportunum maxime est ut si minores quæstiones resolvantur quoad qualitatem moralem a judicio Ecclesiæ, eo fortius quæstiones maximi momenti, ex qui-

bus dependet tranquillitas Reipublicæ, ejusdem Ecclesiæ judicio committantur. Cum enim Ecclesia judicare possit ex munere suo de qualitate morali actionum, potest certe decernere de virtute et extensione moralis obligationis inter fideles. Itaque Doctores istius sententiæ concludunt, Ecclesiam, quæ est judex moralitatis, posse jure suo proprio et nativo de existentia vel cessatione obligationis dependentiæ et subjectionis subditorum erga principem decernere.

20. II^a. sententia magis respondet rationi *historicæ* legislationis Canoniciæ, et proinde videtur etiam præferenda, saltem ad defendendam a quacumque labe usurpationis Romanorum Pontificum agendi rationem.

Sententia ista ita se habet. Ex bene intellecto ordine subordinationis finis reipublicæ socialis erga Ecclesiam omnium fidelium matrem et tutricem, necnon ex conditione rerum politica et religiosa in jure publico *mediæ ætatis* inductum est ut Ecclesia esset vindex ac custos relationum inter principes sæculares et subditos fideles. Hinc constitutum est S. Imperium. Hinc inducta etiam est et observata fideliter sacra unctio regum, seu consecratio. Summi autem principes laici in sui assumptione ad regimen publicum sub fide juramenti promittebant se curaturos, totis viribus, publicum bonum, et ad id faciendum sese obligabant coram Deo et Ecclesia. Pariter subditi christiani obstringebantur obligationibus erga principes, quos sciebant ex facta promissione futuros esse patres communes.

Quapropter inspecta conditione politica societatis illius temporis, censebatur inter principem et subditos quodammodo intercedere pactum, quo mutuæ relationes, mutua jura, mutuæ obligationes inter subditos christianos et principem christianum sanciebantur. Quoniam vero Religio erat, quæ principaliter, ut dici potest, pro illo tempore moderabatur hoc tanti momenti negotium, naturaliter Ecclesia erat, quæ habebatur uti custos et vindex pacti hujusmodi.

21. Hinc Ecclesia principes quos nomine Dei regere populos dicebat, protegebat contra populos ipsos, qui voluissent lædere jura ipsorum principum, i. e. protegebat principes contra effrenatam licentiam subditorum. Quod si autem princeps bonum publicum non curaret, et eo fortius si hæreticus fieret, vel contra Ecclesiam auderet insurgere, Ecclesia ipsa totis viribus adnitebatur

ut principem ad bonam frugem reduceret, et ad officium suum revocaret. Hinc primum Ecclesia adhibebat admonitiones, præ oculis principum obijciendo datam fidem in sui assumptione, adhortationes etiam vehementissimas adhibebat, et tandem declarabat principem indignum esse diademate christiano, et ob fractam fidem, subditos non amplius teneri vinculo subjectionis et obedientia erga principem indignum.

22. Pariter in jure publico mediæ ætatis inductum est ut Romanus Pontifex esset judex in quæstionibus *internationalibus*, inter principem et principem christianum, quos Ecclesia uti filios habebat. Quare si unus ex contenditibus Ecclesiæ judicio non stetisset, uti rebellis habebatur et juxta gravitatem causæ Ecclesia contra ipsum sententiam dicebat, et tandem etiam solvebat subditos ab obligatione subjectionis et dependentiæ erga ipsum.*)

Praxis igitur Romanorum Pontificum de solvendis subditis ab obligatione subjectionis erga principem fundatur quidem in dignitate auctoritatis Ecclesiæ, in subordinatione finis reipublicæ sæcularis erga Ecclesiam, formaliter tamen repetenda est ex jure publico mediæ ætatis.

Ob reverentiam Auctoris rationes modo allatas reliquimus integras, pauca adjungentes: 1°. Distinguendum inprimis est inter ipsam potestatem politicam et inter hominem actu hanc potestatem gerentem. Ipsa potestas Ecclesiæ non subjicitur nisi per accidens, gerens autem hanc potestatem, dummodo christianus sit, filius est Ecclesiæ eidemque subjectus sicut ceteri christiani. 2°. Potestas data est Ecclesiæ non in destructionem, sed in ædificationem. Ideo nefas fuisset et esset solvere subditos a dependentia in principem quando prævideri possunt mala graviora ex hac agendi ratione, cfr. c. 3. *De ref.* sess. 25. *Tridentini*. 3°. Medio ævo *jurisjurandi* argumentum (supra n. 16.) adhuc potentius erat, cum regna quæ Germani passim constituebant, essent electiva, non hæreditaria, præsertim imperium Romanum a *Carolo Magno* et *Leone III.* constitutum; conferri potest hac de materia egre-

*) De jure Pontificis in ethnarchia christiana, vide cit. op. *Cavagnis*, lib. III. art. ultimo. — Celebre exemplum arbitrii Papæ in quæstione internationali habemus in commisso S. P. *Leoni XIII.* munere controversiam circa *Carolinas insulas* politicam Germanos inter et Hispanos ortam componendi; cfr. epistolam *Cum de Carolinis* d. 31. Dec. 1885.

gium opus cui titulus »Die Socialpolitik der Kirche« auctore J. Albertus (Ratisbonæ apud Pustet 1881) pag. 403 sqq.

23. Quæritur *quinam sit iudex in crimine hæreseos*.

Crimen hoc suam habet rationem formalem in oppositione ad fidem, unde ad tribunal Ecclesiæ pertinet decernere utrum aliquis homo baptizatus hæreticus sit vel non. Ad iudicem autem laicum spectat applicare pœnas temporales; c. 19. h. t. in 6º.

24. Quoniam vero in Diœcesi immediatus custos fidei est *Episcopus*, hinc Episcopus procedit contra hæreticum; c. 13. h. t. §. 'Adjicimus' et Clem. 1. §. 'Propter quod' h. t. Hinc *Episcopus* est inquisitor natus hæreticæ pravitatis. Si hæreticus est persona exempta, Episcopus potest contra ipsum procedere, tamquam Sedis Apostolicæ Delegatus; c. 3. §. ult. h. t. Gravitas autem negotii suadet in causa hæreseos non posse citare et judicare *Vicarium* Generalem Episcopi, vi mandati ordinarii. Conc. *Trid.* sess. 24. *De Ref.* c. 6.

25. Poterit vero contra non exemptos in casu hæreseos procedere ipse Vicarius Capitularis, Sede vacante, quia *Vicarius Capitularis* succedit Episcopo in jurisdictione et administratione ordinaria diœceseos.

26. Quodsi instituta fuerit in loco S. Inquisitio, etiam inquisitores possunt facultate ordinaria procedere, idest procedere potest Episcopus et procedere eodem modo possunt inquisitores a Pontifice Romano in provincia deputati. At antequam sententia proferatur ab alterutro Tribunali, mutua actorum processualium participatio facienda est; cc. 11. et 17. h. t. in 6º. Si autem in provincia instituta non fuerit S. Inquisitio, Episcopus poterit contra hæreticos procedere ex sese, ad sententiam definitivam, quin teneatur Inquisitoribus alienæ Provinciæ acta referre.

Ex hisce dictis sequitur: 1um. absolutionem ab hæresi *occulta* spectare ad solum Summum Pontificem; 2um. absolutionem ab hæresi quæ in foro externo probari potest, item spectare ad Summum Pontificem quando *non* deducitur in forum contentiosum; quando vero in forum contentiosum deducitur, Episcopus potest procedere tamquam Inquisitor natus et absolutionem impertire in foro externo; qua impertita poenitens a quocunque confessario potest absolvi.

De prohibitione librorum.

27. Nemo ignorat Constitutione *Officiorum ac munerum* d. 25. Jan. 1897. novum jus circa ejusmodi materiam introductum fuisse in Ecclesia. Cujus Constitutionis II. partem, sc. *decreta generalia*, habes in appendice II. ad librum I. hujus Commentarii pag. 441., ubi in primo capite ponuntur 4 numeri hujus tenoris: »Caput. I. De prohibitis apostatarum, hæreticorum, schismaticorum, aliorumque scriptorum libris. 1. Libri omnes, qui ante annum MDC. aut a Summis Pontificibus, aut a Conciliis œcumenicis damnati sunt, et in novo Indice non recensentur, eodem modo damnati habeantur, sicut *olim* damnati fuerunt; iis exceptis, qui per hæc Decreta Generalia permittuntur. 2. Libri apostatarum, hæreticorum, schismaticorum et quorumcumque scriptorum hæresim vel schisma propugnantes, aut ipsa religionis fundamenta utcumque evertentes, omnino prohibentur. 3. Item prohibentur acatholicorum libri, qui ex professo de religione tractant, nisi constet nihil in eis contra fidem catholicam contineri. 4. Libri eorundem auctorum, qui ex professo de religione non tractant, sed obiter tantum fidei veritates attingunt, jure ecclesiastico prohibiti non habeantur, donec speciali decreto proscripti haud fuerint.«*)

28. Pœnæ autem quæ statuuntur in transgressores *Decretorum Generalium* inveniuntur in fine ejusdem Constitutionis, sc. »Caput V. 47. Omnes et singuli scienter legentes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ, libros apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes, nec non libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes, excommunicationem ipso facto incurrunt, Romano Pontifici speciali modo reservatam. 48. Qui sine Ordinarii approbatione Sacrarum Scripturarum libros, vel earundem adnotationes vel commentarios imprimunt, aut imprimi faciunt, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam. 49. Qui vero cetera transgressi fuerint, quæ his Decretis Generalibus præ-

*) Vix in lucem prodiit citata Constitutio, cum jam pullulant ejusdem interpretationes: conferri possunt articuli in *Monitore Ecclesiastico* X. 1. pag. 11 sqq., in *Nouvelle Revue Théologique* tom. 30. pag. 44, 469, 579, tom. 31. pag. 12, 131 sqq.; opuscula P. Vermeersch, S. J. *De prohibitione et censura librorum*, Tornaci 1897., item Josephi Hollweck: *Das kirchliche Bücherverbot*, Mainz 1897., 2. editio, et Commentarii in Const. *Ap. Sed.* c. gr. P. Hilarii a Sexten: *De censuris et irregularitatibus*, Moguntiae 1898.

ciuntur, pro diversa reatus gravitate serio ab Episcopo moneantur; et, si opportunum videbitur, canonicis etiam pœnis coercantur.«

29. Textum autem harum pœnarum paucis interpretari liceat: 1°. Dicitur «*scienter*», ergo requiritur scientia prohibitionis. Licet ergo quisque ex debito naturalis obligationis teneatur vitare periculum perversionis, quando etiam prudenter dubitet de periculo hujusmodi in lectione alicujus libri, tamen prohibitio positiva Ecclesiæ urget solummodo quando verificatur scientia prohibitionis ipsius. Hinc excusat a censura ignorantia etiam crassa, et probabiliter etiam affectata, dummodo conjuncta non sit cum magna temeritate, quæ temeritas revelat contumaciam, quæ in censuris attenditur. In secunda vero harum censurarum, quia deest verbum *scienter* vel simile, non excusat ignorantia neque affectata neque crassa.

2°. Dicitur «*legentes*». Lectio autem debet esse *formalis* et *materialis*. Hinc qui *materialiter tantum* legit, sc. absque ulla cognitione sensus, ex hoc capite non incidit in censuram, bene vero si *scienter retinet* talem librum. Qui autem *formaliter tantum* legit, sc. qui in persona non legit, sed legentem audit sive casu sive etiam uti mandans, non censetur incurrere in censuram saltem probabiliter; etenim odia convenit restringi neque extendi ad casus qui communi hominum æstimatione non comprehenduntur sub quodam vocabulo, vix autem a quoquam audiens legentem facile dicetur legens.

3°. Dicitur «*libros*». Cum prohibitio sit res odiosa, sub prohibitione non cadunt *ephemerides*, etsi propugnent etiam hæresim, S. C. Inq. d. 21. Apr. 1880, bene vero *publicationes periodice in fasciculos ligatæ*, S. C. Inq. d. 13. (14.) Jan. 1892. Ephemerides autem lege naturali jam cuidam personæ perniciosæ ideoque prohibitæ esse possunt, easdem etiam positiva lege Ordinarius vetare potest. — *Legere libros* non ita interpretandum est ac si ad incurrendam censuram necessarium esset *perlegere* libros, sed sufficit ut aliqua de libro legantur. At in definiendo quæ sit materia gravis, controvertuntur AA. Nobis autem videtur illa libri materia esse gravis quæ de communiter contingentibus sufficit ad propugnandam hæresim, etsi hæresis ibidem de facto non propugnetur, ergo tres quattuorve paginæ in 8°. Distinctio enim illa inter textus periculosos et periculi exsortes valet pro jure naturali, sed non ad positivum extendi debet.

4º. Dicitur »*libros apostatarum et hæreticorum*«. Perspicua res est quando persona quæ jam uti apostata vel hæretica nota est, edit librum hæresim propugnans; at quid dicendum quando liber editur vel a persona ignota vel a pseudonymo vel anonymo? Quidam absque dubio decedentes contendunt librum cadere sub censura quoties ex contextu auctor ejusdem cognoscitur apostata vel hæreticus, sic *Commentarii de libris prohibitis* auctore Augustino Arndt, S. J. (Ratisbonæ apud Pustet 1895) pag. 219; *Hollweck* c. I. §. 106. not. 5., at si conferas in *Decretis Generalibus* tit. I. cp. 1. n. 2. cum tit. II. cp. 5. n. 1., fortasse contrariam amplecteris sententiam. Etenim in primo loco simpliciter prohibentur »libri apostatarum, hæreticorum, schismaticorum et quorumcunque scriptorum hæresim vel schisma propugnantes«, econtra in secundo loco cum excommunicatione prohibentur solum »libri apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes«. Unde patet auctorem jam ex eo quod liber ipsius propugnat hæresim non posse considerari ut hæreticus saltem in sensu juris.

5º. Libri apostatarum et hæreticorum hæresim aut propugnant aut non propugnant; solum primi generis libri sc. ii qui adductis rationibus sive positivis sive negativis contra veritatem tuentur, cadunt sub censura.

30. Censura non tangit eos quibus assistit *auctoritas Sedis Apostolicæ* quæ permittit lectionem ejusmodi librorum. Licentiam legendi libros prohibitos dari vel immediate a S. Sede (Ss. CC. S. Off. vel Indicio) viris testimonio Ordinariorum munitis vel mediate per Ordinarios jam vidimus in tit. *De off. jud. ord.* (I. 31) n. 82. pag. 315. Licentia ejusmodi a S. Sede immediate concessa non comprehendit facultatem legendi libros vel ephemerides ab Ordinario specialiter prohibitos, S. C. Ind. d. 6. Dec. 1895. -- Ordinarii duplici possunt se instruere delegatione apostolica permittendi libros prohibitos: una invenitur inter facultates quinquennales a S. C. de Prop. Fid. concedi solitas sub n. 2., altera legitur in *Mon. Eccl.* VI. 1 pag. 244. et est amplior respectu et objecti et temporis.

31. Ad libros apostatarum etc. accedunt »libri cujusvis auctoris per Apostolicas Literas nominatim prohibiti« qui eodem modo ac priores prohibiti inveniuntur. »*Literæ Apostolicæ*« non sunt decreta vel rescripta Ss. CC. Romanarum, sed Literæ ipsius Papæ in simplici vel solemni forma concinnatæ. Libri censentur *nomi-*

nam prohibiti si in Lit. Ap. ita exprimantur ut non genus sive speciem, sed individuum accurate cognoscere valeas.

Tandem requiritur ut tales libri non simpliciter tantum sint prohibiti per Literas Apostolicas, sed adjecta excommunicatione S. Sedi reservata. Non enim erat scopus *Pii IX.* augendi excommunicationes, sed minuendi. Exempla hujusmodi prohibitionum inveniri possunt apud *Arndt* c. I. pag. 224.*)

32. In prohibitione Ecclesiæ comprehenduntur *retinentes*, id est qui in propria vel aliena domo etiam alieno nomine retineant vel custodiant prohibitos libros, licet non retineant hosce libros ut eos legant, sed ob aliam causam ex. gr. ut commercium industriæque in eis exercent.

33. Etiam *imprimentes* prohibitioni Ecclesiæ subduntur quia ipsorum opera librorum iniquorum exemplaria multiplicantur. Nomine *imprimentium* hic veniunt: *typographi primarii*, imprimis dominus officinæ typographicæ, *typographi secundarii* i. e. illi qui cum rei impressæ intelligentia cooperantur, velut componentes, præparantes, juxta celebrem Instructionem Card. Urbis Vicarii d. 12. Jul. 1878., minime vero veniunt *typographi tertiarii*, sc. illi qui materialiter tantum impressioni inserviunt, e. gr. machinista. Ille autem qui *expensas facit* ut typis liber prohibitus mandetur, non est numerandus inter imprimentes; etenim altera censura quam immediate explicabimus, distinguit accurate inter imprimentes et imprimi facientes.

34. *Defendentes* quomodolibet eadem prohibitionem tenentur. Hoc nomine defendentium intelliguntur illi, qui librum hæreticum *occultant*, ne iudicibus fidei tradatur, vel ne flammis comburendus committatur, necnon intelliguntur illi, qui *rationes excogitant* et

*) Die 21. Aug. 1896. S. C. Indicis edidit decretum quo præter alios damnat et adnumerat Indici librum hunc: *Emile Zola. — Rome. — Edition complète en un volume. — Paris 1896. G. Charpentier et E. Fasquelle éditeur.* Certum est hunc librum nominatim quidem, sed neque per Literas Apostolicas neque excommunicatione Sum. Pontifici reservata prohibitum esse ideoque qui eundem legit, peccat contra legem ecclesiasticam (Indicis) et fortasse legem naturalem, minime vero incurrit censuram. — Econtra *Pius IX.* Brevi d. 10. Jun. 1851 prohibuit excommunicatione Sedi Apostolicæ reservata librum cui titulus „Defensa de la auctoridad de los Gobiernos y de los Obispos contra las pretensiones de la Curia Romana por Francisco d. P. G. *Vigil.* — Lima 1848“ — Omnia requisita adsunt: ergo legens etc. incurrit censuram.

proponunt ad librum defendendum ne comburatur, vel uti bonus et in fide integer retineatur.

35. «Qui sine Ordinarii approbatione Sacrarum Scripturarum libros, vel earundem adnotationes vel commentarios imprimunt, aut imprimi faciunt, incidant ipso facto in excommunicationem nemini reservatam.» — Constitutio *Ap. Sed.* objectum latius indicaverat, sc. libros *de rebus sacris* tractantes, at jam S. C. Inq. d. 22. Dec. 1586 restrinxit ad libros ss. scripturarum etc. uti in censura supra allata. Termini hujus censuræ non indigent ampla interpretatione, sunt enim vel per se jam patentes vel jam explicati superius. Ss. Scripturarum autem libri ii sunt quos enumerat *Tridentinum* in decreto de canonicis scripturis sess. 4. et nihil interest utrum textu originali an versione imprimantur, item utrum adnotationes sive commentarii una cum vel sejunctim a libris ss. scripturarum imprimantur.

36. Præter has duas censuras jure communi nulla alia existit; attamen Ordinariis fas est pro opportunitate penas, ergo etiam censuras canonicas, decernendi. Ipsi enim necessitatibus singularum diœcesium et regionum invigilare et succurrere possunt.

De communicatione cum hæreticis.

37. Aliquam communicationem cum hæreticis esse prohibitam docet et jus naturale et jus positivum divinum. Quoties enim communicatio ejusmodi involvit adhæSIONem saltem implicitam vel simulationem hæresis vel quoties communicatio talis cedit in periculum animæ propriæ vel alienæ (scandalum), hæc communicatio intrinsece malum est. Sacra Scriptura autem vetat communicationem hanc prætermis- sis locis V. T. in variis N. T. locis, v. gr. *Matth.* XVIII. 8. ubi Dominus loquitur de scandalo vitando, I. *Cor.* V. 11, XV. 33, *Gal.* I. 7 sqq., 2. *Joa.* v. 10--11. etc. Hisce vestigiis inhærens Ecclesia nunquam non vetabat communicationem saltem quandam cum hæreticis ita tamen ut nunc strictiores, nunc laxiores duceret habenas pro variis temporum circumstantiis; sic a temporibus *Martini V.* prohibitio ecclesiastica communicationis cum excommunicatis restringebatur ad excommunicatos *vitandos*.

Est autem communicatio cum hæreticis *usus vel conversatio hominis catholici cum hæretico* et dividitur ut aliqua sit communicatio *in civilibus*, alia *in sacris* prout negotia quæ communiter

geruntur sunt vel civilia vel sacra; utraque, præsertim communicatio in sacris dividitur in *activam* quando catholici se immiscent negotiis (sacris) hæreticorum, et in *passivam* quando catholici patiuntur in propriis negotiis (sacris) participationem hæreticorum. Dilata quæstione ad tit. *De sent. excom.* (V. 39) utrum et quomodo liceat communicare cum hæreticis in *civilibus*, quærimus utrum et quomodo licita sit communicatio in sacris cum hæreticis I. *activa*, II. *passiva*.

38. I. Communicatio in sacris activa complectitur omnes actus externos cultus acatholici participes. Nunquam licita est in hisce casibus: 1°. quando actus acatholici cultus ponitur cum *intentione* eo ipso *adhærendi* sectæ vel ejusdem sectæ cultum *adprobandi*; 2°. quando actus acatholici cultus ita est specificè religiosus et vel in se vel in circumstantiis falsæ sectæ *protestativus* ut aliter explicari nequeat, e. gr. si homo catholicus sumeret cœnam protestanticam, et in hoc casu verificatur communicatio vetita sive intentio adprobandi cultum adsit sive non; S. C. Inq. d. 8. Jun. 1859. 3°. quando actus acatholici cultus in se explicari quidem potest etiam aliter, at ex communicatione oritur periculum salutis externæ sive catholico communicanti sive aliis catholicis sive heterodoxis (*scandalum*). Unde concluditur quando communicatio licita esse *possit*, sc. tunc solum quando actus non specificè religiosus ponitur honesta intentione. Sic vir catholicus particeps esse potest funeris acatholici intentione honorandi amicum vel civem defunctum, sic persona catholica coram ministro hæretico personam civilem agente inire potest matrimonium satisfaciens præcepto civili.

Si exposita principiorum instar teneamus, facile decisiones a Sede Apostolica datas intelligemus.

A. *Quoad missam et officia divina in templis hæreticorum.* Sacerdos catholicus in templis hæreticorum vel schismaticorum sacrificium offerre nequit nisi in eodem templo adsint capellæ separatæ vel altaria separata, »tum promiscuus ecclesiæ usus tolerari poterit«, secus autem sacerdotes — excepto necessitatis casu — utantur altaribus portatilibus ex privilegio S. Sedis, S. C. Inq. in *Antibaren.* d. 1. Dec. 1757., in *Vic. Ap. Malacen.* d. 5. Jun. 1889 (*Mon. Eccl.* X. 1 pag. 153). Nihilominus in nonnullis regionibus Germaniæ (Regni *Bavariæ*, cfr. §§. 90—103 »*Edicti religionis*«, Magni Ducatus *Baden*) catholici utuntur iisdem ecclesiis iisdemque

altaribus diversis quidem horis quibus protestantes idque jam ab ineunte sæculo 17., et hic abusus tolerari debet propter necessitatem etiam historia accedente legitimatam. Quin S. Sedes nostro tempore quo laudabiliter catholici adlaborant ut hujusmodi »usus simultaneus« ecclesiarum exstructis novis ecclesiis catholicis tollatur, requirit beneplacitum apostolicum ad jura catholicorum in tales ecclesias simultaneas alienanda. — *Laici catholici* non tenentur, imo vetantur assistere missæ vel functionibus hæreticorum vel schismaticorum etiam defectu sacerdotum catholicorum, S. C. Inq. d. 5. Dec. 1668. in *Tribunien.*, d. 10. Apr. 1704 in missione *Æthiopie*, d. 7. Aug. 1704 (*Mon. Eccl.* IX. 2 pag. 220).

B. Quoad *sacramenta*. Non licet — excepto casu extremæ necessitatis — sacramenta recipere a ministris hæreticis vel schismaticis, extrema autem necessitas verificatur tantum quoad sacramenta *baptismi* et *pœnitentiæ*. De *matrimonio* coram ministro hæretico ineundo jam sermo erat in tit. *De sponsalibus* (IV. 1) nn. 188 sqq. pag. 81. — Deinde »catholicis regulariter non licere hæreticorum aut schismaticorum concionibus, baptismis et matrimoniis interesse«, respondit S. C. Inq. d. 10. Maji 1770.; »absolute autem non licere, nec per se nec per alios, fungi officio *patrini* in baptismis qui hæreticorum filiis ab hæreticis ministrantur.« Econtra licitum est catholicis esse testes sive patrini in matrimoniis hæreticorum. »Patrini siquidem dicuntur ii qui solummodo desponsati lateri adstant, nihil agentes aut dicentes quod vetitæ participationis signum referre indicetur et ita si in ista materiali præsentia nullum pertimescendum sit scandalum, non erit cur anceps fluctuet missionarii animus,« ita S. C. Inq. in Instructione d. 8. Jun. 1859.

C. Quoad *funera hæreticorum comitanda*. Funera ejusmodi quando 1°. abest omnis in ritum hæreticum immixtio; 2°. adest recta intentio et simul rationabilis causa. Quæstioni »An liceat interesse hæreticorum funeralibus et sepulturæ«, respondit S. C. Inq. d. 13. Jan. 1818: »Licere quotiescunque agatur de assistentia materiali præstita civilis officii causa a qua eximi nequeant catholici sine gravi damno vel periculo, dummodo nullo modo communicent in eorum ritibus et sacris cæremoniis quibuscunque.«

Operæ pretium est afferre Instructionem Urbis Vicarii directam Parochis *Romæ* d. 12. Jul. 1878., in qua de mandato S. P. *Leonis XIII.* hæc decernuntur:

1º. Excommunicationem incurrunt Pontifici speciali modo reservatam, omnes illi, qui etiam sine voluntate adhaerendi hæresi et solummodo humani respectus gratia, sua dant nomina hæreticorum sectis, denominationis cujuscumque.

2º. A fortiori eandem penam incurrunt, qui intersunt acatholicorum functionibus aut »servitiis«, uti dici solent, aut prædicantem audiunt eo consilio ut eidem sese dedant, quatenus, uti impie dicunt, ab eo persuaderi possint.

3º. Ita etiam eandem incurrunt excommunicationem qui alterius spiritualis ruine fautores effecti, inducunt quomocumque et curant ut alii veniant ad aulas vel ad templa hæreticorum ad audiendas collationes.

4º. Tandem eadem innodantur pena omnes qui typis publicant invitationes ad præfatas collationes et themata earundem, propter favorem quem tali actione præbent hæresis propagationi aut confirmationi. Strictissime vero vetatur ingredi mera curiositate et scienter aulas et templa Protestantium tempore collationum, et graviter peccant omnes, qui mera curiositate collationes Protestantium consultant et assistunt, quamvis materialiter, cæremoniis acatholicorum. Integra instructio legi potest in A. S. S. XI. 168; *Mon. Eccl.* I. pag. 499; *Aichner in Compendio* §. 51. not. 2).

38a. Communicatio in sacris *passiva* adest quando permittitur acatholicis participatio cultus catholici. Acatholicorum autem sunt 4 genera: non-baptizati simpliciter, non-baptizati-catechumeni, hæretici baptizati, simpliciter hæretici baptizati qui reconciliari desiderant. Bona vero cultus catholici sunt aut communicabilia aut incommunicabilia. — Hisce præmissis dicimus: 1. Bona cultus catholici quæ omnibus acatholicis possunt applicari, sunt: *verbum Dei* (*Rom.* X. 14, *Const. Postremo mense* d. 28. Febr. 1747 §. 59. in fine) et *oratio pro conversione* (cfr. suffragia fer. VI. in Parasceve), catechumenis autem applicari possunt et applicantur *exorcismi* quidam. 2. Quoad cetera cultus catholici bona hæc respicienda: a) utrum acatholici *licitæ* vel etiam *validæ* receptionis sint capaces, sic non-baptizati sacramenta absque baptismo recipere nequeant; b) utrum communicatione bonorum prædictorum non foveatur »indifferentismus«; c) utrum catholici eadem communicatione non scandalizentur. — Juxta principia indicata aliquot Ecclesiæ bona inquiramus.

I. Missæ sacrificium quod offerendum est: a) pro *vivis*, b) pro *defunctis* acatholicis. — Missæ sacrificium sive privatim sive solemniter pro *vivis* offerri potest: 1) quoties agitur de impetranda *conversione* sive acatholicorum in genere sive cujusdam personæ acatholicæ. S. C. Inq. responsum d. 19. Apr. 1837 confirmatum a *Gregorio XVI.*; 2) quoties applicatur pro *principe* acatholico non ut homine privato, sed ut principe quia in hoc casu pro incolumitate et prosperitate totius reipublicæ applicari censetur. Nihilominus S. C. Inq. ad quæstionem »Ad missam solemnem ecclesiarum diocesis *Quebecensis* cantatur pro rege Angliæ *Domine, saluum fac regem*, et tum in ecclesiarum parochialium pronao, tum in benedictionibus Ss. Sacramenti, ubi pro Papa et pro Episcopo, etiam pro Rege nominaliter oratur. Quæritur an talis consuetudo arguenda sit communicationis vetitæ cum hæreticis», ad hanc igitur quæstionem respondit S. C. Inq. d. 23. Febr. 1820 ad 1^{am}.: »In casu et circumstantiis de quibus agitur, esse locum *dissimulationi et tolerantia*.» In ceteris casibus sacerdos *privato* nomine sacrificium potest applicare pro infidelibus, schismaticis, et hæreticis, secluso tamen omni scandalo et omni superstitione, S. C. Inq. d. 19. Apr. 1837. et d. 12. Jul. 1865. Scandalum autem sive periculum indifferentismi vix vitari potest quando ipse hæreticus vel schismaticus petit. Pro hæreticis *vitandis* autem non licet sacrificium offerre. —

Cum duæ occasiones legitime applicandi pro vivis acatholicis non verificentur, dicendum est: Nomine Ecclesiæ pro acatholicis defunctis sacrificium nullo modo applicari potest, excepto casu c. 28. *De sent. exco.* (V. 39) ubi sermo est de excommunicato cujus corpus post mortem fuit ab excommunicatione solutum ob signa penitentia mortem præcedentia qui casus in hæretico *catechumeno* verificari potest. Sed sacerdos neque *privato* nomine sacrificium pro defunctis acatholicis offerre potest quando scandalum sive indifferentismi periculum timetur quod non amovetur celebrando hac occasione pro omnibus alicujus familiæ membris inter quæ etiam catholici numerantur (quæ agendi ratio esset *fraus* in prohibitionem Ecclesiæ, ait *Gregorius XVI.*); cfr. lit. s. m. *Gregorii XVI.* ad Ep. *Augustanum* d. 13. Febr. 1843., ad Abbatem *Schyren.* d. 9. Jul. 1842., S. R. C. d. 23. Martii 1859. Seclusa tamen *publica* oblatione, secluso scandali periculo pro hæreticis toleratis etiam defunctis missa applicari potest; etenim »quibus non communica-

vimus vivis, non communicemus defunctis», ergo quibus communicare potuimus vivis, communicare possumus defunctis; cfr. *Gury* (ed. *Ratisbonen.* 1874) II. n. 964 not. 1) pag. 888. et tit. *De sepulturis* (III. 28) n. 16. pag. 254.

II. **Sacramenta.** 1°. Doctrinam Ecclesiæ quoad infideles eorumque liberos admittendos ad *baptismum* jam alibi vidimus in tit. *De conversione infid.* (III. 33) n. 5. et *De baptismo* (III. 42) n. 2. Jam alibi, sc. in tit. *De cogn. spir.* (IV. 11) n. 17., vidimus *præstare ut baptismum conferatur sine patrino, si aliter fieri non potest* quam cum patrino hæretico juxta resolutionem S. C. Inq. d. 3. Maji 1893; d. 7. Jul. 1864. in *Smyrnen.* et a. 1871. in *Corcyren.*; idem valet respectu Confirmationis et patrinorum in eodem hoc sacramento. 2°. Quoad sacramentum *pœnitentiæ* scribit *S. Alphonsus* juxta *Busembaum* et *Laymann* in *Theol. mor.*, de fide n. 19.: »Rustici aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, et tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis parochis; ratio est quia non sunt hæretici formales«.

At S. C. Inq. casum ipsi propositum nostra attentione dignum aliter decedit qui legi potest in *Mon. Eccl.* X. 2 pag. 145—146.; nos quæstionem generalem afferendam censuimus. »Quæritur I. An aliquando absolvi possint schismatici materiales qui in bona fide versantur?« S. C. Inq. d. 20. Jul. 1898 (appr. 22. Jul. 1898) rescribi mandavit: »Ad I. *Cum scandalum nequeat vitari, negative præter mortis articulum et tunc efficaciter remoto scandalo*«; cfr. *Elbel* (editore P. Irenæo Bierbaum O. S. Fr. 1895) *Theol. mor.* p. IX. nn. 213—214. — De sacramentis Eucharistiæ, Ordinis, Extremæ Unctionis non est cur inquiremus, remanet ergo sacramentum 3°. *matrimonii*. Quoniam omnia huc spectantia jam tractavimus in l. IV., remanet tantum ut ibi exposita variis in locis hic juxta se ponantur:

a) Sacerdos catholicus potest certis conditionibus positis activam quandam assistentiam præbere matrimoniis *mixtis*, tit. *De spons.* (IV. 1) n. 185. pag. 79; b) Sacerdos catholicus potest nonnunquam præstare assistentiam mere passivam matrimoniis *mixtis* et *mere acatholicis*, ib. nn. 197 et 190. — c) »Ordinarius potest tolerare gravi ex causa, dummodo non adsit scandalum, ut heterodoxi adhibeantur testes in contrahendis matrimoniis«, S. C. Inq. d. 19. Aug. 1891 (*Mon. Eccl.* X. 1 pag. 153 n. XXII).

III. **Sacramentalia.** Ad sacramentalia pertinent: *exorcismi* et *benedictiones* invocativæ vel constitutivæ; iterum et exorcismi et benedictiones possunt esse vel *personales* vel *reales*. Hæreticos ad sacramentalia Ecclesiæ non raro confugere, et ipsi sumus experti et audivimus. Inprimis id respiciendum ut absit omne scandalum omnisque superstitio. Deinde exorcismi facilius applicari possunt quam benedictiones, præsertim constitutivæ; ordinatur enim exorcista ad imponendas manus super energumenis sive baptizatis sive catechumenis. Ex benedictionibus reales facilius præberi possunt quam personales cum scandalum in illis potius vitari possit, cfr. tit. *De purif.* (III. 47) n. 2.

IV. **Jura ecclesiastica.** De duobus præcipuis juribus, *sepulturæ* et *jurispatronatus* locuti sumus in titt. *De sep.* (III. 28) n. 17. et *De jure patr.* (III. 38) n. 27. —

De disputatione cum hæreticis.

39. Si autem sermo sit de disputatione, *laicis* etiam doctis sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ prohibitum est ne disputationes de fide ineant sive publice sive privatim cum hæreticis; c. 2. h. t. in 6°. §. »inhibemus«. Laici enim licet docti non præsumuntur sacras scientias callere ut fas est ad confutandos hæreticos. Ob hanc rationem prohibetur laicis prædicare hæreticis; c. 12. h. t. At in locis in quibus sunt constitutæ societates hæreticorum, et ubi hæretici permixti vivunt cum catholicis, lex de vetita disputatione laicorum cum hæreticis in usu non servatur, præsertim quia frequens necessitas verificatur audaciores redarguendi de erroribus, necnon veritatem propugnandi, ne pusilli in fide coram hæretico scandalum patiantur. Et revera in comitiis publicis deputatorum (»parlamentis«) expositio ac defensio veritatis catholicæ sæpe necessaria et si consultis Episcopis vel saltem doctis sacerdotibus fit, profecto perutilis erit.

40. Quoad *Clericos* non est in jure prohibitio disputandi de fide cum hæreticis ad fidem ipsam propugnandam. Et si quæ prohibitio videatur esse hujus generis in c. 36. in fin. C. 24. q. 3. ea, ut adnotat Glossa, respicit casum disputationis dubitativæ, qua nempe Clericus quin protueatur veritatem certam, potius quasi in dubium eandem veritatem definitam revocare intendit. Cæterum in disputatione Clericus caute procedere debet, nec eam suscipiet nisi conscius de sufficienti notitia rerum: videns disputationem

utilem fore, non autem cadere posse in præjudicium fidei et in scandalum aliorum.

41. Prædicare autem nequeunt hæreticis Clerici, nisi ad hoc specialiter deputati; c. 13. h. t. 1. 'Quia vero'. Missio enim juxta Apostolum ad prædicandum requiritur, et in specie quando hostibus fidei verbum Evangelii sit nunciandum.

TITULUS VIII.

De Schismaticis et ordinatis ab eis.

1. Ecclesia catholica, quæ est societas in genere suo perfecta componitur ex pluribus particularibus ecclesiis, quæ ceu totidem membra in ordinata dependentia cum uno capite, unum quodammodo mysticum corpus constituunt. Ex hac mutua relatione et connexionem membrorum cum capite exsurgit illa mirabilis unitas, qua fideles ordinis inferioris subsunt aliis fidelibus ordinis superioris, atque ita ascendendo Universa Ecclesia subest Capiti suo visibili Romano Pontifici, ita ut unum ovile exhibeat sub uno pastore. Hæc admirabilis unitas rumpitur per *schisma* seu *scissuram*.

2. Schisma aliud *purum* dicitur, aliud *non purum*. Schisma purum illud est, quod *directe* opponitur unitati *Ecclesiæ*, non autem *fidei*. Ille scilicet est schismaticus purus, qui omnes prorsus articulos fidei admittit et fatetur legitimæ auctoritati in Ecclesia obtemperandum esse, tamen ex malitia denegat obedientiam legitimæ ipsi auctoritati. Exemplum hujus schismatis frequens erat, quando auctoritate imperiali expulso legitimo Pontifice, Antipapa in Sede Petri ei sufficiebatur.

3. Schisma non purum est illud, quod *cum hæresi* conjungitur. Hinc si aliquis articulus fidei denegetur ex. gr. si denegetur Romanum Pontificem esse successorem B. Petri, vel Christi Vicarium cui sit obtemperandum, locus fit schismati non puro. Schisma purum diu non perdurat, sed facile in hæresim convertitur, qua credatur extra Christi Ecclesiam haberi posse salutem vel alia hujusmodi.

De pœnis contra Schismaticos.

4. Hæ pœnæ sunt:

1°. *Excommunicatio*; ita in Bulla '*Cænæ*' et in Constitutione *Pii IX.* '*Apostolicæ Sedis*' n. 3. inter excommunicationes speciali modo Romano Pontifici reservatas.

2°. Secunda pœna est *inhabilitas* ad obtinenda beneficia ecclesiastica, dignitates ecclesiasticas, præsertim vero Episcopatum. Quæ inhabilitas probabiliter per se durat etiam post abjuratorem schismatis, quia inhabilitas jam posita debet destrui per Decretum legitimæ auctoritatis. Hinc in c. 5. '*De elect.*' (I. 6) dicitur post ejuratum schisma posse dispensari cum electo in Episcopum. Hæc autem inhabilitas non extenditur ad beneficia, quæ jam possidentur, ita ut schismaticus purus beneficio suo privandus sit. Licet enim hæc pœna a *Bonifacio VIII.* statuta fuisset c. un. h. t. in 6°. tamen in hac parte Bonifacii Constitutio correctæ est a *Bened. XI.* in Extravag. un. h. t.

3°. Tertia pœna est *privatio jurisdictionis ecclesiasticæ* c. 6. C. 7. q. 1. et c. 1. h. t. Quare nulli sunt actus schismatici, qui jurisdictionem importent; ex. gr. uniones beneficiorum, sententiæ judiciales etc.

5. Si attendatur modus loquendi c. 1. h. t. et c. 5. C. 9. q. 1. ipsas ordinationes schismaticorum esse *nullas* deprehendimus et *vacuas* prorsus effectum. Hæc tamen locutio intelligenda est eo sensu ut ordinatus a schismatico eo ipso sit suspensus ab exercitio ordinis, quasi nullum ordinem recepisset. Huc facit sanctio Constitutionis '*Apostolicæ Sedis*' in titulo 'De suspensionibus latæ sententiæ Summo Pontifici reservatis'. Sub n. 6. legitur 'suspensionem ab ordine suscepto ipso jure incurrunt, qui eundem ordinem recipere præsumpserunt ab excommunicato vel suspenso, vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab hæretico vel schismatico notorio; eum vero qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus.' Animadvertimus vero S. Sedem non solere dispensare a censura suspensionis cum illis qui præsumpserunt ordinem recipere ab hæretico vel schismatico notorio.

4°. Quarta pœna est civilis, nempe *confiscatio bonorum*; c. un. h. t. in 6°.

6. Si autem schisma sit non purum idest commixtum cum hæresi, hoc in casu punitur eisdem pœnis, quas contra hæresim superius adnotavimus.

TITULUS IX.

De Apostatis et reiterantibus Baptisma.

1. I^o. *De Apostatis*. Ad genus criminum de quibus hucusque locuti sumus pertinet *Apostasia*. A divo Thoma in 2. 2. q. 12. art. 1. *Apostasia* definitur '*defectio seu recessus a Deo*'.

2. In sacris canonibus triplex præsertim hujus temerariæ defectionis species consideratur: 1°. *Apostasia a fide* quæ appellatur etiam *perfidia*. Apostata a fide ille est, qui non unum vel plures articulos catholicæ doctrinæ rejicit, aut etiam castra ingreditur alicujus sectæ hæreticorum, sed proprie Apostata a fide ille est, *qui christianam religionem deserens, inter infideles vel incredulos adscribitur*. Hæc *adscriptio* requiritur ad constituendam apostasiam prout in jure concipitur, cfr. S. C. Inq. dd. 30. Jan. 1867 et 25. Maji 1897. 2^a. *Apostasia est defectio a religione* idest *a statu religioso*. Apostata a religione ille est, qui absque debita venia Superioris legitimi et sine intentione ingrediendi alium ordinem, deserit proprium ordinem religiosum, cui per professionem sese obligavit, absque animo redeundi, licet fortasse habitum ejusdem ordinis adhuc retineat. Si religiosus desereret quidem monasterium absque licentia Superioris, sed *animum* gereret ad illud *redeundi*, non apostata esset, sed fugitivus, nec pœnis contra apostatas statutis subjici posset. Insuper adnotamus in sensu canonum et ad subeundas pœnas, apostatas esse solummodo illos, qui religionem deserant, in qua ex approbatione Sanctæ Sedis vota *solemnia* nuncupentur. 3^a. Species apostasiæ est *defectio ab ordine sacro*. Deficit ab ordine qui post susceptum ordinem sacrum, laicalem conditionem iniens, privata auctoritate habitum et ecclesiasticam tonsuram dimittit vel matrimonium attentat.

De pœnis contra Apostatas.

3. *Apostasia a fide* quamvis malitiam aliquam particularem præferat, tamen reducitur ad genus defectionis circa doctrinam religionis, idest ad *hæresim*. Temeritas enim qua Deo revelanti denegatur assensus in uno articulo, substantialiter non differt ab alia temeritate, qua Deo revelanti prorsus assensus denegatur. Hinc in sacris Canonibus pœnæ contra Apostatas a fide sunt eadem ac pœnæ contra hæreticos statutæ.

In Constitutione '*Apostolicæ Sedis*' sub n. 1. inter excommunicationes speciali modo reservatas Romano Pontifici est excommunicatio contra 'omnes a christiana fide apostatas'.

4. Pœnæ contra apostatas *a religione* sunt illæ quas in tit. *De regularibus* (III. 31) n. 46. pag. 313 enumeravimus, sc. 1. *excommunicatio fer. sent. vel lat. sent. ex speciali Ordinis, e. gr. Societatis Jesu, statuto*, 2. *privatio omnium privilegiorum* proprii Instituti, 3. *punitio ejusmodi desertoris etiam conjectione in carcerem* ab Ordinario facienda. Notari quoque potest suspensio ab ordinibus sacris in apostasia receptis, ita ut etiam restaurata conciliatione cum Superiore, religiosus adhuc indigeat dispensatione Sedis Apostolicæ; c. 6. h. t. Hæc tamen pœna non est in Constit. '*Apostolicæ Sedis*' renovata, sed solum pro *ejectis* religiosis censura suspensionis statuta est sub n. 5. per hæc verba: 'Suspensionem perpetuam ab exercitio ordinum ipso jure incurrunt religiosi *ejecti*, extra religionem degentes'.

5. Pœnæ contra Apostatas *ab ordine* sunt præter illas quas recensebamus in tit. *De vita et hon. cl.* (III. 1) n. 32.: 1°. *Censura vel alia pœna ecclesiastica* («districtio») ferendæ sententiæ, c. 3. h. t.; 2°. *amissio privilegii Canonis* post trinam eamque frustraneam Episcopi admonitionem, c. 25. *De sent. exc.* (V. 39). — Ceteræ pœnæ quas afferunt quidam, nequeunt probari: non *infamia*, quia c. 23. C. 2. q. 7. et c. 2. C. 3. q. 4., præterquam quod sint apocryphi, loquuntur de apostasia a fide, et c. 3. h. t. infamiam *facti* considerat; — non pœna *conjectionis in carcerem* durissimum, etenim c. 5. h. t. in textu originali respicit testibus *Gonzalez et Justo Henningio Bœhmerto* «abjectum monachalem habitum».

6. II. '*De reiterantibus Baptisma.*' Adeo in Ecclesia fuit recepta et definita doctrina de *unitate* baptismatis (cfr. *Eph.* IV. 5, «Confiteor unum baptismam in remissionem peccatorum», *Symbolum Nycæno-Constantinopolitanum*) ac de prohibitione iterandi illud, ut qui aliter facere præsumpserit, reus gravissimi criminis habeatur; et de hæresi merito suspectus. Jus Romanorum statuerat pœnam *ultimi supplicii* in rebaptizantem necnon rebaptizatum («dummodo criminis per ætatem capax esset»), l. 2. C. *Ne sanctum bapt. iteretur*. Hinc contra reiterantes baptismam ecclesiasticam quæque pœnæ statutæ sunt.

6a. *Conditiones criminis rebaptismatis*: 1. ut revera sit *iteratio* baptismatis, sc. ut baptismam certo valide collatum iterum ponatur

cum omnibus ad valorem alias requisitis; 2. ut *scienter* et *graviter peccaminose* iteretur baptisma; 3. ut crimen iterationis sit *publicum* ex cn. 118. D. 4. *de cons.* necnon c. 2. h. t. Non tamen requiritur ut baptisma alterutrum sit *solemne*.

Quæritur, utrum incurrat irregularitatem qui baptismum certo valide collatum iteret adjecta tamen *conditione* »Si non es baptizatus« etc. R. Rituale Romanum in tit. II. n. 9. hortatur: »Hac conditionali forma non passim aut leviter uti licet, sed prudenter; et ubi, re diligenter pervestigata, probabilis subest dubitatio, infantem non fuisse baptizatum.« Quid judicandum sit de baptismo ab obstetricibus etc. collato, in tit. *De baptismo* (III. 42) vidimus. In dissolvenda autem quæstione nostra controvertunt DD. Quidam cum *S. Alphonso* in *Theol. mor.*: De irregularitatibus n. 356 *probabiliter* censent irregularitatem non incurri quoties non absolute rebaptizetur, sed conditionatim; alii tamen sententiæ adstipulantur longe probabiliori dicenti irregularitatem incurri quoties rebaptizatur sive absolute sive cum conditione dummodo moraliter certum sit baptisma prius valide esse collatum, sic *Cat. Rom.* p. II. cp. II. q. 43. (Augustæ Vindelicorum 1762), *S. Carolus Borr.* apud *Benedictum XIV.* in *Syn.* l. 7. c. 6. n. 3. (in fine), ipse *Benedictus XIV.* in *Syn.* l. 7. c. 6. nn. 2 sqq.; in *Instt.* 8. §. »Interim« et 84., *Giraldi*: Exp. jur. pont. p. I. sect. 615., *Hollweck* c. l. §. 263. not. 3) et S. C. C. in *Firmana* d. 28. Apr. 1781 et *Murana* d. 14. Nov. 1716. Cui sententiæ neque ratio interna »per conditionem excludi errorem rebaptizantium in quem irregularitas lata est« (*Gasparri* c. l. I. 329) potest objici; etenim lata quidem est irregularitas in errorem rebaptizantium, at extensa est etiam in pravam agendi rationem illorum qui longinqui ab errore rebaptizantium ex aliis motivis, v. gr. ex nimia levitate vel scrupulositate graviter peccaminosa, iterabant baptismum, id quod cit. resolutiones S. C. C. in *Murana* et *Firmana* probant. Neque obijcias probationem ex resolutionibus S. C. C. iisdem non esse stringentem cum loquantur de absoluta baptismi iteratione; nam licet non loquantur expresse de *conditionata* baptismi iteratione, loqui tamen debebant *implicite* de eadem, cum sacerdotes de quibus in casibus Firmano et Murano sermo erat voluerint non iterare baptismum, sed nimis consulere salutem jam baptizatorum.

Subjectum hujus irregularitatis est: 1. *rebaptizatus* ex c. 118. D. 4. *de cons.*; antiqua disciplina etiam rebaptizatos criminis ignaros

hoc impedimento conclusisse videtur, cn. 117. D. 4. *de cons.*; 2. *rebaptizans*, arg. a fortiori c. 2. h. t.; cfr. etiam ll. 1, 3. C. *Ne sanctum baptisma*; 3. *minister rebaptizantis immediatus* ex c. 2. h. t. sive sit clericus (cujus assistentiam desiderat Rit. Rom. tit. II. n. 8.) sive laicus. Itaque huc non pertinent: patrini, testes, ministri solemnitatis causa tantum adhibiti. —

Irregularitas nostra non est partialis, sed *totalis*, certo quoad *rebaptizatum* c. 118. D. 4. *de cons.* et *rebaptizantem*, S. C. C. in *Murana* d. 14. Nov. 1716., cfr. etiam l. 1. C. *Ne s. baptisma* et Benedictum XIV. in *Inst.* 84. §. »Nos quidem«; probabiliter quoad *ministerium rebaptizantis*, c. 2. h. t. — Et est irregularitas *ex delicto*, ideo si omnino irregularitas ex occulto rebaptizationis crimine provenire asseritur (nos negavimus), locum habet dispositio *Tridentini* in c. 6. *De ref.* sess. 24. concedentis Episcopo facultatem dispensandi. — Præter irregularitatem statuitur in c. 6. *De baptismo* (III. 42) pro clericis *excommunicatio* necnon *depositio* ab officio et beneficio ferendæ sententiæ.

7. Nulla irregularitas contrahitur in iteratione sacramentorum *Confirmationis* aut *Ordinis*, cfr. *Wernz* c. l. II. n. 135 (in fine).

TITULUS X.

De his, qui filios occiderunt.

1. Post crimina, quæ Deum ejusque religionem lædunt, tractat *B. Raymundus* de criminibus, quæ contra proximum perpetrantur.

In titulo agitur de parricidio et de procuratione abortus.

I. De Parricidio. Parricidii nomine intelligitur 'injusta occisio alicujus etiam illegitimi adscendentis, vel descendantis in linea recta usque in infinitum'.

2. Contra Parricidam jure antiquo statuta erat *publica pœnitentia* rigide observanda, de qua in c. 15. C. 33. q. 2. In specie autem contra matrem quæ filium occidisset constituta erat *pœna detrusionis* in monasterio ad pœnitentiam sui criminis peragendam, et si hæc pœna applicari non potuisset, mater prohibebatur matrimonium contrahere absque Episcopi dispensatione. Ita in c. 1. h. t. Hodie utraque pœna cessavit. Hinc si parricida sit laicus, in foro externo Ecclesiæ nec judicatur nec punitur, si vero sit clericus, ex sensu cc. 10. '*De Judiciis*' (II. 1) et 6. '*De Pœnis*'

(V. 37) degradatur, et curiæ sæculari tradendus est ut congrua pœna mulctetur.*)

3. II. *'De procuratione abortus.'* Amor illegitimus in damnato commercio carnali, malos exitus habere solet. Siquidem ne proles genita in societate compareat, non raro vel impeditur quominus in lucem prodeat, vel egressa ex utero occiditur, vel turpiter exponitur. Casus secundus, de quo agit c. 2. h. t., comprehenditur sub prima quæstione jam tractata, nempe in quæstione de Parricidio; de tertio casu agemus in titulo sequenti. Nunc agendum nobis est de primo casu, qui revera est procuratio abortus.

4. Contra hoc crimen lata est Constitutio *Sixti V.* *'Ad effrenatam'* Kal. Nov. 1588. Quæ Constitutio visa est nimis rigida tum quia pœnis gravissimis puniebat procurationem abortus fœtus etiam inanimati, tum quia absolutionem ab excommunicatione, qua procurantes abortum innodabantur, soli Romano Pontifici reservabat.

5. Quare a *Gregorio XIV.* correctæ est dispositio Sixtina edita Constitutione *'Sedes Apost.'* prid. Kal. Junii 1591. Ex hisce Constitutionibus simul compositis inferre possumus 1°. Pœnas contra procurantes abortum fœtus *inanimati* speciales non esse, sed ad normam juris communis hoc crimen puniri arbitrio prudentis judicis, vel juxta regulas particulares locorum.**)

2°. Omnes, qui

*) Cfr. Codicem pœnalem *Germanicum* §§. 215. et 222.

**) Paucæ adjungimus quoad quæstionem circa *animationem fœtus* valde disputatam. Plerique DD. moderni contendunt animam rationalem creari infundique fœtui humano ipso conceptionis momento ita ut post conjunctionem seminis virilis cum ovulo femineo perfectam nihil aliud adsit nisi homo. Ejusdem sententiæ sunt inter medicos *Paulus Zacchias* in *Quæstionibus medico-legalibus*, *Congiamila* in sua *Embryologia sacra* (Panormi 1758), *Debreyne*: *Essai sur la théologie morale* (Bruxelles 1846) 3e. part. de l'embryol., *van Olfers*: *Pastoralmedizin* (2. ed., Friburgi i Br. 1893 pag. 10) etc., inter theologos priorum temporum *Hieronymus Florentini* in opere suo (a. 1658) *De hominibus dubiis* sive *de baptismo abortivo*, *S. Basilii* in epistola canonica ad *Amphilochium* et *S. Gregorius Nyssenus*. — Econtra *Aristoteles*, *Hippocrates*, *S. Augustinus* (saltem in operibus prioribus) neenon omnes fere scholastici docebant fœtum animari anima *rationali* haud exiguo tempore post conceptionem (quod jam figebant in masculis ad 40., in feminis ad 80. diem) ita ut homo *in esse* non existat nisi elapso illo tempore ab actu copulæ perfectæ incipiente usque ad infusionem animæ intellectivæ intra quod homo est *in fieri*: cfr. *S. Thomam* in *Sum. contra Gent.* I. II. cp. 89. in *Sum. Theol.* I. q. 85. a. 3. ad 1um., q. 118. a. 2. ad 2um.; II. IIe. q. 64. a. 1.; III. q. 33. a. 2. ad 3um.; 3. *Dist.* 3. q. 5.

directe vel indirecte, per se vel per alium, vel per consilium aut auxilium quomodocumque procurant cum effectu abortum fœtus animati subjici sequentibus pœnis: a) Subjiciuntur omnibus pœnis ab utroque jure contra *homicidas* statutis. b) Contrahunt *irregularitatem*. c) Ipso facto *excommunicationem* incurrunt.

6. d) Si *clerici* sint, *privantur* omni *privilegio* clericali, privantur ipso facto quolibet *officio* et *beneficio* quod jam habeant, et *inhabiles* fiunt ad quodlibet officium vel beneficium ecclesiasticum assequendum. e) Insuper contra Clericos statuta est pœna *degradationis*, qua peracta, clericus delinquens traditur Curiae sæculari, ut juxta leges divinas et humanas puniatur. — f) Præter hujusmodi pœnas, procurantes abortum fœtus animati, privantur jure immunitatis ecclesiasticæ, seu sacri asyli, eodem modo, quo privantur hoc privilegio rei homicidii proditorii, ex Constitut. *Gregorii XIV. 'Cum alias nonnulli'*. Ita S. C. Conc. d. 3. Dec. 1832.

7. Circa istas pœnas animadvertimus irregularitatem, excommunicationem et inhabilitatem *ante* omnem sententiam judicis in foro interno obligare, non ita vero dicendum est de pœna privationis beneficii, quæ cum importet externam executionem, non obligat ullo modo ante sententiam judicis saltem criminis declarationem. Cum irregularitas ex procuratione abortus fœtus animati pari passu procedat cum irregularitate ex homicidio, opus non est interpretationi irregularitatis illius diutius immorari.

8. Immutatio facta est in Constit. '*Apostolicæ Sedis*' quoad pœnam excommunicationis. Nam inter excommunicationes latæ sententiæ Episcopo seu Ordinario reservatas sub n. II°. legitur

a. 2. etc. Quam posteriorem sententiam (absque tamen fixatione temporis) præsupponit jus canonicum in cc. 8. et 9. C. 32. q. 2. et in c. 20. *De homicidio* (V. 12) ubi distinguitur inter „conceptum vivificatum“ et non vivificatum eandemque præsupponunt Constitutiones *Sixti V.* et *Gregorii XIV.* citatæ. Et hæc sententia nequaquam ita est absurda ut nonnulli volunt fingere, cfr. Thomas *Zigliara* in sua *Summa Philosophica* (ed. 2.) vol. II. pag. 208 sqq., Michael *Glossner* in annalibus quibus titulus *Der Katholik* 1889 II. pag. 391 sqq.; nihilominus desiderandum est ut quoad pœnas ecclesiasticas tollatur hæc differentia inter fœtum animatum et non animatum: 1°. ut idem sit jus quod in censura, id in ceteris pœnis, 2°. quia difficillimum est cognitu utrum corpus sit vivificatum necne præsertim cum in ejectione fœtus vita sæpissime destruat. Quoad *baptisma* tutiorismus est sequendus ita ut cuicumque conceptui humano conferatur baptisma adjecta in dubio conditione *Si capax es*; cfr. *De baptismo* (III. 42) n. 3.

excommunicatio contra *procurantes abortum effectu sequenti*. Unde dummodo sequatur abortus, sive fœtus sit animatus, sive sit inanimatus censura excommunicationis incurritur. In reliquis servatur jus antiquum quoad conditionem fœtus animati et quoad absolutionem reservatam Romano Pontifici.

Censuram paucis verbis explicare liceat. 1^a. *Abortus* est ejectio vel expulsio fœtus immaturi, sc. eo tempore quo extra uterum vivere nondum valeat. Procurare ergo partum præmatuum vel accelerare partum fœtus jam vitalis a 6. gestationis mense non est procurare abortum; ipsa S. C. Inq. d. 4. Maji 1878 ad I^{am}, hanc distinctionem fecit suam (*Mon. Eccl.* X. 2 pag. 52. III^a). — 2^a. *Procurare* strictissime est interpretandum, tamen intra terminos verbi. Significat autem *tendere adhibitis mediis sive internis sive externis ad abortum uti ad ultimum finem*. Quare sub censura non comprehendi videntur *mandantes* procurationem abortus, non enim sunt procurantes: — comprehendi vero videntur *matres* procurantes abortum in se, etenim jus non distinguit. Neque allegari possunt bullæ antiquæ eximentes matres, nam et circa fœtum non amplius fit distinctio utrum sit animatus necne, quamvis priores Constitutiones hac usi fuerint distinctione. Deinde non comprehenduntur sub censura *causantes occasionaliter vel indirecte* abortum sive cum sive absque culpa, e. gr. verberando in rixa mulierem prægnantem vel porrigendo mulieri medicinam ad curandum morbum quæ tamen per accidens causat abortum, neque comprehendi videntur causantes abortum directe ita tamen, ut procuratio abortus non intendatur nisi ut finis intermedius ad bonum ultimum finem, ideo non putamus medicos percelli *censura* qui abortum quomodoecumque procurant ad salvandam matrem. Diximus: ejusmodi medicos immunes a *censura* censemus, minime vero a peccato juxta iteratas S. C. Inq. resolutiones, quarum una d. 28. Maji 1884. illicitam declaravit operationem chirurgicam quam *craniotomiam* vocant, altera d. 19. Aug. 1888. declarationem præcedentem a. 1884. extendit ad quamcunque chirurgicam operationem directe occisivam fœtus vel matris gestantis, tertia d. 21. (25.) Julii 1895. declaravit illicitam procurationem abortus sive *ejectionem fœtus prorsus immaturi* etiam ad salvandam matrem (*Mon. Eccl.* IX. 1 pag. 221), econtra quarta d. 4. (6.) Maji 1898 declaravit *per se non illicitam* partus accelerationem, dummodo perficiatur justis de causis et eo tempore ac modis quibus ex or-

dinariis contingentibus matris et foetus vitæ consulatur* (*Mon. Eccl.* X. 2. pag. 52). — 3°. Adjectio *effectu secuto* censuram magno-pere restringit; etenim requiritur ut effectus certo sit secutus qui tamen adhibitis mediis hunc effectum producere solitis provenisse præsumitur ex iisdem mediis. In nonnullis diœcesibus inter casus Ordinario reservatos numeratur etiam procurantes abortum effectu *etiam non secuto*. Ubi confessarii quibus non competit facultas absolvendi a reservatis, procurantes abortum absolvere nequeunt etiamsi facultate absolvendi a censuris Ordinariis reservatis præditi essent, neque effectu non secuto neque effectu secuto. Nam Ordinarii verbis *effectu etiam non secuto* sibi reservasse censentur (a fortiori) casum *effectu secuto*, id quod possunt »propter frequens scandalum aut aliam necessariam causam«, S. C. EE. et RR. d. 26. Nov. 1602. (*Bizzari in Collect.* pag. 826, *Benedictus XIV.* in *Syn.* l. 5. c. 5. n. 4.).

9. In c. ult. h. t. agitur de parentibus qui cubantes in lecto cum teneris filiis absque repagulo et debita diligentia, et proinde ex facto culpabili eosdem filios suffocarunt. Contra istos in cit. c. ult. h. t. et in c. 20. C. 2. q. 5. statuitur triennalis penitentia, et simul præcipitur ut maxima diligentia adhibeatur. Verum penitentia triennalis ob disciplinam mutatam obsolevit, nec alia canonica poena in ejus locum suffecta est. Remanet præceptum etiam Ecclesiasticum de observanda debita diligentia a parentibus, ut periculum suffocationis filiorum removeatur; cfr. *Rit. Rom.* tit. II. ep. 2. n. 32. Quodsi *von Olfers* in sua *Pastoralmedizin* pag. 37 opinatur periculum oppressionis saltem respectu matris longe abesse ob acutissimos erga infantem sensus, nobis non probatur; etenim teste experientia nonnunquam opprimuntur infantes ab ipsis matribus, præsertim talibus qui interdum laboribus defatigabantur. Ideo monitio *Rit. Rom.* opportunissima manet.

Immo inter casus Episcopo reservatos in nonnullis Diœcesibus accensetur etiam factum culpabile suffocationis filiorum.*)

*) Procurationem abortus tangunt §§. 218—220 Codicis Criminalis Germanici.

TITULUS XI.

De infantibus et languidis expositis.

1. Nomine *infantium expositorum* veniunt 'liberi saltem minores septennio, qui contra officium pietatis deseruntur, et nisi ab alieno auxilio suscipiantur et sustententur, necessario misere pereunt'.

Languidi dicuntur illi 'qui gravi et perpetuo vel saltem diuturno morbo laborantes nequeunt sibi quæ vitæ necessaria sunt procurare'. Tales sunt etiam senes.

2. In genere expositio infantum et languidorum est graviter peccaminosa; at potest etiam culpa carere si fiat gravi et legitima causa quemadmodum esset extrema indigentia, qua parentes filios, et Domini servos alere non possent.

3. Quodsi vero expositio fiat ex delicto, idest absque legitima causa 1°. Parentes amittunt patriam potestatem, Dominus vero dominicam, utrique vero solummodo in quantum potestas est onerosa filio et servo, et utilis parentibus vel dominis non autem viceversa; c. un. h. t. 2°. Si expositus demoriatur, mors expositoribus tribuenda est, et ipsi de ea tenentur respondere.*)

Expositi suscipiendi et alendi sunt in piis domibus seu in brephotrophiis vel aliis locis a pietate christiana erectis; quæ si desint, Ecclesia ipsa debet eos suscipere et educare. Si Ecclesia hoc opus præstare non possit, tenebitur Communitas loci, idest omnes concurrere tenentur sive ecclesiasticæ sive laicales personæ. Ita communiter Doctores. Nec deinde ab exposito expensæ repeti possunt, quia pietatis causa factæ fuisse censentur; c. un. h. t.

4. Conditio juridica infantum expositorum est, ut si nesciatur locus originis sortiantur proprium Episcopum et proprium Parochum in loco expositionis. De *baptismo* inf. expositorum videatur tit. *De bapt.* (III. 42) n. 4. pag. 442. Præsumuntur vero legitimi nisi probetur genitos fuisse ex illegitimo concubinato. Argumento enim ex cc. 5. et 11. '*Qui filii sint legitimi*' (IV. 17) opponenti illegitimitatem onus probandi incumbit. Verum hæc regula non videtur applicari posse expositis relate ad Ordines, et relate ad beneficia ecclesiastica. Nam ex disciplina Ecclesiæ debet positive

*) Pœnas æquas statuit Cod. Crim. Germ. in §. 221.

constare de legitima nativitate personæ promovendæ; cfr. tit. *De filiis Presb.* (I. 17) n. 4. pag. 185.

TITULUS XII.

De homicidio voluntario et casuali.

1. Homicidium in hoc titulo consideratur in relatione ad censuras ecclesiasticas. Porro eo nomine intelligitur occisio hominis facta *ab alio homine*, siquidem si a bruto fiat, appellatur '*pauperies*' juxta Jur. Rom. ff. t. '*Si quadrupes pauperiem*'.

2. Homicidium aliud est *voluntarium*, aliud *involuntarium* seu *casuale*. Voluntarium est homicidium quando procedit ex intentione directa occidendi aliquem hominem, vel saltem indirecta, et proinde imputatur agenti. Voluntarium aliud dicitur *necessarium* idest electum tamquam medium ad vitæ defensionem, aliud dicitur *dolosum* quia procedit ex fraude, idest ex intentione directa et injusta perdendi hominem; aliud *culposum* quod non intenditur ab agente, sed procedit ex sola ejus culpa, ex defectu debitæ diligentiae. Casuale vel fortuitum illud est quod ex casu procedit, neque directe aut indirecte nobis tribui potest. Rursus homicidium aliud est *publicum*, aliud *privatum*. Publicum illud est quod a legitima auctoritate permittitur quemadmodum contingit in bello, et in executione ultionis publicæ contra delinquentes. Privatum homicidium illud est quod privata auctoritate patrat.

De homicidio publico.

3. '*De homicidio publico quod in bello gerendo potest perpetrari.*' In bello injusto si unus ex hostibus occidatur vel mutiletur omnes qui ad illud processerunt vel cooperati sunt, irregulares fiunt, omnes enim sunt complices in criminosa occisione; c. 4. D. 51 et c. 6. h. t. §. fin. et arg. c. 5. '*De pœnis*' (V. 37). Injustitia autem debet esse *evidens* nec sufficit *opinabilis*. Evidens autem injustitia ex indole causæ belli, et melius ex communi proborum hominum sententia determinatur. Requiritur vero evidens injustitia, quia bellum *inferentes* et *cooperatores* constitui debent in mala fide, ita ut a crimine excusari nequeant. At qui solummodo bello injusto assistant ut *spiritualibus* auxiliis militibus præsto sint, nec ullo modo milites ad pugnandum adhortantur, irregularitatem non contrahunt.

4. Quod si *bellum fuerit justum*, iterum distinguendum est inter bellum *aggressivum* et *defensivum*. In bello *aggressivo* seu *offensivo* fiunt irregulares illi omnes et soli, qui adversarios vel occidunt vel mutilent non quidem ob delictum, sed *ob defectum* mansuetudinis et *lenitatis*, quæ in suis ministris ab Ecclesia exigitur, ut Christi Domini imaginem referant; c. 24. h. t.

5. Si bellum fuerit *justum defensivum*, cum quodammodo quis adversarium occidat ad propriam defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ neque ipsi qui occidunt milites hostes, incurrunt irregularitatem. Clem. un. h. t.

6. '*De homicidio publico, quod in expiatione criminum ex publica auctoritate completur.*' Omnes qui *post* acceptum baptismum (c. 1. D. 51) concurrunt in hoc homicidio, ex defectu *lenitatis* fiunt irregulares. Hinc iudex, accusator, aut denunciator, adessor, advocatus accusatoris, notarius scribens sententiam capitalem, testes contra reum deponentes, saltem si sponte sese obtulerint ad ferendum testimonium, omnes deferentes reum ad supplicium, et in genere quicumque partem habent activam et publicam, vel saltem notabiliter proximam, contrahunt irregularitatem, effectu tamen secuto. Si enim mors ob quamlibet rationem secuta non fuerit, irregularitas non incurritur; cf. cc. 5. et 9. '*Ne clerici vel monachi*' (III. 50), 10. '*De excessu Præl.*' (V. 31); necnon cc. 1. D. 50. et 29. C. 23. q. 8.

7. Relate ad accusatorem vel denunciatores animadvertimus incurri solummodo irregularitatem, quando accusatio seu denunciatio rei fit *criminaliter*, idest ad vindictam. Hinc si laicus vel clericus reum accusent ad obtinendam damnorum reparationem et protestentur se nolle criminaliter agere, nullo modo fiunt irregulares; c. 21. h. t. et c. 2. h. t. in 6°. (V. 4).

8. Pariter animadvertendum est ab irregularitate immunes esse eos qui in pœnam sanguinis auctoritate privata et non publica, nec propinque, sed valde remote, et potius accidentaliter concurrunt. Tales sunt *opifices* qui instrumenta mortis inferendæ conficiunt, *confessarius*, qui reum admonet ut procedat in via, vel ascendat scalas patibuli, eumque adjuvat. Sic etiam immunes sunt *legislatores*, qui ferunt leges cum pœna capitali, quia leges et statuta non ordinantur ad hunc vel illum in specie civem perdendum, idest certam personam occidendam non respiciunt, sed potius ad publicam pacem et rectum societatis regimen obtinendum diri-

guntur. — Excusantur etiam *prælati ecclesiastici* qui clericum degradatum tradunt brachio sæculari cum protestatione tamen contra vindictam sanguinis.

De homicidio voluntario.

9. Si homicidium sit *necessarium*, idest si patratum fuerit pro defensione vitæ, vel omnium bonorum, vel saltem maximæ partis eorundem bonorum cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ, homicidium honestum et licitum est, neque ex eo oritur irregularitas; Clem. c. un. h. t. (V. 4). Qui tamen excedunt moderamen inculpatæ tutelæ, irregularitatem incurrunt; cc. 6. et 8. D. 50. et c. 28. h. t. necnon Trid. sess. 14. c. 7. '*De Ref.*'

Diximus '*pro defensione omnium bonorum vel saltem maximæ partis eorundem*'. Hinc ex c. 10. h. t. qui occidit latronem furantem vestes vel aliud simile, irregularis dicitur.

10. Si homicidium sit dolosum vel graviter culpabile, plures sunt pœnæ a Jure Romano statutæ.*) Nos solum adnotamus pœnas quoad clericos, et in relatione ad statum Clericalem. Hinc si clericus sit auctor criminis, fit *inhabilis ad beneficia* obtinenda, Trid. sess. 14. cap. 7. *De Ref.*, immo est *deponendus* c. 12. D. 81. et c. 10. *De judiciis* (II. 1). Quicumque tandem sive clericus sive laicus auctor sit homicidii dolosi aut graviter culpabilis ex defectu debitæ diligentiae, et quicumque *proxime cooperantur* in cædem vel mutilationem injustam, mandans, mandatarius, consulens et consentiens efficaciter, omnes incurrunt irregularitatem; cc. 7. et 8. h. t. et fin. eod. in 6°. Illi tamen qui homicidium impedire poterant et *ex caritate* debebant, non tamen impediverunt, non sunt irregulares teste *S. Alphonso* in *Theol. mor.* (De censuris) n. 376., sed neque illi irregulares sunt censendi saltem probabiliter, qui impedire debebant *ex justitia*; etenim in nullo ss. canonum loco inveniuntur expressi, *S. Alphonsus* ibid., *Wernz* c. l. II. n. 144.

11. Immo posito facto homicidii, qui *dubitant* an cooperati fuerint in crimen vel debitam diligentiam omiserint, ceu irregulares habendi sunt. Unde dubium facti quoad hoc non excusat ab irregularitate; cc. 12. et 18. h. t. Melius talis irregularitas ad

*) In jure criminali *Germanico* homicidium culposum et dolosum non deliberatum vocatur *Todtschlag* ac punitur juxta §§. 212—217., hom. *dolosum* deliberatum dicitur *Mord* et punitur juxta §. 211. sententia capitis.

mutilationem non extenditur: etenim cc. 12., 18., 24. h. t. loquuntur tantum de perpetrato homicidio, cfr. *Wernz* c. l. II. n. 145.

12. Diximus irregularitatem contrahi ex homicidio vel mutilatione *graviter* culpabili. Nam si quis operam dederit rei licitæ, et ex ejus facto *leviter* culpabili mors vel *mutilatio* alterius sequatur, locus non est irregularitati ex delicto; ex sensu cc. 22. h. t. et 7. *De Pen. et Rem.* (V. 38) in quibus culpa *lata* requiritur, nihilominus non desunt canones in quibus irregularitas contrahi dicitur ob negligentiam etiam *non graviter* peccaminosam; cfr. *Gasparri* c. l. I. n. 444., *Wernz* l. c. II. n. 146. cum not. 445).

13. In homicidio *casuali* distinguendum est utrum quis dederit operam *rei licitæ* vel *illicitæ*. Si homicidium fortuito contigerit, dum quis omnem adhibens diligentiam rei licitæ vacaret, nulla contrahitur irregularitas; quia agens in casu neque criminis reus ullo modo est nec mansuetudinem offendisse dici potest. Hinc variæ propositæ species in cc. 9. 13. 14. 15. 16. 22. 23. et 25. h. t. contra existentiam irregularitatis sunt resolutæ.

14. Quod si homicidium vel mutilatio contigerit casu, quo quis operi *illicito* vacaret, iterum videndum est utrum actio illicita de se *inducere* possit *periculum* mortis vel mutilationis, vel cum iisdem *nullam* habeat *connexionem*. Sunt qui tenent etiam in hac secunda hypothesi homicidium prorsus casuale inducere irregularitatem et innituntur sensui contrario capitum citatorum in quibus excluditur irregularitas eo quod dabatur opera rei licitæ. — At dicendum in hoc secundo casu, si adhibita fuerit debita diligentia, irregularitatem non contrahi, quia quamvis agens sit reus ob actionem illicitam, tamen de homicidio non tenetur, nec sub respectu criminis, nec sub ratione defectus lenitatis.

15. At si actio illicita natura sua inducit periculum mortis, et si præsertim ob hoc periculum fuerit vetita, homicidium etiam fortuitum generat irregularitatem. Unde Clericus exercens extra casum *necessitatis* (S. C. C. in Vic. Ap. *Tunquin.* d. 9. Febr. 1669 in *A. S. S.* vol. 24. pag. 694) artem medicam, vel chirurgicam sibi vetitam fit irregularis, si mors sequatur; cc. 19. h. t. et 9. '*Nec clerici vel monachi*' (III. 50). Ratio est quia ob prohibitionem fundatam in connexionione actionis cum morte homicidium imputari potest agenti. Nec excusat debita diligentia quia jus præsumit diligentiam insufficienter adhiberi a personis quibus actio prohibetur.

Itaque concludendum est ex homicidio et ex mutilatione, positis supra enunciatis conditionibus, contrahi irregularitatem.

16. Dicimus 1°. 'ex homicidio'. Hinc non ex vulnere inflicto; licet magna inde effluerit sanguinis copia. Quod si autem vulnus fuerit lethale contrahitur irregularitas et reliquæ pœnæ applicandæ sunt homicidis, sive mors illico, sive etiam post intervallum temporis inde sequatur. Quia vulnus hujusmodi fuit vera causa mortis; c. 18. h. t. Medici autem et chirurgi judicabunt an vulnus fuerit lethale necne.

17. Dicimus 2°. 'ex mutilatione'. Mutilatio enim æquiparatur homicidio, quia dirigitur ad lædendam integritatem personæ, seu ad perdendam personam in membris suis, et in aliquo genere actuum; Clem. un. h. t., c. 5. '*Ne Clerici vel Monachi*' (III. 50). Mutilatio autem definiri solet communiter a Doctoribus: 'Abscissio seu amputatio partis principalis corporis, seu membri, quod proprium actum distinctum, seu functionem habet.' Talia sunt manus, pes, oculus, aures, virilia, mamillæ in femina, non autem digitus, cartilago, nasus, dens. De propria mutilatione, inprimis de amputatione virilium, conferatur tit. *De corpore vitiatis* (I. 20) n. 7. pag. 202.

Conspectus: 1°. Irregularis est totaliter ex delicto homicidii qui committit homicidium quodcumque graviter peccaminosum: sive dolosum, sive culposum, sive casuale-mixtum.

2°. Irregularis est eodem modo qui rationabiliter *dubitat* utrum homicidii certo patrati causa graviter peccaminosa fuerit.

3°. Irregularis est qui proxima et saltem positiva *cooperatione* graviter peccaminosa particeps fuit homicidii injuste ac voluntarie patrati.

4°. Irregularis non est qui commisit homicidium *necessarium cum moderamine inculpatæ tutelæ*.

5°. Irregularis non est qui commisit homicidium mere *casuale* sive operam dando rei licitæ cum debita diligentia.

18. Circa dispensationem ab irregularitate orta ex homicidio servandum est jus novissimum Concilii Trid. In c. 7. sess. 14. '*De Ref.*' statuit homicidium ex proposito patratum, etiamsi occultum fuerit inducere inhabilitatem ad ordines et ad officia vel beneficia Ecclesiastica, ita ut nullo modo ab Ordinariis locorum possit dispensatio concedi auctori hujus criminis. Si vero narretur homicidium fuisse commissum non ex proposito, sed ad vim vi repel-

lendam, ait Concilium ab Ordinario posse causam videri, et concedi dispensationem quomodocumque ea debeatur. In cap. autem 6. sess. 24. *De Ref.* ita statuit. 'Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta quæ oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare.' Unde sive voluntarium homicidium publicum sit, sive occultum, dummodo non sit ad propriam defensionem initum, irregularitas ex eo proveniens a solo Romano Pontifice dimittitur.

19. Quoniam vero *mutilatio* licet comparetur homicidio, tamen stricto sensu homicidium non est, hinc poterit Episcopus dispensare ab irregularitate ex mutilatione occulta, quia Tridentinum Concilium homicidium occultum exceptit. Ceterum licet dispensatio sit strictæ interpretationis, tamen facultas dispensandi concessa Episcopis a Concilio Tridentino, est latæ interpretationis, quia est favor eisdem Episcopis concessus.

TITULUS XIII.

De torneamentis.

1. *Torneamenta**) seu *hastiludia* erant 'feriæ seu ludi publici in quibus equites circumeuntes et regredientes armis congregi solebant, ad ostendendas proprias vires et peritiam in armis tractandis'. Ob frequentes casus occisionis, qui evenire solebant, Ecclesia prohibuit torneamenta et in cc. 1. et 2. h. t. privavit sepultura ecclesiastica eum qui licet pœnitens in ludo decertans occubisset.

2. *Joannes XXII.* in Extrav. un. h. t. ut milites instruerentur in bello gerendo, et præsertim contra Turcas, permisit fieri torneamenta, eo tamen facto exercitio armorum ex quo removeretur periculum mortis. Sic etiam remoto periculo vitæ et adhibitis necessariis cautelis, torneamenta permissa sunt in signum lætitiæ, ex. gr. ex occasione nuptiarum Principum.

3. Ob eamdem rationem torneamentorum, prohibitæ sunt *agitationes taurorum* et *ferarum bestiarum* in quibus pugnae instituebantur ludendi gratia inter personas ludentes et bestias ipsas.

*) De origine torneamentorum videatur *Chronicum picturatum* Conradi Batho (Mainz 1491). *Otto Frisingensis*: De gestis Friderici, l. I. c. 17. in libro „Die Socialpolitik der Kirche“, auctore J. Alberto pag. 635 not. 2).

Hæc prohibitio facta est a *S. Pio V.* in Const. '*De salute*' 1. Nov. 1567. Et quidem decernit S. Pontifex pœnam excommunicationis contra Principes sæculares et alias auctoritates civiles permittentes istos ludos, et contra Clericos sive sæculares sive regulares hujusmodi ludis assistentes.

4. Rigorem hujus Constitutionis pro solis *Hispaniarum* regnis temperavit *Gregorius XIII.* in Constit. '*Exponi nobis*' 25. Augusti 1575 sustulitque pœnam excommunicationis, interdicti, et alias pœnas quoad laicos ac fratres milites, dummodo iidem fratres milites non essent in majoribus ordinibus constituti.

5. Tandem a *Clemente VIII.* Const. d. 13. Jan. 1596, sublata est prohibitio pœnalis contra spectatores horum ludorum, etiamsi fuerint Clerici sæculares: non autem si fuerint regulares, quia quoad istos jus pristinum integrum relictum est.

6. Verum de pœna excommunicationis *Pianæ* Constitutionis '*De salute*' silet Constitutio '*Apostolicæ Sedis*' adeoque ea excommunicatio cessavit etiam quoad regulares.

Nihilominus attendi debet responsum S. Pœnitentiariæ ad Ep. *Civitatis* (*Ciudad Rodrigo*), sc. cum quæreretur: 1°. *Potest Prælatus consentire quod sacerdos spectaculo (agitationis taurorum) assistat, secum habens S. Oleum (sc. Infirmorum)? 2°. Posito quod indecens appareat, in loco adeo profano rem tam sanctam haberi, posset in alio loco proximo S. Oleum, ad cautelam, asservari? 3°. Potest tolerari quod sacerdos, vi etiam consuetudinis, circo adsit? *Resp. — Sacra Pœnitentia, mature perpensis expositis, respondet: Ad 1. Negative. Ad 2. Tolerari posse ut in loco propinquo sacro, vel saltem honesto et decenti S. Oleum asservetur: cauto ne ex S. Olei præsentia ipse lusus approbari vel promoveri videatur, neque ex conducto fiat. Ad 3. Negative. Datum Romæ in S. Pœnitentia d. 19. Sept. 1893.* Unde patet S. Sedem improbare ejusmodi ludos et vetare sacerdotes expresse assistere taurorum agitationibus. Merito; etenim tales agitationes magnum vitæ periculum secum ferunt et ad ingenia crudelia reddenda certe sunt aptæ.*)

*) Expensæ pro taurorum agitationibus solvendæ ascendunt ad multa decies centena millia francorum quippe cum quotannis 1000 tauri et 3500 equi soleant perire et celebriores ex principalibus „gladiatoribus“ (qui *espadas* vocantur) recipiant pro singulis agitationibus 6—8000 francorum.

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in duello.

1. Duellum seu monomachia est '*singulare certamen ex utraque parte sponte et ex condicto susceptum*'.

Duellum ab Ecclesia ob frequentes humanas victimas, uti res detestabilis habita est. Hinc in c. 1. h. t. contra Clericum duellantem, statuitur pœna depositionis, et si aliquis sive per se, sive per alium occiderit adversarium ex c. 2. h. t. irregularis redditur.

2. Aliæ deinde accesserunt leges Ecclesiæ in hac re. Prima est tridentina lex in sess. 25. *De Ref.* c. 19. ubi sequentes pœnæ statuuntur: 1^a. *Sæculares principes*, qui in suis terris inter christianos locum concesserint ad monomachiam complendam eo ipso excommunicationi subjiciuntur. Et si terras ab Ecclesia in feudum acceperint, eo ipso privantur omni jurisdictione. 2^a. *Duellantes* et eorum *patrini* incurrunt pœnam excommunicationis, proscriptionis bonorum, et perpetuæ infamiæ, et ut homicidæ juxta sacros canones puniri debent. Quodsi in conflictu decesserint, christiana sepultura perpetuo privantur. 3^a. *Consilium dantes, suasores et spectatores*, qui tamen *ex industria* quasi approbantes duellum excommunicationis et perpetuo maledictionis vinculo subjiciuntur.

3. Accessit Constitutio *Gregorii XIII.* '*Ad tollendum*' d. 5. Dec. 1582 qui videns eludi posse sanctionem Tridentinam, pœnas ejusdem sanctionis *extendi* declaravit ad duellum *privatum* et minus solemne, et absque patrinis, absque securitate loci, et absque aliis solemnitatibus initum.

4. *Clemens VIII.* deinde in Constitutione '*Illius vices*' d. 17. Augusti 1592. 1°. easdem pœnas extendit ad ipsam *provocationem* et ad *cooperationem* ad duellum etiam certamine non secuto; 2°. ipsos etiam provocantes et cooperantes excommunicationi Papæ reservatæ subjicit, nec non pœnæ infamiæ juris et privationis sepulturæ ecclesiasticæ; 3°. decrevit loca certaminis eo ipso supponi interdicto reservato Romano Pontifici.

5. Insuper edita est Constitutio '*Detestabilem*' IV. Idus Nov. 1752 in qua *Benedictus XIV.* omnia documenta scitu necessaria in hac materia congerit ac statuit 1°. eum qui decertans in duello hominem occiderit, sive in loco conflictus, sive extra locum mor-

tuus fuerit ex vulnere accepto in duello, privari jure *asyli* sacri; 2°. statuit *privationem sepulturæ* a Tridentino inflictam incurri etiam *ante* sententiam judicis; 3°. hanc pœnam incurri etiam ab eo, qui ex vulnere accepto in duello demoritur extra locum conflictus, etiamsi ipse vulneratus indubia dederit signa pœnitentiæ et obtinuerit ab Ecclesia absolutionem a peccatis et a censuris; conferatur tamen tit. *De sepulturis* (III. 28) n. 23. pag. 256.

6. Tandem in Constitutione '*Apostolicæ Sedis*' (cl. II. n. 3) legitur excommunicatio contra: 'Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices, vel qualemcumque operam vel favorem præbentes, necnon de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint etiam regalis vel imperialis.'

Eandem excommunicationem incurri etiam 1°. a *medico* qui rogatus a duellantibus aut duello assistit cum intentione citius finem pugnæ imponendi, vel simpliciter vulnera ligandi ac curandi aut in domo vicina vel in loco propinquo, proximus ac paratus ad præbendum suum ministerium, si duellantibus opus fuerit; 2°. a *confessario* in iisdem conditionibus S. C. Inq. d. 28. Maji 1884 Ep. *Pictavien.* rescripsit (*Mon. Eccl.* IV. 1 pag. 125) et sane optimo jure; etenim tales possunt numerari inter »qualemcumque operam aut favorem præstantes«.

7. Novissimis temporibus S. P. *Leo XIII.* duellum condemnavit in epistola *Pastoralis Officii* d. 12. Sept. 1891 (*Archiv.* vol. 67. pag. 191; *Mon. Eccl.* VII. 1 pag. 197—200) ad Archiepiscopos et Episcopos *Germaniæ* et *Austriæ-Hungariæ*, uti jam quasi trans-eundo fecerat in Lit. Encyclicis d. 22. Aug. 1886. ad Ep. *Hungariæ* circa finem. Unde deputati catholici in comitiis publicis pro viribus id studebant ut abolerentur legislationes pœnales duello nimium faventes. Severioribus enim insequendus est detestabilis duellorum usus loco mitiorum pœnis; nam quanto deliberatius damna parantur vitæ hominum, tanto severius reprimendi sunt ejusmodi conatus nullis opinionibus fallacibus justificandi.*)

*) Leges exceptionales pro duellantibus inveniuntur in Codice Criminali *Germanico* §§. 201—210, e. gr. si quis in duello ad mortem alterutri inferendam destinato occidit adversarium, punitur detentione in castello (*Festungshaft*) non infra triennium duratura; econtra si quis deliberate — extra casum duelli — hominem occidit, punitur capitis sententia, §. 211. Hoc injustum censemus. —

Cum Eppus *Wratislaviensis*. quæreret a S. Sede: »An, a quibus et ex quonam titulo (præter homicidii et mutilationis delictum ex def. famæ an lenitatis) irregularitas contrahatur, quando duellum ea ratione committitur, quæ his temporibus inter *Germaniæ* Universitatum alumnos fieri solet in casu«, S. C. C. re mature perpensa d. 9. Aug. 1890 respondere rata est: »*Affirmative, a duellantibus eorumque patrinis, ex infamia juris*«; cfr. supra n. 2. Infamiam et inde irregularitatem contrahi a duellantibus etc. Tridentinum jam statuit, at S. C. C. c. 19. *De ref.* sess. 25. authentice interpretata est sic ut sub voce *duellantes* etc. comprehendantur duellantes modo ab alumniis Universitatum *Germaniæ* usitato.

TITULUS XV.

De sagittariis.

1. *Sagittarii* vel *ballistarii* erant illi, 'qui arte callebant arcubus vel ballistis longius projiciendi saxa etiam magni ponderis, aut globos ferreos vel plumbeos'. Hæc ars erat præsertim in usu in bellis sacris contra Turcas. Hinc in c. un. h. t. sub anathematis pœna prohibetur exercitium hujus artis adversus christianos. Ex paritate rationum prohibitum esse censetur idem exercitium in bello hæreticorum contra christianos.

2. Huic arti successit *peritia moderandi actionem tormenti bellici, ignitosque globos vel ferreas pilas data directione projiciendi in hostes*. In bello prorsus civili etiam inter catholicos, nemo est qui hanc peritiam militaris actus reprehendat. Etenim juxta c. 2. C. 23. q. 2. 'cum quis justum bellum suscepit, utrum aperta pugna, utrum insidiis veniat nihil ad justitiam refert. Attamen Doctores cum Glossa in c. un. h. t. non approbant usum hujus peritiæ in bello injusto, ob generalem rationem quia nunquam licet pugnare in bello evidenter injusto.

Protestantes modo severius, modo mitius duellantes tractant, sic e. gr. synodus generalis Districtus Consistorialis *Spirensis* a. 1897 (publ. d. 6. Mart. 1899) in §. 9. sic loquitur: „Duello occisi sepeliendi sunt absque pompis specialibus. Quæ ut vitentur potest ponere minister religionis tamquam conditionem sine qua non“.

TITULUS XVI.

De adulteriis et stupro.

1. I^o. *De adulterio*. In c. 2. C. 36. q. 1. adulterium dicitur '*violatio fidei et tori conjugalis*'. Scilicet verificatur adulterium quoties unus conjux copulam carnalem habeat cum tertia persona. Ut vero perpetretur adulterium formale ad subeundas pœnas duo requiruntur 1°. *dolus* seu animus violandi fidem conjugalem; 2°. *actualis copula carnalis*. Quare ignorantia facti excusat, nec adulterium constituunt simplices delectationes, et actus impudici, qui absque copula ponantur. Si alteruter ex coëuntibus solummodo sit matrimonio ligatus, adulterium dicitur *simplex*; *duplex* vero si uterque ex coëuntibus ligetur matrimonio cum distincta persona.

2. Jure divino-positivo Veteris Testamenti (*Lev. XX. et Deuter. XXII.*) pœna adulterii erat mors mœchi et adulteræ. Quam pœnam Constantinus Imperator renovavit in jure civili l. 30. auth. »Si quis« Cod. h. t. Ante enim Constantinum statuta fuerat pœna exilii; l. 5. ff. '*De quæstionibus*'. Jure canonico contra laicos adulteros statuta fuit excommunicatio ferendæ sententiæ; c. 6. h. t. Mulieres adulteræ consentiente marito, poterant detrudi in monasteria sub rigida custodia ut ibi agerent perpetuam pœnitentiam; c. 19. '*De conversione conjugatorum*' (III. 32). Clerici adulteri juxta c. 11. D. 81. deponi debebant ab officio et beneficio, et detrudi in monasteria ad pœnitentiam agendam.

Pœnæ hujusmodi ob contrariam consuetudinem obsoleverunt, et successit alia pœna juxta locorum mores, vel arbitrio prudentis judicis infligenda.

Inter pœnas quæ sequuntur ex adulterio est etiam illa divortii quoad torum et cohabitationem instituendi ad petitionem conjugis innocentis, de qua re locuti sumus in tit. *De divortiis* (IV. 19) nn. 41 sqq. pag. 331.

3. Quæritur *quinam possint agere contra adulterum conjugem ex titulo adulteri*.

Si sermo sit de actione civili ad sarcienda damna orta ex adulterio, *quilibet* potest contra adulterum conjugem judicialiter agere, qui ex adulterio damnum passus fuerit. Quoad divortium obtinendum *vir* potest agere contra uxorem adulteram, quemadmodum etiam viceversa uxor contra virum adulterum, quia divor-

tium procedit ex rupta fide juxta illud principium: 'Frangenti fidem fides frangatur et ipsi'. Ad accusandum vero criminaliter conjugem adulterum, admittitur 1°. *conjux innocens*. Jure quidem romano vir poterat criminaliter agere contra uxorem l. 1. Cod. *Ad legem Juliani* h. t. non autem viceversa. Jure autem canonico mulier æquiparata est viro, ita ut uxor etiam possit criminaliter agere contra virum. Ita in c. 19. C. 33. q. 2. 2°. Admittuntur pater et *proximi consanguinei* conjugis innocentis, qui justo dolore tacti ob crimen præsumuntur. Jure Romano hisce deficientibus admittebantur etiam extranei, sed hodie ne domesticæ maculæ revelentur in præjudicium pacis et honoris familiarum, nisi adulterium sit publicum et causa scandali, non tam facile extranei admittuntur ad denunciandum vel accusandum adulterium, sed attenditur querela conjugis innocentis.

4. Judex autem in causa adulterii potest esse *ecclesiasticus* vel *sæcularis*. Si vero quæstio fiat de sola separatione tori et cohabitationis ex capite adulterii, solus judex ecclesiasticus est competens, quia judex ecclesiasticus est, qui videre debet an obligationes ex vinculo matrimoniali ortæ perseverent vel non, cc. 3. et 4. '*De Divortiis*' (IV. 19).

Si de causa adulterii agitur, simulque agitur de causa sanguinis, solus judex laicus de adulterio videt, quia Clerici prohibentur cc. 5. et pen. '*Ne clerici vel monachi*' (III. 50).

Tandem si de adulterio agatur criminaliter idest solummodo ad vindictam publicam, adulterium est crimen mixti fori, ecclesiastici nempe et laicalis, ita nempe ut detur locus præventioni; cc. 8. *De foro* (II. 2), 1. *De off. jud. ord.* (I. 30) et 5. *De procurat.* (I. 38).*)

5. Relate ad probationes animadvertimus non requiri *directas* per testes et documenta, quæ juridicam exsistentiam facti ostendant. Si enim hæc requirerentur, nullum vel fere nullum adulterium puniretur. Quare in defectu testium, præsumptiones vehementes et violentæ conjecturæ, et adminicula admittuntur, quæ viro prudenti rationalem præbeant persuasionem et moralem certitudinem de exsistentia delicti; cc. 2. et 12. '*De præsumptionibus*' (II. 23). Notandum vero est, ad virum damnandum non esse sufficientem mu-

*) In Codice Criminali Germanico §. 172. „Si propter adulterium matrimonium est dissolutum, conjux adulter ejusque complex ob crimen adulterii punitur usque ad 6 menses carceris. Non proceditur nisi instetur pro punitiōe“.

lieris juratam confessionem, qua dicat se ab illo fuisse corruptam, si vir factum deneget c. 5. h. t. Immo potius viro neganti creditur, quia asserenti incumbit onus probandi.

De impedimento criminis quod oritur ex adulterio qualificato consuli potest tit. *De eo qui duxit* (IV. 7) pag. 206.

6. II°. *De stupro*. Stuprum communiter dicitur '*illicita virginis defloratio*.' Sed ad notionem stupri rite determinandam videtur attendenda esse mulieris voluntas. Scilicet si virgo explendæ libidinis causa consenserit in copulam carnalem, absque violentia viri vel seductione, habebitur simplex defloratio. Quod si puella vel oppressa vi, aut territa minis, aut seducta blanditiis et promissionibus passa fuerit deflorationem, habebitur stuprum in sensu juris. Hinc stuprum aliud *simplex* est, aliud *violentum*. Simplex est defloratio virginis *seductæ*, violentum est illud quo per vim invita virgo *oppressa* vel minis *territa* defloretur. Quoniam vero puella non verecunda nec modesta, sed potius adsueta liberioribus conversationibus, et suspectæ consuetudini addicta non præsumitur honestis moribus decorari: ipsa nec præsumitur seducta, sed potius præsumitur in copulam consensisse ad explendam libidinem, hinc quando non constat de præcedenti vera honestate puellæ, sed potius indubia signa habeantur licentiæ et vitæ minus honestæ et custoditæ, stuprum intervenisse non præsumitur, sed simplex defloratio.

Cum seductio vel violentia possit adhiberi etiam contra honestam *viduam*, hinc doctores etiam in honesta vidua stupri notionem et juris dispositionem, quæ proprie de virginibus est, agnoscunt et tuentur.

7. Hisce positis, ex simplici defloratione non descendit ulla obligatio viri, sive in matrimonium ducendi sive dotandi puellam defloratam. Defloratio enim in casu reducitur ad peccatum contra castitatem, nec ulla mulieri consentienti injuria est illata, quæ compensationem exigit. 'Scienti enim et consentienti non fit injuria neque dolus'. *Reg. 27. Jur. in 6°*.

8. At in stupro præter peccatum deflorationis reperitur etiam læsio justitiæ ob injuriam illatam honestæ puellæ quæ jacturam passa est honoris sui, et spem forsitan amisit nuptiarum conditioni suæ convenientium. Quare hæc injuria est reparanda. Ex sensu cc. 1. et 2. h. t. reparatio injuriæ ita facienda præscribitur: 'Scilicet stuprator ducere in uxorem tenetur mulierem violatam;

si id facere recuset, tenetur eam convenienter dotare, quod si non possit dotem congruam solvere, subire debet pœnas corporales detrusionis in monasterio seu potius in carceribus publicis'. Notandum est in capite 1°. locutionem esse copulativam, ex qua videretur stuprator teneri ad dotandam simul et ducendam uxorem puellam stupro violatam. At constans interpretatio capitis semper illud accepit in sensu disjunctivo, ita ut vir teneatur vel ducere, vel dotare puellam.

Si stuprator est *Clericus*, præter dotem, quam juxta c. 1. h. t. mulieri solvet, ex cc. 12. et 13. D. 81. *deponendus* est. At forsitan in praxi tenenda est sententia eorum, qui tenent Clericum stupri auctorem puniendum esse arbitrio judicis.

9. Auctores in hoc titulo communiter agunt de variis speciebus criminum contra sextum Decalogi præceptum præsertim prout habent relationem ad forum externum.

Breviter sit sermo de fornicatione, concubinato, incestu, sacrilegio et de delictis contra naturam.

10. I^o. *De fornicatione*. Fornicatio specificè sumpta est 'concupitus viri soluti cum muliere soluta absque stupri qualitate'. Fornicatio si deducatur ad forum externum plectitur pœna extraordinaria et juxta prudens judicis arbitrium. Vir non tenetur mulierem ducere vel dotare, sed prolem alere tenetur quæ ex fornicatione nascatur; c. 5. '*De eo qui duxit*' (IV. 7). Quod si plures commercium habuerint cum eadem muliere, onus alendi prolem vel uni vel omnibus imponendum est, prout proportio temporis inter epocam commercii et partus, physiognomia prolis et alia adminicula, unum vel plures auctores criminosa conceptionis fuisse insinuant. Præ primis autem favor prolis est attendendus, quæ absque alimentis relinqui nullatenus debet. Cæterum ubi publica caritatis hospitia pro excipiendis expositis infantibus instituta sunt, filii ex illegitimo concubitu relinquendi facile non sunt parentibus ob scandali periculum.

11. II°. *De concubinato*. Concubinatus jure Romano verificabatur 'cum quis domi mulierem solutam loco uxoris retinebat'. In ordine autem ad pœnam concubinatus locum habet 'cum quis sive domi sive extra illicitum commercium carnale assidue exerceat'. De Clericis concubinariis in specie agitur in tit. *De cohab.* (III. 2).

Ad extirpandum vero concubinatum etiam laicorum Concilium Tridentinum in sess. 24. *De Ref. matr.* c. 8. statuit concubinarios

quoscumque, si postquam ab Ordinario etiam ex officio ter moniti, concubinam non dimiserint, non absolvendos esse, sed excommunicatione ligari, quoadusque admonitioni non obtemperaverint. Relate autem ad mulieres statuit Concilium Tridentinum eas ab Ordinariis graviter puniendas esse, et si videbitur Ordinariis easdem expellendas esse extra oppidum vel Diocesim invocato etiam brachio sæculari.

12. III°. *'De incestu'*. Incestus stricto sensu sumptus est 'illicitus concubitus inter consanguineos vel affines in gradu vetito ad contrahendum matrimonium existentes'. Incestus lato sensu sumptus comprehendit 'illicitum concubitum inter personas habitum, quæ impedimento cognationis dirimente (sc. consanguinitatis, cognationis spiritualis et legalis, affinitatis, publicæ honestatis) detinentur ad contrahendum inter se matrimonium'. Potest esse *simplex* vel cum *attentato matrimonio*.

Reus incestus simplicis si est laicus, punitur excommunicatione ferendæ sententiæ; c. 9. C. 35. q. 2. — Clericus vero incestuosus deponendus est, et beneficio privandus, cc. 10. et seqq. D. 81. in quibus hæc pœna adulteris Clericis assignatur. Jamvero incestus non adulterii crimine inferior, immo majus crimen dicitur c. 11. C. 32. q. 7.

Nuptiæ incestuosæ puniuntur excommunicatione latæ sententiæ. Clem. un. *'De consang. et affin.'* (IV. 1.) At hæc censura cessasse dicenda est, quia non enunciatur in Constit. *Pii IX. 'Apostolicæ Sedis'*.

Quid juris sit circa copulam incestuosam in supplicibus matrimonii libellis, afferendis, videri potest in l. IV. app. I. §. 5. pag. 396 sqq. Quid operetur copula incestuosa cum consanguinea uxoris vel sponsæ aut cum consanguineo mariti vel sponsi, tractatum invenies in tit. *De eo qui cognovit* (IV. 13) pag. 235 sqq.

13. IV°. *De sacrilegio*. Quamvis sacrilegium locum habeat quoties concubitus locum habeat cum persona speciali voto, vel ordine majori Deo consecrata, tamen in foro externo in ordine ad pœnas canonicas sacrilegium est 'copula carnalis cum moniali'. Pœnæ sunt: Laicus excommunicatur. Clericus autem privatur beneficio, deponitur ab Ordine et in Monasterio detruditur ad pœnitentiam; cc. 6. et 28. C. 27. q. 1. et Doctores ibid. Monialis vero, si libere consenserit, detruditur in arctius monasterium vel in carceribus monasterii sui, ad perpetuam pœnitentiam agendam; cc. 11.,

28. et 30. C. 27. q. 1. Huc referenda est dispositio Constitutionis 'Apostolicæ Sedis' Pii IX. in qua sub §. 1. de excommunicationibus latæ sententiæ Ordinario reservatis, huic excommunicationi subjici decernitur 'omnes in sacris ordinibus constitutos, vel regulares aut moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere præsumentes, necnon omnes cum aliqua ex prædictis personis matrimonium contrahere præsumentes'. Cujus excommunicationis explicationem posuimus in tit. *Qui clerici* (IV. 6) n. 11. pag. 204 sqq. — *Viris* præterea obvenit irregularitas ex »bigamia similitudinaria« de qua conferri debet tit. *De bigamis* (I. 21) n. 11. pag. 208.; moniales sic delinquentes incapaces fiunt munerum virginibus reservatorum, ib. lib. IV. pag. 204.

14. V^o. *De criminibus contra naturam*. Crimina contra naturam in materia sexti præcepti sunt *sodomia, bestialitas, molli- ties et inordinatus congressus carnalis cum muliere ad evitan- dam prolis generationem*. De priori solum crimine Canones in specie tractant. Hinc contra reliqua si ad forum externum uti crimina deducantur, puniri poterunt pœna extraordinaria juxta malitiæ et scandali qualitatem. Breviter igitur

De sodomia. Hoc crimen horrendum appellatum nil aliud est 'quam coitus carnalis non servata debita diversitate sexus'.

A jure ipso civili inflictæ fuisse leguntur gravissimæ pœnæ sodomitis. In jure canonico laicus de sodomia convictus præcipitur excommunicari; c. 4. '*De excess. Prælat.* (V. 31). Clericus vero privatur beneficio et a statu clericali dejicitur; ib.

Accessit vero Constitutio *S. Pii V. 'Horrendum'* III. Kal. Sept. 1568 in qua ita decernit: 'omnes et quoscumque presbyteros et alios clericos sæculares et regulares cujuscumque gradus et dignitatis tam dirum nefas exercentes omni privilegio clericali omnique officio, dignitate, beneficio ecclesiastico auctoritate ipsius Constitutionis, idest ipso facto privari, ita ut per judicem eccle- siasticum degradari et potestati laicæ tradi debeant, et eisdem applicetur pœna, quæ pro laicis de hoc crimine convictis sta- tuta est.*)

*) In Codice Criminali Germanico pœnæ statuuntur: 1°. in *attentantes matrimonium novum non dissoluto priore* §. 171., 2°. in *adulterantes*, ut supra §. 172., 3°. in *incestusos consanguineos et affines in linea recta et in P. gradu lin. coll. tantum consanguineos* §. 173., 4°. in masculos committentes *sodomitium* et in personas congregantes cum bestis §. 175., 5°. in committentes *stuprum*

TITULUS XVII.

De raptoribus et incendiariis et violatoribus ecclesiarum.

1. I^o. *De raptoribus*. Raptus duplex in titulo consideratur, *personarum* et *rerum*. Raptus personarum consideratus in ordine ad *explendam libidinem*, definiri potest 'violenta virginis vel alterius cujuscumque honestæ feminæ de loco in locum abductio libidinis explendæ causa'. De raptu feminæ ad ineundum matrimonium sermo erat in tit. *De sponsalibus* (IV. 1) nn. 152—167., pag. 58 sqq.

Raptus juxta Romanorum jus pœna mortis puniebatur; L. un. Cod. *De raptu Virginum*. Ex jure canonico pœnæ sunt ut laicus raptor excommunicetur, clericus vero ab ordine clericali degradetur; cc. 1. et seqq. C. 36. q. 2. et c. 4. *De purg. canonica* (V. 34).*)

2. Raptus rerum seu crimen rapinæ definitur 'Rei alienæ mobilis vel semoventis injusta et violenta ablatio'.

Contra raptorem rerum statuta est pœna excommunicationis ferendæ sententiæ ab Episcopo loci ubi rapina patrata est: Eidem porro Episcopo reservata est absolutio ab hac pœna excommunicationis, licet lata sit in subditum alienæ diœcesis; c. 1. h. t.

Insuper raptor si decedat in contumacia in proposito manens non præstandi congruam satisfactionem, privatur honore sepulturæ ecclesiasticæ; c. 2. h. t. et c. 2. '*De furtis*' (V. 18). Publici autem latrones non gaudent jure sacri asyli seu immunitatis.

3. II°. *De incendiariis*. Incendiarii dicuntur 'qui dolo malo, ob causam odii vel lucri, incendium excitant vel mandant, aut consilium præbent, ut incendium excitetur in ædibus, in segete, in silva vel in rerum combustibilium acervis'. Incendiarii jure canonico triennali pœnitentia mancipabantur; c. 6. '*De injuriis et damno dato*' (V. 36). Juxta autem cc. 31. et 32. C. 23. q. 8. incendiarii sunt excommunicandi, nec absolvendi antequam damna reparaverint, et si impœnitentes decesserint privantur sepultura eccle-

vel *violationem* mulierum invitarum vel sui non consecrarum vel personarum impuberum etiam seductione §§. 176—179.; 6°. in exercentes *lenocinium* §§. 180—181.

*) Raptum hominum generaliter in Codice Criminali Germanico tractant §§. 234—235, specialiter feminarum §§. 236—238., raptum rerum §§. 249 sqq.

siastica. Reparatio autem damnorum non facta ab incendiariis ipsis, facienda est ab eorum hæredibus; c. 5. h. t. Licet vero excommunicatio incendiariis inflicta possit ab Episcopo absolvi, tamen si incendiarii fuerint per sententiam ecclesiæ publice denunciati, absolutio a censuris reservata est Romano Pontifici; c. 19. *'De sentent. excomm.'* (V. 39).

Notandum est contra incendiarios Ecclesiarum, Cœmeterii, et locorum ad triginta passus eis contiguorum statutam fuisse excommunicationem latæ sententiæ; c. 31. C. 33. q. 8. Verum cessasse hanc pœnam dicendum est, quia non legitur renovata in Constitut. *Pii IX. 'Apostolicæ Sedis'.**)

4. III°. *De violatoribus Ecclesiarum.* Violatores Ecclesiarum illi dicuntur 'qui ecclesias vel loca religiosa ingrediuntur, violenter sibi aditum aperientes, simulque spoliant'.

Violatores hujusmodi puniebantur excommunicatione latæ sententiæ: c. 22. *'De sentent. excomm.'* (V. 39) et c. 5. C. 17. q. 4. De hac vero censura explicita mentio non fit in citata Constit. *'Apostolicæ Sedis.'*

Quod si alterutrum elementum violationis Ecclesiæ desit, idest si desit vel infractio loci, vel spoliatio, excommunicatio latæ sententiæ in aliam ferendæ sententiæ convertebatur; c. 16. *'De foro compet.'* II. 2 et Glossa recepta in c. 22. *'De Sentent. Excomm.'* (V. 39). Mentione digna est dispositio c. 2. h. t. ubi statuit Pontifex Raptorem et Violatorem ecclesiarum manifestum non posse admitti ad pœnitentiam ante reparationem sufficientem damnorum, aut saltem ante cautionem præstitam. In articulo autem mortis si pœniteat quidem, sed nequeat reparationem spondere, reconciliabitur utique, sed Clerici prohibentur quominus sepulturæ ejus præsentibus assistant.

TITULUS XVIII.

D e f u r t i s.

1. Furtum definitur 'Ablatio rei alienæ invito rationabiliter domino'.

Domini irrationabilitas præsertim verificaretur si ipse nollet rem suam subripi ab eo etiam qui versatur in extrema necessitate.

*) Incendiarios minatur Codex Criminalis Germanicus pœnis juxta §§. 306—311.

Qui propter necessitatem furatus est juxta c. 3. h. t. subditur pœnitentiæ per tres hebdomadas. At hæc pœnitentia est ad cautelam ob dubium quod potest oriri circa qualitatem necessitatis et ad ingerendum in fidelibus, quo fieri possit, odium in furtum. Canon hic cum ceteris pœnitentialibus ab usu recessit.

2. Pœna furti in jure Canonico contra laicos non designatur. Utique in c. 1. h. t. qui furatur hominem et vendit, dignus morte dicitur. At hæc dispositio sumpta ab *Exodo* XXI. 16. non indicat Ecclesiam quæ abhorret a sanguine, infligere pœnam mortis, sed docet, quæ sit pœna reis tanti criminis a laicis iudicibus infligenda.

3. Clerici autem rei furti notabilis, et præsertim iterati sæpius, ob *infamiam* quam incurrunt, suspenduntur a suis ordinibus jam susceptis, et ad majores promoveri prohibentur; c. 12. D. 81, c. 17. C. 6. q. 1. et c. 10. '*De Judiciis*' (II. 1).

4. Mentione digna est dispositio c. 2. h. t. quæ deprompta est ex c. 31. Concilii *Triburiensis* ann. 895, quæque ita legitur: 'Fures et latrones si in furando vel deprædando occidantur, visum est pro eis non esse orandum. Sed si comprehensi aut vulnerati presbytero vel *Diacono* confessi fuerint, communionem eis non negamus.' Prima pars hujus capituli statuit orandum non esse pro furibus demortuis in flagrante crimine, quia in peccato mortui præsumuntur. Secunda pars videtur insinuare confessionem fieri posse etiam Diacono.

Non pauci Doctores afferunt Canonem *originalem* Triburiensem cujus textus in quantum huc spectat, sic se habet: »Si autem ille fur vel latro vulneratus elabatur et exspectatione mortis desperatus putatur, atque reconciliari se mysteriis sacrosanctis habitu corporis et voluntate piæ mentis deprecatur, *Deoque* et sacerdoti, comite vita, emendationem morum et actuum confitetur: communionis gratiam non negamus tribuendam«*) in quo igitur ne ver-

*) Textus citatus sic invenitur in *Collectione Conciliorum* edita a PP. Labbei etc. quam procuravit Nicolaus Coleti (Venetiis 1730): conc. sæc. 9. col. 645., cfr. *Hefele: Conciliengeschichte* tom. 4. pag. 535. -- Canon „*ex spicilegio Theodori Cantuariensis*“ afferri nequit, cum Th. jam a. 690 obierit, ejusque libri pœnitentiales non a Theodoro, sed ab aliis, attamen jam *ineunte* sæc. 9. sint conscripti, cfr. *Schneider: Die Lehre von den Kirchenrechtsquellen* „latine“ *De fontibus juris ecclesiastici* (Ratisbonæ apud Pustet 1892) pag. 70. Ideo et *Ben. XIV.* in *Syn.* l. 7. c. 16. n. 8. sic loquitur: „Allatus textus Conc. Tri-

bum quidem reperitur de Diacono, et dicunt errorem incœpisse a *Burcardo* (1012—1022), quem secuti sunt *Gratianus*, et Collector Decretalium. Siquidem *Burcardus* secutus codicem *Reginonis* Prumiensis (sc. libros duos de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis, a. 906), in quo vox *Deoque*, vel *Dñoque* breviata exhibebatur, ceu solebat in Codicibus fieri, illud *Deo* vel *Domino* legit pro *Diacono*.

5. Ceterum sumpto etiam Canone prout inest in corpore juris, difficultas contra Ministrum Sacramenti Pœnitentiæ disparet, si animadvertatur aliquando in defectu sacerdotis Diaconos fuisse delegatos ad lapsorum confessionem excipiendam, et non quidem uti ministri sacramenti delegabantur, sed ut cognosceretur verus status decedentis et sincera conversio ad Deum.

Pœnæ, quas jus canonicum statuit contra crimina, quæ communia dicuntur et civilia demonstrant curam Ecclesiæ ipsius ad vigilandi circa moralitatem publicam, et per suas sanctiones efficiendi bonos cives; eosque a criminibus quam maxime deterrendi. Hinc pœnæ istæ nec inutiles sunt, nec Ecclesia in illis statuendis provinciam suam ullo modo egressa esse dici potest.*)

TITULUS XIX.

D e u s u r i s.

1. Usura *lato sensu* sumpta criminis conceptum excludit, significat enim id quod ob usum rei alicujus exigitur: ex. gr. usura dici potest pensio quæ in locatione et conductione statuitur a conductore solvenda. *Stricto* autem *sensu* sumpta usura definitur 'pretium vel res pretio æstimabilis, quæ in mutuo exigitur'. Aliis verbis est: 'Lucrum immediate ex mutuo derivans' vel juxta verba *Leonis X.* in bulla *Inter multiplices* d. 14. Maji 1515 in *Lateranen. V.*: »Ea propria est usurarum interpretatio, quando videlicet ex usu

burien. concordat „cum Capitularibus *Theodori* Cantuariensis c. 35. *Spicilegii* (quod conscripsit *Lucius Acherius* [D'Achéry]. Parisiis 1672, 1. ed., 1723, 2. ed.) tom 1. et cum *can.* 30. inter eos quos *Gregorius III.* (731—741) ex variis Patrum sententiis excerpsit“. Etenim liber prius compositus concordare quidem potest cum constitutione posterius promulgata, at textum hujus posterioris constitutionis saltem formaliter exhibere nequit.

*) Crimen *furti* tractat Codex Crim. Germ. in §§. 242 sqq.

rei quæ non germinat, nullo labore, nullo sumptu, nullove periculo lucrum foetusque conquiri studetur», cfr. *Enchiridion* quod edidit *Denzinger* n. 623. Verificatur autem quando creditor a debitore recipiat aliquid præter sortem debitam.

2. Quæritur: *an, et quo jure usuræ prohibeantur*. Distinguendum est utrum usuræ percipiantur solummodo eo quod res fungibilis alteri in usum data, restituenda est in eodem genere, quantitate et qualitate, idest vi mutui; vel utrum percipiantur ex *titulo extrinseco* qui contractui mutui accedat. Si primum verificetur prohibitæ sunt usuræ; si secundum, usurarum perceptio licita et rationabilis est; quia usuræ percipiuntur non vi mutui, sed vi tituli extrinseci qui pretio æstimabilis est.

Quibus positis quæritur, quo jure prohibitæ sunt usuræ quæ vi mutui exiguntur?

3. *Jure Romanorum* mutuum consideratum est ceu contractus stricti juris, quo nullo jure cogente, res quæ usu consumitur, et præsertim pecunia alteri traditur cum obligatione restituendi rem in eodem genere, qualitate et quantitate. Hinc ratio mutui posita est in *beneficio* mutuantis erga mutuatarium. Scilicet mutuans, nullo jure cogente rem suam tradit mutuatario, qui eam facit suam, et ea tamquam sua utitur, illamque consumit; tenetur solummodo sortem reddere creditori suo, idest mutuanti.

Quod si vero mutuans sibi stipulatus fuisset usuras, idest si stipulatio et pactum adjectum fuisset contractui mutui de solvendis usuris, dummodo immodicæ non essent, creditor jure Romano poterat usuras exigere *vi pacti adjecti*. Quare licet mutuum retineat per se indolem beneficii, seu contractus gratuiti, tamen inductum est medium juridicum, quo creditor aliquid exigere poterat et assequi ultra restitutionem sortis. At pactum non immutabat naturam contractus. Hinc semper vi mutui lucrum ultra sortem percipiebatur.

4. Quid dicendum de jure naturali?

Conformis non est Doctorum sententia. Aliqui dicunt *moderatas* usuras in mutuo non prohiberi ex stricto et riguroso jure naturali. Nam licet mutuans nec damnum positivum experiatur, nec lucrum amittat ex traditione rei suæ alteri facta, tamen verum est ipsum semper facere beneficium mutuatario, quod posset non facere. Nullo enim jure cogi supponitur mutuans.

Jamvero præstatio beneficii est pretio æstimabilis. Ergo aliquid exigi poterit.

5. Alii auctores tenent *juri naturali usuras adversari*, quia mutuum est contractus natura sua gratuitus, ita ut quis posset suam rem utique non dare, quia dominus est, at si dederit, ob ipsam solam concessionem rei nihil possit exigere ultra restitutionem sortis. Et sane: creditor lucrum non potest percipere sive pro ipsa sorte, sive pro usu illius. Non pro sorte quia in contractibus sequimur justitiam commutativam, quæ jubet servandam esse æqualitatem inter id quod datur et id quod accipitur, ex. gr. in contractu emptionis et venditionis pretium repræsentat et adæquat valorem rei venditæ. Ergo si pro sorte dantur centum, centum etiam restituenda sunt titulo sortis. Non pro usu exigi potest lucrum. Nam res fungibilis tradita, transit in dominium mutuatarii, qui ceu dominus rei ejus periculum in se suscipit et re accepta utitur tamquam sua et solummodo adstringitur obligatione restituendi genus, quantitatem et qualitatem rei acceptæ. Nemo autem ignorat usum rei pertinere ad dominium ejus. Hinc explicatur quomodo in locatione et conductione locator pro usu exigat pensionem, quia scilicet ipse manet dominus locatæ rei, et ejus periculum apud se retinet.

6. Quid vero dicendum de *jure positivo divino*?

Plures afferuntur textus veteris Testamenti. Ex. gr. Deut. XXIII. 19. 'Non fœneraberis fratri tuo'. Inter conditiones habitationis obtinendæ in tabernaculo Domini in *Psal.* 14. ea est ut quis 'pecuniam suam non dederit ad usuram'. Ex novo Testamento affertur illud *Lucæ* VI. 35. 'benefacite et mutuum date nihil inde sperantes'. Hisce autem textibus non una objicitur oppositio et animadversio; non una datur eorumdem interpretatio. Et sane in textu Deut. post objecta verba sequitur '*sed alieno*' idest hebræis interdicta erat usura cum fratribus, at non cum extraneis. Ergo absolute non fuit prohibitum exigere et percipere usuras. In aliis autem textibus, juxta aliquos interpretes, vel prohibetur abusus usurarum, vel non deprehenditur verum præceptum prohibens usurarum perceptionem, sed potius consilium et perfectio. Quod præsertim insinuat in textu *Lucæ* cit. ubi Christus Dominus videtur alludere non ad justitiam sed ad caritatem, ait enim 'benefacite', idest conjungit exclusionem usurarum cum animo benefaciendi.

Verum ecclesiastica traditio accepit et explicavit textus scripturales de vera usurarum prohibitione. *Alexander III.* Panormitano Episcopo dicere in c. 4. h. t. non dubitavit »usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestari.«

7. Quidquid vero sit de jure positivo-divino, certum autem est, jure ecclesiastico expresse sub gravissimis pœnis, de quibus inferius, prohiberi usuras; cc. 2. sqq. C. 14. q. 4. et tot. h. t. in Decretalibus *Gregorii IX.*, in 6°. (V. 5), necnon in Clementinis (V. 5). Immo in Clem. un. h. t. §. 2. traditur uti hæreticum esse puniendum, qui pertinaciter asserat peccatum non esse exercere usuras; cfr. *Benedictum XIV.* in Encyclica *Vix pervenit* d. 1. Nov. 1745 (Bull. ej. Pont. tom. I. n. 143), *Denzinger: Enchiridion* n. 1318.

At quemadmodum superius innuebamus, illæ prohibentur usuræ, quæ vi mutui, vel pacti adjecti percipiantur. En autem notio exemplaris et explicativa usurarum prohibitarum.

Aliquis habet rem fungibilem ex. gr. pecuniam apud se custoditam, ita ut ea nullo modo indigeat, nec ea utatur ad aliquod negotium exercendum unde utilitatem honeste percipiat, requisitus eandem pecuniam dat mutuam alteri, a quo possit, quando placeat, repetere, et sine ulla difficultate, periculo, incommodo assequi. Quisquis videt merito in hypotesi usuram damnari. Nam mutuanti pecunia nullam afferebat utilitatem, pecunia enim per se est infructifera, nec ullum titulum mutuans habet ad exigendos fructus pecuniæ mutuatae à mutuatario.

8. At fructus pecuniæ seu usuræ exigi et percipi in contractu mutui possunt, si aliquis titulus a mutuo *extrinsecus* verificetur. Titulus autem hic triplex esse potest. Idest, *lucrum cessans*, *damnum emergens*, et *periculum sortis*. Invocari enim merito potest principium juris 'Iniquum est, damnosum cuique esse officium suum'; l. 7. ff. *Testamenta quemadmodum ap.*

9. Titulus *lucri cessantis* locum habet quando quis rem fungibilem et præsertim pecuniam posset impendere in aliis contractibus honestis, et in illis referre honestum lucrum, simulque hoc lucrum non assequitur eo quod pecuniam dat alteri mutuam. Ex. gr. occasio esset exercendæ honestæ negotiationis probabiliter fructuosæ etc. Pecunia mutuo data impedit hujusmodi probabilem utilitatem. Æquum non est ut mutuatarius qui sentit commodum ex mutuo accepto, nullam compensationem faciat mutuanti, pro amisso lucro.

10. Titulus *damni emergentis* locum habet, cum dominus patitur damnum ex concessione in mutuum, quia poterat eum impendere in ædibus suis reficiendis, in solvendo ære alieno, et alia hujusmodi. Posita veritate lucri cessantis vel damni emergentis, compensatio exigi potest quæ respondeat æstimationi boni viri.

11. Tertius titulus est *periculum sortis amittendæ*. Hunc titulum præsertim agnoverunt Romani, qui maximas usuras pro pecunia trajectitia constituerunt, et titulum specialem in legibus posuerunt '*De nautico fœnore*' (l. 22. tit. 2). Ut autem verificetur hic titulus non sufficit ratio *periculi generalis*, quod nempe semper esse potest ut creditor amittat res suas, quas alteri mutuas dedit; bene vero requiritur periculum peculiare, quod scilicet resultat ex conditione speciali mutuatarii. Verificatur simile quando mutuans ob conditionem specialem in qua versatur persona cui rem suam tradit, prudenter dubitat, utrum rem ipsam vel in toto, vel saltem pro parte amittat. Æquum autem non est ut quis gratis prorsus rem suam quam tuto possidet probabili periculo exponat. Hinc facta æqua æstimatione periculi, mutuator potest aliquid ultra sortem exigere.

12. At videtur obstare c. ult. h. t. ubi *Gregorius IX.* tradit ad normam principii generalis '*naviganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem pro eo quod suscipit in se periculum recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus*'.

Variae afferuntur explicationes. Mihi videtur ita posse explicari mens *Gregorii*. Eo quod quis suscipiat in se periculum sortis, non potest aliquid exigere ultra sortem, quia si revera juxta conditionem ordinariam et communem agendi rationem rerum, periculum amittendæ sortis absit, frustra invocatur periculum tamquam titulus specialis ad exigendum aliquid ultra sortem datam. Hoc in casu loquebatur Pontifex. At si revera in facto constet de existentia periculi, profecto qui rem suam periculo exponit, aliquid intuitu periculi ejusdem poterit exigere, cum præsertim doceat hodierna experientia, quando periculum hoc verificatur, non raro jacturam fieri saltem partialem pecuniæ mutuo datæ. Siquidem præsertim ob defectum bonæ fidei, quæ in negotiis ab hominibus ferme exulasse dicenda est, et ob conditionem actualis commercii, quod opinione potius quam realitate virium regitur, sæpe sæpius debitores se bonis abdicant, et non solvendo fiunt.

Hinc non raro creditores versantur in periculo amittendi vel in toto vel saltem in parte notabili res suas. Quare *Gregorius IV.* eos uti usurarios reprobatur qui ad exercendam palliatam usuram, nec aliter mutuam dare volebant pecuniam, quam *sub prætextu* suscipiendi periculum sortis, et intuitu periculi ejusdem aliqua exigerent a mutuuario ultra sortem datam, non autem condemnatur eos, qui *ob probabile* periculum sortis amittendæ, aliquid exigant ultra sortem ipsam.

13. Præter istos titulos auctores addunt titulum *pænæ conventionalis*, quæ solvi debeat ex notabili mora restitutionis sortis. Profecto si pœna sit moderata, et proportionata culpabili moræ, necnon excludat animum usurarium, idest si imposita sit ad frangendam contumaciam debitoris, ejusque excitandam diligentiam, constituere potest titulum percipiendi aliquid ultra sortem.

De titulo legis civilis.

14. In pluribus locis partim legibus, partim consuetudine inductum erat ut ex pecunia mutua certum lucrum reciperetur. De *Germania* testatur *Reiffenstuel* h. t. §. 3. Verum initio sæculi præsentis, præsertim in imperio *Gallico* lege d. 3. Sept. 1807 constitutum est lucrum pro mutuo percipiendo excedere non debere quinque pro centum in re civili, et sex pro centum in re commerciali, ita ut mutuator posset hanc quantitatem lucri apud tribunal persequi; teneretur vero restituere excessum si convinceretur plus recepisse. In variis cultis nationibus hæc dispositio recepta est, ita ut novus titulus exigendi lucrum ex mutuo inductus diceretur, qui cum præfîniret taxam lucri in mutuo, dictus est titulus *taxæ civilis*, vel etiam legis civilis. Unde post hanc dispositionem, quis non amplius vi mutui recipere lucrum seu pretium pecuniæ dici posset, sed hoc lucrum exigere vi tituli legis civilis, quia nempe lex assistit.

15. Quæritur *utrum taxa civilis sit titulus legitimus* ad exigendum lucrum ex mutuo ita ut tuta conscientia quis possit retinere receptum lucrum quin teneatur illud restituere.

Qui sententiam *negativam* tenent ac tuentur, animadvertunt taxam lucri a Gubernio statutam reduci ad lucrum mutui vi mutui, nam nullus ex expositis extrinsecis titulis eidem adstipulatur, aut saltem potest non adstipulari. Ex. gr. Titius habebat summam pecuniæ infructiferam apud se, eandem dat mutuam absque ullo

damno et periculo, tamen lex eidem concedit jus exposcendi quinque vel sex pro centum. Ergo tota ratio lucri est civilis legis dispositio. Civilis autem potestas nequit ipsa constituere titulum lucri, nam quamvis altum habeat dominium, non potest tamen proprietatem privatorum auferre absque compensatione. Insuper civilis legislator non potest licitum reddere quod illicitum est ex jure naturali et divino-positivo. Hinc invocare titulum legis idem est ac eludere juris naturalis et divino-positivi dispositionem.

16. Verum sententia *affirmans* non minoribus rationum momentis fulcitur, nam certum est posse civilem potestatem ob bonum publicum disponere de bonis privatorum. Exemplum præclarum habemus in *præscriptione*. Licet enim jure naturali res clamet ad dominum, tamen ratio publici boni, ne dominia scilicet incerta remaneant, exigit ut auctoritas disponat de juribus privatorum, et rem alienam præscriptam transferat in possessorem. Hanc translationem dominii ipsa etiam Ecclesia agnovit in jure canonico, ita ut possessor etiam in conscientia tutus esse possit de proprietate acquisita rei quæ aliena fuerat. Igitur ratio boni publici potuit Guberniis civilibus suadere, ut agnoscerent tamquam legitime acquisitum lucrum ex mutua pecunia acceptum.

17. Ratio hæc præcipue duplex fuit: 1^a. *Necessitas promovendi commercia*, quibus promovendis maxime juvat multiplicatio contractuum mutui. 2^a. *Immutata conditio societatis et publici ærarii*. Siquidem inductum systema adsociationum pro majoribus operibus perficiendis, et ob necessitatem publici ærarii, quod indiget sæpe sæpius auxiliis extraordinariis et temporaneis civium, pecunia quoties placeat impendi potest in utilibus et honestis negotiis. Immo si vera loqui velimus, pecunia hodiernis temporibus naturam mercis fructiferæ induisse quodammodo videtur. Nemo enim in societate tenet amplius pecuniam apud se custoditam et mortuam. In promptu enim sunt parataque media et occasiones, pecunias in licitis negotiis investiendi. Insuper pecunia numeraria venditur ita ut modo majus, modo minus pretium habeat. Quare titulus saltem lucri cessantis derivat ex ipsa indole societatis, et est veluti titulus permanens. Quare legitime potuit recognosci taxa civilis in mutuo. Hæc insuper recognitio non solum bonum publicum favet, sed etiam ipsorum privatorum civium bona juvat, nam ab usurariis ultra civilem taxam gravari non possunt. Hinc cessat ratio adversæ sententiæ ex læsione juris privatorum civium.

18. Sed quod maximum est *Sancta Sedes* pluries interrogata utrum esset deneganda absolutio illis, qui percepissent lucrum ex mutuo juxta legem civilem, et quidem sine ullo titulo, respondit 'non esse inquietandos, dummodo parati sint obtemperare mandatis ejus, si aliquando prolata erit aliqua hac in re definitio'. In hoc sensu respondit S. Pœnitentiaria d. 17. Sept. 1830, et S. C. Inquisitionis interrogata 'an pœnitentes, qui moderatum lucrum solo legis titulo ex mutuo, dubia vel mala fide perceperunt, absolvi sacramentaliter possint, nullo imposito restitutionis onere, dummodo de patrato ob dubiam vel malam fidem, peccato sincere doleant, et filiali obedientia parati sint stare mandatis Sanctæ Sedis' d. 17. Jan. 1838 respondit '*affirmative dummodo parati sint stare mandatis S. Sedis*'.

19. Hæc quidem responsio primo intuitu videtur solvisse quæstionem solummodo practice. Sed intimius inspecta videtur ipsam *theoriam* determinasse. Nam responsio hæc data est non solum pro negotiis gestis, sed etiam pro gerendis. Idest hæc responsio constituit normam ordinariam nostrorum temporum qua fideles tuti sunt in conscientia se non teneri ex justitia ad restituendum lucrum perceptum ex mutuo ob titulum legis. Porro hæc tuta conscientia in vim decisionis S. Sedis, vel procedit ex eo quod læsio justitiæ, inspectis circumstantiis ævi nostri, nullatenus verificetur, vel procedit saltem ex eo quod validissima argumenta reflexum dictamen de non læsa justitia gignere possint. Hinc Doctores probatissimi dicunt, circumstantiis præsentibus perdurantibus, numquam S. Sedem prolaturam fore responsiones contrarias responsionibus jam datis. Huc accedit quod teste *Gury-Sabetti* in *Compendio Theol. mor.* n. 528. 5°. S. Sedes non solum resolvit »eos qui hoc titulo (sc. legis civilis) tantum innixi aliquod lucrum adepti sunt, non esse inquietandos«, sed etiam »neque sacerdotes qui contendunt hunc titulum esse legitimum«.

20. At quæstio in aliam provinciam transferenda est. Siquidem taxa civilis in mutuo inducta est ex principio, quia auctoritati publicæ spectat temperare pacta privatorum, ne ordo justitiæ turbetur, et ne inferiores classes civium, gravaminibus arbitrariis civium locupletiorum vexentur. At ob conditionem commercii et pecuniæ, quæ mercis naturam induisse quodammodo videtur, visum est non amplius posse retineri principium et regulam de limitanda taxa civili in mutuo. Etenim pro majori vel minori copia pecuniæ

in commercio, aliquando pretium minus, aliquando majus esse debet. Hæc enim diversa qualitas pecuniæ secumfert majorem vel minorem difficultatem eandem obtinendi, necnon diversam rationem lucri cessantis, vel damni emergentis. Hinc hujusmodi major vel minor difficultas pecuniæ est pretio æstimabilis, nec ab Gubernio negligenda. Quare vel variabilis quotidie esse deberet lex civilis, vel potius posita mutabili conditione commercii et pecuniæ, magis opportunum videri poterat, relinquere prudentiæ et vigilantiae civium, ut per conventionem determinarent, juxta temporis circumstantias pretium mutui in singulis negotiis quæ gererent. Hoc alterum medium electum est, et *sublata taxa civili* communiter receptum est, ut cives mutuum contrahentes convenirent de lucro solvendo ultra sortem, idest de usura solvenda. Hisce positis,

21. Quæritur *quid sentiendum sit de hac mutatione.*

Varietas opinionum natura sua hac in re erumpit. Una opinio docet *exulasse prorsus titulum civilem lucri* in mutuo. Nam idcirco sustinebatur hic titulus, quia rationabiliter lex civilis, ob temporum opportunitatem taxam præfinierat in lucro, et viam præcluserat vexationibus usurariorum. Hinc sublata taxa, res in pristinum statum rediit, quo privati etiam in fraudem legis pactis usurariis abutebantur. Siquidem vi legis hodiernæ poterit fieri stipulatio de solvendis etiam maximis usuris.

22. Attamen cum alia opinione potest animadverti: 1°. *Legem civilem de percipiendis usuris adhuc permanere*, mutationem vero circa modum earum percipiendarum ob rationes non censurabiles introductam fuisse. 2°. *Eisdem perseverare causas et circumstantias*, ob quas taxa legalis fuerat statuta, et adhuc, immo potiora esse publica loca et associationes, quæ pecunia indigent, lucrumque ex indole suæ institutionis concedunt. Scilicet actiones suas seu obligationes cum participatione fructuum qui ex negotio proveniunt alienant, quæ in publico commercio exhibentur modo pro majori, modo pro minori pretio acquirendæ. Ergo adhuc titulus civilis perseverat.

Accedit consuetudo piarum et honestarum personarum, quæ paciscuntur in mutuo moderatas usuras. Consuetudo autem supponit persuasionem licitæ exactionis usurarum, et affert eandem plane rationem quam S. Sedes respexit in fidelibus non inquietandis.

Quibus positis S. Pœnitentiaria sæpius interrogata respondit 'fideles non esse inquietandos si moderatas usuras paciscantur et

percipiant in ea quantitate in qua solent pacisci et percipere religiosæ et honestæ personæ, et dummodo parati sint stare mandatis S. Sedis'. Hæc est actualis regula, quæ in praxi servatur in locis in quibus legislatio civilis non determinat quantitatem seu taxam lucri ex mutuo percipiendi.*)

De pœnis contra usurarios statutis.

23. Duo sunt in genere animadvertenda. 1. Pœnas positas esse contra illos, qui *absque titulo* usuras percipiant, vel eos qui *cum titulo* exigant usuras *immodicas*. 2°. Pœnas statutas percellere usurarios manifestos et notorios, illos nempe quorum crimen nulla tergiversatione celari potest, necnon illos, qui per sententiam iudicis de usuris exactis convicti sunt.

24. Pœnæ autem sunt: 1°. *Infamia* qua fiunt inhabiles ad officia et beneficia ecclesiastica; c. 2. §. 'Porro' C. 3. q. 7., c. 11. *De excessibus Prælatorum* (V. 31). 2°. Si usurarius est Clericus, *deponitur* vel saltem *suspenditur*. Si laicus, est excommunicandus; c. 7. h. t. 3°. *Excluduntur ab oblationibus* quæ fieri soleant in Ecclesia, ne Ecclesia videatur frui pauperum substantiis, et rebus injustitia acquisitis, neve usurarii fiant impotentes ad restituendum quod ex injustitia acceperunt. Quodsi clerici usurariorum oblationes recipiant, pœna suspensionis plectuntur; c. 3. h. t. Hæc porro pœna non incurritur a clericis si ab usurariis recipiant decimas, quas solvere debent, vel etiam parvas eleemosynas. Eod. c. 3. h. t. repelluntur 4°. usurarii a *communione altaris*. 5°. Si in pertinacia peccati decedant, privantur *jure sepulturæ ecclesiasticæ*, ita ut qui eos sepeliant, ipso facto excommunicationem latæ sententiæ incurrant; c. 3. h. t. c. 2. eod. in 6°. et Clem. c. 1. '*De sepulturis*' (III. 12). Verum hæc pœna post Const. *Pii IX. 'Apostolicæ Sedis'* cessasse dicenda est. De ea enim tacet hæc Constitutio. 6°. Usurariorum testamentum vel aliam quamcumque ultimam voluntatem irritam esse, nisi restituerint usuras male perceptas, vel saltem nisi cautionem sufficientem dederint de complenda ab hæredibus satisfactione; c. 2. h. t. in 6°.**)

*) Cfr. von Funk Fr. X. in opere cui titulus *Zins und Wucher* (Tubingæ 1868) et in alio cui titulus *Geschichte des kirchlichen Zinsverbotes* (latine: historia prohibitionis usurarum ecclesiasticæ; Tubingæ 1876).

**) In Codice Criminali Germanico nulla pœna provisæ erat in usurarios, at superveniebant duæ dispositiones: una introducta lege imperiali d. 24. Maji

TITULUS XX.

De crimine falsi.

1. *Crimen falsi* definitur 'immutatio veritatis *dolo malo*, seu animo decipiendi facta in fraudem injustam alterius'. Quare B. Raymundus in titulo præsentis prosequitur materiam læsionis proximi. Si desit aliquod ex elementis indicatis in definitione, puniri iudice nequit falsitas.

Communiter tradunt Doctores crimen falsi committi, *dicto, scripto, facto et usu*.

2. *Dicto* crimen falsi committunt testes, qui in iudicio depositionem faciunt non consonam veritati, sive mendacium proferant, sive veritatem debitam occultent; c. 1. h. t. Ex jure canonico testis falsarius est *infamis*; c. 9. C. 3. q. 5. Si vero clericus fuerit falsarius, jus nostrum constituit pœnam depositionis et reclusionis in Monasterio ad *vitam* eique conceditur solummodo laicalis communio; c. 7. D. 50. Dicto insuper est falsarius et uti falsarius punitur iudex qui pecunia corruptus injustam protulerit sententiam. Quodsi iudex falsarius sit ecclesiasticus, punitur pœna suspensionis a *divinis*, illatumque damnum reparare tenetur; c. 1. *De sent. et re jud. in 6º*. (II. 14).

3. *Scripto* falsarius est notarius vel alius quicumque falsum testamentum vel aliud publicum aut privatum documentum scripserit, signaverit, aut immutaverit in parte aliqua substantiali, vel etiam suppresserit in alterius præjudicium. Pœna ordinaria contra istos præfinita non est in jure nostro. Hinc *pœna extraordinaria* falsarius scripto puniendus est. Jure romano statuta erat pœna deportationis, publicationis bonorum cum infamia.*)

4. Falsum in specie committi potest contra literas apostolicas, et quidem pluribus modis juxta cc. 5. et 6. h. t. qui quidem reducuntur ad sequentes. Ut scilicet vel prorsus *falsæ confin-*

1880. altera novellâ d. 19. Jun. 1893. quæ exstant in novissimis editionibus Codicis Criminalis sub §§. 302a—302e: quæ dispositiones non tangunt usuram nisi solam crassiorem.

*) Juxta Codicem Criminalem Germanicum §. 92. respicit falsificationem documentorum publicorum quæ Imperium ejusve singulos Status concernunt, §§. 267 sqq. agunt de falsificatione generaliter, §§. 348—349 de crimine falsificationis ab officialibus ad conficienda instrumenta deputatis commissæ.

gantur *Bullæ*, vel *genuinæ* corrumpantur in parte *substantiali*, vel *sigillum* adimatur vel addatur, vel abrupto filo nova folia inserantur. Corruptarum et falsarum Literarum Apostolicarum indicia summat Glossa in c. 5. h. t. ad verbum '*Falsitatis*': '*Forma, stylus, filum, membrana, litura, sigillum. Hæc sex falsata dant scripta valere pusillum*'. Pœnæ hujus criminis sunt excommunicatio latæ sententiæ Pontifici Romano reservata; c. 7. h. t. et '*Bulla Cœnæ*' §. 6. In Constitutione '*Apostolicæ Sedis*' articulus hac de re reperitur inter excommunicationes latæ sententiæ speciali modo Romano Pontifici reservatas; sub n. 9. legitur excommunicatio contra 'omnes falsarios Literarum Apostolicarum etiam in forma *Brevis*, ac supplicationum gratiam vel justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel per S. R. E. Vice-Cancellarios seu gerentes vices illorum, aut de mandato ejusdem Rom. Pont. signatarum, necnon falso publicantes Literas Apostolicas etiam in forma *Brevis*; et etiam falso signantes supplicationes hujusmodi sub nomine Rom. Pontificis seu Vice-Cancellarii, aut gerentes vices prædictorum'. 2º. Clericus falsarius Literarum Apostolicarum privatur ipso facto omnibus officiis et beneficiis ecclesiasticis, et si ipse per se falsificaverit Literas Apostolicas, degradatur et traditur Curiae sæculari puniendus; c. 7. h. t.*)

5. *Facto* falsarii sunt qui nummos seu monetas publicas vel cudant auctoritate sua, vel fingant prorsus, vel justæ monetæ pondus imminuant. Antiquitus Alchimistæ hujus falsitatis rei erant. Hinc contra ipsos in Extravag. un. h. t. statuitur ut tantundem de bono auro vel argento pauperibus erogare teneantur. Quod si impares sint pœna extraordinaria arbitrio judicis sunt puniendi, simulque declarantur infames. Clerici autem in hac materia falsarii privantur beneficiis jam obtentis et inhabiles declarantur ad alia obtinenda.

*) Falsificationes duas nostra attentione dignas præbet nobis historia; etenim *Fridericus II.* rex *Borussie* conamen contra Augustam *Mariam Theresiam* repræsentare intendens bellum pro servando Protestantismo *religiosum* finxit Breve *Clementis XIII.* datum d. 30. Jan. 1759. ad Mareschallum *Dann* quo gratulatus prædicto duci exercitus victoriam apud Hochkirch reportatam gladium benedictum donavit. — Bulla autem *Pii IX.* d. 28. Maji 1873. qua jus electionis Romani Pontificis ex integro transmutatum invenitur, ab eodem Gubernio Borussico vel saltem eodem Gubernio conscio ficta est; cfr. librum cui titulus *Geschichtslügen* (Paderbornæ 1885, 3. ed.), pag. 435 sqq. et pag. 461 sqq.

Falsariis hujus tertiæ classis adnumerandi sunt venditores, qui utuntur falsis ponderibus et mensuris, necnon qui dolose terminos agrorum immutant.

6. *U*su seu melius *abusu* falsarii sunt, qui falsitate ab aliis posita et fabricata utantur. Ii præter restitutionem puniuntur vel pœna ordinaria falsi vel extraordinaria juxta criminis gravitatem. Qui vero utantur falsis Literis Apostolicis si Clerici sunt, privandi sunt officiis et beneficiis ecclesiasticis, si laici, excommunicationi latæ sententiæ subjiciuntur, quoadusque congrue satisfecerint. Insuper in c. 4. h. t. iis, qui cognoscant se habere falsas Literas Apostolicas, præcipitur sub pœna excommunicationis, ut infra viginti dies vel Literas illas destruant, vel resignent. Verum de hac pœna tacet Const. '*Apostolicæ Sedis*'. Circa usum vero falsarum Literarum, inter excommunicationes latæ sententiæ Ordinario reservatas sub n. 3°. legitur excommunicatio contra '*Literis Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini ea in re cooperantes*'.

TITULUS XXI.

De sortilegiis.

1. Usus sortis antiquus est inter homines. Sortilegium est 'tentamen quo mediis sortibus conatur aliquis vel determinare quod incertum est, vel detegere quod est occultum'. Sortes dividuntur in *divisorias*, *consultorias* et *divinatorias*.

2. *Divisorix* sortes locum habent quando in rerum partitione determinari vult per sortes quid cuique vel uni, alterive competit. Nil mali sortilegium hujusmodi secumfert. Hinc in hæreditate vel in communi dividendo etc., optime potest adhiberi, nisi tamen circumstantia aliqua superstitiosa accedat. Usus autem sortis adhiberi non potest in distribuendis officiis et præsertim in electione ad beneficia ecclesiastica; c. 3. h. t. fin. Digniores enim sunt præponendi; attamen licitus est censendus usus sortis in electionibus ecclesiasticis, quando constat de *idoneitate* candidatorum, et ex duobus vel tribus experimentis resultaverint *paria* pro singulis candidatis suffragia maxime si agatur de beneficiis *non qualificatis*; cfr. tit. *De electione* (I. 6) n. 16. pag. 59—60.

3. *Consultoriæ* locum habent cum per sortes inquiritur divina voluntas. Sortes hujusmodi in genere illicitæ sunt, quia nulla promissio est Dei, qua sciamus ipsum sortes dirigere. Hinc prætensio

cognoscendi divinam voluntatem per sortem est genus tentationis Dei. Verum licite fieri possunt si humanum consilium nullo modo haberi possit, simulque non superstitio aliqua, sed humilis oratio adhibeatur. Licite etiam sunt sortes istæ si fiant ex divina inspiratione juxta exemplum Apostolorum in electione sancti *Matthiæ*.

4. *Divinatoriæ* sortes locum habent quando ipsæ sortes adhibentur ad cognoscendum aliquod futurum vel occultum, quod naturaliter cognosci et determinari nequit. Quoniam in hujusmodi sortilegii usu adhibentur media natura sua prorsus improporcionata ad scopum obtinendum, idest ad occultum aliquod vel futurum cognoscendum, hinc sortes hujusmodi illicitæ sunt; c. 1. h. t. et cc. 2. 8. et 9. C. 26. q. 5. Ipsæ enim superstitionem redolent. In rerum enim natura effectus sunt proportionati causis suis. Quare si quis intendat per causam insufficientem obtinere aliquem effectum improporcionatum, eo ipso recurrere dicendus est ad causam supernaturalem. Quoniam vero non præsumitur Deus opem suam præstare, quia Deus non obsequitur voluntati hominis insipienter agentis, hinc qui sortes divinatorias experitur, censetur provocare concursum dæmonis.

4a. Ad superstitionem sortilegii referri possunt cetera superstitionis genera: *vana observantia* sive superstitio qua vana et improporcionata media adhibentur ad certum effectum obtinendum; *divinatio* sive inquisitio occultorum ope dæmonis; *magia* sive ars mira patrandi ope dæmonis explicita vel implicita et *maleficium* sive ars nocendi ope dæmonis. Si ejusmodi crimina sunt cum hæresi conjuncta, patrantes subjacent etiam hæreticorum pœnis, cfr. facultates S. Pœnitentiariæ concedi solitas sub n. III. Ad hæc superstitionis genera veteribus jam nota accesserunt a medio sæculo nostro (1847) alia nominibus quidem nova, re tamen haud diversa, uti superstitio *tabularum rotantium*, *magnetismus* sive *Mesmerismus*, *spiritismus*, *hypnotismus*. Non eadem sententia judicabantur ista systemata a DD. Optime autem sibi consulat ille qui sequitur principium a S. C. Inq. d. 28. Jul. 1847. statutum et d. 30. Jul. 1856. denuo communicatum hisce verbis: »*Remoto omni errore. sortilegio, explicita aut implicita dæmonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum aut quomodolibet pravam. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum, ad res et effectus vere supernaturales, ut*

physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et hæreticalis«. — Sapientissima sane est hæc responsio. Unde sequitur: 1°. S. C. Inq. non decedit utrum magnetismus quem proponebant, sit licitus an illicitus; sed adhibituris iudicium relinquit qui cum re bene deliberata cognoverint usum magnetismi nihil aliud esse nisi merum actum adhibendi media physica, haud illicitum in se reputare debent; secus si hoc reperire non potuerint. At quamvis magnetismi usus — posita hac cognitione — *in se* non censeatur illicitus, potest tamen illicitus fieri ob pravas circumstantias. Quare 2°. requiritur ut *prævus finis* omnino excludatur; qui tamen non excluderetur si adhibitis mediis physicis exploranda essent supernaturalia; deinde ut media adhibita sint omnino licita, ergo neque contra fidem neque contra bonos mores. Qui plura cognoscere vult, potest consulere duo opuscula auctore P. Joa. Jos. Franco, S. J. quorum unum inscribitur *L'ipnotismo* tornato di moda (ed. 3. Prato 1888), alterum *Lo spiritismo* (Roma, tip. Artigianelli di s. Giuseppe 1893).

TITULUS XXII.

De collusione detegenda.

1. Collusio est 'fraudulenta conventio inter actorem et reum in præiudicium iustitiæ, vel inter defensores seu patronos causæ'.

Hisce præmissis 1°. Si collusio fiat in quæstione *beneficii* ex gr. si convenient privata auctoritate collitigantes ut unus beneficium obtineat, alter pensionem obtineat in fructibus ejusdem, uterque beneficio privatur; c. 3. h. t.

2. 2°. Facta accusatione si qui accusat, ex collusione desistit a petitione rei, nihilominus iudex procedere debet in inquisitione et processu; cc. 1. et 2. h. t.

3. 3°. Absolutio a crimine, interveniente collusionem facta, non impedit quominus de crimine inquisitio renovetur; c. 4. h. t.

Collusio haud raro in processu contra *matrimonii* valorem contingere potest; quare ius consulere debuit, ut absit tale periculum; cfr. titt. *De frigidis* (IV. 15) nn. 25 sqq. necnon. *Qui matr. accusare* (IV. 18) n. 8. pag. 289.

TITULUS XXIII.

De delictis puerorum.

1. Pueri iidem sunt ac impuberes, idest qui septennio maiores, nondum expleverunt annum 14. si masculi, et 12. si feminæ. Hinc distinguuntur ab infantibus, qui sunt minores septennio completo, et a minoribus, qui adepti quidem pubertatem, nondum tamen annum 25., vel melius juxta recentiorem computandi modum annum 21. expleverint.

2. Infantes criminis incapaces præsumuntur, quia censentur doli capaces non esse. Hinc contra eos criminaliter ad pœnam infligendam procedi nequit l. 5. §. 1. ff. *Ad legem Aquil.* et Clem. un. '*De homicid.*' (V. 4). Pueri autem censentur esse doli capaces, ac proinde si crimen committant poterit contra eos procedi criminaliter; at mitius sunt tractandi, quam ætate maiores. Hinc non potest pueris delinquentibus eadem pœna applicari, quæ sive ex lege scripta sive ex consuetudine contra majores ætate constituta et receptaprehenditur; c. 2. h. t.

3. Immo ex legum intentione neque eodem gradu pœnæ plectendi sunt pueri ætate minores, quo majores ætate, idest post completum annum 21. puniuntur.

3a. Quæritur *utrum impuberes subjaceant censuris ecclesiasticis?* Impuberes esse pueros 14 annis ac puellas 12 annis minores constat. Item constat eosdem impuberes doli capaces posse subjici pœnis, ergo etiam censuris ecclesiasticis saltem ex rigore justitiæ, suadente autem æquitate eos subjici non decet nisi crimen speciali cautione indiget, c. 60. *De sent. exc.* (V. 39). Lex enim fit de communiter contingentibus, communiter vero contingit ut pueris desit cognitio ac deliberatio necessaria, ergo »rigor mansuetudine est temperandus«. Quodsi in omnibus pœnis locum habere debet hoc principium, a fortiori in *censuris*, ex c. 3. *De ref.* sess. 25. Conc. *Tridentini*. Itaque sententia asserens impuberes regulariter ab incurrendis censuris esse immunes, licet in jure non confirmetur expressis verbis, tamen ex spiritu Ecclesiæ et ex argumento a contrario concludi potest.

Etenim una exstat censura cujus tenor includit etiam impuberes, sc. n. 6. cl. II. Const. *Ap. Sed.* »Violantes clausuram Monialium, cujuscunque generis aut conditionis, sexus vel *ætatis* fuerint,«

etc. Hac adjectione *ætatis* impuberes tantum comprehendi possunt, nam doli incapaces sunt incapaces etiam censuræ. Ergo impuberes si ut censura percellantur exprimi debent, consequenter a censura immunes censendi sunt quando non exprimuntur; cui sententiæ adhærent *D'Annibale* in *Comm. ad Const. Ap. Sed.* n. 111., *Wernz* l. c. II. n. 165. II°. b), *Lehmkuhl* in *Theol. mor.* II. n. 870. 5°. et inter alios etiam *S. Alphonsus* in *Theol. mor.*: De censuris n. 14. Alii tamen, velut *U. Giraldis* in sua *Expositione J. P.* p. I. sect. 857. in c. 2. h. t., *Thesaurus: De pœnis* l. 1. c. 17, *Hollweck* c. 1. §. 12. cum not. 1) etc., docent impuberes septennio majores subijci censuris; at quomodo hæc sententia literæ ac spiritui cc. 1. et 2. h. t. conveniat, nequit intelligi; etenim in c. 2. h. t. expresse requiritur ætas 14 annorum ad incurrendam pœnam censura minorem (sc. multam pecuniariam). Neque provocari potest ad cc. 1. et 60. *De sent. exc.* (V. 39), quoniam in citatis cc. agitur de clericorum percussione quod crimen exceptionalem præ se fert indolem, arg. Constitutionis »*Ad evitanda*« *Martini V.*

TITULUS XXIV.

De Clerico venatore.

1. Juxta c. 1. h. t. desumptum ex Concilio *Agathensi* (a. 506); non autem ex Concilio *Aurelianensi* prout legitur in Decretalibus *Gregorii IX.*, venatio frequens interdicitur sub pœna suspensionis ferendæ sententiæ, Episcopo quidem per tres menses, presbytero per duos menses, diacono autem ab omni officio. In c. autem 2. h. t. et in c. 15. Concilii *Lateranensis IV.* interdictio venationis ad omnes clericos extensa est; cfr. cc. 1—3. D. 34.

2. Quidam contendunt titulum '*De Clerico venatore*' ex contrario usu fuisse abrogatum, expungendumque a corpore juris ecclesiastici. At male quidem. Sciendum est a Doctoribus distinguere venationem *clamorosam* et venationem *quietam*. Clamorosa vel saltuosa venatio est, quæ fit magno armorum et canum apparatu, et quidem cum strepitu ad majores feras capiendas. Quæta est ea, quæ fit absque strepitu, cum laqueis*) vel cum moderato armorum et canum usu, ordinato ad capiendas volucres vel minores feras.

*) In nonnullis regionibus hic venandi modus (sc. cum laqueis, retibus etc.) lege civili severius interdicitur, e. gr. in *Germania*. cfr. §. 393. Cod. Crim. circa aucupium lex d. 25. Mart. 1888 specialiter cavet.

Jamvero duo statui possunt puncta. 1°. Ex sensu *Tridentini* cap. 12. sess. 24. *De Ref.* ubi illicitas prohibet venationes, inferri potest Clericis interdicti solummodo clamorosas venationes, præsertim si frequenter fiant. Tum quia Clericus mancipatus divino servitio non debet silvaticas vagationes frequenter inire, c. 2. h. t. et scandalum fidelibus præbere, tum quia in clamorosis venationibus periculum adesse posset occisionis et mutilationis.

3. 2°. Pœna veterum canonum videtur abrogata, et relicta arbitrio Episcopi congrua punitio contra Clericum venatorem. Ita demonstrat *Benedictus XIV. De Syn. Diœc.* l. 11. c. 10. nn. 8. 9. qui non reprehendendam putat synodum diœcesanam quæ omnem venationem prohibet. Episcopus autem caveat a nimio rigore, præsertim pro prima vice, nec contra venatores Clericos statuât excommunicationem latæ sententiæ, aut privationem clericalis privilegii. Ita respondit S. C. Conc. in '*Assisiens.*' d. 16. Mart. 1622, in '*Eugubina*' d. 16. Jan. 1596 et in aliis non paucis quæstionibus relatis a Lucio *Ferraris: Bibl. Can.* v. 'Clericus' art. 6. n. 35.

4. Cæterum quæta venatio honestæ recreationis gratia, corporalis exercitationis intuitu inita, si scandali periculum removeatur, licita clericis est, et in nostris etiam forsitan usus derogavit antiquis canonibus quod tamen *Ben. XIV.* l. c. concedere non videtur.*)

TITULUS XXV.

De Clerico percussore.

1. In genere Clericis præsertim majoribus interdictum est a sacris canonibus, quominus propriis manibus aliquem delinquentem sive fidelem, sive infidelem percutiant; cc. 1. et 7. D. 45. c. 25. D. 86. et c. 1. h. t. Clericus enim Christi imaginem maxime referre debet, qui cum percuteretur non percutiebat, cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur; cit. c. 7. D. 45.

2. Tamen Clerici possunt inferiores et sibi subditos etiam Clericos correctionis gratia moderate percutere. Verum Episcopis

*) Nostris temporibus se propagare videtur mos nimis vituperandi populos meridionales, præsertim *Italos*, ob aucupium et nonnulli inter septentrionales legem „internationalem“ postulant quæ ingentibus avium cædibus temperet. Verum licet deplorandus sit abusus, tamen tales zoophili officia in fratres oblivisci solent ob nimiam in bestias „humanitatem“.

prorsus interdictum est per seipsos percutere, ita ut si videat adhibendam esse verberationem, debet per alium et quidem per Clericum, non autem per laicum eam exsequi; c. 23. D. 86. et c. 24. *'De sent. excomm.'* (V. 39).

3. Pœna contra Clericos percussores est, ut pro qualitate criminis debeant corrigi et puniri juxta arbitrium judicis; c. 1. h. t. Quod si una etiam percussio a Clerico facta lethalis sit vel saltem enormis, deponendus est. Ita Glossa in c. 1. h. t. et Doctores arg. c. ult. D. 25. et c. 2. h. t. Indignus est enim statu clericali qui mansuetudine et modestia non decoratur.

TITULUS XXVI.

De maledicis.

1. Maledicus ille dicitur qui 'absque justa causa de aliquo male loquitur'. Et quidem si mala locutio dirigatur contra Deum ejusque Sanctos appellatur *blasphemia*; si contra hominem absentem dirigatur dicitur *detractio*, dicitur autem *contumelia* si præsentem hominem afficiat.

2. In c. 1. h. t. sermo est de Clero, qui coram aliis Clericis verba injuriosa protulerat contra Romanum Pontificem, et quidem in depressionem officii et dignitatis ejusdem. Romanus Pontifex jussit illum severe puniri, quin tamen pœnam ipse designaret. Ex hoc cap. inferunt Doctores, eum qui contra Pontificem, Episcopum, Prælatum regularem ac principem maledicat, offendens *dignitatem*, qua persona decoratur, puniendum esse pœna arbitraria juxta qualitatem delicti. Quod si vero injuria afficiat solummodo *personam*, magis convenit si hæc injuria remittatur, imitando Christi mansuetudinem; c. 9. C. 3. q. 4., l. un. C. *Si quis imp.*

3. Antiquitus Clericus maledicus contra privatam personam cogeatur veniam exposcere, secus usque ad satisfactionem suspendebatur. At abrogata per consuetudinem hac pœna, inductum est ut quicumque maledici tenerentur juxta l. 15. §. 27. ff. *De injuriis et fam lib.* actione injuriarum et palinodiæ seu retractationis. Hæc vero actio personarum varia est, pro variis legislationibus et usibus locorum.

4. Huc referri debet in specie prohibitio *libelli famosi*, cujus antiqua pœna erat ut ejus auctores excommunicarentur, et ver-

beribus cæderentur cc. 1. et 2. C. 5. q. 1. Accesserunt Constitutiones *S. Pii V.* quæ incipit '*Romani Pontificis*' d. 17. Mart. 1572. et *Greg. XIII.* '*Ea est rerum*' d. 1. Sept. 1572. in quibus auctores libelli famosi gravissimis pœnis subjiciuntur, et præsertim pœnæ infamiæ ipso facto incurrendæ. Verum hæ Constitutiones respiciebant directe et proprie *ditionem temporalem* S. Sedis, nec undequaque observantur.

5. In c. 2. h. t. agitur de blasphemia, et contra blasphemos statuitur 1°. pœnitentia publica per septem hebdomadas. 2°. Si noluerint hanc pœnitentiam suscipere interdiciuntur ab ingressu Ecclesiæ et privantur ecclesiastica sepultura. 3°. Puniuntur etiam mulcta pecuniaria. Clerici autem blasphemii juxta c. 10. C. 22. q. 1. deponerentur. At pœnæ hujusmodi obsolevere. Accessit inde Constitutio '*Supernæ Dispositionis*' *Leonis X.* in Conc. *Lat. V.* d. 5. Maji 1514 quæ graves et crescentes juxta pertinaciam in crimine statuit pœnas contra blasphemos. Hanc Constitutionem temperavit *Julius III.* sua Constitutione '*Multis*' d. 1. Febr. 1554. cui deinde accessit Constitutio *S. Pii V.* '*Cum primum*' d. 1. April. 1566, quæ regulam practicam contra blasphemos diu constituit. At inde in Tribunali Supremæ Inquisitionis in usu veteres pœnæ non amplius fuere, sed pœnæ sunt arbitrariæ pro qualitate blasphemiarum et personarum.*)

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato, deposito vel interdicto ministrante.

1. Clericus qui non obstante depositione audeat exercere ordinem a quo dejectus est, excommunicatione plectendus est; c. 1. h. t. Quodsi neque inde resipiscat, invocato brachio sæculari pœnis temporalibus et præsertim exilio puniendus est; c. 2. h. t. et c. 1. '*De off. jud. ord.*' (I. 31) et c. 19. C. 11. q. 1.

*) In Cod. Crim. *Germanico* §§. 166—168 respiciunt crimina contra religionem; en §. 166. „Qui contumeliis in publico prolatis Deum blasphemat; vel unam ex „ecclesiis christianis“ (!) aliamve societatem religiosam corporationis juribus intra fines Confœderationis (Germanicæ) præditam in publico contumeliis afficit; similiter qui in templo vel in alio loco ad religionis exercitia destinato contumelias opprobriaque perpetrat, punitur carcere usque ad triennium.“

2. Clericus violans censuram ecclesiasticam, idest si innodatus excommunicatione vel suspensione, aut interdicto, exerceat actum ordinis sui, incurrit a) *pœnam depositionis* ab officio ex iudicis sententia *inferendam*; c. 3. h. t. b) Incurrit *pœnam privationis* omnium beneficiorum; c. 6. h. t. c) Ipso facto contrahit *irregularitatem*; cc. 9. h. t., 1. in fine *De sent. et re jud.* (II. 14), necnon 1. et 20. *De sent. excom.* (V. 11) in 6°.

Uterior expositio: 1°. Dicitur »Clericus« qui in censuris constitutus exercet ordinem proprium, contrahit irregularitatem, ergo non laicus et si censuris innodatus aut exercet aut usurpat ordinem; at de usurpatione ordinum sermo redibit inferius.

3. 2°. Quærunť Canonistæ utrum etiam irregularitatem contrahat, qui est constitutus in *minoribus* ordinibus, et censura ligatus actum ordinis sui exerceat.

Nomnulli cum *Navarro*, *Avila* et aliis tenebant sententiam negativam, quia cc. 1. h. t. et 20. *De sent. excomm.* (V. 11) in 6°. videntur loqui de Clericis in *sacris* ordinibus constitutis. At *Pirhing* et *Reiffenstuel* h. t. et *Fagnanus comm.* in c. 2. h. t. affirmativam sententiam defendunt, et hic ultimus asserit talem etiam esse sententiam S. Pœnitentiariæ in resp. d. 20. Dec. 1650. Quidquid vero sit de veteribus canonibus, hodie dicendum est etiam ipsos Clericos minores violantes censuram contrahere irregularitatem. Nam id patet non solum ex stylo S. Pœnitentiariæ, sed etiam ex Epistola Encyclica *Benedicti XIV.* ad Pœnitentiariorum et confessarios urbis pro Anno Sancto, scripta d. 3. Decembris 1749 §. IV. n. 50. ubi hæc habet 'Quibus data est facultas dispensandi cum sacerdotibus, aut in sacris ordinibus constitutis super occulta irregularitate ob violationem censurarum contracta (nequaquam vetitum est) quominus eadem facultate utantur cum clericis, qui in minoribus ordinibus sunt constituti'.

Hisce tamen non obstantibus rem adhuc *sub lite* esse censemus; etenim *Benedictus XIV.* dederat in bulla *Convocatis* d. 25. Nov. 1749. confessariis potestatem dispensandi super nostra irregularitate respectu sacerdotum ac in sacris constitutorum (sub n. XII), quam potestatem d. 3. Dec. 1749 commemorata expresse (in n. 48.) controversia extendit ad dispensandos constitutos in minoribus his verbis »eo concesso quod est majus, concessum intelligitur quod minus est«, minime tamen hac practica provisione theoreticam dissolvere volens quæstionem. Remanet ergo S. Pœni-

tentiarie responsio d. 20. Dec. 1650. ejusque stylus, at nemo ignorat S. Pœnitentiarum sæpe sæpius *ad cautelam* dare dispensationem. S. C. Conc. autem in responsionibus apud *Fagnanum* l. c. de irregularitate non loquitur. — Quodsi cl. *P. Wernz* c. l. II. n. 136 not. 37° contendit: Sententia irregularitatem in hoc casu statuens a negante »practice vix discrepat; nam functiones ordinum *minorum* ordinarie nunc ipsis *laicis* permittuntur atque vix unquam *solemniter* et ex officio exercentur«. hanc opinionem amplecti non possumus, etenim 1°. sunt functiones ordinum *minorum* quæ laicis non permittuntur, sic præter exercitium exorcistatus (*Rit. Rom.* tit. X. cp. 1.) lectori ordinato reservatur jus cantandi epistolam in missa cantata (absque ministris sacris). *Missale Romanum* de ritu servando: VI. S. S. C. C. apud *Fagnanum* in c. 2. h. t. n. 19., item reservatur constituto in minoribus, »ut possit per Superiores substitui ad cantandam Epistolam (loco subdiaconi) paratus absque manipulo data necessitate«, S. R. C. in *Collen.* d. 5. Jul. 1698 ad 13. (Decr. auth. n. 2002) et in *Amerina* d. 18. Dec. 1784 ad 1um. (Decr. auth. n. 2525); 2°. etiam functiones laicis permissis a clericis ex officio sive per modum solemnis actus ordinis peragi possunt, cum idem a laicis fieri nequeat, *Wernz* c. l. II. n. 159. II°. pag. 219. et rationem cur eadem functiones a minoristis vix unquam exercentur, intelligi nequit.

4. 3°. Dicitur »De clerico *excommunicato*, deposito vel *interdicto*«, quid est de *suspensio*? Irregularitatem incurrit clericus non solum *excommunicatus* et *interdictus* sive totaliter sive partialiter, e. gr. ab ingressu Ecclesiæ, item sive interdictum sit personale sive locale (c. 18. *De sent. exc.* [V. 11] in 6°.), sed etiam *suspensus ab ordine* sive per modum censure sive pœnæ vindictivæ ex cc. 1. *De sententia et re jud.* (II. 14) et 1. *De sent. exc.* (V. 11) in 6°. Econtra non incurrit irregularitatem clericus alio impedimento ligatus, ut peccati mortalis, irregularitatis, pollutionis vel execrationis ecclesiæ, præsentis personæ excommunicatæ vitandæ, denique prohibitionis superioris quæ procedit ex potestate dominativa, c. 18. *De sent. exc.* (V. 11) in 6°.; cfr. *Wernz* c. l. II. n. 136. not. 369).*)

*) Hisce expositis illustratur sententia nostra de necessitate jurisdictionis ab Ordinario datæ ut regulares sæcularium confessiones valide possint excipere, cfr. tit. *De cap. mon.* (III. 37) n. 12. pag. 374.

5. 4°. Dicitur »ministrante«, ergo necesse est 1°. ut clericus exerceat actum ordinis *jam suscepti*. Hinc si clericus ordinem quem non habet suscipiat, non fit irregularis si eum exerceat. Hinc etiam si exerceat actum solius jurisdictionis ex. gr. assistat matrimonio, non contrahit irregularitatem. — Temere agere debet clericus et quidem ea temeritate, quæ *peccatum lethale* secumferat. Quare irregularis non fit si ex ignorantia invincibili agat, non tamen ex ignorantia »crassa et supina aut erronea« (= affectata), c. 9. h. t., vel ex externa necessitate proximi, vel si sequeretur grave scandalum et infamia clerici, vel maxime si ex omissione actus ordinis sui manifestaretur crimen occultum ob quod censura ligatus est. Ratio est quia irregularitas procedit ex lege humana, et lex humana in hisce circumstantiis non obligat. .

6. Tandem juxta c. 7. h. t. qui celebrant officia divina in loco interdicto, si clerici sunt, præter irregularitatem quam ex c. 18. *De sent. exc.* (V. 11) in 6°. contrahunt, privantur suis beneficiis; si religiosi, detruduntur in arctius monasterium. In Const. '*Apostolicæ Sedis*' inter interdicta latæ sententiæ reservata sub n. 2. legitur 'scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario, vel a delegato Judice, vel a jure interdictis . . . interdictum ab ingressu Ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus cujus sententiam contempserunt competenter satisfecerint'.

7. Super hac irregularitate dispensat Sedes Apostolica, in casibus occultis autem etiam Episcopus dispensare potest vi c. »Liceat« 6. *De ref.* sess. 24. Casus vero potest esse occultus *omnino*, quando in foro externo probari nequit, vel *simpliciter*, quando crimen noverunt quidem aliqui sed a quibus divulgatio non est timenda. Super hac irregularitate potest Episcopus dispensare, sive crimen sit formaliter *et* materialiter, sive sit formaliter *vel* materialiter occultum. Exemplum: Sacerdos excommunicatus celebrat missam. Si et factum celebrationis et excommunicatio ignoratur, habemus irregularitatem formaliter et materialiter occultam; si excommunicatio scitur, factum celebrationis ignoratur, casus est materialiter tantum occultus; si celebratio scitur, excommunicatio ignoratur, casus est materialiter publicus, formaliter occultus. Nihilominus in his tribus suppositionibus potest Episcopus dispensare, minime vero quando factum celebrationis et excommunicatio scitur, jus

autem inducens irregularitatem ignoratur; cfr. libr. IV. app. I. n. 17. pag. 371.

TITULUS XXVIII.

De Clerico non ordinato ministrante.

1. Agitur in hoc titulo *De clerico non ordinato*, ergo proxime de tonsurato qui nullum ordinem, vel de clerico qui inferiorem quidem ordinem suscepit, cui tamen superior suscipiendus remanet. Si ejusmodi clericus exerceat, *usurpationis conscius*, actum ordinis quem nondum suscepit aut invalide suscepit, pluribus pœnis punitur. Requiritur ergo materialis et formalis usurpatio ordinis i. e. ut actus ordinis essentialiter ponatur 1°. a clerico cui ejusmodi actum peragere non licet vi ordinationis vel deputationis, 2°. a clerico usurpationis conscio. Unde non adest usurpatio ordinis quando clericus peragit actum ordinis meri *exercitii* causa, deest enim intentio; neque adest usurpatio ordinis quando clericus cum intentione quidem usurpandi ordinem ponit talem actum, absque tamen signis constitutivis ejusdem ordinis vel actus. Sic acolythus qui canit evangelium absque stola, superpelliceo tantum indutus, non usurpat materialiter actum ordinis, econtra diaconus qui etiam absque superpelliceo vel stola audita confessione absolutionem dare attentat, usurpationem committit; ratio est quia in priore casu vestis est signum constitutivum, secus in secundo casu. — Si quis in sacerdotio non constitutus, e. gr. diaconus, missam celebravit, attamen postea dicit se hoc *ficte* fecisse simulque ex circumstantiis hæc fictio minime resultat, usurpationis reus censendus est, cfr. *Wernz* l. c. II. n. 137. not. 385). — Canones et DD. non loquuntur nisi de usurpatione *ordinis*, qui ergo usurpat jurisdictionem, graviter peccare et fortasse pœnis ecclesiasticis subjici potest, at irregularitati ceterisque pœnis de quibus in hoc titulo, non fit obnoxius.

1a. Quæritur quid sit *de diacono qui absque licentia solemniter baptizat vel eucharistiam administrat?*

Sententiam nostram jam alibi, sc. in tit. *De baptismo* [III. 42] innuimus, hic quæstionem quasi ex professo tractare volumus et quidem respectu 1°. baptismi, 2°. eucharistiæ. — I. Non loquimur de subdiacono ceterisque inferioribus, sed de diacono; deinde non loquimur de baptismo necessitatis quem quilibet homo rei peritus

administrare potest, sed de baptismo *solemnitatis*. Diaconus autem baptismum solemniter administrare potest de licentia parochi vel Ordinarii qui eam dare possunt non sine causa gravi, sc. quia parochus vel alius sacerdos baptismum administrare hic et nunc physice vel moraliter nequit; *S. Alphonsus in Theol. mor.*: de baptismo n. 116. sequentes casus enumerat: »si non adessent sacerdotes, si adsit multitudo baptizandorum, si parochus sit graviter infirmus vel excommunicatus, vel alias occupatus confessionibus excipiendis aut prædicatione«^{*)} Semoto denique casu quo diaconus baptizat solemniter de licentia parochi vel Ordinarii absque causa concessa (nam in hoc casu pœnæ certo non incurruntur) restringimus quæstionem nostram sic ut quæretur utrum diaconus absque expressa vel tacita licentia parochi vel Ordinarii solemniter baptizans incurrat pœnas contra usurpatores ordinum non susceptorum, inprimis irregularitatem, et respondemus: *Non incurrere*. Ratio est quia non usurpat ordinem, sed licentiam sive jurisdictionem; est enim ordinatus ad baptizandum, uti habet *Pontificale Rom.* his verbis: »Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare et prædicare«, et docet *S. Scriptura Act. VIII. 12, 16, 38; ex 1. Cor. I. 17.* autem concludi potest plus esse prædicare quam baptizare et quia certo conceditur diacono prædicare, a fortiori baptizare ei competere debet juxta *reg. jur. 35. in 6º*.

1b. Neque dicas diaconum non esse baptismi sollemnis »administrum proprium, sed *instrumentalem*, movendum a ministro proprio seu sacerdote; quodsi igitur se ingerat tamquam minister proprius, usurpare eum ordinem sacerdotalem« (*Lehmkuhl in Theol. mor. II. n. 1008. 3º*). Etenim — voce singulari »*instrumentalis administer*« admissa — diaconus nequaquam usurpat ordinem sacerdotalem, sed jurisdictionem sacerdotalem; nam licentia parochi vel Ordinarii non reddit instrumentum *aptum*, quod jam ordinatione

*) *Cl. Gasparri c. I. II. n. 1153.* cum nota 2) dicit: »Communior autem sententia est hanc licentiam semper diacono, sicut presbytero, dari posse.« Cui opinioni cl. Auctoris assentiri non possumus; etenim 1º. sacerdos semper est ordinarius, diaconus extraordinarius minister qui æquiparari non debent, 2º. AA. ab eo citati: *Pirhing V. 28, n. 7.; Gobat: tract. II. De bapt. nn. 137—138; Prosper Lambertini: Casus conscientie, a. 1738. men. Junio, c. I., Suarez: De bapt. q. 67. a. 1. disp. 23. sect. II. n. 5.* (editio Parisiana apud Vives 1866), *Schmalzgrueber in V. 28 n. 7.,* potius — excepto solo Pirhing — contrarium tenent, præsertim autem *S. Alphonsus l. c. de bapt. n. 116.*

in diaconum est, sed expeditum tantum concedendo operandi copiam. — Neque cum *S. Thoma* in *Summa Theol.* III. q. 67. a. 1. et *Suarez* in h. l. disp. XXIII. sect. 2. dicas »diaconum per se ac jure divino ordinario non posse administrare hoc sacramentum ex vi suæ ordinationis; esse tamen capacem hujus ministerii ex concessione seu delegatione Episcopi aut sacerdotis«; nam quæ afferuntur a *S. Thoma* »diacono non competere collationem baptismi, sed tantum ministerium in collatione« nimium probant, ergo nihil; et *S. Patres* quos adducit *Suarez*, bene explicantur de sola concessione *jurisdictionis*, similiter *Florentinum* ab eodem *Suarez* citatum in eodem loco non obscure indicat »diaconum esse ministrum extraordinarium baptismi«. His accedit ratio interna: Potestas baptizandi solemniter in diacono provenit aut ex ordine collato aut ex jurisdictione concessa; si provenit ex jurisdictione concessa, diaconus absque hac jurisdictione baptizans, non usurpat actum *ordinis*, ergo non fit irregularis. Econtra si provenit ex potestate *ordinis*, subdistinguere debemus: vel provenit ex ordine diaconali solo, et tunc ordinem non usurpat, vel ex ordine diaconali completo licentia sacerdotis, quæ tamen ad jurisdictionem pertinere debet, alioquin vel Episcopus vel etiam sacerdos conferret aliquem ordinem absque materia et forma; ergo potestatem *ordinis* non usurpat.

1c. II. Eadem prorsus dicenda sunt respectu diaconi ss. Eucharistiam administrantis; diaconi enim sunt juxta *Pontificale Romanum* »dispensatores mysteriorum Dei«, »comministri et cooperatores corporis et sanguinis Domini«; et *Justinus Martyr* in *Apologia* sua I. ad Antoninum Pium (138—161) testatur diaconos dispensare præsentibus et absentibus eucharistiam,*) cfr. vitam s. Laurentii.

In extrema necessitate diaconus non indiget licentia, c. 13. D. 93; in alia necessitate licentiam potest dare vel Ordinarius vel sacerdos, c. 18. D. 93., nihilominus consuetudinem diœcesanam im-

*) In *Justini Apologia* I. quam juxta recensionem *Grabianam* edidit *Christianus Guil. Thelemannus* (Lipsiæ 1755) hæc sunt verba: „Εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεσιτώτος (antistitis) καὶ ἐπενφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ οἱ καλούμενοι παρ’ ἡμῶν διάκονοι διδόναι ἐκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρειν, Ap. I. n. 85. Ergo dispensant diaconi eucharistiam, sed auctoritate et jussu Episcopi: *Tertullianus*: *De baptismo* c. 7., cc. 18. et 13. D. 93.

probare non possumus qua semper requiritur consensus Ordinarii, uti testatur *Vincent de Gallia* (De Euch. n. 118). Causæ autem ob quas licentia dari potest, proportionate sunt eædem ac in baptismo solemniter conferendo.

1d. Aliter res se habet quoad *sacerdotis* potestatem conferendi sacramentum *confirmationis*. Etenim 1°. in ordinatione presbyteri nequaquam ita expresse confertur ejusmodi potestas uti confertur potestas baptizandi diaconis; 2°. ad conferendam presbyteris confirmandi potestatem requiritur auctoritas (saltem tacita) Summi Pontificis (exclusa etiam S. Congregatione Concilii, *Ben. XIV.* in *Syn.* l. 13. c. 15. n. 1.), non sufficit licentia Episcopi; ideo communi Doctorum sententiæ adhæremus sacerdotem collationem hujus sacramenti usurpantem fieri irregularem, quamvis argumenta pro contraria sententia non sint spernenda, etenim radicaliter datur potestas confirmandi in ordinatione presbyteratus quæ tamen potestas nec licite nec valide exerceri potest absque deputatione Summi Pontificis; ideo S. Patres signum distinctivum Episcoporum et Presbyterorum declarant potestatem *ordinandi*, cfr. *S. Hieronymum* in *ep.* ad Evangelum (ed. Benedictina n. 101 tom. 4. pag. 803, ed. Vallarsia ep. 146), *comm.* in *Tit.* I. 5 seqq. (ed. Vallarsii tom. 7. col. 694), in dialogo adversus Luciferianum n. 9. (ed. Vallarsii tom. II. col. 181), *S. Chrysostomum* hom. 11. in 1. *Tim.*; ideo in ecclesia orientali infantes et adulti post baptismum confirmantur etiam a solis presbyteris, *Benedictus XIV.* in *Syn.* l. 7. cc. 7. et 8.

2. Pœnæ autem in ministrantes non ordinatos inflictæ sunt: 1°. Pœna *excommunicationis* ferendæ sententiæ; c. 1. h. t. — 2°. Contrahit *irregularitatem* limitatam ad ordinem quem administrat et ad ordines superiores; nec non per biennium aut triennium, non autem ultra suspendi potest ab Episcopo in ordine immediate inferiori illo in quo temere ministraverit; c. 2. h. t. Hinc non suspenditur ab aliis inferioribus ordinibus.

3. In specie autem in Constitutionibus *Pauli IV.*, *Sixti V.*, *Clem. VIII.* et *Urbani VIII.* quas refert *Benedictus XIV.* in sua Constitutione '*Sacerdos in æternum*' d. 20. Aprilis 1744. pœna statuta est contra clericos non presbyteros missam celebrantes aut excipientes sacramentalem confessionem; ut nempe clericus taliter delinquens rite degradetur ab ordinibus ecclesiasticis, statimque tradatur curiæ sæculari debite puniendus. Neque huic clerico

suffragatur privilegium ætatis minoris 25 annorum dummodo 20. annum expleverit. Ob abusus forsitan crescentes *Benedictus XIV.* in cit. Const. '*Sacerdos*' prædictarum Constitutionum rigorem auxit statuitque: 1º. *Extrajudiciales* epistolas Episcopi admitti ad probandum reum non fuisse ad sacerdotium promotum. 2º. Sub sua et sub prædictis Constitutionibus comprehendi etiam illos, qui absque gradu sacerdotali ausi fuerint celebrare etiam *partem* missæ, dummodo peregerint *elevationem hostiæ et calicis*. Quoad vero Clericum non sacerdotem ministrantem Sacramentum Pœnitentiæ, ait, nulla exceptione excusari, solumque ad pœnam mitigandam juvari, si nempe sufficienter probetur absolutionem non dedisse. In Constitutione autem '*Divinarum*' d. 2. Aug. 1757., idem Pontifex statuit reis prædictis non amplius suffragari, quemadmodum antiquitus suffragabatur, confessionem Judici factam de crimine patrato.

4. Quod si *laici* attentent ministrare in ordine non recepto 1º. fiunt irregulares juxta dispositionem c. 1. h. t. quæ generalis est. 2º. *Pœna arbitraria* etiam gravissima puniuntur.

Quamvis contrariæ sententiæ quæ irregularitatem negat, ob pondus tot tantorumque Doctorum, v. gr. *S. Alphonsi* in *Theol. mor.*: de censuris n. 359 et de baptismo n. 116, *Reiffenstuel* in h. t. nn. 10 sqq. etc. probabilitatem abjudicare non audeamus, tamen sententiam nostri Auctoris præferendam putamus; etenim 1º. c. 1. h. t. omnino generalis est neque patitur exceptionem; 2º. rubricâ tituli non utendum est ad interpretandum c. 1. h. t., sed econtra; nam in 7. manuscripto necnon in Codicibus R. L. H. (sc. in codicibus regiis Berolinensibus duobus, in codice Hasso-Casselano, in cod. Ludoviciano a S. H. *Bæhmero* collatis), item in 1. compilatione deest vox *De clerico*. Et licet in omnibus adsit manuscriptis et codicibus, tamen bene explicari posset »De clerico *qui putatur* non ordinato ministrante«. 3º. Verba autem c. 1. h. t. »abjiciatur de ecclesia« non de depositione explicari potest, sed excommunicationem significat juxta cn. 50. Apostolorum, *Gonzalez* in h. c. v. »Abjiciatur«, Apollonius *Holzmann* in opere cui titulus »Jus canonicum decretalium *Gregorii IX.* 348 casibus illustratum« cas. 324. n. 718. (Campoduni 1749).

5. Irregularitas nostra *partialis* est ideoque prohibet ascensum ad ordines altiores. — Dispensatio spectat ad Summum Pontificem, in casibus *occultis* Episcopus uti potest facultate a c. »Iiceat« *Tridentini* sibi concessa.

TITULUS XXIX.

De Clerico per saltum promot.

1. Collatio ordinis superioris non suscepto ordine inferiore valet, quia quælibet ordinatio tum ratione ritus, tum ratione deputationis personæ ad aliquod ministerium integra est et per se sufficiens c. un. D. 52. et c. un. h. t. Excipitur autem Episcopatus, qui cum sit complementum et perfectio sacerdotii, essentialiter supponit presbyteratum; arg. c. 10. *'De excessibus prælatorum'* (V. 31) in fin. et Glossa in c. un. h. t. v. *'De misericordia'*.

2. Clericus sive mala, sive bona fide promotus per saltum vel quia inferiorem ordinem omnino non vel non valide suscepit, est ipso facto *suspensus* ab ordine suscepto. Ipse enim contra regulam statui ecclesiastico debitam, conditionem superiorem invasit. Notetur promotus per saltum vocari etiam illum qui omissa prima tonsura ostiariatum suscepit. Potest vero dispensare in hoc defectu *Episcopus* licet culpabili et notorio, postquam clericus per saltum promotus suscepit ordinem omissum et dummodo idem Clericus in eodem ordine per saltum suscepto non ministraverit. Conc. Trid. sess. 23. *De ref.* c. 14. ubi Patres concedunt Episcopis facultatem dispensandi cum clericis promotis per saltum. Si enim clericus ordinem per saltum susceptum *exercuerit* ante dispensationem, fit irregularis ob violatam censuram suspensionis; c. 1. *De sent. et re jud.* (II. 14) in 6°. Unde si casus sit publicus solus Papa dispensat. Si vero casus sit occultus potest etiam Episcopus dispensare. Trid. sess. 24. *De ref.* cap. 6.

Clericus qui *bona* fide per saltum promotus fuit, postea rei conscius potest semper dispensari ab Episcopo, sive ordinem exercuerit sive non, dummodo scientiam adeptus statim cesset ab exercendo, cfr. tit. *De clerico excomm.* (V. 27); qui autem *mala* fide per saltum promotus fuerit, ab Episcopo nequit dispensari nisi ab exercitio ordinis omnino abstinuerit, vel nisi casus sit occultus. In casibus occultis Pœnitentiarius Major potest etiam dispensare ut promotus per saltum omissum ordinem vel omissos ordines »secrete possit recipere a quolibet Antistite catholico gratiam et communionem cum Sede Apostolica habente, extra tempora, et non servatis interstitiis, et absque dimissoriis«, *Ben. XIV.* in *Const. Pastor bonus* d. 13. Apr. 1744. n. 18.

2a. Quæ exposita sunt in n. 2., vigeant certe usque ad Const. *Ap. Sed.*; at nunc quæritur *num valeat hæc suspensio etiam post hanc Constitutionem* (d. 12. Oct. 1869)? Nostra sententia est eam adhuc valere. Etenim talis suspensio non pertinet ad censuras ecclesiasticas quippe quæ afficiat et criminosos et innocentes, participat tamen alicujus effectus censurarum, sc. inducit irregularitatem ei qui sciens exercet ordinem susceptum hac suspensione ligatus. Ideo suspensio hæc non tangitur Constitutione *Ap. Sed.* Conferas velim textum c. un. D. 52., c. 1. h. t. necnon c. 14. *De ref.* sess. 23. coll. c. 6. *De ref.* sess. 24. — Cfr. *Wernz* c. l. II. n. 72. not. 89) qui sic loquitur: »*Suspensio* ab ordine per saltum suscepto etiam post Const. *Ap. Sed.* certe non permanet ut censura, sed ut simplex *prohibitio* ministrandi in ordine per saltum sive bona sive mala fide suscepto non cessat, antequam gradus prætermisus sit obtentus Cujus simplicis prohibitionis violatio non inducit irregularitatem«. Huic ultimæ parti subscribere nullatenus possumus arg. c. 14. *De ref.* sess. 23.; etenim Tridentinum tribuit violationi hujus prohibitionis eundem effectum qui ex violatione censuræ prodire solet, licet canones antiqui censuram in proprio sensu nunquam statuerint contra promotos per saltum.

TITULUS XXX.

De eo qui furtive ordinem suscepit.

1. Furtive ordinatus dicitur ille qui *sine licentia proprii Episcopi*, et *sine prævio examine* valido temere se fecit ordinare (vel simul *eodem die duos ordines* majores suscepit). Ordinatio valida est quia elementis essentialibus non caret, at furtive ordinatus, est suspensus ab exercitio ordinis furtive suscepti, non autem ab exercitio ordinis inferioris, legitime suscepti, nec potest promoveri ad altiorem ordinem. Episcopus autem potest super utroque *defectu* dispensare; cc. 1., 2. et 3. h. t. Pœnas contra ceteros male ordinatos videre potes in tit. *De temp. ord.* (I. 11) nn. 52 sqq. pag. 147.

2. Diximus validam esse ordinationem furtive receptam. Quid vero si Episcopus vel per edictum, vel per allocutionem quam ejus nomine habet archidiaconus, vel alio modo declaravit se intentionem non habere ordinandi Clericos, aliquo impedimento ligatos, vel furtive sese immiscentes inter alios?

Animadvertimus Episcopis *interdictam* esse intentionem hanc conditionalem in sacra ordinatione conferenda. Sequi enim debet Episcopus formam simplicem Pontificalis Romani. S. C. Conc. d. 13. Febr. 1682; merito, nam Episcopus profecto longe majus peccabit parando ingentem confusionem circa ordinationis valorem quam materialiter admittendo indignum. Sed si constat de hac intentione non ordinandi impedimento ligatos, vel furtive se immiscentes, ordinatio vacua est effectum. Ita S. C. Conc. in ead. cit. Resolut. Cf. *Benedictus XIV.* 'De sacrificio Missæ' l. 3. c. 10. n. 6. *Richter* etc. ad sess. 23. pag. 175 n. 3. Si vero dubia est intentio, interrogandus est Episcopus, et quoties dubium perseveret, iteranda est ordinatio sub conditione. S. C. Conc. in 'Aprutina Ordinum' d. 11. Febr. 1710; in 'Ugentina Ordinum' d. 3. Aug. 1743.

TITULUS XXXI.

De excessibus Prælatorum et Subditorum.

1. Pluribus modis Prælati possunt excedere limites potestatis suæ in præjudicium aliorum et agere contra leges. Præcipuos juxta scopum tituli assignabimus. 1°. Juxta c. 1. h. t. Episcopi excessum committunt si novas indebitas *exactiones* imponant, vel *censuras* injustas contra subditos infligant, vel clericos ita depriment ut laicis aspernabiles reddantur ceu viles et indignæ personæ. Contra istos Prælatos Pontifex comminatur justam sed sane gravem pœnam. Ait enim 'vos taliter puniemus, quod timore pœnæ vestræ ceteri a similibus abstineant'. Huc facit c. 7. D. 95. qui ita se habet 'Esto subjectus Pontifici tuo, quasi animæ parentem suscipe, sed Episcopi sacerdotes se esse noverint non dominos, honorent clericos. quasi clericos, ut et ipsis a clericis quasi Episcopis honor deferatur'.

2. 2°. Secundus excessus Episcopi est si Ecclesiam prælato inferiori subjectam ab ejus subjectione tamen eximat, vel prælati inferioris lædat immunitatem, et *privilegia* acquisita sive concessione Pontificis, sive ex consuetudine, sive alio titulo legitimo; c. 2. h. t. Vel etiam si in genere privilegia impediatur etiam in suis subditis. Quo in casu subditi etiam sub comminatione censuræ obedire non tenentur; cc. 5. et 7. h. t.

3. 3°. Tertius excessus Episcopi est si *beneficia* suæ liberæ collationis *sibi* ipsi Episcopus conferat, vel sibi retineat; c. 3. h. t.

4. 4°. Quartus excessus si beneficia conferat *indignis*; c. 11. h. t.

5. 5°. Si Prælati præsumat *Regularibus* et aliis *exemptis* aliquid præcipere, interdicere aut prohibere contra tenorem privilegiorum, excedit limites potestatis suæ. Modi quibus Episcopi et alii Prælati possint in religiosos excedere numerantur in cc. 16. et 17. h. t. In Clem. un. h. t. gravioribus verbis injungitur Prælati ne invadant provinciam Religiosorum exemptorum.

6. Etiam Prælati inferiores excedere possunt limites suæ potestatis. Excedunt vero 1°. Si absque consensu Episcopi vel *uniunt Ecclesias* sibi subjectas c. 8. h. t. vel nova ædificent monasteria. Conc. Trid. sess. 25. *De Regul.* c. 3. ubi traditur non posse erigi nova monasteria in Diœcesi absque licentia Episcopi; vel etiam si ædificent nova monasteria contra formam in suis Constitutionibus descriptam. 2°. Si concedant *indulgentias*, vel publicas imponant *pœnitentias*, absque peculiari privilegio, hæc enim ad Episcopum pertinent. 3°. Si videant causas *matrimoniales*, quæ videri possunt a solo Episcopo vel Prælato Nullius, qui jurisdictione plena et quasi Episcopali gaudeat.

7. Subditi autem et privati homines 1°. non possunt sese in *collegium* et publicam societatem constituere, et sigillum, seu publica insignia assumere collegii absque licentia superioris; c. 14. h. t. 2°. Vicarius qui vindicat sibi personam et titulum rectoris principalis ceu infamis a suo officio removendus est; c. 6. h. t. 3°. Si privati negent Prælatum vel Episcopum esse dominum suum aut trahunt ad judicem sæcularem, excessum committunt, et si clerici fuerint, sunt deponendi; c. 15. h. t. 4°. Rei sunt excessus homines privati, quoties rident censuras ab Episcopo proprio latas, vel non observent dies festos ab eodem indictos; c. fin. h. t.

TITULUS XXXII.

De novi operis nunciatione.

1. In c. 1. h. t. Pontifex scribit 'sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita sacrorum canonum statuta Principum constitutionibus adjuvantur'. Exemplum celebre habemus in tit. *De cognatione legali* (IV. 12) nn. 5 sqq. Unde canonistæ inferunt principium 'jus canonicum et civile sibi ipsis opitulantur invicem, ita ut quod in uno jure desideratur, debeat per aliud suppleri'.

2. Quare nil mirum si legislatio canonica in re ecclesiastica titulum retulerit de *nunciatione novi operis*, qui est proprie civilis sc. Codicis tit. 11. lib. VIII. Expressio autem *novi operis nunciatio* nihil aliud significat nisi denunciationem apud Præfectum Urbis vel Rectorem provinciæ factam, ne opus novum construatur, ex quo denunciator detrimentum quoddam sibi timet. In re nostra nunciatio novi operis nil aliud est quam inhibitio ædificandi aliquam *Ecclesiam* in præjudicium alterius præexistentis. Præjudicium hoc multiplex esse potest. Siquidem Ecclesia existens potest ab alia quæ vult ædificari præjudicium timere sive ob propinquitatem *ædificii*, sive quia nova Ecclesia occupat *fundum* alterius, sive quia *jurisdictio* prioris intervertitur, sive quia pati potest prior Ecclesia *imminutionem* in oblationibus fidelium; cc. 1. et 2. h. t. Effectus nunciationis est ut qui novum opus aggreditur, debeat desistere, secus probata justitia nunciationis, suis expensis, tenetur demolire quod inde constructum est. Huc pertinet privilegium »cannarum«, juxta quod novum monasterium in distantia 4000 passuum ab alio monasterio jam existente nequit erigi nisi audito Superiore monasterii antea erecti; de quo privilegio cfr. tit. *De rel. dom.* (III. 36) n. 6. pag. 353.

TITULUS XXXIII.

De privilegiis et excessibus privilegiatorum.

1. Privilegium est 'jus vel indultum singulare et stabile in alicujus personæ vel causæ gratiam a Superiore constitutum'. Ad datur in definitione adjectivum *stabile*. Privilegium enim natura sua permanens est, et distinguitur a *facultate* quæ datur ad unum alterumve actum exercendum.

2. *Divisio privilegiorum*. Præcipua divisio privilegiorum est duplex. 1°. Privilegia alia sunt *clausa in corpore juris*, alia procedunt ex *speciali rescripto Principis*. Prioris generis privilegia ad modum legis concipiuntur. Hinc judex ea non debet ignorare, et si aliquid contra privilegia injungat vel decernat nullum est et privilegiatus non tenetur parere; cc. 5. et 7. '*De excess. Prælat.*' (V. 31). Hinc etiam sortiuntur ordinarie benignam interpretationem ad casus similes.*) Privilegia vero ex speciali

*) Nonnulli, velut Zallinger Jac., S. J. in h. t. §. 265., Schulte: *Von den Quellen des K. R.* (de fontibus juris ecclesiastici) pag. 145. Aichner: c. l. §. 211.

rescripto principis concessa, a iudice præsumuntur ignorari, quia considerantur tamquam facta particularia; hinc primo nisi monstrentur, ea non tenetur iudex revereri; c. 7. h. t. in 6°. Secundo strictam ordinarie subeunt interpretationem, nec extenduntur ad casus vel personas non expressas.

3. 2^a. *Divisio*. Privilegia dividuntur in *realia*, *personalia* et *mixta*. *Reale* privilegium est illud quod concessum est contemplatione *rei*, *officii*, *dignitatis*, ita ut successores in officio, re dignitate eo ipso privilegium obtineant. *Personale* privilegium est illud quod personæ conceditur intuitu personæ, ita ut deficiente persona, et ipsum deficiat privilegium; *reg. 7. Jur.* in 6°. *Mixtum* privilegium de utroque participans, illud est, quod morali corpori aut collegio personarum seu communitati conceditur, quod proinde non cessat deficientibus membris, sed successoribus etiam competit. — Adjungi potest 3°. ut privilegium sit *perpetuum* vel *ad tempus*.

4. Quæritur *quibus modis privilegia acquirantur*.

Acquiruntur privilegia *concessione*, *communicatione* et *consuetudine* seu *præscriptione*.

5. 1°. *Concessione* acquiruntur privilegia cum primum ab ipso Superiore concedantur. Concessio etiam oretenus facta privilegii per se subsistit. Nam nullibi coarctatur potestas Pontificis ut per scripturam debeat absolute suas concessionem facere. Immo in jure expresse fit mentio vivæ vocis. Sane in Extrav. comm. c. 3. '*De pœnit. et remiss.*' (V. 9) legitur '*considerans quod plerumque contingit, Suam Sanctitatem hujusmodi facultatem etiam oraculo vivæ vocis concedere*' etc. Hinc certum est privilegia ex vivæ vocis oraculo concessa pro foro interno valere.

6. Verum quoad *forum externum* requiritur documentum scriptum, authenticum ad privilegium probandum. Ad probandum vero privilegium vivæ vocis oraculo concessum, admittitur testimonium authenticum officialium Curiae, qui vi officii sui ista negotia tractant. Ita in Const. '*Alias felicis*' *Urbani VIII.* quæ est 141 in Bullario Cherubini.

not. 6), hanc divisionem declarant minus aptam; at ni fallimur hæc divisio reduci potest ad aliam ab ipso *Aichner* adoptatam, sc. ut primum privilegiorum genus constituat privilegia improprii sensus, alterum privilegia proprii sensus, et priora induant naturam legis, altera naturam exceptionis.

7. At ex stylo Curiae Romanæ, gratiæ Pontificiæ licet fuerint concessæ et signatæ a Pontifice per '*Fiat*', tamen ante expeditionem per analogas Literas Apostolicas dicuntur *informes*. Hinc reg. 27. Cancell. inscribitur '*De non judicando juxta formam supplicationis, sed Literarum expeditarum*'. Immo in reg. 52. dicitur '*ut nulli suffragetur dispensatio, nisi Literis confectis*'.

De confirmatione vel innovatione in generali, ideoque et privilegiorum locuti sumus in tit. *De confirmatione* (II. 30) pag. 268 sqq., ubi multa invenies quæ privilegia tangunt.

8. 2°. *Communicatione* acquiruntur privilegia dupliciter: a) Quando *Superior* extendit ad alias personas vel causas, privilegia alicui personæ vel causæ concessa. b) Cum privilegia uni corpori morali concessa, eo ipso censeantur etiam aliis quibusdam corporibus moralibus concessa, eo quod inter hæc corpora moralia existit *juridica communicatio privilegiorum*. Communicatio *essentialiter* quidem nihil aliud est quam concessio, quoad modum tamen differt. Cum enim in concessione privilegia expresse enumerentur et circumscribantur ita ut privilegium unum vel corpus privilegiorum quasi constituatur, hoc privilegium vel corpus privilegiorum jam pro persona vel communitate quadam existens alteri personæ vel communitati aut in totum aut ex parte confertur. Sic e. gr. Congregationi Clericorum Excalceatorum *Passionis* D. N. J. Ch. (*Passionistarum*) rescripto S. C. EE. d. 21. Sept. 1771. certa exemptio tributa erat, quæ postea duobus Brevibus uno *Pii VI.* d. 20. Oct. 1781 et altero *Pii VII.* d. 9. Jan. 1807. communicata est Congregationi *Ss. Redemptoris* (*Bizzarri* in *Coll.* pag. 797 et 796). Hæc communicatio fieri potest aut personæ vel communitati quæ nullis adhuc gaudet privilegiis aut alteri quæ jam est ditata privilegiis. Et de facto privilegiorum communicatio in religiosis ordinibus non solum fiebat ab una ad aliam Communitatem, sed ad multas quæ propria privilegia cum communitatibus iterum communicabant ita ut exemptiones cum detrimento ipsorum Ordinum religiosorum excrescerent. Ideo Concilium Tridentinum privilegia restringere et exemptionem refrænare cgebatur. Qui privilegiorum concessionem ac communicationem accuratius cognoscere desiderat, potest conferre »*Handbuch des Kirchenrechtes*« (Manuale Juris Ecclesiastici) auctore Rudolpho Equite von Scherer (Graz und Leipzig 1898) vol. II. p. II. §. 145. n. V. not. 36).

Hæc vero communicatio valet, dummodo privilegium uni ordini concessum cum aliorum ordinum regulari disciplina componi possit,*) et dummodo concessum non sit uni, cum expressa exclusione quoad alios ordines.

8a. Quæritur *utrum privilegia exemptorum pertineant ad odia an ad favores* («Odia restringi et favores convenit ampliari», *reg. 15. juris in 6°*)?

Cui quæstioni respondent *Salmanticenses in Cursu theol. mor. tract. 17. nn. 27 et 28*: »Omnia privilegia Regularibus concessa in communi seu alicui communitati vel conventui, sunt favorabilia; et præjudicium quod Episcopis aut Parochis per ea fit, est per accidens, imo non est præjudicium, sed Episcoporum adjutorium et levamen,« cfr. *Jos. Putzer C. Ss. R. in Dissertatione de confessorii regularium* (Ilchesteriæ 1897) pag. 4 not. 2). — Huic responsioni subscribere non possumus. Inprimis enim distinguendum est inter familias religiosas et privilegia earum; illas favorabiles esse et in adjutorium ac levamen Episcoporum cedere posse non negamus, hæc autem odiosa esse censemus non eo sensu quod semper nociva ideoque tollenda sint, sed eo quod exceptiones constituent ratione regiminis ordinarii Ecclesiæ. Itaque privilegiorum interpretatio saltem quoties involvunt præjudicium ordinarii regiminis Ecclesiæ, stricta esse debet. Ne quis autem putet nos excogitasse hanc theoriam, conferat velim *Innocentium III.* in cc. 7. et 8. *De capellis monach.* (III. 36), *Bonifacium VIII.* in c. 7. h. t. (V. 7) in 6°, *Benedictum XIV.* in *Syn. diœces.* l. 5. c. 6. nn. 6—7.; *S. P. Leonem XIII.* in *Const. Romanos Pontifices* d. 8. Maji 1881, qui sic loquitur: »Ex quo (sc. ex jure exemptionis) factum est ut religiosæ familiæ, quas jure communi et Episcopis propter hieraticum principatum, et Pontifici maximo propter primatum Pontificium immediate subesse, oporteret, in Ejus potestate esse perrexerint, ex Episcoporum potestate per privilegium exierint. Quum

*) Notatu dignum est quomodo *S. P. Leo XIII.* d. 13. Julii 1886 confirmaverit privilegia *Societatis Jesu*: »Quæcunque necnon omnia et singula vel directe vel per communicationem cum aliis Ordinibus Regularibus eidem Societati impertita, quæ tamen dictæ Societati non adversentur, neque a Tridentina Synodo aut ab aliis Apostolicæ Sedis Constitutionibus in parte vel in toto abrogata sint et revocata, privilegia, immunitates, exemptiones, indulta hisce literis confirmamus et Apostolicæ auctoritatis robore munimus, iterumque concedimus.«

autem re ipsa intra fines diœcesium vitam degant, sic hujus privilegii temperata vis est, ut sarta tecta sit diœcesana disciplina, adeoque ut clerus regularis in multis subesse debeat episcopali potestati sive ordinariæ sive delegatæ. — Privilegia autem regularium non semper in adiutorium ac levamen Episcoporum cessisse historia testatur, cfr. *Bonifacium VIII.* c. 1., *Benedictum XIV.* c. 1. qui in n. 6. sic loqui potest: »Nisi eorum (sc. regularium) conatibus Apostolica Sedes obstitisset, Episcoporum jurisdictionem fere labefactassent«, *Thomassinum* Ludovicum in opere cui titulus *Vetus et nova Ecclesiæ disciplina* (Venetiis 1766) p. I. l. III. cc. 29 sqq. *Bizzarri* in *Collectanea* pag. 478 ubi ait: »In præsens difficillime conceditur a. S. Congregatione (sc. EE. et RR.) communicatio privilegiorum, ut ajunt, *ad instar*, cum hujusmodi communicationes graves quæstiones inducant pacemque cum Ordinariis turbent«, et pag. 798. — Nostra igitur conclusio hæc est: Quoties privilegia sive regularibus sive aliis personis concessa præjudicant juri pacifice possesso et ordinario regimini, ejusmodi privilegia non præsumi, sed probari, probataque non late, sed stricte explicari debent.

9. 3°. *Consuetudine* acquiruntur privilegia, seu melius præscriptione immemorabili; c. 13. '*De Judiciis*' (II. 1); sed et temporali *præscriptione*; scilicet contra privatos 30 annorum et contra Ecclesiam 40 annorum spatio; cc. 4. et 18. '*De præscriptionibus*' (II. 26), et 7. h. t. in 6°.

10. Quæritur *quomodo cessent privilegia*.

1°. Interitu personæ si privilegium sit personale, vel interitu rei, si sit reale. Non autem quilibet interitus rei privilegium exstinguit, sed solum *finalis*; si nempe vel superior rem destruat, vel alioquin res destruat ita ut spes restitutionis non adsit. Ceterum *morte concedentis* non exstinguitur privilegium nisi illud dederit ad suum beneplacitum.

11. 2°. Amittitur privilegium *renunciatione expressa* dummodo sit in favorem particularem personæ, non autem si sit in favorem publicum, vel determinati cœtus personarum; c. 12. '*De foro compet.*' (II. 2) et 36. '*De sent. excomm.*' (V. 39).

12. 3°. Amittitur privilegium *renunciatione tacita* id est non usu, aut usu contrario. Qua in re duo sunt in jure capita. In c. 6. h. t. *Alexander III.* tradit Monachos Cistercienses amisisse privilegium non solvendi decimas per contrarium usum 30 annorum. In c. autem 15. eod. tit. *Innocentius III.* tradit Templa-

rios idem privilegium amisisse per continuam solutionem decimarum spatio 40 annorum. In utroque autem capite *Alexander* et *Innocentius* præsumunt renunciationem tacitam. Unde videretur incohærentia juris exsistere quoad tempus præsumendæ renunciationis privilegii. Plures in hac re sunt sententiæ. Verius cum Glossa in c. 15. v. »per 40 ann.« videtur esse, si dicatur spatium temporis 30 vel 40 ann. non constituere dispositionem juris circa tempus necessarium, sed referri ad partem narrativam. Scilicet in c. 6. expositum erat *Alexandro* Monachos per 30 annos solvisse decimas; in c. 15. autem expositum erat *Innocentio* Templarios per 40 annos solvisse decimas. Pontifices reposuerunt 'si ita res se habeant, merito præsumitur renunciatio'. Quare uterque Pontifex non ingreditur quæstionem de tempore definito ad præsumendam renunciationem privilegii.

Itaque quod tempus requiritur ad amittendum privilegium per *non-usum* vel *usum contrarium*?

13. Sciendum est quædam privilegia esse *mere facultativa*, quæ absque ullo onere et præjudicio tertii exercentur: ex. gr. facultas celebrandi Missam ante auroram; dispensandi in aliquo impedimento etc. In istis privilegiis solus non-usus, aut etiam contrarius usus non inducit præsumptionem tacitæ renunciationis; quare nisi adsint alia adminicula, quæ significant renunciandi voluntatem, hæc privilegia aut non-usu, aut usu contrario non amittuntur.

14. Alia autem privilegia tertio gravamen important ex. gr. privilegium exemptionis ab onere solvendi decimas. Hæc sine dubio legitima 30 vel 40 annorum præscriptione contraria amittuntur de qua supra. Sed probabili ratione ducti cum Glossa in c. 15. h. t. v. »per 40 ann.« dicimus privilegia hæc amitti posse per non-usum, aut usum contrarium, eo spatio temporis, quod requiritur ad præscribendum contra jus commune, idest spatio 10 annorum. Ratiõ est quia privilegium est quodammodo privata lex, immo magis odiosa quam ipsa lex communis. Cessabit igitur privilegium, hac lege privata cessante.

15. Animadverti autem debet 1°. principium expositum non verificari quoties occasio non exstiterit utendi privilegio; 2°. nec verificari quoties privilegiatus fuerit impeditus quominus privilegio uteretur.

16. Cessat privilegium 4°. si eo abutatur privilegiatus; c. ult. 'De immun. eccl.' (III. 49) vel si incipiat secumferre grave detrimentum communitati; c. 9. 'De decimis' (III. 30) et c. ult. 'De clericis non resident.' (III. 4)

17. Privilegium cessat 5°. cessante causa finali, seu melius immutata causa finali in contrariam, ita ut usus privilegii illicitus evadat; c. 60. 'De appellat.' (II. 28). Si autem causa finalis simpliciter deficiat, non inde cessat privilegium. Nam privilegium utique pendet a causa finali in concessione, non vero pendet in conservatione. Factum enim legitimum retractari non debet, licet casus postea evenerit, a quo non potest inchoari. Ita in reg. 73. Jur. in 6°.

18. Cessant tandem privilegia 6°. revocatione facta a concedente, vel ab ejus successore. Privilegia enim censentur concessa sub tacita conditione 'donec, vel dummodo non revocentur'. Glossa recepta in c. 13. 'De judiciis' (II. 1) et ad reg. 16. Jur. in 6°.

TITULI XXXIV. ET XXXV.

De purgatione canonica et vulgari.

1. Purgatio est 'modus a jure inventus quo homo infamatus et notabiliter suspectus de crimine, quod nequit probari, cogitur demonstrare suam innocentiam'.*)

2. Hæc purgatio alia est canonica, quia nempe recepta est ab Ecclesia, alia autem dicitur vulgaris quia nempe ex vulgi falsis opinionibus, immo ex superstitione populari, non autem legitimo titulo inducta fuit.

3. Purgatio canonica considerata est ceu medium juridicum quo scandalum ex imputatione alicujus honestæ personæ natum tolleretur, et honor debitus restitueretur; cc. 12. et 15. h. t. et 21. 'De accusat.' (V. 1). Unde a judice competente poterat unice indici. Quod si reus defecisset in purgatione, judex poterat considerare reum, ceu auctorem criminis impacti, eumque pœnis ordinariis plectere; cc. 7. h. t. et 11. 'De simonia' (V. 3).

Forma purgationis canonice antiquæ multiplex erat. Ex. gr. juxta cc. 23. et ult. C. 2. q. 5. Sacerdos infamatus Missam legens,

*) In jure Romanorum vox se *purgare* adhibetur in sensu latiori, sc. pro liberare se a crimine sive via ordinaria sive extraordinaria, efr. l. 5. ff. De publicis judiciis et l. 11. ff. Ad leg. Jul. Majestatis.

et clericus vel laicus infamatus participans de Ss. Eucharistiæ Sacramento si hæc verba protulissent 'Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie', probata censebatur et manifesta eorum innocentia.

4. Deinde autem inducta est et communiter recepta forma seu solemnitas, qua infamatus præstet *juramentum* de propria innocentia (cfr. tit. *De jurejurando* [II. 24] n. 26), et insuper adducat honestas personas, plures vel minores numero juxta arbitrium judicis, quæ juramento deponant de credulitate, et testentur tuto fidem haberi posse depositioni infamati hominis; cc. 5. et 7. h. t.

5. Purgatio vulgaris pluribus modis fiebat. Præsertim vero infamatus de crimine cogebatur tangere *ferrum candens* vel *accensos carbones*, vel inire *duellum* cum accusatore, ita ut exitus duelli haberetur ceu probatio vel culpæ vel innocentia.*) Hanc purgationem reprobarunt canones, vel ut tentationem Dei, vel ut superstitione et cultu dæmonis infectam eam judicantes; c. 7. C. 2. q. 5. §. 1.**) et toto titulo præsentē.

TITULUS XXXVI.

De injuriis et damno dato.

1. I^o. *De injuriis*. Injuria in genere significat id quod non jure fit, idest contra justitiam. In sensu autem tituli injuria idem est ac contumelia qua dolo malo vilipenditur honor et fama alterius.

*) Ad purgationes vulgares sive *ordalia* (ex verbo Germanico Urteil) pertinebant judicium *offæ*, *panis adjurati*, *casibrodeum*, quando panis vel caseus adjuratus ad devorandum traditus inhæreret faucibus; judicium *crucis* consistens in eo quod utraque pars colligans juxta crucem statuebatur extensis brachiis ita ut victus declararetur qui prior brachia moveret vel decidere sineret: judicium *aquæ* vel *frigida* in qua projectus demergi debebat, ut purgatus censeretur, reus ejus manus dextera cum pede sinistro vel viceversa colligabatur, vel *aquæ fervida* unde reus haurire debebat annulum vel lapidem projectum; judicium *feretri* quod fundabatur in superstitione vulnera occisi jacentis in feretro denuo effundere sanguinem tangente vel accedente occisore; tandem *libra sagarum* quæ originem trahit ex superstitione mulierem a diabolo possessam gravitatem naturalem amittere.

**) Verba h. c. quæ incipiunt *Purgationem* non sunt ex epistola B. Gregorii I. ad Brunichildam; nunquam causam Episcopi (Mennæ) commisissent Romani Pontifices mulieri decidendam, quemadmodum recte observat Böhmer protestanticus.

2. Præcipua divisio injuriæ est ut alia sit *verbalis*, alia *realis*. Verbalis injuria verificatur, quando per verba contumeliosa alienus honor læditur. Ad verbalem injuriam reducitur etiam *libellus* seu *carmen famosum*. Injuria realis dicitur ea, quæ aliquo facto infertur, quemadmodum si quis personam aggredideretur vel percuteret alapis aut verberibus, vel violenter alienam domum introiret, vel aliud ageret in contumeliam, et in contemptum alienum.

3. Ad sarcendam injuriam datur *actio injuriarum* quæ civiliter instituitur, si injuriam passus exposcat summam pecuniæ ad suum privatum commodum, præcise ex titulo toleratæ injuriæ; criminaliter autem instituitur si invocetur judicis auctoritas ad reum debita pœna mulctandum.

4. Cessat actio injuriarum 1º. *condonatione* vel *expressa* vel saltem *tacita*. Ex. gr. si injuriam passus redeat in pristinam familiaritatem cum adversario suo. 2º. Morte *alterutrius* vel *inferentis* injuriam ante litem contestatam, vel *patientis*. Quia actio injuriarum considerata est ceu actio ex delicto, idest pœnalis, quæ ordinarie ad hæredes non transit. Diximus ordinarie; etenim crimen *læsæ majestatis* ad hæredes aliquatenus transit, l. 11. ff. *Ad leg. jul. Majestatis*. 3º. Actio injuriarum criminalis perimitur ex *præscriptione unius anni*; l. 5. '*De injuriis*' recepta a Doctoribus. Interest enim Reipublicæ ne odia civium diu perseverent. 4º. Cessat actio injuriarum *retorsione*, idest si eadem injuriæ retorqueantur. — Quoad cessationem actionis injuriarum ex condonatione, animadvertimus eam non verificari si injuriatus alterius potestati subjectus ipse solus injuriam condonet, sed requiri etiam condonationem superioris.

5. IIº. *De damno dato*. In titulo nomine damni intelligitur illud damnum, quod quis alteri infert absque proprio commodo et utilitate. Ex. gr. si quis domum alienam incendat, vestes laceret etc. Hoc damnum jure romano sarciebatur actione legis Aquiliæ.

6. Relinquentes civiles dispositiones hac in re, ea quæ sunt juris nostri breviter exponemus. Juxta c. ult. h. t. non solum ille qui dolo alteri damnum intulit, sed etiam qui ex sola culpa tenetur satisfactionem congruam præstare damnificato. Concordant cc. 6. et 7. h. t. Quod si aliquis omnem diligentiam adhibuerit ne damnum inferretur, vel saltem absque sua injuria, et negligentia damnum sequutum est, non potest obligari ad sarcendum

damnum. Damnum enim in hypothese ex infortunio potius repetendum est. Nemo autem de infortunio tenetur, quod vel prævideri non potuit, vel prævisum non potuit removeri.

TITULUS XXXVII.

D e p o e n i s .

1. In titulo præsentī agitur de pœnis, in sequenti titulo de pœnitentiis et in titulo 39. de censuris ecclesiasticis. Profecto hæc tria differunt inter se. Nam 1°. relate ad illos quibus fit applicatio, differentia adest. Siquidem pœna applicatur ordinarie etiam *invitis*. Pœnitentia applicatur *volentibus*. Censuræ autem statutæ sunt contra *contumaces* et temerarios ad frangendam contumaciam. 2°. Effectus proprius pœnæ est reintegratio *ordinis læsi*. Effectus autem proprius pœnitentiæ est *correctio fidelis*, qui ut reconciliationem obtineat libens sese subjicit operibus satisfactoriis. Censuræ autem diriguntur ad *frangendam contumaciam* illius, qui deliquit, nec reparare vult scandalum, aut etiam in crimine insordescit.

2. Hisce positis pœna definitur '*Vindicta criminis ad disciplinæ publicæ emendationem inducta*'. Nam propria indoles pœnæ est reparatio ordinis læsi ob crimen. Hinc natura sua pœna dirigitur contra delinquentem, qui disciplinam publicam offendit. At indirecte etiam tertias personas pœna afficere potest, quemadmodum est pœna, quæ bona delinquentis percutit, quo in casu etiam alii, nempe hæredes delinquentis effectum pœnæ sustinent. Ita etiam interdictum locale, quod est utique censura, sed induere potest indolem pœnæ. Siquidem ob aliquod delictum commissum in loco interdicatur locus, et personæ ibi commorantes effectum interdicti sustinere debent, licet non omnes deliquerint.

3. Pœnæ canonicæ proprie dictæ in specie sunt:

1°. Inhabilitas ad beneficia, dignitates et officia ecclesiastica. 2°. Privatio beneficiorum. 3°. Depositio. 4°. Degradatio. 5°. Infamia. 6°. Irregularitas. De singulis breviter.

1°. *Inhabilitas* est pœna qua quis fit ineptus ad assequenda beneficia vel officia ecclesiastica. Hæc inhabilitas aliquando angustius, aliquando latius accipitur; sic in Const. *Regis pacifici* a. 1616 *Pauli V.* decernitur inhabilitas perpetua *concionandi*, publice *legendi*, *docendi*, *interpretandi* pro disputantibus de Immaculata Conceptione

B. M. V. (*Hellweck* c. 1. §. 34. not. 3), econtra punitur simonia inhabilitate ad *quolibet* beneficia, cfr. tit. *De sim.* (V. 3) n. 25. Ipsa collatio beneficii si fiat inhabili, nulla est ipso jure ante omnem sententiam judicis. Subjectum enim ipsum collationis censetur abesse, eo quia incapax.

4. 2°. Secunda pœna est *privatio beneficiorum vel subtractio fructuum*. Hæc potest indigi *ab ipso jure*: aliquando autem inferenda præcipitur *per judicis sententiam*. Procul dubio si pœna hæc inferenda dicitur per sententiam judicis, non obligat neque in conscientia ante sententiam. Hinc quis potest et beneficium retinere, et fructus percipere, quin teneatur resignare beneficium, vel tradere teneatur superiori, aut in pias causas erogare fructus, donec sententia sequatur. Sed etiam in priori casu obligatio in conscientia ordinarie non urget saltem ante sententiam judicis declaratoriam facti, qua scilicet judex declaret Clericum reum esse determinati criminis cui adnexa est pœna privationis beneficii vel subtractionis fructuum: c. 2. '*De Hæreticis*' (V. 2) in 6°. Pœna enim, quæ requirit externam executionem non obligat ordinarie ante sententiam saltem declaratoriam, quia prudenti judici possent fortasse præsto esse circumstantiæ, quæ æquam et favorabilem interpretationem suaderent. Dixi '*ordinarie*'. Nam si Canon in aliqua causa in specie dixerit pœnam esse incurrendam ipso facto etiam ante quamlibet sententiam judicis declaratoriam, procul dubio obligatio in conscientia illico exurgeret. Exempla in re nostra habemus in Extravag. '*Ambitiosæ*' *De rebus Eccl. non alien.* (III. 4) et in *Trid.* sess. 23. cap. 1. *De Ref.* v. '*Si quis autem*' ubi agitur de pœna privationis fructuum contra Episcopos et Parochos non observantes legem Residentiæ, et Concilium decernit, delinquentes amittere beneficii fructus in conscientia ipso facto et ante omnem sententiam judicis; cfr. tit. *De cler. non resid.* (III. 4) nn. 27 et 28, necnon 55.

5. 3°. Tertia pœna est *depositio*, quæ est pœna qua Clericus in perpetuum privatur ordine, idest exercitio ordinis et munere clericali. Depositio semper secumfert privationem beneficii. At non ejicit personam e statu clericali. Quare depositus remanet clericus, licet depositio natura sua sit perpetua, tamen Episcopus potest dispensare si crimen fuerit adulterium, vel aliud crimen minus, ob quod fuit depositio inflictæ: c. 4. §. 1. *De Judiciis* (II. 1). Animadvertimus vero depositionem non esse intelligendam, nisi

crimen commissum fuerit enorme, et causa gravis scandali. Ex. gr. homicidium voluntarium, adulterium, stuprum violentum, furtum sacrilegum, vel fornicatio continuata. Arg. c. 6. *De cohab. Cler. et Mulier.* (III. 2) et sess. 22. *Trident.* in *Decreto de observand. in Sacr. Miss.*

6. 4°. Quarta pœna est *degradatio*, quæ est pœna ecclesiastica, qua Clericus ob criminis atrocitatem, vel incorrigibilitatem, per sententiam iudicis authenticæ et solemnitate adhibita privatur ordine, idest exercitio (non autem caractere), beneficio, officio et statu ipso clericali seu omnibus privilegiis, ita ut Clericus reddatur ad statum laicalem, et ad instar laici puniatur a laica potestate secundum suas leges. Degradatio est vel *verbalis*, vel *realis*: *verbalis*, qua sententia degradationis edicitur, *realis*, qua perficitur ipsa degradatio per ritum statutum; c. 2. »*Degradatio*« h. t. (V. 9.) in 6°. Juxta autem c. 27. '*De verb. signif.*' (V. 40). Ecclesia adprecari debet auctoritatem civilem præsentem in reali degradatione Clerici, ut eum mitiori (i. e. »*citra mortis periculum*«) ratione pertractet. Hæc degradatio realis nonnisi ab Episcopo fieri debet. Conc. *Trid.* sess. 13. c. 4. *De ref.* Fit autem ob crimina in jure expressa. Præcipue sunt crimina hæreseos, falsificationis Literarum Apostolicarum, insidiarum contra proprii Episcopi vitam.

7. 5°. Quinta pœna est *infamia*. Infamia alia est *facti*, alia est *juris*. *Facti* est, quæ oritur in populo ex delicto scienter admissio, vel alio defectu manifesto, ita ut nullatenus quis possit sese excusare, quin apud honestas personas contrahat notam et patiatu boni nominis imminutionem. — Infamia *juris* est quæ auctoritate legis ob certa crimina infertur. Hæc autem duplici modo infertur et decernitur a lege a) ut ipso jure et *ipso facto* incurratur,* b) ut pœna infamiae incurratur solum *per sententiam iudicis*.

* Hanc infamiam incurri solummodo quando crimen est *notorium*, probari nequit; etenim pœna infamiae æquiparatur quoad hoc pœnæ excommunicationis late sent. quæ notorietatem non requirit, cfr. c. 6. *De ref. matr.* sess. 24. et c. 19. *De ref.* sess. 25., c. 13. §. 5. *De hæret.* (V. 7). Sententia *Hollweckii* c. I. §. 78. not. 4) essentiam infamiae a suis sequelis juridicis non posse separari, nequit sustineri; nam etsi naturalis infamiae sequela i. e. consumptio (non „consumptio!“) existimationis aliorum nequeat separari a crimine diffamante notorio, sequelæ a jure infamiae inditæ, velut irregularitas, ab eodem jure pos-

8. Inter infamiam juris et infamiam facti duplex est præcipua differentia: 1^a. ut infamia juris proprie sit pœna criminis, non autem infamia facti. 2^a. ut infamia facti redimi possit per bonam opinionem, quæ oritur ex publica et notabili emendatione. Infamia autem juris per se redimi non potest, scilicet perpetua est; c. 9. C. 3. q. 4. Tolli vero potest auctoritate principis, aut ex contraria sententia judicis, quæ vel innocentiam personæ pronunciat, vel saltem in relatione ad infamiam irrogatam, primam sententiam modificat et corrigit.

8a. Quæritur quæ sint crimina quibus patratís ipso jure et ipso facto dispositione juris canonici incurritur infamia?

1°. *Invasio Cardinalium* ita ut »qui hostiliter insecutus fuerit vel percusserit vel ceperit vel socius (physice vel moraliter) fuerit«, perpetua notetur infamia, c. 5. h. t. (V. 9) in 6°.

2°. *Crimen hæresis* juxta ambitum quem supra descripsimus in tit. *De hæreticis* (V. 7); cfr. c. 13. §. 5. *De hæret.* (V. 7).

3°. *Crimen duelli*, de quo etiam supra in tit. *De clericis pugn.* (V. 14).

4°. *Raptus mulierum* juxta ea quæ exposuimus in tit. *De sponsalibus* (IV. 1) n. 167. pag. 65., quibus criminibus adjungit Wernz c. 1. n. 130. f) *damnatos ad triremes* ex decr. *Urbani VIII.* d. 4. Jan. 1635. quæ pœna tamen in desuetudinem abiit.

Nonnulli DD. alia quoque crimina enumerant ejusdem effectus, e. gr. simoniam, matrimonium contractum cum meretrice vel muliere publicis spectaculis mancípata, perjurium in judicio.

De *simonia* et infamia ex ea proveniente jam locuti sumus in tit. *De simonia* (V. 3) n. 21. pag. 20.; in c. 15. D. 34. ubi fit sermo de viris meretrices etc. mulieres ducentibus, non agitur de infamia neque expresse neque implicite, sed de *bigamia*; perjurii (in judicio) infamia notantur post sententiam judicis, cfr. tit. *De testibus* (II. 20) n. 5. ubi multa de infamia.

8b. Quæritur an sint ipso jure ipsoque facto infames secundum jus canonicum qui sunt infames eodem modo jure civili?

sunt separari, c. 1. *De reg. jur.* (V. 41). Et de facto separantur; etenim jam Tridentinum inussit duellantibus in c. 19. De ref. sess. 25. infamiam quam extendi etiam in duellantes more alumnorum Universitatum Germanicarum S. C. C. d. 9. Aug. 1890 nihil distinguens utrum consumptio existimationis verificaretur necne. Ceterum ipse auctor *notorium* restringit c. 1. ad *publicum*; cfr. Wernz: c. 1. n. 130. III.

Affirmandum videtur; etenim 1°. cc. 2. et 17. C. 6. q. 1. clare pronuntiant »Omnes infames esse dicimus quas leges sæculi infames appellant«, cfr. c. 2. §. 20. C. 3. q. 7.; 2°. affirmativa sententia Doctorum gravium et multorum fulcitur auctoritate, sic e novissimis *Hollweck* c. 1. §. 78. statuit: »Infamiam ecclesiasticam incurrunt . . . 2) infames infamia civilis legis, sive hæc proveniat ex abjudicatione honorum civilium, sive ex condemnatione ad ergastulum.« Recte adnotat idem auctor judicia magistratus civilis ex jure communi tangere solummodo laicos, minime clericos (ob privilegium fori) nisi specialibus (concordatis) legibus dispositioni juris communis sit derogatum. — Nihilominus et *negativæ* responsioni non deest sua probabilitas; nam »ex spuriiis canonibus et Pseudo-Isidori decretis efficaciter deduci nequit *lex generalis* etiam nostra ætate in foro ecclesiastico esse infames infamia juris *canonici* qui in foro *civili* infames fuerunt infamia juris civilis *Romani*«, *Wernz* c. 1. II. n. 130. pag. 179. — Nos autem inter utramque hanc sententiam media procedimus via; etenim principium »omnes infames esse dicimus, quos sæculi leges infames appellant« non solum ex *spuriiis* fontibus — c. 17. C. 6. q. 1., c. 2. §. 20. C. 3. q. 7. — haustum invenimus, sed etiam ex genuinis, sc. c. 2. C. 6 q. 1., qui concordat cum n. 21. ex capitulis *Hadriani I.* a. 785 (*Labbei* tom. 8.) necnon ex cc. 4. et 5. *De sec. nupt.* (IV. 21) ubi pro jure canonico exceptio firmans regulam statuitur imitanda a legibus sæculi. Juri civili Romanorum abrogato succedebant moderni codices pœnales quorum infamiam si qua statuitur, Ecclesia nunquam agnovit uti infamiam coram proprio foro, tamen uti efficacem infamiæ facti. Merito; nam lex positiva Ecclesiæ statuens infamiam juris cum variis legislationibus nimis variaret.

9. 6°. Sexta pœna est *irregularitas*, quæ contrahitur ex delicto, et est 'impedimentum juris ecclesiastici ad susceptionem ordinum, et ad executionem actuum ordinis jam suscepti.' Contrahitur vero ex reiteratione absoluta baptismi, ex violatione censuræ ecclesiasticæ, ex indebita susceptione ordinum, ex crimine hæresis, et aliis criminibus, ex quibus oritur infamia juris, ex homicidio, vel mutilatione voluntaria. Animadverti autem debet irregularitatem ex crimine pœnam esse solummodo improprie et indirecte.

De *privatione sepulturæ ecclesiasticæ* quæ merito numeratur inter pœnas, sermo erat in tit. *De sepulturis* (III. 28) nn. 16 sqq.

TITULUS XXXVIII.

De pœnitentiis et remissionibus.*)

1. Pœnitentia definiri potest 'Alicujus laboriosi operis frequentatio ab Ecclesia imposita illis, qui post delictum vel culpam admissam, volunt iterum assequi jura quæ amiserant'.

2. Pœnitentia alia est *sacramentalis* et privata, quæ in foro interno imponitur, alia est *publica*, quæ in foro externo imponitur præsertim ad reparandum scandalum ortum ex crimine.

3. Licet antiqua pœnitentia canonica jamdudum cessaverit, tamen dici nequit omnem prorsus pœnitentiam publicam cessavisse. *Trid.* enim in sess. 24. cap. 8. *De Refor.* mandat ut peccatoribus publicis et cum scandalo, publica etiam et pro qualitate culpæ pœnitentia infligatur. Episcopus autem videre debet utrum expediat pœnas publicas in specie irrogare.

4. Relate ad pœnitentiam sacramentalem duo animadvertimus. 1°. In c. 12. h. t. præcipi annualem confessionem et communionem Sanctissimæ Eucharistiæ saltem tempore paschali. Qui autem temere et sine rationabili causa, ac proprii Parochi consilio seu licentia alterutrum omittunt, vivi ab ingressu Ecclesiæ arcentur, defuncti privantur ecclesiastica sepultura. Prima pœna est interdictum ab ingressu Ecclesiæ, non excommunicatio ferendæ sententiæ, alteram pœnam tractavimus in tit. *De sepulturis* (III. 28) n. 21.; cfr. *Archiv* f. K. K. R. 1898 pag. 179 sqq.

5. 2°. Commemoratione digna est Constit. c. 13. h. t. In hac Constitutione animadvertens Innocentius corporales infirmitates non raro ex peccato provenire, sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ jubet medicos admonere debere infirmos ut Sacramentum Pœnitentiæ suscipiant.

6. Accessit Bulla *S. Pii V. »Supra gregem«* d. 8. Mart. 1566 (Bull. Luxemb. tom. II. pag. 189. n. III) in qua S. Pontifex renovat constitutionem *Innoc. III.* relata in c. 13. cit., et statuit ut

*) Cfr. opus cui titulus „Die Bussbücher und das kanonische Bussverfahren nach handschriftlichen Quellen dargestellt von Weihbischof Herm. Jos. Schmitz.“ (Latine: Libri pœnitentiales et disciplina circa pœnitentias canonica auctore Episcopo Auxiliari Hermano Jos. Schmitz nuper defuncto (apud Kirchheim: Mainz 1883. II. apud Schmitz Düsseldorf ann. 1898.)

medici vocati ad infirmos jacentes in lecto eosdem admoneant, ut Confessario peccata sua confiteantur, neque tertio die ulterius visitent, nisi longius tempus confessarius concesserit; aut nisi constiterit de peracta confessione ex fide Confessarii in scriptis relicta. Contra medicos transgressores vero decernitur: 1°. interdictum ab ingressu Ecclesiæ ex cit. c. 13.; 2°. infamia; 3°. privatio gradus medicæ facultatis. Hanc Constit. ajunt DD. etiam juxta inductam consuetudinem, esse intelligendam de morbo *periculoso*. Ita *Engel* h. t. n. 10.

7. Verum accessit deinde Decretum *Benedicti XIII.* in Conc. *Romano* sub tit. 32. c. 1. et subsequens declaratio secretarii ejusdem Concilii impressa in Append. Concilii sub n. 28. Porro in Decreto Concilii 1°. renovatur dispositio Piana. 2°. excludi videtur necessitas periculi ut Medicus vel Chirurgus teneatur admonere infirmum de confessione sacramentali peragenda. Etenim pro quovis morbo præcipitur servanda dispositio Piana, exceptis solum morbis artritidis. 3°. Medicis vel Chirurgis transgressoribus imponitur pœna excommunicationis, latæ sententiæ. 4°. Confessariis sub pœna suspensionis ipso facto incurrendæ ab excipiendis confessionibus præcipitur ut post exceptam ab infirmis confessionem fidem de eadem faciant scripto, et documentum domi relinquant. Porro in pagellis pro confessionibus audiendis solet ab Ordinariis hæc pœna suspensionis infligi. Duo in hac re animadvertimus 1°. interdictum ab ingressu Ecclesiæ medicis comminatum c. 13. h. t. esse ferendæ sententiæ. Non enim apposita est Clausula '*ipso facto*'. 2°. Juxta *Benedictum XIV.* in *Inst. Ecc.* 22. n. 17. decreta Pontificia superius descripta de infirmo relinquendo non obligant quando morbus est ita gravis ut sine ope medici periculum adsit.

Nostris autem temporibus leges ecclesiasticæ vix aut ne vix quidem observari possunt ob contrarias leges civiles necnon animos medicorum a religione sæpe sæpius aversos ita ut religiosi medici ex hac agendi ratione detrimentum facile patiantur; sufficit ergo observatio legis divinæ hac in re.

TITULUS XXXIX.

De sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti

1. Titulus præsens agit de censuris. Censura, ita dicta ad exemplum pœnarum quas ad emendationem civium *censores* populi Romani infligere solebant, definitur: '*Pœna spiritualis et medicinalis, per quam homini baptizato, delinquenti, et contumaci per potestatem ecclesiasticam aufertur usus bonorum spiritualium*'.

Explicatio: I. Vox *censuræ* significabat in jure civili Romanorum vel *vigilantiam* sive *jurisdictionem* alicujus Superioris e. gr. Provinciæ Præfecti, ita l. 38. C. *De decurionibus*, vel *animadversionem* sive *punitionem*, l. 3. C. *De condict. ob turpem causam*, vel *legem* quæ pœnam minuitur, l. 23. §. 1. C. *Si quis eam cujus tutor*. In jure canonico significatio fixa non erat usque ad *Innocentium III.* qui in c. 20. *D. V. S.* (V. 40) respondet »quod per eam (sc. censuram) non solum interdicti, sed suspensionis et excommunicationis sententia valet intelligi«. — II. Censura vocatur *pœna* quia ob delictum vel culpam inflicta secumfert malum aliquod propter privationem jurium seu bonorum spiritualium et interdum etiam temporalium. — III. Censura est *pœna spiritualis* non solum quia a *spirituali* sola potestate procedit, sed præcipue quia *spiritualia* per se subtrahit bona, licet per accidens privet etiam temporalibus; etenim Ecclesia pollet potestate per se infligendi pœnas temporales, cfr. *Tridentinum* c. 3. *De ref.* sess. 25. *Spiritualis* pœna potest dici censura etiam ex eo quod inprimis animarum saluti inservit, l. *Cor.* V. 5. — IV. Tandem exhibet definitio verbum *medicinalis*, c. 1. h. t. (V. 11) in 6º; nam communiter non ad publicam vindictam criminis, sed ad *correctionem rei* infligitur.

Diximus *communiter*; nam et excommunicatio, licet raro, c. 3. *De coh. cler. et mul.* (III. 2), et suspensio et interdictum possunt esse potius *vindicativæ*, imo suspensio incurritur interdum absque culpa per modum *irregularitatis*. Suspensio (excommunicatio, interdictum) talis potest dici censura improprie vel *ad instar*; princeps est enim duplicis effectus *censuræ*, sc. ut subtrahantur certa bona spiritualia et ut qui suspensus quoquomodo exerceat ordinem, fiat *irregularis*, c. 1. h. t. (V. 11) in 6º, cfr. *Wernz* c. l. II. n. 136. not. 367). Attamen si suspensio non secumfert nisi subtractionem *permissionis* Superioris regularis («obedientiæ») hujus

suspensionis violatio minime efficit irregularitatem, S. C. EE. et RR. d. 2. Mart. 1866 ad V^{um}.; cfr. tit. *De cap. mon.* (III. 37) n. 12. — Porro dignosces suspensionem (interdictum) esse pœnam vindicativam; quando fertur a) in delictum *præteritum*; b) ad *certum* tempus, e. gr. ad annum (exempla habes in Const. *Ap. Sed.* inter suspensiones). — Suspendio autem incurritur non in pœnam sed per modum *irregularitatis*, quando ex una parte culpa non adest, ex altera suadet alia causa, e. gr. decoris clericalis respectus, ut ejusmodi clericus removeatur ab exercitio ordinis, cfr. *decr. Auctis admodum* d. 4. Nov. 1892, App. I. ad librum I. hujus Comm. pag. 440 n. V.

2. *De principio sive auctore censurarum.* Est potestas in Ecclesia ferendi censuras. Quam potestatem probat S. Scriptura necnon constans Ecclesiæ traditio. At omnibus fere sæculis hæc potestas impugnabatur; quare Ecclesia falsas propositiones damnare coacta est; sic *Paschalis II.* a. 1102 formulam omnibus Ecclesiæ Occidentalis metropolitanis affirmandam præscripsit: »Anathematizo omnem hæresim et præcipue quæ . . . docet et adstruit »*anathema contemnendum et Ecclesiæ ligamina spernenda esse*«. Exinde condemnavit propositiones *Wicleffi*, *Joannis Hus*, *Lutheri*, *Quesnellii* necnon pseudo-synodi *Pistoriensis*. — Hæc potestas inprimis spectat ad Summum Pontificem, cui in persona Petri dictum est: »Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis«, *Matth.* XVI. 19, deinde ad Episcopos ad quos pertinent verba illa: »Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo« etc. *Matth.* XVIII. 18. Cum autem in Ecclesia nonnulla crearentur munera, quibus jurisdictio in foro *externo et contentioso* annexa est sive ordinarie sive extraordinarie (vel per delegationem), etiam his muneribus competit potestas ferendi censuras. Personæ in talibus muneribus constitutæ sunt: *Legati S. Sedis*, cc. 7. *De off. leg.* (I. 30)*) et 2. eod. (I. 15) in 6°.; *Vicarius Capitularis et Generalis*, c. 7. h. t. in 6°.; *Superiores regulares* quoad suos subditos regulares, cc. 10. *De maj. et ob.* (I. 33), 8. *De statu mon.*

*) *Holtzbeck* c. l. §. 24. in textu contendit potestate ferendi censuras gaudere *Cardinales in clericos ecclesiarum suarum titularium*, cum in nota 7) quod in textu asseruit, *neget* et quidem merito, nam Cardinales ex Const. *Innocentii XII.* cit. non jurisdictionem, sed potestatem domesticam tantum habent, cfr. tit. *De off. jud. ord.* (I. 31) n. 36. pag. 298.

(III. 35) et 33. *De simonia* (V. 3), *Abbates sive Prælati nullius* etiam quoad suos subditos *sæculares*. Tandem *Concilia* et *Capitula regularium*. Et ratio est quia potestas ferendi censuras pertinet ad potestatem jurisdictionis in foro externo. Censura enim est privatio usus bonorum *publicæ* societatis christianæ. Hinc *parochus* ferre censuras non potest. — Quæstionem quæ ob crimina Episcopus vel alius Ordinarius Papa inferior possit censuras ferre, *Benedictus XIV.* in *Syn.* l. 10. cc. 1—3. egregie solvit.

3. *De subjecto censuræ*. Juxta definitionem censura fertur in *hominem* qua expressione excluditur et dæmon et creatura rationis exsors, licet nonnunquam anathematismi sive deprecationes contra hanc et illum fiant; deinde excluditur corpus defuncti. Nam excommunicatio contra *mortuos*, vel absolutio ab excommunicatione non excommunicatio proprie est, vel absolutio, sed declaratio de eo quod fieri debuisset, si in vivis agerent, et solummodo adhibentur pro effectu sepulturæ ecclesiasticæ, et pro precibus, vel suffragiis publicis peragendis vel non. — Homini autem *baptizato* infligitur censura quia agitur de pœna Ecclesiastica quæ longius se non extendit quam ipsa potestas Ecclesiæ, 1. *Cor.* V. 12.; ergo neque gentilis aut judæus neque catechumenus censuris potest subijci. — Nonnulli Doctores requirunt ut subjectum censuræ sit *doli capax*; at illud non pertinet huc; nam in verbo *delinquenti* satis declarabitur. Et sicut homo ut subijci possit censuris Ecclesiæ generalis, per baptismum Ecclesiæ subditus sit necesse est, ita ut homo baptizatus subijci possit censuris alicujus *Judicis ecclesiastici*, *subditus* esse debet huic eidem *Judici*.

Quoniam vero juxta concretam formulam regiminis ecclesiastici, potestas et relativa subjectio respiciunt territorium et personas, hinc censuræ participant simul de qualitate pœnæ *localis* vel *personalis*. Quare 1°. si censura sit lata contra aliquod crimen in *una Diœcesi*, si subditus idem crimen *patraverit* in alia Diœcesi, non contrahit censuram. Immo si censura sit *ferendæ* sententiæ, et subditus *patraverit* factum criminosum in Diœcesi, ac deinde ad aliam *transierit* Diœcesim, Episcopus non potest sententiam excommunicationis ferre contra delinquentem. Nam extra territorium jus dicenti impune non paretur; c. 2. *De Constit.* (I. 2) in 6°. — Verum si subditus absens a Diœcesi, eo ipso quod *absentia* delinquat ex. gr. quia non residet, nec muneri suo satis-

faciat, si vocatus renuat redire, et contumax constituatur, subijci potest censuris, quas in eum ferat Episcopus.

4. 2°. *Peregrinus*, qui legibus locorum per quæ transit non obligatur, non subiacet censuræ, quæ per legem generalem in Diocesi contra aliquod crimen lata est. Dixi per *legem generalem*. Etenim quoniam quis ratione *criminis* sortiri potest forum proprium in loco criminis, hinc Episcopus contra peregrinum in sua Diocesi delinquentem procedere potest, eique congruas penas infligere, non exceptis censuris; cfr. tit. *De foro comp.* II. 2 nn. 11 et 12.

5. Tradunt communiter DD. saltem ex usu et consuetudine introducta, non posse Episcopum censuram infligere contra *Imperatorem*, *Regem* ob horum excellentiam et dignitatem.

6. Notandum est sub generali dispositione legis inferentis suspensionem vel interdictum non venire *Episcopos* neque *Cardinales*, nisi specialiter de illis mentio fiat, c. 4. h. t. in 6°; aliter res se habet quoad excommunicationem juxta ea quæ exposuimus in tit. *De vita et hon. cler.* (III. 1) n. 2.

7. *Regulares* subijciuntur censuris Episcopi in quantum Episcopi jurisdictioni sunt subiecti; etenim in vanum cederet visitatio ac legislatio absque necessaria sanctione. Materias autem in quibus regulares Episcopis sunt subiecti, enumerat *Lucidi* in *Visitatione ss. Laminum* tom. II. pag. 64 sqq. (3. ed. Romæ 1883).

8. In subiecto censuræ *veræ* requiritur ut sit *delinquens* et quidem cum *contumacia*. Diximus censuræ *veræ*; in censura enim ad instar, ergo præsertim in suspensione ad instar sufficere culpam levem, atque etiam solum defectum jam vidimus. Delictum autem in quod fertur censura, regulariter secumferre debet culpam *gravem*, c. 39. C. 11. q. 3. et c. 3. *De ref.* sess. 25. *Tridentini*. Necesse quoque est ut delictum sit *externum* c. 33. *De simonia* (V. 3), minime vero ut sit *publicum* et *notorium*. Hinc infligitur etiam censura *ex informata conscientia*.

9. Requiritur etiam *contumacia*, quæ consistit in contemptu auctoritatis ecclesiasticæ, quæque verificatur sive quando quis Superiori legitime imperanti resistit (cfr. tit. *De dolo et cont.* [II. 14] n. 5.), sive quando quis sciat aliquid prohiberi ab Ecclesia sub censuris, et nihilominus non dubitat illud agere. Distinguendum igitur est inter censuras ferendæ et latæ sententiæ. In prioribus requiritur specialis monitio censuræ infligendæ quæ similiter

ac citatio potest esse vel *personalis* vel ex causa gravi *edictalis*, *simplex* vel iterum ob gravem causam *peremptoria*; simplex tribus vel saltem duabus vicibus interpositisque diebus repetenda est, c. 9. h. t. in 6°. ubi *tribus*, et c. 3. *De ref.* sess. 25. *Tridentini* ubi duabus saltem monitionibus insistitur. *Intimari* autem debet delinquentibus monitio *coram testibus*, si possit, c. 48. h. t. Monitio non necessario facienda est *scripto*; nam c. 1. h. t. in 6°. ad quod provocant auctores, loquitur de *sententia excommunicationis*, non de monitione. In censuris latæ sententiæ monitio *peremptoria* facta censetur in promulgatione legis, e. gr. in promulgatione *Const. Ap. Sed.* d. 12. Oct. 1869 una cum notitia legis capta ab individuo.

10. Quare a censura incurrenda excusat 1°. *ignoratio tum facti tum juris*. Hinc licet quis sciat actum prohibitum ab Ecclesia, ignoret autem prohibitioni adjectam esse censuram, ignorantia hæc excusat a censura, nisi ignorantia fuerit *supina* et *crassa*, et eo magis si fuerit *affectata* qua nempe quis dubitans cuidam actioni censuram esse adnexam nolit investigare, ne cognoscat, c. 2. *De Const.* (I. 2) in 6°. et resol. S. C. Inq. d. 13. Jan. 1892 ad III^{am}. Expressiones *ignorantia crassa* aut *supina* transumptæ sunt ex jure civili Romanorum; en l. 6. ff. *De juris et facti ignorantia*: »Nec *supina* ignorantia ferenda est factum ignorantis:*) [ut] nec *scrupulosa inquisitio* exigenda. Scientia enim hoc modo æstimanda est, ut neque *neglegentia crassa*, aut nimia securitas satis expedita sit, neque delatoria (i. e. studiosa quæ omnia indagare intendit) curiositas exigatur«; cfr. ll. 4. ff. *Quod vi aut clam* et 15. §. 1. ff. *De contrahenda emptione*. In humanis igitur negotiis agendum est modo humano; ideo non requiritur maxima diligentia (*scrupulosa*), sed sufficit diligentia respondens gravitati negotii obligationique personæ. Qui hanc diligentiam *neglegentia crassa*, i. e. gravi, omittit, in ignorantia excusabili non versatur. Ex dictis apparet ignorantiam *supinam* procedere ex *neglegentia* graviter culpabili. Econtra *affectata* ignorantia procedit ex graviter culpabili *affectu erga ignorantiam* quam homo ista ignorantia infectus amat ideoque media ad deponendam studiose refugit; de tali ignorantia loquitur c. 2. *De temp. ord.* (I. 9) in 6°. Utraque, sc. *supina* et

*) Ex textu citato perspicui potest, in jure Romanorum. saltem ante tempus Imperatorum, excusare ignorantiam facti tantum, non juris; etenim cives universi vocati ad legislationem jus callere censebantur.

affectata, ignorantia præsупponit gravem culpam, sed in una pigritiæ sive negligentia, in altera doli sive figmenti quæsitæ. Nonnulli DD. differentiam statuunt inter ignorantiam graviter culpabilem et supinam et affectatam. Verum expressiones »supina«, »affectata«, non significant specialem gradum culpæ, sed tantum causam unde provenit gravis culpa.

11. Si terminos censurarum quas exhibet Const. *Ap. Sed.* consideremus, reperiemus censuras in quibus aut sola crimina notantur aut criminibus notatis adjungitur cautio quædam de scientia vel audacia. Exempla *prioris* generis sunt: exc. 1. cl. I. »Omnes a christiana fide apostatas et omnes ac singulos hæreticos« etc., exc. 10. cl. I. »Absolventes complicem in peccato turpi« etc., exc. 3. cl. II. »Duellum perpetrantes« etc.; *alterius* generis: exc. 2. cl. I. »Omnes et singulos *scienter* legentes« etc., exc. 5. cl. II. »Immunitatem asyli ecclesiastici, *ausu temerario*, violare jubentes aut violantes«, exc. 14. cl. II. »Religiosos *præsumentes* sacramentum extremæ unctionis . . . ministrare« etc. — Quodsi hæ speciales cautiones de scientia vel audacia desunt, sola *simplex* ignorantia excusat ab incurrenda censura, minime *crassa* sive *supina* vel *affectata*. Quando autem censura inflictæ fuerit contra illos, qui *consulto*, *scienter* vel *temerario ausu* egerint, vel qui agere *præsumpserint*, vel sub simili modo loquendi, etiam *crassa* et *supina* ignorantia excusat. Quia positiva scientia censuræ necessaria videtur ad ipsam incurrendam.

12. Quid vero si ignorantia hac hypothese fuerit *affectata*? Magnæ notæ Doctores inter quos Auctor hujus Commentarii dicunt ignorantiam hanc non excusare quia hæc ignorantia in jure *dolo* æquiparatur. Ideo enim ignorans non vult rite cognoscere legem et pœnam eidem adjectam, quia vult pro libitu agere, idest contra id, quod prævidet cum *fundato* dubio a lege sub censura prohiberi. Quoniam vero quisquis diligens esse debet in negotio animæ suæ, quod a lege regitur, hinc affectans ignorantiam legis vel censuræ proprie legem non reveretur, sed potius eam despicit, et ex fraude sua vult eam ignorare. Contraria tamen sententia in praxi amplexanda est, quippe quæ etiam in theoria saltem probabilior videtur; etenim 1°. versamur in odiosis quia in pœnalibus; ergo termini sunt restringendi ad suum sensum proprium. Nunc autem certum est terminum *scienter* sensu proprio non comprehendere ignorantiam, licet affectatam, sed solam veram scientiam. 2°. Ra-

tiones igitur adversariorum valent pro censuris communibus i. e. pro censuris absque cautionibus de scientia, valere autem nequeunt pro casu quo ipsa lex scientiam veram requirit. 3°. Dispositio c. 2. *De temporibus ord.* (I. 9). in 6°. potius nostram sententiam juvat quam adversariorum; nam ex una parte dici potest dispositio specialis pro illo casu, ergo quasi exceptio firmans regulam, ex altera autem et si generalis esset dispositio, specialis mentio affectatæ ignorantiae ostendit eandem non esse ipso facto inclusam in verbo *scienter*. — Usque modo sermo erat de expressione *scienter*, at ceteras cautiones »consulto, ausu temerario, præsumentes« etc. æqui pollere cautioni »scienter« S. C. Inq. d. 1. Febr. 1871 declaravit his verbis: »Censuras latas in eos qui »ausu temerario« aliquid fecerint vel facere »præsumpserint«, ab eo solum incurri qui hæc facit *prudens et sciens*»; cfr. *Aichner in Comp. Jur. Eccl.* §. 217. not. 9). Conclusio: Ignorantia *simplex* excusat semper; crassa sive supina et probabiliter etiam affectata tunc solum quando censuræ continent terminos *scienter, consulto, ausu temerario, præsumentes* et similes. —

13. Excusat 2°. a censura *metus gravis* juxta *reg. 8. jur.* (V. 41.) Non enim præsumitur Ecclesia prohibitione sua positiva velle adstringere fideles qui tali necessitate premantur, nec contumaces videntur esse qui agunt morali eaque gravi coactione impulsivi non obstante c. 5. *De his quæ vis metusque* (I. 40) quod DD. restringunt ad casum quo violatio legis etiam sub metu, cederet in *contemptum fidei*, vel in *dedecus auctoritatis Ecclesiæ*, vel in *publici boni præjudicium*.

14. In foro *conscientiæ* excusat 3°. *persuasio propriæ innocentie*, quamvis in foro externo crimen juridicis probationibus constet. Quo tamen in casu saltem ad scandalum vitandum, fidelis tenetur sese gerere *coram societate* ceu censura ligatum.

15. Hoc vero dicendum non est quando censura etiam in foro *externo nulla* sit et *prorsus invalida*. Nam censura isthæc nullum parit effectum. Invalida autem est censura a) si Prælati, qui eam infligit caret *jurisdictione* necessaria relate ad personam, quia vel absolute vel in illam personam censuras ferre nequit c. 2. *De Const.* (I. 2) in 6°. — b) Si causa ob quam censura lata est *notorie sit falsa et injusta*. Ex. gr. si ob actum revera et notorie licitum fuerit inflictæ. — c) Si *forma substantialis* neglecta fuerit in

judicio quæ est vel *specifica* pro casu vel *generalis*; cfr. tit. *De off. et pot. jud. deleg.* (I. 29) n. 21. pag. 266.

Si contra *inflictam* censuram fuerit interposita appellatio, censura non servatur in *suspensivo*, cc. 53. *De appellation.* (II. 28) et 20. h. t. (V. 11) in 6°, sed habet effectum tantummodo devolutivum. Si vero ab *infligenda* censura quis appellaverit, effectus etiam *suspendetur*, c. 40. *De appellation.* (II. 28.) Cfr. dicta in l. II. tit. 28. n. 38.*)

16. Per censuras *aufertur usus quorundam bonorum spiritualium*. Quorum bonorum usus auferatur singulis censuris, videbimus inferius; hic prænotanda sunt aliqua: 1°. Per censuras auferatur directe quidem usus bonorum *spiritualium*, indirecte tamen etiam usus bonorum *temporalium*, præsertim uti jus secum ferebat tempore Medii Ævi; cfr. cn. 27. Conc. *Lateranensis III.* a. 1179. (*Denzinger* in *Enchiridio* n. 338.) 2°. Censuræ, licet in foro externo proxime auferant bona, tamen effectum suum exserunt et in conscientia; ideo damnata fuit propositio *Lutheri* 23. »Excommunicationes sunt tantum externæ pænæ nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus« (*Denzinger* c. l. n. 647), item propositio pseudo-synodi *Pistoriensis* 46 (ibid. n. 1409).

17. **Divisio censurarum:** 1^a. *excommunicatio, suspensio, interdictum*. — Omnes istæ possunt esse 2°. aut *a jure*, aut *ab homine*. — 3^a. Censuræ *a jure* sunt aut *ferendæ* aut *latæ sententiæ*. — 4^a. Demum censuræ omnes possunt esse *occultæ* vel *publicæ* et 5^a. *reservatæ* vel *non reservatæ*. De singulis censuris sermo redibit inferius; 2^a. et 3^a. divisio indigent aliqua explanatione. *Ab homine* quidem fertur censura quando Prælati vel iudex contra contumacem censuram decernit, vi suæ auctoritatis, quin aliquo in canone contra hujusmodi contumacem, mentio specialis fiat de aliqua pœna censuræ. Exemplum reperitur in c. 3. 'Odoardus' *De solutionibus* (III. 23). Si autem de censura in canone vel Constitutione caveatur, a lege vel *a jure* procedere dicitur.

*) „Notandum cum *Viva de cens. q. 1. art. 1. n. 5. cum Fill.*, quod, ut incurratur censura pro foro interno, requiritur contumacia vera, pro foro autem externo sufficit *præsumpta*“, sic *S. Alphonsus* in *Theol. mor.* de censuris n. 48. in fine; cfr. *Benedictum XIV.* in *Syn.* l. 9. c. 4. n. 4.

18. Rursus censura hæc *ferendæ* quidem sententiæ est, quando lex vel præcipiat, vel facultatem tribuat Episcopis, Prælati, ut censuram *decernant*. *Latæ* sententiæ vero est censura, quando *ipsa lex* censuram infligat, et ipsa lex quodammodo ministerium iudicis punientis exerceat. Hinc posito facto criminoso cum contumacia conjuncto, delinquens censura ligatur.*)

19. Supra n. 9. (ubi de contumacia) vidimus in censuris *latæ* sententiæ non esse necessariam *monitionem*, sed censura sequitur immediate crimen cum scientia censuræ perpetratum. Attamen aliter res se habet respectu *declarationis criminis*: Etenim »sententia declaratoria criminis utique necessaria est pro foro *externo*, in quo nemo est reputandus censura innodatus, nisi legitime probetur reus criminis, cui est censura jure ipso alligata: in foro autem interno, et coram Deo, cujus oculis omnia nuda sunt et aperta, ad incurrendum in censuram *latæ* sententiæ, nulla est necessaria Iudicis declaratio, sed sat est, crimen perpetrare, cui illa est annexa: suam quippe contumaciam, et Ecclesiæ contemptum satis aperte manifestat, qui in legem delinquit, quam scit in sui transgressores censuræ vinculum statim et illico injicere«, *Benedictus XIV.* in *Syn.* l. 10. c. 1. n. 5. Porro hæc sententia declaratoria fieri debet *citato* reo, nisi factum fuerit notorium quia causa est discutienda, *Clem. 3. De censibus* (III. 13) et *Clem. 2. De pœnis* (V. 8). Secus vero si factum fuerit *notorium*; nam juxta communia principia juris, citandus non est ille cui notorie non competit defensio. Notorium enim pro certo habetur, nec ulla indiget probatione.

Absolutio a censuris.

20. Absolutio a censuris concedi potest nedum ex potestate *ordinaria*, sed etiam ex *delegata*. Est enim actus jurisdictionis, qui per se delegari potest. Hoc posito si censura lata fuerit ab homine, absolvere potest 1°. *Rom. Pont.*, quicumque fuerit, qui eam inflixerit, sive censura ab alio lata, inflictæ fuerit ex auctoritate et motu proprio, vel applicatione dispositionis legis decernentis cen-

*) Contra censuras *latæ* sententiæ nonnunquam incitabantur animi adversariorum Ecclesiæ, sic in pseudo-synodo *Pistoriensi* quæ contendebat »sententias dictas *ipso facto* non aliam vim habere nisi seriæ comminationis sine ullo actuali effectu«; porro hæc sententia condemnata est uti »falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ potestati injuriosa, erronea«.

suram ferendæ sententiæ, 2°. potest absolvere, *qui eam tulit*, et ejus *successor*, necnon ejus *superior*, si ad eum causa censuræ in gradu appellationis fuerit delata, vel si sermo sit de Archiepiscopo, potest hic in actu visitationis Diœcesis suffraganei sui, absolvere ligatos censura a suo suffraganeo. 3°. Quilibet sacerdos in articulo mortis potest ab omnibus censuris absolvere. Quod si tamen infirmus convaluerit, tenetur superiorem adire, non quidem ut absolutionem iterum recipiat, sed ut obedientiam præstet, et congruam præstet satisfactionem, si superior illi imponat, cfr. cc. 29. et 58. h. t. Obligatio autem adeundi superiorem a quo absolvendus fuerat, urget in censuris *ab homine* et in censuris *a jure* quæ erant *ferendæ* sententiæ semper, in censuris vero *latæ* sententiæ non urget nisi *speciali* modo S. Sedi sint reservatæ; plura de hoc infra.

21. *Quinam absolvere possint in specie a censuris latæ sententiæ generali constitutione inflictis?*

Generali constitutione latæ censuræ hodie facile enumerantur. Sunt enim: 1°. Censuræ Const. »*Apostolicæ Sedis*« statutæ; 2°. Censuræ a Concilio *Tridentino* ipso decretæ in quantum ipsis non fuit derogatum cit. Const. »*Apostolicæ Sedis*«; 3°. Censuræ novissimæ (ab anno 1869) latæ paucæ, quas in appendice adjungemus. — Omnes istæ censuræ latæ sententiæ dividuntur in tres aut si vis, in quattuor classes:

1^a. cl. censuræ *nemini* reservatæ; 2^a. censuræ *Episcopo* sive Ordinario reservatæ; 3^a. censuræ Summo Pontifici aut *simpliciter* aut *speciali* modo reservatæ. Hisce præmissis singulas singulis hierarchicis gradibus competentes facultates ordinarias breviter expendemus:

1°. *Romanum Pontificem* jure ordinario semper et ubique absolvere posse ab omnibus censuris per se patet.

22. II°. *Episcopi* præter censuras nemini vel ipsis Episcopis reservatas vi facultatis a Concilio *Tridentino* in c. 6. »*Liceat*« *De ref.* sess. 24. ipsis tributæ possunt absolvere suos subditos in diœcesi propria a casibus etiam Papalibus occultis nec ad forum contentiosum deductis in foro *conscientiæ* gratis et imposita pœnitentia salutari. Unde Episcopi possunt absolvere ab omnibus excommunicationibus, suspensionibus, interdictis S. Sedi reservatis, dummodo casus sit occultus neque ad forum contentiosum deductus et dummodo censura non sit *specialiter* S. Sedi reservata. Ergo

Episcopus potest absolvere duellum perpetrantes in casibus occultis, quia crimen istud reservatum est *simpliciter* tantum. Econtrario Episcopus nequit absolvere »absolventes complicem in peccato turpi« vel »hæreticos«, etiamsi casus sint occulti, quia crimina ista sunt *speciali* modo reservata.

23. Quæritur utrum etiam *Vicarius Capitularis* et *Vicarius Generalis* possint absolvere a censuris in iisdem casibus quibus Episcopus?

Uterque potest absolvere a censuris (excommunicationibus) per Const. *Ap. Sed.* Episcopis reservatis; nam in eadem Constitutione expresse adjungitur »Episcopis *sive Ordinariis* reservatæ«. Usus autem loquendi novissimo tempore communis secum fert, ut vox *Ordinarius* complectatur non solum »Episcopos, Administratores seu Vicarios Apostolicos, Prælatos seu Præfectos habentes jurisdictionem cum territorio separato, sed etiam eorum Officiales seu Vicarios in spiritualibus generales et sede vacante Vicarium Capitularem vel legitimum Administratorem«, S. C. Inq. d. 20. Febr. 1888 et d. 24. Nov. 1897.

Facultatibus autem capitis »Liceat« uti quidem potest *Vicarius Capitularis* juxta declarationes S. C. C. expressas in *Cremon.* d. 4. Dec. 1632 (rel. LXV. 123) et in *S. Severinæ* d. 18. Jun. 1796; minime vero *Vicarius Generalis* nisi ex *speciali* mandato.

Præter hasce facultates *Ordinarius* instructus esse potest multis aliis plus minusve amplioribus facultatibus *specialiter delegatis*.

24. *De facultatibus regularium quoad censuras latæ sententiæ.* Quidquid facultatum habebant regulares ante Const. *Ap. Sed.*, post eandem Constitutionem (i. e. a d. 12. Oct. 1869) nulla speciali præ sæcularibus pollent. Prælati regulares nequeunt absolvere absque *particularibus* rescriptis: 1°. a censuris S. Sedi speciali modo reservatis; 2°. a censuris S. Sedi simpliciter reservatis, cfr. ipsam Constitutionem necnon responsum S. Pœnitentiariæ d. 5. Dec. 1875.; in quibus censuris absolvendis neque c. »Liceat« ipsis suffragatur; 3°. a censuris Episcopis sive Ordinariis reservatis respectu sæcularium; attamen familiares suos quorum respectu sunt Ordinarii, absolvere possunt. — Regulares confessarii (non prælati) nulla habituali pollent facultate absolvendi a censuris reservatis; i. e. indigent delegata vel subdelegata facultate S. Sedis quoad censuras S. Sedi reservatas et ad absolvendos *suos* delegata facultate Superioris sui quoad censuras Ordinariis reservatas; ad absolvendos

sæculares delegata facultate Episcopi sive Ordinarii diocesani. Relate ad priorem hujus propositionis partem nullum dubium adhuc movetur, bene vero quoad alteram.

Doctores enim nonnulli etiam novissimi temporis contendunt: 1°. regularibus quibus copia est absolvendi a casibus *etiam* R. Pontifici reservatis, competere absque speciali rescripto facultatem absolvendi a casibus Episcopis sive Ordinariis *a jure* reservatis; 2°. etiam absque prædicta copia et absque particulari rescripto competere regularibus facultatem absolvendi a casibus Episcopis etc. reservatis; cfr. *Lehmkuhl* in sua *Theologia morali* (ed. 9., Friburgi 1898) vol. II. n. 968.

Prima assertio in delegatione facultatis absolvendi a casibus etiam R. Pontifici reservatis includi facultatem absolvendi a casibus Episcopis *a jure* reservatis, sic a citato auctore probatur: Casus ejusmodi sunt potius Papales, quam Episcopales. Ideo particula *etiam* indicat competere regularibus et ceteris taliter delegatis facultatem absolvendi a casibus hisce Episcopalibus *a fortiori*. — Casus ejusmodi Papales potius quam Episcopales esse: quoad *auctorem* reservationis concedimus, sed hoc ad rem non pertinet; quoad *naturam* reservationis negamus, unde sunt vere Episcopales, cfr. Const. *Gregorii XIV.* »*Sedes Apostolica*« de qua infra. Quare particula *etiam* minime derogat facultatibus Episcoporum ordinariis, et contrariam interpretationem (qualem exponit *Lehmkuhl* c. l.) *Benedictus XIV.* expresse vocat »tam rectæ disciplinæ perniciosam quam etiam Nostræ menti ac voluntati contrariam« et declarat in facultate absolvendi »a peccatis reservatis etiam Sedi Apostolicæ« nequaquam contineri facultatem »a casibus Ordinariis locorum respective reservatis sine eorundem Ordinariorum licentia«, *Benedictus XIV.* in bulla *Pias Christifidelium* d. 21. Aug. 1752, §. 3.

Secunda assertio sic apud *Lehmkuhl* c. l. exponitur »*regulares* posse a casibus jure communi seu per Papam, non per ipsum Episcopum Episcopo reservatis absolvere . . . habes ex *S. Alphonso* l. c. (l. 7. n. 99. et de *privileg.* c. 5. n. 100) et *Lacroix* l. 6. p. 2. n. 1628 (qui commemorat id docere plus quam 30 scriptores), atque ex compluribus privilegiis a S. Sede regularibus concessis. Quæ privilegia etiam post Bullam »*Apostolicæ Sedis*«, utpote quæ solam facultatem absolvendi a casibus R. Pontifici reservatis revocaverit, intacta manent«. — R. Constitutio Ap. Sed.

ejusmodi privilegia non *revocavit* quia talia privilegia *non exsistebant*, licet auctor citatus adjiciat »atque ex compluribus privilegiis a S. Sede regularibus concessis«. Si concessa fuerunt, enumerentur et auctoritati 30 vel plurium doctorum libenter renuntiabimus. Ceterum ipse S. Alphonsus c. l. sententiam affirmantem probabiliorem tantum vocat ejusque argumenta capit ex decreto S. C. EE. et RR. d. 9. Jan. 1601 quod de speciali mandato *Clementis VIII.* emanavit et altero decreto d. 26. Nov. 1602 magis declaratum est (*Bizzarri* in sua *Collectanea* pag. 17—20). Tota igitur argumentatio eo tendit, ut ostendat regulares posse ab omnibus casibus absolvere exceptis 1°. contentis in bulla *Cænæ*; 2°. quinque vel sex censuris in decreto d. 26. Nov. 1602 enumeratis; 3°. omnibus »casibus quos Ordinarii locorum sibi reserverunt, vel in posterum reservabunt«; atqui casus *a jure* Ordinariis reser-vatos non esse exceptos; ergo regulares posse ab iisdem absolvere. At ejusmodi argumentatio contradicit ipsis verbis decreti a. 1602.; etenim 1°. decretum fundamentale a. 1601, ergo et cetera illius declaratoria respiciunt tantum »sacerdotes tam sæculares quam regulares per universam *Italiam* extra Urbem degentes« (*Bizzarri* c. l. pag. 17); 2°. neutrum decretum i. e. neque a. 1601 neque a. 1602 confert aliquod privilegium novum, sed declarat »eos quidem sacerdotes, tam sæculares, quam regulares, qui aliquo ex privilegiis, indultis, et facultatibus in supradicto (sc. a. 1601) decreto expressis suffulti fuerint, posse juxta eorum privilegia, indulta et facultates, usu ante idem decretum receptas, et quæ sub aliis revocationibus non comprehenduntur tantum, et non alias, absolvere *a casibus in præsentì declaratione non comprehensis*: aliis vero sacerdotibus hujusmodi privilegia non habentibus, *nihil de novo concedi*«. 3°. Miramur quomodo hæc decreta *Clementis VIII.* citari possint ad vindicanda specialia privilegia *regularium* cum in ipsis æque de sacerdotibus *sæcularibus* sermo fiat ac de regularibus. Quodsi regularibus vindicari velit privilegium absolvendi a casibus Episcopis *a jure* reservatis, producantur rescripta specialia; etenim omnia Summorum Pontificum vel Romanarum Congregationum decreta quæ novimus, uno ore declarant: Non possunt regulares absolvere sæculares a casibus Ordinario reservatis, nulla facta distinctione utrum ab ipsis Episcopis an a jure reservati fuerint; cfr. decreta S. C. EE. et RR. d. 7. Jan. 1617 (*Bizzarri* c. l. pag. 23), d. 17. Nov. 1628 (*Nouvelle Revue Théologique* a. 1890 pag. 515

not. 3) ubi materia hæc egregie tractatur), S. C. Inq. d. 30. Jan. 1659 [ibidem not. 4)], S. C. C. d. 16. Nov. 1720 (*Thesaurus recoll.* t. I. pag. 628) Constitutionem *Clementis X.* quæ incipit *Superna* §. 7., propositionem 12. ab *Alexandro VII.* damnatam d. 24. Sept. 1665.

Verum quidem est resolutiones etc. citatas non expresse excipiunt casus Ordinario a jure reservatos, at habemus etiam dispositionem Summi Pontificis quæ expresse requirit specialem Ordinarii deputationem ad hoc ut regularis sacerdos possit absolvere a casu Episcopo a jure reservato; etenim cum *Gregorius XIV.* Constitutione *Sedes Apostolica* d. 31. Maji 1591 mitigaret rigorem Sixtinæ dispositionis circa procurantes abortum, statuit in §. 2.: »quilibet presbyter tam sæcularis quam cujusvis Ordinis regularis ad christifidelium confessiones audiendas et ad hos casus (sc. procuratoris abortus) *specialiter per loci Ordinarium deputatus*« potest absolvere in foro conscientiae etc.

25. Quæritur quando absque delegata facultate absolvere possit sacerdos ad confessiones approbatus?

Innocentius III. in c. 29. »Nuper« h. t. *Wratislaviensis*. Episcopo taliter respondit: »(Verum) si difficile sit ex aliqua justa causa, quod ad ipsum excommunicatorem absolvendus accedat, concedimus indulgendo, ut (præstita juxta formam Ecclesiae cautione quod excommunicatoris mandato parebit) a suo absolvatur Episcopo vel proprio sacerdote«; cfr. etiam cc. 11. et 58. h. t. necnon c. 22. h. t. in 6°. Hanc decretalem DD. communiter sic interpretabantur: »Casus papalis superveniente impedimento adeundi Papam, fit episcopalis. Imo censet *Castropalao* cum aliis nonnullis absolutionem censurarum in hoc casu non ad solum episcopum, sed ad quemcunque confessarium spectare«, *Gury* (ed. Ratisbonen. 1874) II. n. 952. et II. n. 574. II°. cum nota 1). In c. 58. h. t. enumerantur aliquæ causæ sive impedimenta ejusmodi: »Imminens mortis articulus, infirmitas, inimicitia aut inopia, puerilis vel senilis ætas, fragilitas sexus seu alia corporis impotentia, sive quodlibet impedimentum canonicum«. Verumtamen temporibus mutatis etiam interpretatio c. 29. h. t. mutata est. Nam usque ad tempora nobis proxima explicabatur verbum »accedat« de *personali* accessu, postea hæc explicatio in dubium vocabatur,*) tandem omnino sublata est decreto S. C. Inq. d. 23. Jun. 1886.

*) Auctor noster in negotiis S. Pœnitentiariæ versatissimus de adagio, »Casus Papalis superveniente justa causa fit Episcopalis« sic sentiebat: »Circa

Juxta decretalium jus ergo »sacerdos proprius« sive parochas poterat absolvere a censuris Summo Pontifici reservatis, quando pœnitenti personalis ad excommunicatorem, sc. ad Papam, accessus difficilis ex justa causa erat. Attamen nonnulli DD. hoc non permittebant nisi quando etiam accessus ad Episcopum difficilis erat ita ut particulam »vel« in cit. c. 29. h. t. acciperent surrogative, non disjunctive. Postea auctoritate Doctorum talis parochorum potestas etiam ad ceteros *confessarios* extendebatur, saltem probabiliter. Decreto autem S. C. Inq. a. 1886 cum nova interpretatione jus novum creabatur; quare extensius loquendum est de hoc decreto.

26. *Decretum S. C. Inq. d. 23. Jun. (appr. 30. Jun.) 1886.*
En tenor hujus decreti. Quæsitum est ab hac S. C. Inq.:

I. Utrum tuto adhuc teneri possit sententia docens ad Episcopum aut ad quemlibet Sacerdotem approbatum devolvi absolutionem casuum et censurarum, etiam speciali modo Papæ reservatorum quando pœnitens versatur in impossibilitate personaliter adeundi Sanctam Sedem?

II. Quatenus negative, utrum recurrendum sit, saltem per literas, ad eminentissimum Cardinalem majorem pœnitentiarium pro omnibus casibus Papæ reservatis, nisi Episcopus habeat speciale indultum, præterquam in articulo mortis, ad obtinendum absolvendi facultatem?

Feria IV. die 23. Junii 1886.

Eñi ac Rñi Patres Cardinales in rebus fidei generales inquiritores, suprascriptis dubiis mature perpensis, respondendum esse censuerunt: Ad I. *Attenta praxi S. Pœnitentiariæ, præsertim ab edita Constitutione Apostolica sa. mem. Pii PP. IX. quæ incipit: Apostolicæ Sedis, Negative.*

Ad II. *Affirmative*; at in casibus vere urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat, absque periculo gravis scandali vel

hanē opinionem advertimus eam neque probatam neque rejectam fuisse a S. Pœnitentia. Eam fundari præsertim in ratione difficultatis itineris suscipiendi, ut persona ad S. Sedem accederet, et præsens absolutionem reciperet. In more enim positum est S. Sedis, ut recursus per Epistolam recipiantur, et vel detur absolutio ab ipsa S. Sede in forma gratiosa, vel facultas absolvendi delegetur Ordinario loci, vel Confessario ipsius personæ, quæ censura ligatur. Ceterum accessus ad Sanctam Sedem per Epistolam facilis hodie admodum est; cfr. *Gury*: II. n. 574. IIº. not. 1).

infamiae, super quo Confessariorum conscientia oneratur, dari posse absolutionem, injunctis de jure injungendis a censuris etiam speciali modo Summo Pontifici reservatis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium Confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem. Facto verbo cum Sanctissimo.

Feria IV. die 30. Junii 1886.

Ssmus resolutionem Emorum PP. approbavit et confirmavit.

Joseph Mancini S. R. et U. Inquisit. Notarius.

Præter hoc decretum hic notanda sunt verba Const. *Ap. Sed.* in fine elenchi censurarum S. Sedi speciali modo reservatarum: »Absolvere præsumentes sine debita facultate, etiam quovis prætextu, (ab excommunicationibus specialiter Papæ reservatis) excommunicationis vinculo R. Pontifici reservatæ innodatos se sciant, *dummodo non agitur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiæ, si convalescerint*«. Nemo enim ignorat jam *Tridentinum* omnem reservationem sustulisse pro *mortis articulo*; audi ejusdem Concilii verba: »Pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in (eadem) ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt«; c. 7. sess. 14. *De pœnitentia*. — Hisce documentis præmissis accedere possumus ad respondendum nostræ quæstioni et dicimus: Confessarius absque delegata speciali facultate potest absolvere ab omnibus censuris et reservatis: A. *in mortis articulo*; B. ab omnibus censuris et peccatis saltem Papæ reservatis *in casu urgentiori*.

27. A. De absolutione a censuris et reservatis in mortis articulo. Quilibet confessarius potest absolvere quoslibet pœnitentes ab omnibus censuris et reservatis in mortis articulo, imposito tamen quoad censuras speciali modo Summo Pontifici reservatas onere standi mandatis Ecclesiæ. — 1º. *Articulus mortis* secum fert periculum mortis proximum, vel tempus sic mortis momento cohærens sicut artus sive articulus corpori; quæritur ergo an sufficiat simplex mortis *periculum*? Certo sufficit; dicit enim *Rituale Romanum* in tit. III. n. 23.: »Si quis confiteatur in *periculo* mortis, absolvendus est ab omnibus peccatis et censuris, quantumvis reservatis (cessat enim tunc omnis reservatio)«. 2º. *Quilibet confessarius sive sacerdos approbatus ad confessiones potest absolvere* etc. Nul-

lum dubium quin possit absolvere, quando non adest vel non facile advocari potest sacerdos approbatus necessariis facultatibus instructus; at quid si ejusmodi sacerdos adest? Doctores dubii hærebant, cum uni approbato sacerdoti potestatem absolvendi a reservatis sive peccatis sive censuris tribuerent, alii utramque negarent, alii denique posteriorem negarent; cfr. *Gury* in cit. edit. II. n. 579. cum not. 3). At nunc sequi possumus normam quam S. C. Inq. dedit d. 29. Jul. 1891 (ex *Collectanea* S. C. de Prop. Fid. 1893 append. n. 2169): »*Non sunt inquietandi* qui tenent validam esse absolutionem in articulo mortis concessam a sacerdote non approbato etiam quando facile advocari seu adesse potuisset sacerdos approbatus; et qui tenent validam esse absolutionem in eodem articulo mortis concessam a peccatis reservatis sive cum censura per sacerdotem non habentem jurisdictionem in reservata, etiamsi advocari seu adesse facile potuisset sacerdos habens prædictam jurisdictionem.« Prima hujus resolutionis pars huc non pertinet (de ea inferius sermo redibit). Secunda autem pars hæc in se continet:

Absolutio in articulo mortis data a sacerdote simpliciter approbato pœnitentibus qui in peccato sive simpliciter sive cum censura reservato versantur, semper est *valida*, sive alius sacerdos jurisdictionem in reservata habens adsit vel facile possit advocari sive non. Verum quidem est S. Congregationem hoc non expresse declarasse, at implicite; nam in casu nostro non agitur de praxi ob particulares circumstantias toleranda, sed de theoria generaliter tenenda. — Deinde a valore ad *licitatem* hic valet illatio. Etenim si valida est absolutio, cessat reservatio; atqui si cessat reservatio, nihil prohibet absolvere, dummodo juris præscripta alias observentur. — Juris autem præscripta quoad articulum mortis expressimus verbis »imposito tamen quoad censuras Summo Pontifici speciali modo reservatas onere standi mandatis Ecclesiæ«; cfr. *Const. Ap. Sed.* in fine catalogi censurarum Papæ specialiter reservatarum: »in mortis articulo firma sit quoad absolutos (ab ejusmodi censuris) obligatio standi mandatis Ecclesiæ, si convaluerint.«

28. Hanc obligationem fusius interpretandam censemus.

1º. Quæritur quoties *obligatio standi mandatis Ecclesiæ* a confessario sit imponenda? In periculo sive articulo mortis est imponenda hæc obligatio quando sacerdos facultate absolvendi a casibus speciali modo Papæ reservatis haud instructus dedit abso-

lutionem ab *hisce* casibus; ergo quoad hoc neque casus quomodolibet *Episcopo* reservatos neque casus Papæ *simpliciter* reservatos respicere debet; cfr. *Rit. Rom.* tit. III. cp. 1. n. 23. et S. C. Inq. d. 17. (18.) Jun. 1891, ad III^{um}.

2°. Quæritur in quo consistat hæc obligatio? Ipsa S. C. Inq. responsum dedit d. 19. Aug. 1891. ad II^{um}. his verbis: »*Obligationem* standi mandatis Ecclesiæ importare onus, sive per se, sive per confessarium, recurrendi ad S. Pontificem, ejusque mandatis obediendi, vel novam absolutionem petendi ab habente facultatem absolvendi a censuris S. Pontifici speciali modo reservatis.« Duplex ergo panditur via: Ægrotus recuperata valetudine potest et tenetur adire vel confessarium facultate absolvendi a censuris speciali modo reservatis instructum qui novam absolutionem dare debet, vel Papam a quo petat accipiatque specialia pro casu mandata quin nova absolutio necessaria sit.

Si priorem procedendi viam consideramus: pœnitens tenetur recuperata valetudine peccatum ob talem censuram reservatum iterum confiteri ab eoque absolvi vel a confessario cui idem peccatum jam est confessus in periculo mortis quique interim specialem facultatem sibi impetravit, vel a confessario alias tali facultate instructo. Ratio autem cur iterum ab hoc peccato debeat absolvi, est quod confessarius licet hac facultate absolvendi a censuris specialiter reservatis sit instructus, caret tamen facultate declarandi absque confessione mandata Ecclesiæ. Habemus igitur hic hypotheticam necessitatem peccatum jam directe remissum iterum confitendi, ut satisfiat præcepto Ecclesiæ. Diximus hypotheticam necessitatem; etenim si pœnitentem pigeat hujus obligationis, potest absque nova confessione recurrere ad S. Sedem.

28a. 3°. Talis recursus fit ad S. Pœnitentiariam, sive per accessum personalem sive per literas; etenim dispositio c. 58. h. t. »Ad Apostolicam Sedem accedant, mandatum ipsius humiliter suscepturi« in quantum potest, retineri debet. Recurritur autem ordinarie per literas. Quis vero dabit literas: pœnitens an confessarius, et obligatusne est confessarius ad scribendum? S. Sedes alias aliter obligationem scribendi expressit; in responso supra citato exponitur: »sive per se, sive per confessarium«, cum in decreto d. 23. Jun. 1886 habeatur »per epistolam et per medium Confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem«. Primariam obligationem pertinere ad pœnitentem, nemo vix dubitaverit, attamen practice ob-

ligatio ex caritate spectabit ad confessarium, saltem regulariter; nam nonnunquam sacerdos excepta confessione dataque absolutione discedere cogitur, nunquam vel tempore incerto aut diuturno reiturus; quo in casu ipse pœnitens scribere debet, S. Pœnitentiaria d. 7. Nov. 1888 ad VI^{um}. Unde quando nec confessarius nec pœnitens possit recurrere saltem per epistolam ad S. Sedem, e. gr. quia hic est scribendi imperitus, obligatio recurrendi non urget, S. C. Inq. d. 9. Nov. 1898, id quod autem nunquam locum habet in crimine *absolutionis complicitis* (cl. I. n. 10.) juxta rescriptum S. C. Inq. d. 7. (8.) Jun. 1899. — In epistola casus cum necessariis circumstantiis integer exponatur, verum *nomina et cognomina in precibus sunt supprimenda*, S. Pœnit. d. 7. Nov. 1888 ad VII^{um}. — Recursus ejusmodi imponitur sub pœna *reincidentiæ* in easdem (eandem) censuras; S. C. Inq. d. 19. Aug. 1891 ad I^{um}. et d. 13. (14.) Jan. 1892 ad VI^{um}. Nonnulli contendunt censuram in quam incidunt negligentes expetere mandata Ecclesiæ esse diversam a censura priore quippe quæ *directe* fuit sublata, et hæc opinio fundamento non caret saltem interno. Etenim reatus sunt diversi, quoniam e. gr. si quis absolutus fuit a censura ob hæresim, negligentia sua non committit novam hæresim, sed inobedientiam graviter peccaminosam. Nihilominus nullum dubium quin taliter negligentes reincident in eandem censuram, cum S. C. Inq. sæpius majore adhuc claritate responderit »in *easdem* censuras«; et merito; nam jus præsumit ex tali negligentia affectum quendam ad crimen antea patratum. — Deinde inquirendum est quo tempore elapso reincident in easdem censuras; nullum enim tempus exprimitur certum. Dicendum est quando sic absoluti in periculo mortis non recurrerint a recuperata sanitate (»si convaluerint«) *infra mensem*, reincident ipsos in easdem censuras; hoc eruitur analogice ex decreto S. C. Inq. d. 23. Jun. 1886 et ex aliis obligationibus quibus urgendis præfinitum est spatium mensis, e. gr. denunciandi sacerdotes sollicitantes, coryphæos ac duces sectæ Massonicæ.

28b. 4°. Nemo ignorat præter censuras speciali modo Papæ reservatas existere *casum**) *absque censura* eidem Sum. Pontifici reservatum qui consistit in falsa accusatione sacerdotis de sollicitatione; quæritur quid juris de hoc casu?

*) „Acceptationem munerum notabilium a regularibus“ huc non pertinere, censemus.

Casus »falsæ accusationis« etc. omnino æquiparatur censuris speciali modo Papæ reservatis. Etenim S. Pœnitentiaria d. 7. Nov. 1888 ad I^{um}. expresse declaravit »veterum doctrinam Theologorum non amplius valere« neque quoad casum absque censura reservatum; ergo nova valeat necesse est. Casum autem prædictum numerari non inter casus simpliciter reservatos, sed inter casus speciali modo reservatos patet ex decreto S. C. Inq. d. 27. Jun. 1866 in quo falsa accusatio de sollicitatione æquiparatur absolutioni complicitis (*A. S. S.* vol. II. pag. 673). Quoad pœnam tamen reincidentię differre casum nostrum a censuris prædictis per se patet; nam reincidere impossibile est: in idem peccatum quia deletum est absolutione, in censuram quia non aderat.

29. B. De absolutione a censuris et reservatis in casibus urgentioribus. »In casibus urgentioribus dari posse absolutionem a censuris etiam speciali modo Summo Pontifici reservatis«, ait decretum S. C. Inq. d. 23. (30.) Jun. 1886 ad II^{um}. 1°. Quæritur qui sint *casus urgentiores*? Casus urgentiores describuntur in ipso decreto ut sint tales »in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamię, super quo confessariorum conscientia oneratur«. Periculum vero ejusmodi verificari solet quando immediate vel paulo post confessionem recipiendum est aliud sacramentum, velut communio paschalis vel matrimonium etc. Periculum autem cognosci debet non quidem cum certitudine, sed sufficit, ut probabiliter cognoscatur.

Ad hosce casus urgentiores sc. ubi verificatur periculum scandali vel infamię, accessit novissime ex responso S. C. Inq. d. 16. (18.) Jun. 1897 (*Mon. Eccl.* X. 1 pag. 99) tertius casus, sc. quando »durum valde est pro pœnitente in gravi peccato permanere per tempus necessarium ad petitionem et concessionem facultatis absolventi a reservatis«. Hoc »durum valde« dimetiendum est non ex communiter contingentibus sive *objective*, sed ex dispositione pœnitentis hic et nunc seu *subjective*; ideo pœnitens antea non tanto peccati dolore affectus ut ei sit »durum valde« etc., potest disponi a confessario ut ita afficiatur. Tempus autem ad impetrandam facultatem non idem esse solet; unde quæri potest utrum verificetur casus urgens si jam elapso die vel biduo facultas impetrari possit. Juxta theologorum — præeunte *S. Alphonso* — doctrinam sufficit spatium *unius diei*, ita ut confessarius absolvere possit pœnitentem innodatum censuris etiam speciali modo Papæ

reservatis quando eidem pœnitenti valde durum esset remanere in peccato mortali etiam per spatium unius diei.

29 a. 2°. In hisce casibus urgentibus confessarius potest absolvere pœnitentem a censuris S. Sedi vel simpliciter vel speciali modo reservatis; potestne absolvere etiam: a) a censura *specialissimo* modo reservata, quæ concernit absolutionem complicitis (cl. I. n. 10); b) a *casu* absque censura Papæ reservato; c) a censuris et casibus *Episcopo* vel *Ordinario* reservatis. Ad a. Censuram quæ tangit »absolventes complicem in peccato turpi« *specialissimo* modo esse reservatam, testatur decretum S. C. Inq. d. 27. Jun. 1866 (*A. S. S. II.* pag. 673), quare in facultatibus Episcopis concedi solitis ordinarie invenitur excepta. Nihilominus confessarius potest absolvere non solum in mortis periculo, sed etiam in casibus urgentioribus pœnitentem etiam ab hac censura, quoniam et nusquam hæc censura invenitur excepta et econtrario in responso S. C. Inq. d. 7. (8.) Jun. 1899 videtur ejusmodi facultas præsupposita. In hoc enim responso negatur quidem absolutionem complicitis *comprehendi* in casibus ubi recursus unquam ob speciales circumstantias possit omitti, tamen minime negatur absolutionem complicitis *comprehendi* facultate decreti d. 23. Jun. 1886. — b) Etiam casum absque censura Papæ reservatum, i. e. falsam accusationem sacerdotis de sollicitatione, *comprehendi* decreto d. 23. (30.) Junii 1886 jam supra innuimus; adjungemus autem responsionem S. Pœnitentiariæ d. 7. Nov. 1888 proprie se referre ad casus urgentiores. — c) Quæstiones usque modo propositæ resolutionum S. Sedis auxilio decidi possunt, aliter res se habet quoad censuras et casus Episcopo sive Ordinario reservados; etenim Sedes Apostolica nullo verbo tetigit neque censuras neque casus sic reservados. Nihilominus quoad censuras non erit absonum probabilia saltem etsi non certa concludi. Nemo negabit locum habere posse etiam respectu censurarum Episcopaliū casus urgentiores, præsertim in diocesis amplis extensisque quales sunt e. gr. in *Germania*. Itaque si casus urget, contra sanam erit rationem exponere aliquem fidelem periculo infamiæ vel scandali, ut lex humana observetur.

Quare remedium juris adesse debet sive directum sive reflexum. Quoad casus quidem absque censura reservados Episcopales remedium directum non adest, ergo confugitur ad reflexum, sc. ad absolutionem uti dicunt *indirectam*; aliter res se habet respectu censurarum Episcopaliū; pro ipsis enim adest remedium juris dire-

ctum quod per canones constitutum interpretata est S. C. Inq. decreto d. 23. Jun. 1886. Audiamus inter alios *Bonifacium VIII.* in c. 22. »Eos qui« h. t. in 6°.: »Eos qui a sententia canonis vel hominis, cum ad illum a quo alias de jure fuerant absolvendi, nequeunt propter imminentis mortis articulum aut *aliud impedimentum legitimum*, pro absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absolvuntur, si, cessante postea periculo vel impedimento hujusmodi, se illi, a quo his cessantibus absolvi debebant, quam cito commode poterunt, contempserint præsentare, mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi et satisfacturi, prout justitia suadebit, decernimus (ne sic censuræ illudant ecclesiasticæ) in eandem sententiam recidere ipso jure.« Aliis verbis *Bonifacius VIII.* hæc statuit: Censurati sive a jure, sive ab homine possunt absolvi a quolibet confessario non solum in articulo mortis, sed etiam in alio casu urgente (»ob legitimum impedimentum«). At si cessante periculo vel impedimento contempserint stare mandatis Ecclesiæ, in eandem sententiam reincident.

S. C. Inq. autem »legitimum impedimentum« illud interpretata est de solis casibus urgentioribus quales supra exposuimus. Et quia *Bonifacius* non distinxit in censuras Papales et Episcopales, merito possumus concludi, etiam in censuris Episcopalibus locum habere »casus urgentiores« ideoque quemcunque confessorium posse absolvere etiam absque speciali facultate pœnitentes iisdem censuris innodatos injunctis tamen de jure injungendis, imprimis onere standi mandatis Episcopi. Aliter autem — uti vidimus — res se habet quoad casus absque censura reservados, nisi Ordinarius disposuerit eosdem tractari sicut censuras ipsi reservatas.*) — 3°. In præcedenti numero locuti sumus de absolutione *indirecta* et jam innuimus absolutionem a censuris vi decreti d. 23. (30.) Jun. 1886 non esse indirectam, sed *directam* id quod S. C. Inq. expresse declaravit d. 19. (20.) Aug. 1891. et alias; hæc declaratio omnino conformis est ss. canonibus, e. gr. c. 29. »Nuper« h. t. et c. 22. »Eos qui« h. t. in 6°. — 4°. Claritati consulentes exponimus *differentiam* quæ intercedit inter absolutionem a censuris quam exposuimus, in periculo mortis et in casibus urgentioribus: a) Absolvens in periculo mortis imponere non debet obligationem standi mandatis Ecclesiæ nisi pœnitentibus cum casibus *speciali*

*) Hoc factum est e. gr. in diocesi *Ratisbonensi*.

modo Papæ reservatis, cum in urgentia hoc onus quoad *omnes* casus sit imponendum; b) pœna reincidentiae incurritur quando recursus ad Superiorem gravi culpa negligitur. At respectu periculi mortis tempus non currit *nisi recuperata valetudine*, cum in casibus urgentioribus currat *immediate post* absolutionem et quidem sic ut pœna non incurratur, nisi mensis integer præterlabatur quin a pœnitente factus sit recursus. Quare pœna non incurritur quando petitioni a pœnitente factæ non respondetur vel nisi longo tempore elapso; neque incurritur quando confessarius in se suscepit onus recurrendi quod tamen postea ex gravi culpa negligit. Et in hoc casu neque pœnitens pœnam reincidentiae incurrit neque confessarius; non prior quia quod in se erat, præstitit; non alter quia reincidere nequit in pœnam in quam antea non incidit. c) Facultas de qua loquimur, in periculo mortis assistit *cuiunque* sacerdoti, in casibus urgentioribus sacerdoti tantum *approbato*. — 5°. Decretum S. C. Inq. d. 23. (30.) Jun. 1886 maximi momenti esse nemo indubium revocabit; nam antiquam theologorum doctrinam transvertit authenticamque decretalium interpretationem præbet. Unde Doctores quidam non infimæ notæ desiderabant publicationem hujus decreti solemniorem. Revera in regionibus Europæ distantibus ab Urbe notitia hujus decreti, si paucos forte excipias, habebatur non ante annum 1890. Quare dubitabatur et de facto ab Episcopo quodam inter alias proponebatur hæc quæstio: »V. An decretum S. Officii d. 23.—30. Jun. 1886 obliget ita ut praxis ante hoc decretum servata non sit deinceps toleranda?»

Et S. C. Inq. respondit d. 30. Mart. (appr. 2. Apr.) 1892 ad V^{um}.: *Decretum d. 23. Junii 1886 omnino obligare praximque contrariam tolerandam non esse*. Id quod valere etiam quoad *perpetuo* impeditos S. C. Inq. jam antea expresserat, sc. responso d. 17. (18.) Jun. 1891 ad I^{um}. Si denique omnia congeramus congestaque in unum ante oculos ponamus, videbimus: 1°. In periculo mortis quicumque sacerdos potest quemlibet pœnitentem a quibusvis censuris et peccatis reservatis absolvere, imposita tamen obligatione standi mandatis Ecclesiæ, quoties absolutionem impertit super casibus speciali modo Summo Pontifici reservatis. 2°. In casibus »urgentioribus« quicumque confessarius idem præstare potest quoad casus Papales imposita tamen *semper* prædicta obligatione; idem tene saltem probabiliter respectu censurarum Episco-

palium, secus respectu peccatorum Episcopis reservatorum, nisi Episcopus aliter statuit. —

Alias confessarius indiget potestate delegatâ vel subdelegata, ut valide ac licite absolvere possit pœnitentes censuris reservatis innodatos. —

30. *De forma absolutionis a censuris.* Absolutio a censuris dari potest in foro vel *externo* vel *interno*. Absolutio in foro *externo* impertita valet etiam pro foro *interno*, non ita viceversa; nam iudex in foro *externo* potest agnoscere absolutionem in foro *interno* datam, at non debet. Absolutio in foro *externo* datur vel juxta specialem formam quam præscripsit Superior, vel datur in forma communi, quam exhibet *Rituale Romanum* in tit. III. cc. 3—5., ubi invenies absolutionem ab excommunicatione, ritum absolvendi excommunicatum jam mortuum, necnon modum absolvendi a suspensione vel ab interdicto. — In foro *interno* »Confessarius habens facultatem absolvendi excommunicatum, absolvat juxta formam communem supra præscriptam («Dominus noster Jesus Christus» etc.) in absolutione sacramentali«, ait *Rituale Romanum* tit. III. cp. 3. n. 8. —

Superiori qui censuram ipse tulit vel cui reservata est, sufficit ut absolvere intendat eandemque intentionem aliquo signo externo manifestet. Inferior tenetur observare tenorem rescripti quo ei potestas absolvendi facta est. Valide absolvi potest — nisi ad valorem inferiori specialia sint præscripta — non solum præsens, sed *absens* quoque, etiam extra diœcesim. Imo etiam ignarus et invitus absolvi potest valide et pluribus censuris innodatus potest ab una solvi, quin altera vel ceteræ tollantur. Quoad liceitatem hoc respiciendum erit, ne censuræ ecclesiasticæ exponantur contemptui.

Nonnunquam absolutio a censuris datur *ad cautelam*, ne valor rescriptorum Papalium periclitetur; de qua absolutione locuti sumus in ll. I. et IV.

De censuris in specie.

31. I. *De excommunicatione.* Excommunicatio est *censura ecclesiastica*, qua homo Christianus a communione fidelium *excluditur*. Verba a *communione fidelium* non ita sunt intelligenda ut excommunicatione solum vinculum *externum* disrumpatur, sed ita ut privet revera bonis spiritualibus ligetque in cœlo. En propo-

sitio 46. pseudosynodi *Pistoriensis*: »Propositio asserens, effectum excommunicationis anteriorem duntaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriori communicatione Ecclesiæ; quasi excommunicatio non sit pœna spiritualis, ligans in cœlo, animas obligans: ex S. August. epist. 250 Auxilio Episcopo, Tract. 50 in Jo. num. 12. Falsa, pernicioſa, in art. 23 Lutheri damnata, ad minus erronea.« *Luther* autem docuerat: »Excommunicationes sunt tantum externæ pœnæ nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus« quæ propositio 23. a *Leone X.* in bulla *Ersurge Domine* d. 16. Maji 1520 damnata est. — Excommunicatio solebat dividi, ut altera esset *major, minor, altera.*

32. *Minor* est qua homo christianus separatur a communione ceterorum fidelium solummodo quoad usum passivum sacramentorum et privatur voce passiva in electione. Post Const. *Ap. Sed.* non jam subsistit: etenim quæſtioni (sub IV.) »qui communicat cum excommunicato vitando, incurritne hodie excommunicationem minorem«, respondit S. C. Inq. d. 9. Jan. 1884 ad IV^{um}: *Detur Decretum Fer. IV. 5. Decembris 1883 in Petrocoren. quod ita se habet*: »I. Fere omnes Constitutionis *Apostolicæ Sedis* s. m. Pii »PP. IX. commentatores docent, excommunicationem minorem, vi »hujus Constitutionis, abolitam esse. Utrum hæc sententia tuto »doceri possit in suo Seminario? — Ad I. EE. DD. respondendum »decreverunt: *Affirmative, facto verbo cum Ssmo.*«: cfr. A. S. S. vol. 17. pag. 556. *Mon. Eccl. X.* 2 pag. 217. Contrahebatur vero ob communicationem illicitam cum excommunicatis nominatim, vel cum notoriis percussoribus clericorum. *Const. Mart. V. 'Ad evitanda'.* Hæc excommunicatio in foro interno absolvi poterat a quolibet sacerdote approbato ad confessiones excipiendas. In foro autem externo absolutio concedenda erat ab eo qui facultatem habebat.

32a. Constat excommunicationem interdum *anathema* vocari quod verbum transsumptum ex S. Scriptura (1. *Cor.* XVI. 22, *Rom.* IX. 3, *Jos.* VI. 17) usurpatur in ss. canonibus modo ad distinctionem excommunicationis *minoris*, ut in c. »*Engeltrudem*« 12. C. 3. q. 4., modo ad significandam excommunicationem inflictam ob hæresim vel ejus suspicionem, modo denique ad significandas quasdam solemnitates, quæ adhibentur ad terrorem aliorum, et præsertim quando rei emendandi spes non affulgeat. Dum hæc infligitur, 12 Presbyteri debent assistere Episcopo et lucernas ardentes in manibus tenere, quas post pronuntiatam decreti formu-

lam, seu sententiam projiciunt et pedibus proculcant simulque maledictiones pronuntiantur ad indicandam execrationem personæ in delictis suis inique contumacis.

33. A tempore Constitutionis *Martini V.* quæ incipit *Ad evitanda* excommunicati dividi solent in exc. *toleratos* et *vitandos*. En tenor hujus Constitutionis: »Insuper ad evitanda scandala et multa pericula subveniendumque conscientiis timoratis, omnibus Christifidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps a communione alicujus in Sacramentorum administratione vel receptione aut aliis quibuscunque divinis, vel extra, prætextu cujuscunque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ a jure vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere vel aliquem vitare ac interdictum ecclesiasticum observare, nisi *sententia* vel censura hujusmodi fuerit in vel contra personam, collegium, universitatem, ecclesiam, communitatem aut locum certum vel certam ab iudice *publicata* vel *denuntiata* specialiter et expresse. Constitutionibus Apostolicis et aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque: salvo si quem pro sacrilegio et *manuum injectione in Clerum* sententiam latam a Canone adeo *notorie* constiterit incidisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo juris suffragio excusari. Nam communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstineri juxta canonicas sanctiones«.

Nemo non videt hanc Constitutionem promulgatam fuisse in commodum fidelium, sive sacerdotum sive laicorum non in commodum ipsorum excommunicatorum. Quodsi commodum quoddam resultat ex Constitutione *Martini V.*, hoc fit per accidens. — Vitandi autem sunt: 1°. excommunicati quorum censura a iudice *publicata* est sic ut ejusmodi personæ sive physicæ sive morales certe cognosci possint vel qui iisdem servatis conditionibus uti excommunicati fuerunt *denuntiati*; 2°. *percussores clericorum* adeo *notorii*, ut factum non possit aliqua tergiversatione celari nec aliquo juris suffragio excusari. — Nostra materia aliquibus quæstionibus cum respectivis responsionibus S. Officii non paulum illustrantur, ideo hic inserendas censuimus: I. Suntne vitandi qui nominatim excommunicantur sive a Papa, sive ab Episcopo? II. Suntne vitandi qui nominatim declarantur excommunicati sive a Papa, sive ab Episcopo? III. Suntne hodie excommunicati vitandi notorii Clericorum percussores? IV. Qui communicat cum excommunicato

vitando, præter peccatum, incurritne hodie excommunicationem minorem? S. C. Inq. fer. IV. d. 9. Jan. 1884 respondendum mandavit: *Ad I. et II. Affirmative ad normam Constit. Martini V., quæ incipit Ad evitanda: hoc excepto quod communicantes cum excommunicatis vitandis hodie non incurrunt excommunicationem majorem præter casus comprehensos in Constit. Apostolicæ Sedis IV. idus Octobris 1869. Ad III. Affirmative, ut supra, juxta laudatam Bullam Ad evitanda. Ad IV. Detur Decretum Fer. IV. 5. Decembris 1883 in Petrocoren.* (quod supra jam attulimus). Hæe responsiones confirmant quæ exposuimus circa excommunicatos vitandos, necnon expresse declarant vitandos esse non solum excommunicatos publicatos vel denunciatos a Papa, sed etiam ab *Episcopo* vel (uti consequens est) a quocunque *Ordinario*. — Excommunicationes quas incurrunt communicantes cum excommunicatis vitandis inveniuntur in *Const. Ap. Sed.* nn. 16. et 17. cl. II., de quibus inferius. — Dubio denique ex IV^a. responsione orto, sc. utrum sublata excommunicatione *minore* censenda sit etiam sublata prohibitio communicandi cum excommunicatis vitandis, respondit S. C. Inq. fer. IV. d. 2. (3.) Aug. 1893: *Negative*.

34. Quæritur *quinam sint effectus excommunicationis majoris*.

Resp. alios esse *remotos*, alios *proximos*. Remoti sunt 1°. Irregularitas, si violetur, exercendo ordines.

2°. Suspicio de hæresi, si quis per annum insorduerit in ea, idest non curaverit absolvi.

3°. Privatio beneficiorum post triennium ex sententia judicis condemnatoria.

Effectus proximi sunt: privatio 1. sacramentorum, active et passive; 2. divinorum officiorum; 3. suffragiorum Ecclesiæ, 4. sepulturæ ecclesiasticæ; 5. privatio jurisdictionis ecclesiasticæ; 6. habilitatis ad beneficia; 7. communionis forensis; 8. societatis civilis.

Versiculo memoria tenentur hi effectus excommunicationis immediati sc.

Res sacræ, ritus, communio, crypta, potestas,

Prædia sacra, forum, civilia jura vetantur.

Nunc de singulis pauca: I. *Res sacræ sive sacramenta*.

Excommunicatus sive toleratus sive vitandus omnia semper *valide* confert sacramenta (et assistit matrimonio), excepto sacramento pœnitentiæ in quo deesse potest jurisdictio, de qua inferius. — *Licite* confert omnia sacramenta excommunicatus *toleratus* quando

est requisitus; vitandus tantum in casu *extremæ necessitatis* potest conferre etiam licite baptisma, absolutionem sacramentalem, viaticum, extremam unctionem, ac potest assistere matrimonio. Graviter peccant fideles qui extra casum *extremæ necessitatis* petunt sacramenta ab excommunicatis vitandis. — Quoad matrimonium conferatur etiam tit. *De matr. contr. contra interd.* (IV. 16) n. 16. pag. 281.

II. *Ritus sive officia.* Officia divina intelliguntur Missa, publicæ Processiones, Vesperæ solemniter decantatæ, sollemnis Benedictio, consecratio Chrismatis, aliæque hujusmodi cæremoniæ, quæ fiunt ex instituto Christi vel Ecclesiæ. Sunt autem officia divina quæ spectant etiam ad eos »qui foris sunt«, sc. concio, catechismus, explicatio scripturæ sacræ, ideoque non prohibentur excommunicati etiam vitandi neque vetantur orare eodem loco ubi ceteri orare solent, vel uti imaginibus, reliquiis, sacramentalibus realibus rebus-que indulgentiis ditatis licet non lucrentur indulgentias.

Hinc sequitur: 1°. Excommunicatus vitandus, ad horas canonicas obligatus, easdem recitare nequit in choro, sed privatim, absque socio recitare debet, *S. Alphonsus*: l. VII. De censuris n. 178, qui et contendit ejusmodi excommunicatum loco *Dominus vobiscum* dicere debere *Domine exaudi*.

2°. Excommunicatus vitandus missæ vel divinis officiis assistens monitione vel si opus est, vi de ecclesia expellendus est; quodsi hoc fieri nequit, sacerdos ita se gerere debet ac si ecclesia esset violata, cfr. *De def. missæ* tit. X. n. 2. et tit. *De consecr. eccl.* (III. 40) n. 8. pag. 427. — »Verum apud nos«, ait *Sabetti* in *Theol. mor.* n. 957. de *America Septentrionali*, »conceditur Episcopis et ab iis sacerdotibus fere omnibus facultas celebrandi præsentibus hæreticis, schismaticis, infidelibus et excommunicatis, si aliter celebrari non possit.«

III. *Communio sive suffragia.* Distinguenda sunt suffragia publica quæ nomine Ecclesiæ fiunt, vel dispositioni ecclesiæ sunt subjecta, velut indulgentiæ, et privata quæ vel a privatis personis vel a publicis quidem personis, sed privato nomine peraguntur. Publica illa certo non obtinent vitandi qui tamen privatorum participes fieri possunt. Simile dicendum de toleratis.

IV. *Crypta sive sepultura ecclesiastica.* Principia et modum agendi exposuimus in tit. *De sepulturis* (III. 28) nn. 17 et 18 pag. 254.

V. *Potestas sive usus vel exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ.* Excommunicatus vitandus privatur pro foro interno et externo jurisdictione sive voluntaria sive contentiosa ita ut actus omnes positi ab eo extra casum extremæ necessitatis sint nulli et illiciti. Actus tamen ab excommunicato tolerato positi sustinentur nisi interponatur contra ipsos exceptio. Illicite tamen agunt tolerati, excepto casu necessitatis ad quam referri potest petitio a fidelibus ad ipsos directa. — Casus qui respiciunt pœnitentem censuris innotatum absolvendum, jam supra, cum de absolutione a censuris sermo erat, consideravimus.

VI. *Prædia sacra sive beneficia.* — Excommunicatio ipso jure non privat beneficiis obtentis ante sententiam judicis; quodsi per annum excommunicatus sive vitandus sive toleratus perseverat in censura, privari potest a judice, post triennium vero debet. — Excommunicatio ad obtinenda beneficia reddit inhabiles et conferens et accipiens beneficium peccat graviter uterque.

VII. *Forum.* Excommunicatus vitandus repelli debet ab omni actu in judicio, potest autem conveniri uti reus in judicio; toleratus autem potest admitti etiam uti testis, actor, procurator etc., nisi interponatur exceptio. Quæ omnia exposuimus in tit. *De judiciis* (II. 1) n. 16. pag. 7 sqq. et in tit. *De testibus* (II. 20) n. 7. pag. 147.

Notandum est in foro civili nullo (quantum novimus) hanc dispositionem juris canonici observari.

VIII. *Civilia jura sive societas civilis.* Vetantur civiles actiones cum excommunicatis vitandis quæ exprimuntur hoc versiculo: *Os, orare, vale, communicio, mensa negatur.* 1°. *Os* significat colloquia, literas, signa benevolentiae; 2°. *orare* communicationem in orationibus; 3°. *vale* salutationes omnino particulares; 4°. *communicio* societatem habitationis, negotiationis, cooperationis; 5°. *mensa* reciprocam ad convivium invitationem.

35. Extra divina licet communicare cum excommunicatis vitandis, si una ex rationibus verificetur in versiculo expressis '*utile, lex, humilis, res ignorata, necesse*'. *Utilitas* temporalis et spiritalis, tum excommunicati tum communicantis. *Lex* matrimonialis vinculi vi cujus conjux innocens potest cum excommunicato vitando omnem habere communicationem, quemadmodum ante excommunicationem habebat, debita obedientia filiorum erga parentes, subditorum erga Superiorem et viceversa. *Ignorantia* sive juris

sive facti. *Necessitas* quæcumque sive animæ, sive corporis, sive famæ, sive fortunæ, sive excommunicati, sive communicantis, sive etiam tertii.

36. II. **De suspensione.** Suspendio est 'censura Clericum privans usu potestatis, vel juris ecclesiastici statui clericali proprii'. Dicitur: 1°. Suspendio est *censura* quia ordinarie præ se fert naturam *medicinalem*, licet eandem nonnunquam esse veram pœnam vel etiam impedimentum quoddam jam viderimus. 2°. Dicitur privans *usu potestatis vel juris ecclesiastici statui clericali proprii*. Potestas vero annexa esse potest statui clericali jure divino, item et jus ecclesiasticum. Quidquid sic annexum est, suspensione illicitum quidem reddi potest, minime vero invalidum. Quæ autem jure ecclesiastico alicui ordini, muneri personæve annexa sunt, eodem jure separari possunt et irritari. — *Dividitur* 1°. suspendio ut alia sit *totalis*, alia *partialis*. Totalis tollit usum licitum *cujuscunque* potestatis et juris clericalis; partialis usum partis majoris vel minoris juxta dispositionem juris vel Superioris. Unde existit suspendio *simpliciter*, deinde suspendio ab *ordine* sive *ministerio*, ab *officio*, a *beneficio*. Suspendio ab *ordine* privat clericum ab exercitio proprii ordinis aut omnino aut ex parte, e. gr. a celebranda missa, a concionando, ab audiendis confessionibus etc. Suspendio ab *officio* privat usu et ordinis et jurisdictionis in utroque foro. Tandem suspendio a *beneficio* tollit redditus et administrationem beneficii. Dividitur 2°. suspendio ut alia sit *ferendæ*, alia *latæ* sententiæ. Suspensiones latæ sententiæ jure communi non existunt nisi quæ latæ sunt vel Constitutione *Ap. Sed.* vel a Concilio *Tridentino* vel a tempore prædictæ Constitutionis, sc. a d. 12. Oct. 1869. usque nunc, quas infra singulas enumerabimus. — Si suspendio feratur a judice per modum censuræ, requiritur monitio; arg. c. 26. *De appell.* (II. 28) et *Abbas* ibidem n. 5.

De suspensione *ex informata conscientia* jam egimus in titt. *De temp. ord.* (I. 11) nn. 50—51 pag. 146. et *De accus.* (V. 1) n. 11.

Quæritur *quomodo tollatur suspendio?* R. Suspendio quæ vera est *censura*, tollitur eodem modo ac censura excommunicationis, sc. per absolutionem. *Pœna* suspensionis pro certo tempore inflictæ cessat tempore præterlapso; si perpetua fuerit, tolletur per dispensationem. Impedimentum denique suspensionis tollitur cessante causa, accedente permissu Superioris qui regulariter requiritur.

Suspensus per quemlibet confessarium absolvi potest a *peccatis*. nam suspensio non impedit iura clerici laicalia; item a suspensione quæ nemini est reservata. A suspensione reservata absolvi nequit clericus suspensus nisi potestate a legitimo Superiore delegata et quidem in foro interno oratione quæ incipit *Dominus noster Jesus Christus*, in foro externo forma vel speciali vel comuni quam continet *Rituale Romanum* tit. III. cp. 5. In periculo mortis potest quilibet sacerdos pœnitentem absolvere a quibusvis censuris. ergo et suspensionibus juxta ea quæ jam superius exposuimus et juxta *Rit. Rom.* in tit. III. *De sacr. pœnitentiæ* n. 23.

37. III°. **De interdicto.** Interdictum est 'censura privans usu omnium divinatorum officiorum, aliquorum sacramentorum, ac sepulturæ ecclesiasticæ'. Dixi aliquorum sacramentorum. Nam tempore interdicti administrari possunt Sacramenta Baptismi. Confirmationis et Pœnitentiæ. Prohibetur etiam benedictio nuptialis, licet matrimonium contrahi possit. Administratur etiam Eucharistia ægrotis et extrema unctio infirmis; c. 11. *De Pœnitentiis* (V. 38). — Interdictum est aliud *locale*, quod scilicet directe locum afficit, aliud est *personale*, quod scilicet directe afficit personas, aliud *mixtum*, quod scilicet personas et loca afficit. Aliud est *generale locale*, quod nempe vel integram civitatem, vel integrum regnum respicit; aliud *locale speciale* quod nempe unum locum ex. gr. templum respicit; aliud *personale generale*, quod afficit omnes personas unius communitatis; aliud *personale speciale* quod afficit unam vel aliquas determinatas personas; aliud *totale* quo interdicatur usus omnium bonorum spiritualium de quibus in definitione, aliud *partiale* quo prohibetur usus tantum unius vel alterius rei, ex. gr. ingressus in Ecclesiam. Quia hoc interdictum sæpius quam cetera interdicta vel etiam ceteræ censuræ accidere potest, saltem in nostris regionibus [cfr. c. 12. »Omnis utriusque« (V. 38.)]: necessarium duximus de eo fusius loqui. Interdictum ingressus ecclesiæ non solum Decretales *Gregorii IX.*, liber VI. ac *Clementinæ* statuerunt, sed etiam *Tridentinum*, e. gr. in c. 1. *De ref.* sess. 6. necnon *Const. Ap. Sed.* Est autem censura qua quis in ecclesia ordinem sacrum exercere, divinis interesse, et ecclesiastica sepultura prohibetur. Non autem vetatur saltem probabiliter extra tempus sacrorum eam ingredi, in ea privatim orare etc. juxta sententiam *Benedicti XIV.* in *Inst.* 55. §. »Porro d. 18. Sept.«: en ejusdem verba: »Id solum a Theologis in dubium revocatur. an templa adire possint. ut

preces tantum Deo persolvant, uti ex Cānone *Latores* c. 33. q. 2. deprehenditur: *Ita ut per annum integrum Ecclesiam non ingre-
diatur, sed ante Fores Basilicæ orans, et deprecans Deum perse-
veret.* De hoc fusius agit Nogueira.« Idem Pontifex eodem loco
exponit quid sit agendum quando nominatim interdictus (ob omis-
sam culpabiliter communionem paschalem) interesse velit celebra-
tioni missæ aliisve divinis officiis: »Monendum pariter est«, conti-
nuat, »rem divinam confici non posse, si unus ex iis interdictis in
Ecclesia versetur, quos etiam per Ecclesiæ Ministros depellendos
Canones decernunt: iis adductus Suarez hæc scripta reliquit: *Ad
Ecclesiæ Ministros spectat ex proprio officio expellere indignos a
participatione Divinorum, et remove eos, quos Ecclesia removet,
ac denique procurare, ut censuræ Ecclesiasticæ observentur: et ideo
merito peculiaris obligatio eis imponitur excludendi interdictos,
quando celebrant.* Solum ambigitur, an id fieri debeat, cum vis
haud sufficere, vel aliquis tumultus excitari posse videatur: Tunc
enim idem Suarez hæc tradit: *Quando locus non est interdictus,
sed tantum adest persona interdicta, et per vim cogi non potest,
probabile mihi videtur, non debere Sacerdotem ob eam causam
omittere Missam: quod non assero sine formidine, quia non video
casum expresse tractatum, et definitum ab Auctoribus. Censeo
tamen practice probabile.*«

38. A lege generalis interdicti excipiuntur Dies Natalis Do-
mini, Paschatis, Pentecostis, Assumptionis B. M. Virginis; c. 24.
'Alma mater' h. t. in 6°. Et hæc suspensio interdicti a *Martino V.*
et *Eugenio IV.* concessa est etiam quoad totam Octavam Corporis
Christi.

39. Interdicto affinis est cessatio a divinis, quæ tamen non
est censura, sed prohibitio facta Clericis ut abstineant ab officiis
divinis, ab administratione sacramentorum, et ab ecclesiastica
sepultura in loco determinato.

Alia est a jure, alia ab homine; prima existit ipso facto cum
Ecclesia polluitur vel exsecratur, altera fertur ab habente juris-
dictionem in foro externo.

Appendix

ad Commentarium in Lib. V. Decretalium.

Commentarius noster incompletus esset si prætermitteremus hic inserere catalogum censurarum quæ modo vigent. Nemo ignorat Constitutionem *Pii IX.* s. m. quæ incipit *Apostolicæ Sedis moderationi* novum jus creasse; ideo textu hujus Constitutionis allato censuræ tantum enumerandæ sunt quas Concilium Tridentinum tulit adjungendæque illæ quæ a d. 12. Oct. 1869 usque ad nostra tempora fuerunt promulgatæ. Verum ne editio hujus Commentarii nimis retardetur volumenque etiam libri V. nimis crescat, textui censurarum authenticam S. Sedis prætermissa doctrinali interpretationem adjiciendam duximus.

I. Constitutio *Apostolicæ Sedis.*

Pius Episcopus Servus Servorum Dei.

Ad perpetuam rei memoriam.

Apostolicæ Sedis moderationi convenit, quæ salubriter veterum canonum auctoritate constituta sunt, sic retinere, ut, si temporum rerumque mutatio quidpiam esse temperandum prudenti dispensatione suadeat, Eadem Apostolica Sedes congruum supremæ suæ potestatis remedium ac providentiam impendat. Quamobrem cum animo Nostro jam pridem revolveremus ecclesiasticas censuras, quæ per modum latæ sententiæ, ipsoque facto incurrendæ, ad incolumitatem ac disciplinam ipsius Ecclesiæ tutandam effrenemque improborum licentiam coërcendam et emendandam sancte per singulas ætates indictæ ac promulgatæ sunt, magnum ad numerum sensim excrevisse; quasdam etiam, temporibus moribusque mutatis, a fine atque causis, ob quas impositæ fuerant, vel a pristina utilitate atque opportunitate excidissee; camque ob rem non infrequentes oriri sive in iis, quibus animarum cura commissæ est, sive in ipsis fidelibus dubietates, anxietates angoresque conscientiæ; Nos ejusmodi

incommodis occurrere volentes. plenum earundem recensionem fieri Nobisque proponi jussimus. ut. diligenti adhibita consideratione. statueremus. quasnam ex illis servare ac retinere oporteret. quas vero moderari aut abrogare congrueret. Ea igitur recensione peracta. ac Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus in negotiis Fidei Generalibus Inquisitoribus per universam Christianam Rempubicam deputatis in consilium adscitis. reque diu ac mature perpensa. motu proprio. certa scientia. matura deliberatione Nostra. deque Apostolicæ Nostræ potestatis plenitudine. hac perpetuo valitura constitutione decernimus. ut ex quibuscumque censuris sive excommunicationis. sive suspensionis. sive interdicti. quæ per modum latæ sententiæ ipsoque facto incurrendæ hætenus impositæ sunt. nonnisi illæ. quas in hac ipsa Constitutione inserimus. eoque modo. quo inserimus. robur *exinde* habeant: simul declarantes. easdem non modo ex veterum canonum auctoritate. quatenus cum hac Nostra Constitutione conveniunt. verum etiam ex hac ipsa Constitutione Nostra. non secus ac si primum editæ ab ea fuerint. vim suam prorsus accipere debere.

I.

Excommunicationes latæ sententiæ speciali modo Romano Pontifici reservatæ.*)

1. Omnes a christiana fide apostatas et omnes ac singulos hæreticos. quocumque nomine censeantur. et cujuseunque sectæ existant. eisque credentes. eorumque receptores. fautores. ac generaliter quoslibet eorum defensores.

Hujus primæ censuræ declarationes authenticas attulimus in tit. *De hæreticis* (V. 7) et quidem: 1º. quoad communicationem in sacris activam in n. 38. C. pag. 105; 2º. quoad eos qui coram ministro acatholico matrimonium inierunt. supra pag. 89 et in tit. *De sponsalibus* (IV. 1) nn. 192 sqq. pag. 87.

2. Omnes et singulos *scienter* legentes sine auctoritate Sedis Apostolicæ libros eorundem apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes. nec non libros cujusvis auctoris per Apostolicas literas nominatim prohibitos. eosdemque libros retinentes. imprimantes et quomodolibet defendentes.

Constitutionem de libris prohibitis invenies in appendice II. ad nostrum Commentarium l. I. pag. 441—449; interpretationes ad hanc 2. cen-

*) Excommunicationes hæ substituantur excommunicationibus in Bulla *Cœncæ* reservatis. S. C. Inq. d. 4. Apr. 1871.

suram authenticas et etiam doctrinales in tit. *De off. jud. ord.* (I. 31) n. 80. pag. 315 et in tit. *De hæreticis* (V. 7) nn. 28 sqq. pag. 99 sqq.

3. Schismaticos et eos, qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt.

Doctrinalem expositionem dedimus in tit. *De schismaticis* (V. 8) pag. 110. S. Sedem etiam a d. 18. Julii 1870 agnoscere schismaticos eosdemque distinguere ab hæreticis multa exempla documentorum quæ a S. Sede prodibant, testantur, e. gr. in Instructione ad Orientales super causis matrimonialibus d. 20. Jun. 1883.

4. Omnes et singulos cujuscumque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Rom. Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum Concilium appellantes, nec non eos, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit.

5. Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos vel Nuntios, aut eos a suis Diocesibus, Territoriis, Terris seu Dominiis ejicientes, nec non ea mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium, consilium vel favorem.

6. Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ sive *interni* sive *externi* fori et ad hoc recurrentes ad forum sæculare ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem præstantes.

7. Cogentes sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas præter canonicas dispositiones: item edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiæ.

Hac excommunicatione non tangi nisi *legislatores et alias auctoritates* qui cogunt sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas præter canonicas dispositiones S. C. Inq. d. 23. Jan. 1886 definivit, uti vidimus in tit. *De foro comp.* (II. 2) nn. 37—38. pag. 81. — Verum notanda est declaratio S. C. de Prop. Fid. d. 17. Maji 1886 hujus tenoris: „Declarat S. C. numquam sese fore admissuram recursum vel appellationem *sacerdotum* qui ad judices laicos trahere ausi fuerint vel clericum sine venia Ordinarii, vel Episcopum sine venia Apostolicæ Sedis, sive in causa ecclesiastica sive non, nisi prius recursum ad civile tribunal interpositum deseruerint.

Episcopi vero juxta declarationem Capituli Cogentes a Suprema Congregatione Inquisitionis d. 23. Januarii 1886 editam, possunt in prædictum clericum animadvertere pœnis et censuris *ferendæ* sententiæ, maxime suspensione a divinis, servatis tamen servandis, et pro gravitate causæ, si id expedire in Domino judicaverint. Quod si venia conveniendi cleri-

cum in forum laicorum ab Ordinariis petatur, ipsi nunquam eam denegabunt, tum maxime cum ipsi controversiis inter partes conciliandas frustra operam dederint."

Eadem dispositio obtinet in sacerdote qui cedit jura sua personæ laicæ ut agat contra clericum vel Episcopum absque debita venia; etenim consideratur operans *in fraudem legis* S. C. de Prop. Fid. d. 6. Sept. 1886. (*Mon. Eccl.* VIII. 2 pag. 244 nn. III. et IV.)

8. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas literas vel acta quælibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta, eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa ipsas partes, sive alios lædentes vel perterrefacientes.

Per *acta a Sede Apostolica profecta* designantur non solum acta quæ immediate a S. Pontifice, sed etiam acta quæ a Sacris Romanis Congregationibus proficiscuntur, S. C. Inq. d. 13. Jan. 1892. ad I^{um}.

9. Omnes falsarios literarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac supplicationum gratiam vel justitiam concernentium per R. Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios seu gerentes vices eorum, aut de mandato ejusdem Romani Pontificis signatarum: nec non falso publicantes literas Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes supplicationes hujusmodi sub nomine R. Pontificis seu Vice-Cancellarii aut Gerentis vicem prædictorum.

Doctrinalem interpretationem posuimus in tit. *De crimine falsi* (V. 20) n. 4. pag. 150 sqq.

10. *Absolventes* complicem in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius Sacerdos, licet non adprobatus ad confessiones sine gravi aliqua exortura infamia et scandalo possit excipere morientis confessionem.

Verum explicationem hujus criminis ponimus in fine primæ partis, sc. absoluto textu censurarum Papæ speciali modo reservatarum.

11. Usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes.

Hac excommunicatione percelluntur *parochi intrusi*, sic Pius IX. pro *Helvetia* declaravit d. 21. Nov. 1873., item pro *Borussia* d. 25. Febr. 1875. — Sub nomine *usurpantes* non comprehendi *fures* qui furantur beneficiariis fructus suorum beneficiorum, S. C. Inq. d. 9. Martii 1870 declaravit.

12. Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios, Civitates, Terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem

in eis; nec non ad singula prædicta auxilium, consilium, favorem præbentes.

S. Pœnitentiaria d. 10. Dec. 1860 super hac materia multa dedit responsa, quæ inveniuntur in *A. S. S. I.* pag. 557. et 567., in *Mon. Eccl. I.* pag. 500 sqq.

Ad hasce 12 censuras 13. referenda est lata a *Pio IX.* in *Const. Romanus Pontifex* d. 28. Aug. 1873, de qua plura inferius.

A quibus omnibus excommunicationibus huc usque recensitis absolutionem R. Pontifici pro tempore speciali modo reservatam esse et reservari; et pro ea generalem concessionem absolvendi a casibus et censuris, sive excommunicationibus R. Pontifici reservatis nullo pacto sufficere declaramus, revocatis insuper earundem respectu quibuscumque indultis concessis sub quavis forma et quibusvis personis etiam Regularibus cujuscumque Ordinis, Congregationis, Societatis Instituti, etiam speciali mentione dignis et in quavis dignitate constitutis. Absolvere autem præsumentes sine debita facultate, etiam quovis prætextu, excommunicationis vinculo R. Pontifici reservatæ innodatos se sciant, dummodo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiæ, si convaluerint.

Ultimam particulam hujus textus fuse jam explicavimus in articulo *de absolutione a censuris*.

Nunc ad censuram decimam redeuntēs annectimus hic tractatum: I. De absolutione complicitis; II. De crimine sollicitationis; III. De falsa accusatione hujus criminis.

I. *De absolutione complicitis in peccato turpi*. 1°. Agitur in hac censura de solo *peccato turpi*, sc. de *gravi* peccato contra castitatem, sive hoc peccatum sit sacrilegum simpliciter, sive sit qualificatum, sc. etiam adulterinum, incestuosum, sodomiticum etc.; imo etiam peccata contra solam castitatem, sc. commissa *ante* sacerdotium, respective *ante* subdiaconatum receptum, hic non excludi, S. Pœnitentiaria d. 22. Jan. 1879 respondit. — S. C. Inq. d. 28. Maji 1873 respondit huc pertinere posse non solum tactus inhonestos, sed etiam *colloquia* et *aspectus*, dummodo sint graviter peccaminosa. — 2°. Sermo est de *complicitate*; unde non sufficiunt peccata mere interna, licet gravissima; nec sufficit peccatum grave externum ex una parte commissum, sed requiritur ut peccatum turpe interne et externe grave commissum sit *utrimque*; nihil tamen refert, utrum persona complex sit vir an femina. — 3°. Recedentes nunc paululum a censura convertimur ad Constitutiones

Benedicti XIV. quæ incipiunt *Sacramentum Pœnitentiæ* d. 1. Jun. 1741 (*Bull.* huj. Pont., tom. I. n. 20, ed. Pratensis pag. 65) et *Apostolici muneris* d. 8. Febr. 1745 (ib. n. 120, pag. 497); ibidem sacerdoti complici omnis jurisdictio omnino subtrahitur: »sublata propterea«, ait Pontifex, »illi (sc. sacerdoti) ipso jure quacunque auctoritate et jurisdictione ad qualemcunque personam ab hujusmodi culpa absolvendam, adeo quidem, ut absolutio, si quam impertierit, nulla atque irrita omnino sit, tamquam impertita a sacerdote, quâ jurisdictione ac facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit, quam ei per præsentis has nostras adimere intendimus«, in *Const. Sacr. Pœn.* §. 4. Unde sequitur confessarium complicem, licet amplissimis facultatibus instructum, qui personam complicem ab hoc peccato absolvere attentat, non solum illicite, sed et *invalidè* agere.

Excipitur *articulus mortis*, *Const. Sacr. Pœn.* §. 4., *Const. Ap. muneris*, §. 2., cui æquiparare possumus *periculum mortis*, positis tamen conditionibus, sc. ut *quilibet* sacerdos absit aut advocari nequeat (»deficiente tunc quocunque alio sacerdote«), vel ut saltem *quilibet* sacerdos *a censuris liber* absit aut advocari nequeat, vel ad summum ut alius quidem sacerdos sive approbatus sive simplex advocari possit, verumtamen non »sine gravi aliqua exortura infamia vel scandalo« (*B. XIV.* in *Const. Ap. mun.* §. 3.) — Adjungit *Lehmkuhl* in sua *Theol. mor.* II. n. 937.: Confessarium posse absolvere personam complicem quæ in articulo mortis creditur sacrilege confessura. At si hæc opinio rationabili fundamento non caret, casus facile reduci potest ad evitandum scandalum.

Alios casus extremæ necessitatis quos excogitant DD., v. gr. *Ballerini* not. a) pag. 540, *Lehmkuhl* c. l.; *Sabetti* in *Theol. mor.* n. 785. quær. 6°., ad *periculum mortis* referri posse censemus, secus probabilitate carere putamus; etenim clara sunt verba *Benedicti XIV.* in *Const. Sacr. Pœn.* §. 4.: »extra casum extremæ necessitatis, *nimirum* in ipsius mortis articulo«; ceterum pro hisce casibus extremis aliud relinqui remedium mox videbimus. Quare dicendum est, *directe* non absolvitur complex in peccato turpi nisi in articulo vel periculo mortis. — Sed nonnunquam posse eum *indirecte* absolvi S. Pœnitentiaria d. 16. Maji 1877 declaravit: Quæstioni: »An incurrat censuras, in absolventes complicem in peccato turpi latas, qui complicem quidem absolvat, sed complicem qui complicitatis peccatum in confessione non declaravit.«

S. Pœnitentiaria d. 16. Maji 1877 respondendum censuit: *Privationem jurisdictionis absolvendi complicem in peccato turpi, et adnexam excommunicationem, quatenus confessarius illum absolverit, esse in ordine ad ipsum peccatum turpe, in quo idem Confessarius complex fuit.*

Quando igitur pœnitens peccatum complicitatis *bona fide*, velut ex oblivione aut quia sacerdos complex id omitti posse pœnitenti persuasit, non accusans et alias dispositus a materia sufficiente absolvitur a confessario complice, valide absolvitur directe quidem a ceteris peccatis, indirecte a peccato complicitatis. Qua in re tamen confessarius graviter peccare potest, sive negligendo obligationem examinandi pœnitentem, sive inducendo ipsum pœnitentem ad tacendum; quomodo autem censuram *absolventis complicem* incurrere possit, infra videbimus.

Si extra periculum mortis casus gravis infamiæ vel scandali exsurgat, allata declaratione S. Pœnitentiariæ uti potest confessarius complex ita ut idem confessarius personam complicem se neque posse neque velle absolvere a peccato complicitatis certioratam absolvat a ceteris peccatis patefacta eidem obligatione confitendi peccatum complicitatis data occasione apud alium confessarium.

Quæritur num jurisdictionis etiam sublata sit quando confessarius personam complicem *omnino non vel dubie agnoverit*? Si omnino non agnoverit personam complicem, certe censuram non incurreret neque jurisdictione privatur; nam termini Benedicti XIV. in priore Constitutione loquuntur de eo qui »audeat«, »ausus fuerit« qui in nostra suppositione non verificatur. Quodsi dubie agnoverit pœnitentem esse suum complicem, et vel inquirendo nihil profecerit vel ab inquirendo justa de causa abstinuerit, sequelis saltem probabiliter non tangitur.

Similiter quæritur, utrum sacerdos possit complicem absolvere a peccato complicitatis *directe jam remisso*? Non loquimur hic de decentia, quandoquidem certe non decet, imo nonnunquam periculosum est confessiones personarum ejusmodi excipere, sed loquimur de *potestate*. Absque dubio est quin possit absolvere peccatum complicitatis cum aliis peccatis complicitis. At nonnulli DD. adjudicant sacerdoti potestatem absolvendi complicem qui solum complicitatis peccatum, *utique iam remissum*, confitetur, »cum illud pec-

catum subtractum sit omnino jurisdictioni ejusmodi confessarii, «*Sabetti* c. l. n. 785. quær. 7^a. etc. — At nos contrariam potius sententiam amplectendam censemus: etenim *Benedictus XIV.* præsupponit peccatum complicitatis esse materiam confessionis *absoluite necessariam*, non liberam aut hypothetice necessariam quoniam vocat »articulum mortis *casum extremæ necessitatis*«. Deinde si concedunt Doctores jurisdictionem, si complex præter peccatum complicitatis saltem unum aliud confitetur, jurisdictionem in peccatum complicitatis ipsum concedunt: alioquin repetita hujus peccati apud talem confessarium confessio prorsus inutilis esset. Et hanc sententiam probare videtur S. C. Inq. d. 29. Maji 1867 declarando: »Liberum esse confessario absolvere personam complicem, quæ a peccato complicitatis inhoneste absoluta jam fuit per alium confessarium: dandum tamen semper esse consilium confessario, de quo agitur, ut nisi cogat necessitas, se absteineat ab excipiendis personæ complices, licet jam a peccato complicitatis absolutæ, sacris confessionibus.« Nunc redimus ad censuram.

4°. *Absolvere* significat hic a) pronuntiare formulam absolutionis cum intentione absolvendi sive effectus sequatur sive non, b) pronuntiare formulam absolutionis absque tali intentione, c) verbis vel signis ita se gerere ut pœnitens in errorem inducatur vel in opinione perseveret se esse absolutum; absolvere non significat audire confessionem neque audita confessione complicem debite instructum cum benedictione dimittere. Absolventes ergo in *sensu exposito*, i. e. absolventes de facto vel absolvere attentantes vel absolvere fingentes complicem, incurrunt excommunicationem Papæ speciali modo reservatam (cl. I. n. 10.) exceptis duobus casibus: a) in articulo (periculo) mortis; b) quando licite *indirecte* absolvit. Attamen si confessarius respectu articuli mortis, impossibilitatem advocandi alium sacerdotem physicam vel moralem sibi flngit, aut hujus impossibilitatis causa positiva (inducendo impossibilitatem) aut negativa (non removendo impedimenta quæ removeri possunt) fuit, complicem valide quidem absolvit, excommunicationem tamen non effugiet, *Ben. XIV.* in Const. *Ap. mun.* §. 3. Idem dic de casu absolutionis *indirectæ*, nimirum si confessarius complicem peccatum complicitatis tacentem aliasque dispositum absolvit, valide quidem agit, at si confessarius tacendi causa aut directa aut indirecta fuerit, excommunicationem non effugiet. Sic expresse approbante S. P. *Leone XIII.* declaravit S. Pœnitentiarum d. 19. Febr.

1896. his verbis: »*Excommunicationem reservatam in Bulla, Sacramentum pœnitentiæ, non effugere confessarios absolventes vel fingentes absolvere eum complicem, qui peccatum quidem complicitatis, a quo nondum est absolutus, non confitetur bonâ aut malâ fide, sed ideo ita se gerit, quia ad id Confessarius pœnitentem induxit, sive directe, sive indirecte. Directe autem confessarius inducit pœnitentem quando positive et explicite eum præmonet de tacendo peccato complicitatis, quia v. g. illud jam novit et declaratio illius esset inutilis. Indirecte vero inducit quando confessarius suadere conatur pœnitentem, sive quod actio turpis cum ipso commissa non est peccatum, sive saltem non tam grave, ut de ipso inquietari debeat; unde pœnitens concludit ipsi licere non declarare tale peccatum, et ab eo declarando revera abstinet. — Generaliter autem dicendum est: Ab excommunicatione hac non excusat ignorantia crassa sive supina, vel affectata, uti alias jam vidimus; cfr. S. C. Inq. d. 13. Jan. 1892 ad III.*

5°. Reliquum est ut pauca adjungamus de confessario qui excipit confessionem sacerdotis qui illicite absolvit complicem in peccato turpi. Excommunicatio (n. 10. »*Absolventes complicem*«) dicitur *specialissimo* modo Papæ reservata; etenim in facultatibus Episcopis concedi solitis etiam amplissimis hic casus semper excipiendus est juxta decreta S. C. Inq. dd. 27. Jun. 1866 et 4. Apr. 1871. Nihilominus non solum in articulo mortis, sed etiam in casibus urgentioribus ejusmodi sacerdos complex valide et licite absolvi potest, imposita tamen semper obligatione standi mandatis ecclesiæ ita ut dispositio S. C. Inq. d. 9. Nov. 1898 declarans obligationem recursus ad S. Sedem ut excipiat mandata ecclesiæ, nunquam cessare, hic locum non habeat, S. C. Inq. d. 7. (8.) Jun. 1899. Nam præsumitur confessarius complex posse scribere ad S. Pœnitentiarium tecto nomine.

II. *De crimine sollicitationis.* Documenta Pontificia quæ hoc crimen concernunt sunt hæc: Const. *Gregorii XV.* »*Universi gregis*« d. 30. Aug. 1622.; quæstiones cum respectivis responsionibus S. C. Inq. d. 11. Febr. 1661 (*Mon. Eccl.* I. pag. 365); duæ propositiones damnatæ ab *Alexandro VII.* d. 24. Sept. 1665, sc. 6. et 7, (apud *Denzinger* c. l. nn. 977 et 978.), *Benedicti XIV.* Const. *Sacramentum pœnitentiæ* d. 30. Maji 1741, decretum S. C. Inq. d. 5. Aug. 1745 (*Bull. Ben. XIV.* tom. I. app. 8. pag. 653), Instructio S. C. Inq. d. 20. Febr. 1867 (*A. S. S.* III. app. 10; *Mon. Eccl.* I. pag.

364 sqq.), tandem Instructio S. C. Inq. super modo excipiendi denuntiationem d. 6. Aug. 1897 (*Mon. Eccl.* X. 1 pag. 124). Hisce præmissis quasi thesim ponimus:

Sacerdotes omnes sollicitantes ad turpia personas quascunque occasione confessionis denuntiandi sunt Inquisitori fidei. *Explicatio uberior*: 1. *Sacerdotes*, ergo non clerici, non laici: sacerdotes cujuscunque status, dignitatis et cum vel absque (S. C. Inq. d. 11. Febr. 1661 n. 5) jurisdictione comprehenduntur. — 2. *Sollicitare ad turpia* significat uti aliquo signo externo sive turpi sive per se indifferenti quod cognoscitur adhibitum ad inducendam directe aliquam personam ut turpia perpetret. Ejusmodi *signa* esse possunt: tactus, munera, laudes, colloquia sive tractatus, chartæ sive epistolæ (S. C. Inq. 1661 ad 1um.), imo huc pertinet etiam *consensus* ad sollicitationem alterius personæ externe manifestatus, S. C. Inq. 1867 n. 2 et S. C. Inq. 1661 ad 9um. ubi sic deciditur: An confessarius sollicitatus, si *metu inductus* sollicitationi consentiat, sit denuntiandus? — »Censuerunt esse denuntiandum, et negativam opinionem non esse probabilem.« — Dicitur *qui cognoscitur* sive ex ipso signo adhibito, sive ex facti circumstantiis signum præeuntibus, comitantibus, subsequentibus, e. gr. »si sacerdos dicat mulieri: *Memento mei quia te ex corde diligo*; . . . hoc melius puto explorandum ex circumstantiis« (sc. num postea turpia tentata fuerint), *S. Alphonsus* in *Theol. mor.* De pœnitentia n. 704. ubi invenies exempla rem explicantia. Verum *Ben. XIV.* huc refert etiam casum quo sacerdos »illicitos et inhonestos sermones vel tractatus temerario ausu habeat« absque intentione sollicitandi vel provocandi ad turpia. — Ceterum *mandans* sollicitationem non cadit sub voce *sollicitans*, etsi sacerdos sit, S. C. Inq. 1661. n. 7. — 3°. Dicitur *personas quascunque*; nihil enim interest utrum sint feminae an mares, utrum provectæ an junioris ætatis, dummodo sint *rationis capaces*. In voce *personas quascunque* aliquid aliud exprimitur, sc. non requiritur ut sollicitetur persona pœnitens ipsa, sed crimen verificari potest etiam in tertia persona; ergo crimen sollicitationis adest, sive prava sacerdotis intentio tendit ad turpia perpetranda inter ipsum et personam pœnitentem, sive inter ipsum et personam tertiam, sive inter pœnitentem et personam tertiam, et etiam (quando casus accidet) quando sacerdos sollicitet aliquam personam ut turpia perpetret in se. — 4°. Non quæcunque sollicitatio cujuslibet personæ facta a sacerdote denuntianda est, sed

sollicitatio tantum *occasione confessionis* i. e. juxta bullas *Gregorii XV.* et *Ben. XIV.* »vel in actu sacramentalis confessionis vel ante vel immediate post confessionem vel occasione aut prætextu confessionis vel etiam extra occasionem confessionis in confessionali sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato aut electo cum simulatione audiendi ibidem confessionem«. Inprimis notetur semper hic agi de confessione, non de *alio sacramento*, velut baptismi, matrimonii etc. S. C. Inq. 1661 n. 10. — Ex terminis bullarum declaranda sunt nonnulla: a) Quid sibi vult *occasione confessionis*? Certe non est denuntiandus sacerdos »qui feminam in confessione (sc. in petitione confessionis) dicentem se velle in crastinum confiteri, sollicitat, et a confessione dissuadet, dummodo sollicitatio fiat extra locum confessionis et absque prætextu confessionis«, S. C. Inq. 1661 n. 4. Idem probabiliter locum habet etiamsi confessionem non dissuadeat. — Quæritur utrum sacerdos possit dici sollicitans *occasione confessionis* qui capta ex confessione proclivitatis pœnitentis ad turpia notitia eum postea sollicitat? Nonnulli sacerdotem ejusmodi excusant dicentes eum sollicitare non occasione confessionis, sed occasione notitiæ capta in confessione. Nobis autem videtur contraria sententia omnino amplectenda; nam spiritus legis, amovendi sc. a confessione quæ est actus maximæ confidentiæ, omne turpitudinis periculum, *a fortiori* requirit ut salva sit essentia sacramenti pœnitentiæ, nimirum peccatorum confessio. Ceterum ipsi rescriptum S. Pœnitentiariæ vidimus, in quo hic casus revera considerabatur uti *cadens sub lege*; cfr. *Gury* (ed. Ratisbonensis) II. n. 589. not. 4. γ. Et *D'Annibale* in *Comm.* ad *Const. Ap. Sed.* n. 181. nota 13) fin. testatur hanc esse praxim Congregationum Romanarum. Attamen morali certitudine pœnitenti constare debet sacerdotem capta hac occasione sola sollicitasse. — b) Præter relationem ad ipsam confessionem sufficit etiam relatio ad *locum* confessionis ita ut sollicitatio perpetrata vel in ipso *confessionali* vel in *loco* quocunque *ubi* confessiones *excipi solent*, etsi desit confessionale, (id quod Romæ fieri respectu virorum nonnunquam vidimus), vel in loco quocunque, quem confessarius ad confessiones audiendas pro suo arbitrio *elegit* (etiam in agro), conjuncta *cum simulatione* saltem confessionis. Verum quidem est a nonnullis DD. verba »cum simulatione audiendi ibidem confessiones« referri tantum ad locum electum, at rectius referuntur ad primum quoque (confessionale) et secundum (ubi solent excipi con-

fessiones) locum. Hoc non obscure insinuat a S. C. Inq. 1661 n. 15. Quæstioni enim »an sit denuntiandus confessarius, qui sedens in confessionario sollicitat mulierem stantem ante confessionarium, non simulando confessionem«, Patres »censuerunt opinionem *negativam* non carere sua probabilitate«. — Inter loca ubi excipi solent confessiones, merito numerantur confessionalia monialium vel mulierum in communitate viventium quolibet modo constructa et quidem non solum pro ipsis monialibus etc., sed pro omnibus personis, S. C. Inq. d. 25. Nov. 1874. ad Episc. *Nolanum* in nn. 1—3. — Notandum denique *interpretem* non comprehendere sub voce *sollicitantis occasione confessionis*, S. C. Inq. 1661 n. 6.

5. Sacerdos quilibet qui sollicitavit ad turpia personam quamcunque occasione confessionis in sensu exposito (sub n. 4.) intellecta *denuntiandus* est; aliquibus quæstionibus illustretur oportet hæc denuntiandi obligatio. a) Quis *denuntiari* debet? Quilibet sacerdos, nulla habita ratione *temporis* quo perpetratum fuit crimen, *loci* ubi nunc habitat, *divulgationis* sc. utrum crimen publicum, an occultissimum sit, tandem *vitæ talis sacerdotis* sc. utrum pœnitentia et optima conversatione quasi deletum sit crimen (S. C. Inq. 1661 n. 13.) an alia perpetraverit et jam denuntiatus sit ab aliis. Unus excipitur casus, nimirum *mortis*.

b) Quis *denuntiare* debeat? Non solum ipsa persona sollicitata vel cooperantes in hac re, sed quicunque certam habent notitiam. Attamen attendendum est responsum S. C. Inquisitionis; interrogata enim »an quis teneatur denuntiare confessarium sollicitantem, si hoc audivit non a fide dignis, sed solum a levibus personis«, respondit d. 11. Febr. 1661 ad 14um.: »*Opinionem negativam non carere sua probabilitate*«; et notandum est Instructionem ejusdem S. C. urgere obligationem denuntiandi solum *in personis sollicitatis*; audi ipsius verba: *Instructio S. C. Inq. d. 20. Febr. 1867*: »Personæ sive mares sive fœminæ, quæcumque illæ sint, ad turpia sollicitatæ in Confessione, vel occasione aut prætextu Confessionis, quemadmodum enucleate in memorata Constitutione præcipitur, rem ad Sanctam Sedem, vel ad loci Ordinarium deferre debent.

Hujusmodi denuntiationes a nemine absque culpa lethali omitti possunt. Qua de re pœnitentes debent admoneri, neque ab iis admonendis instruendisque eorum bona fides excusat.

Sacerdotes ad sacras audiendas Confessiones constituti, qui de hac obligatione pœnitentes suos non admonent, debent puniri.

Pœnitentes admoniti et omnino renuentes nequeunt absolvi: qui vero ob justam causam denuntiationem differre debent, eamque quo citius poterunt faciendam spondent, serioque promittunt, possunt absolvi.«

Ex allata parte Instructionis sequitur: 1. obligationem denuntiandi in personis sollicitatis esse præceptam sub peccato gravi et sub pœna excommunicationis nemini reservatæ; inter excommunicationes enim nemini reservatas invenitur: »4. Negligentes vel culpabiliter omittentes denuntiare infra mensem confessarios sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerunt ad turpia« etc. Tempus »infra mensem«, si deest impedimentum, currit a die certæ obligationis notitiæ; si adest impedimentum, a die sublato impedimenti. Impedimenta autem sunt: præter impossibilitatem physicam etiam pericula in bonis famæ, fortunæ, corporis probabilia. Cardinalis *Albizi* in libro *De inconstantia in fide* scribit: »Fuit resolutum »28. Jun. 1597, et 28. Febr. 1598, et 15. Apr. 1612, quod quando »mulier est nobilis et verecunda, nec potest induci ad deponendum, in Urbe (Romæ) consulatur S. Congr. — Si vero *extra urbem*, consulatur Episcopus, vel Inquisitor; qui si habent difficultatem, consulant S. Congregationem; sin minus dent facultatem »Confessariis absolvendi pœnitentem, quæ justis de causis denuntiare recusat; quæ tamen debet absolvi sub conditione, quod cessantibus causis, teneatur hoc facere, ac etiam non adire Confessarium, a quo fuit sollicitata.« 2°. Confessario incumbit onus admonendi pœnitentem de hac obligatione, quod onus est *grave ac perpetuum* et tale ut *bona fides* pœnitentis non excuset. Attamen pœnitentem bonæ fidei in mortis periculo constitutum de quo probabiliter prævidit, monitionem cadere in irritum, non tenetur confessarius monere. *Grave* est onus eo sensu ut confessarius præter culpam lethalem quam committit, possit etiam puniri pœnis ferendæ sententiæ; ac *perpetuum* ita ut semel neglectum, non exstinguatur, sed semper urgeat solo casu mortis pœnitentis vel sacerdotis sollicitantis excepto.

c) *Quomodo fiat denuntiatio?* De modo implendi hanc obligationem satis gravem ac difficilem optime loquitur Instructio S. C. Inq. d. 20. Febr. 1867: »6. Denuntiationes anonymæ contra sollicitantes ad turpia nullam vim habent: denuntiationes enim fieri

debent in iudicio, nempe coram Episcopo ejusve delegato cum interventu Ecclesiastici viri, qui notarii partes teneat. et cum juramento et cum expressione et subscriptione sui nominis. nec sufficit si fiat per apochas vel per literas sine nomine et cognomine auctoris. Ceterum prohibetur, ne in recipiendis denuntiationibus præter judicem et notarium, virum utrumque ecclesiasticum, speciali et scripto exarata Episcopi deputatione munitum, testes intersint. Cavendum quoque ne ex denuntiantibus quærat, num sollicitationi consenserint: et convenientissimum foret, si de hujusmodi consensu quantumvis sponte manifestato nihil notetur in tabulis.

7. Denuntiationis onus est personale et ab ipsa persona sollicitata adimplendum. Verum si gravissimis difficultatibus impediatur, quominus hoc perficere ipsa possit, tunc vel per se, vel per epistolam, vel per aliam personam sibi benevisam suum adeat Ordinarium, vel Sanctam Sedem per Sacram Pœnitentiarium, vel etiam per hanc supremam Inquisitionem, expositis omnibus circumstantiis et deinde se gerat juxta Instructionem quam erit acceptura. Si vero necessitas urgeat, se gerat juxta consilia et monita sui Confessarii. Ast si nullo impedimento detenta denuntiationem omnino renuat, in hoc casu aliisque supra memoratis laudandus Confessarius, qui operam suam pœnitenti non denegaverit, et vel Ordinarium, vel Sanctam Sedem pro opportunis providentiis consuluerit, suppresso tamen pœnitentis nomine. Formulas autem hisce in casibus adhibendas tradunt probati auctores, quos inter *Pignatelli tit. 1, consult. 104, Carena, Albitius* etc.»

Qui plura hac de materia cognoscere desiderat, consulat hanc ipsam Instructionem in procedentibus numeris (16), necnon alteram ejusdem S. Congregationis d. 6. Aug. 1897. (*Mon. Eccl. X. 1 pag. 124*).*)

d) *Pœnæ* 1°. in sacerdotem *sollicitantem*, modo ne sit absolvens complicem in peccato turpi, latæ sententiæ non existunt ita ut «nihil obstet, quominus sacerdos sollicitans, aliunde rite dispositus, a quovis confessario absolvi possit» (S. C. Inq. d. 15. Sept. 1859); 2°. *Pœnæ* in confessarium culpabiliter omittentem monitio-

*) Inservire potest omnibus Italicæ linguæ gnaris fasciculus cui titulus *Quesiti con brevissimi risposte* (Dal Monitore Ecclesiastico, pag. 12), qui complectitur quæstiones hac in re obvias.

nem de denuntiatione facienda sunt *ferendæ* sententiæ. 3°. Personam sollicitatam non denuntiantem infra mensem tangit excommunicatio quam supra explicavimus.

III. *De falsa accusatione sollicitationis* legimus in Const. *Benedicti XIV.* quæ incipit *Sacramentum Pœnitentiæ* in §. 3. »Quoniam improbi quidam homines reperiuntur, qui vel odio, vel ira, vel alia indigna causa commoti, vel aliorum impiis suasionibus, aut promissis, aut blanditiis, aut minis, aut alio quovis modo incitati, tremendo Dei judicio posthabito, et Ecclesiæ auctoritate contempta, innoxios Sacerdotes apud Ecclesiasticos Judices falso sollicitationis insimulant: Ut igitur tam nefaria audacia, et tam detestabile facinus metu magnitudinis pœnæ coërceatur, quæcumque persona, quæ execrabili hujusmodi flagitio se inquinaverit, vel per se ipsam innocentes Confessarios impie calumniando, vel sceleste procurando, ut id ab aliis fiat, a quocumque Sacerdote quovis privilegio, auctoritate, et dignitate munito, præterquam a Nobis, Nostrisque Successoribus, nisi in fine vitæ, et excepto mortis articulo, spe absolutionis obtinendæ, quam Nobis, et Successoribus prædictis reservamus, perpetuo careat.»

Ex hisce verbis sequitur: 1°. Crimen de quo agitur, est: Calumniosa de crimine sollicitationis accusatio sacerdotis innocentis apud judicem ecclesiasticum, necnon procuratio ut id fiat. Diximus *calumniosa*, requiritur enim mala fides; ideo non committit hoc crimen nisi qui arguit sollicitationis sacerdotem quem non sollicitasse novit. — Accusari debet sacerdos de *sollicitatione*, accusatio calumniosa de aliis criminibus, sive contra sextum, sive contra aliud præceptum divinum vel ecclesiasticum huc non spectat. — Diximus sacerdotis *innocentis*: nihil enim refert, utrum sacerdos generaliter sit innocens, an respectu tantum *hujus* accusationis; nam calumniosa accusatio verificatur. Tandem apud judicem *ecclesiasticum*: nam *Ben. XIV.* denuntiationis quam in casu veræ sollicitationis imponebat, abusum præcavere intendit; ergo non sufficit accusatio apud populum, vel judicem civilem calumniosa. Verum quod jure *ecclesiastico* non tangitur, jure naturali præscribi optime potest, ita ut calumniosa accusatio sacerdotis in re tanti momenti resarciri omnino debeat.

2. Hoc crimen, uti exposuimus, est absque censura Papæ reservatum *specialissimo* modo, S. C. Inq. d. 27. Jun. 1866. Excusatur ignorantia, non tamen crassa etc. At rarissime hæc ignorantia

aderit; etenim quilibet iudex ecclesiasticus certiozem facere debet quemcunque denuntiantem de hac reservatione.

3. Potest tamen persona ejusmodi etiam præter mortis articulum absolvi a quolibet confessario in casibus *urgentioribus* imposita tamen semper (etiam in mortis periculo) obligatione standi mandatis ecclesiæ; hoc quod jam decretum S. Off. d. 23. (30.) Jun. 1886 innuerat, decisum est in responsione S. Pœnitentiariæ d. 7. Nov. 1888. ad I^{um}. (Nouvelle Revue Théologique vol. 22. (a. 1890) pag. 363 sqq.) Cfr. tit. *De calumniat.* (V. 2) n. 4. pag. 8.

II.

Excommunicationes latæ sententiæ Romano Pontifici reservatæ.

Excommunicationi latæ sententiæ Romano Pontifici reservatæ subjacere declaramus:

1. Docentes vel defendentes sive publice, sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis pœna latæ sententiæ; item docentes vel defendentes tamquam licitam praxim inquirendi a pœnitente nomen complicitis, prouti damnata est a Benedicto XIV. in Const. *Suprema* 7. Julii 1745; *Ubi primum* 2. Julii 1746; *Ad eradicandum* 28. Sept. 1746.

Propositionum talium numerus aliter ab aliis quidem indicatur, nos vero remittimus hic ad librum aureum cui titulus *Enchiridion* auctore *Denzinger* sæpius citatum; ibi enim inveniuntur et propositiones judicio S. Sedis subjectæ et natura damnationis; cfr. resolutionem S. C. Inq. d. 13. Jan. 1892 supra allata in n. 8. cl. I. — Constitutiones *Ben. XIV.* prædictæ gradatim quasi impugnant praxim damnatam: prima Const. *Suprema omnium* (Bull. ejusd. Pont. tom. I. pag. 536) directa ad *Lusitanos* rejicit *praxim* inquirendi, altera Const. *Ubi primum* (c. l. tom. II, pag. 61) rejicit *doctrinam* praxim licitam declarantem, tertia Const. *Ad eradicandum* (c. l. tom. II. pag. 135) rejicit restrictionem damnationis ad *Lusitanos*; valet ergo dispositio secundæ Constitutionis pro toto orbe catholico. —

2. Violentas manus, *suadente diabolo*, injicientes in Clericos, vel utriusque sexus Monachos exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut Eppus aut alius absolvat.

Notorii percussores clericorum sunt etiam absque denuntiatione vel publicatione *vitandi*, cfr. Const. *Martini V.* „*Ad evitanda*“ et S. C. Inq. d. 9. Jan. 1884. — Utrum adjectio „exceptis quoad reservationem“ hodie adhuc valeat, dubium videtur; at quia in decreto S. C. Inq. a. 1886 sequentibusque nihil cavebatur expresse de hac adjectione, jus antiquum quoad hoc perseverare videtur.

3. Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices, vel qualemcunque operam aut favorem præbentes, nec non de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscunque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis.

Plura, etiam decreta S. Sedis videri possunt in tit. *De cler. pugnantibus in duello* (V. 14) nn. 6. et 7. pag. 129.

4. Nomen dantes sectæ Massonicæ aut Carbonariæ, aut aliis ejusdem generis sectis, quæ contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam seu clandestine machinantur; nec non eisdem sectis favorem qualemcunque præstantes; earumve occultos coryphæos ac duces non denuntiantes, donec denunciaverint.

Multa documenta de secta massonica edidit Sedes Apostolica, quæ fere omnia complectitur commemorando S. P. Leo XIII. in sua Encyclica *Humanum genus* d. 20. Apr. 1884. — *Fenianos* ad sectas nostra censura damnatas pertinere, respondit S. C. Inq. 12. Jan. 1870, similiter sectarios qui dicuntur *Old Fellows*, S. C. de Prop. Fid. d. 10. Maji 1898; econtra utrum societas *Independent Order of Good Templars* huc pertineat, decidere distulit S. C. Inq. d. 9. Aug. 1893. —

S. Pœnitentiaria concedit Episcopis facultatem absolvendi ab hujusmodi censura positis tamen quibusdam conditionibus quæ videri possunt in elencho harum facultatum sub n. VII. De qua facultate cum Episcopus quidam dubitasset, a S. Officio hoc accepit responsum d. 5. Aug. 1898: *Episcopus utatur facultatione quæ Ordinariis a S. Pœnitentiaria concedi solent, quarum vi et ipse et alii ab ipso delegati Confessarii absolvere possunt eos qui sectis vetitis nomen dederunt, sive notorii sint, sive non, dummodo a respectiva secta omnino se separent, eamque saltem coram Confessario ejurent, seu detestentur, reparato scandalo eo meliori modo quo fieri potest, et aliis injunctis de jure injungendis, juxta prefatas litteras S. Pœnitentiariæ.* — Quoad matrimonium præ oculis habenda sunt quæ exposuimus circa matrimonia hominum censuris innodatorum, cit. tit. *De matr. contracto contra interd.* (IV. 16) n. 16 pag. 281. — Quoad extrema sacramenta et sepulturam ecclesiasticam regula teneri debet quæ data est ab Apostolica Sede pro sectis prohibitis, in specie pro *Old Fellows*, videlicet: „Societatibus istiusmodi adscriptis, si sint notorii, neque sacramenta, neque exsequias, neque ecclesiasticam sepulturam concedi posse, nisi, debita retractatione emissa, per absolutionem Deo et Ecclesiæ fuerint reconciliati. Si quando vero iidem morte præventi retractationem rite emittere non potuerint, nihilominus ante mortem signa pœnitentiæ et devotionis dederint, tunc poterit eis concedi sepultura ecclesiastica, vetitis tamen ecclesiasticis pompis et solemnitatibus exsequiarum.“

5. Immunitatem asyli ecclesiastici, ausu temerario, violare jubentes aut violantes.

S. C. Inq. bis, sc. d. 1. Febr. 1871 et d. 22. Dec. 1880, declaravit particulam *ausu temerario* ad utrumque crimen pertinere, sc. ad „violare jubentes“ et ad „violantes“. „Ex quo intelligas, eum tantum excommunicationem incurrere qui ab aliis minime coactus, prudens ac sciens immunitatem asyli ecclesiastici aut violare jubet aut exsequendo violat.“

6. Violantes clausuram Monialium, cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introducentes vel admittentes, itemque Moniales ab illa exeuntes extra casus ac formam a S. Pio V. in Const. *Decorì* præscriptam.

7. Mulieres violantes Regularium virorum clausuram, et Superiores aliosve eas admittentes.

Has censuras explicavimus in tit. *De statu monach.* (III. 35) nn. 18 sqq. pag. 341 et n. 28. pag. 346.

8. Reos simoniæ realis in Beneficiis quibuscumque, eorumque complices.

9. Reos simoniæ confidentialis in Beneficiis quiblibet, cujuscumque sint dignitatis.

10. Reos simoniæ realis ob ingressum in Religionem.

Præcedentes tres censuræ exponebantur in tit. *De simonia* (V. 3): prima in nn. 10. et 28., secunda in nn. 11. et 51., tertia in nn. 55 sqq.

11. Omnes, qui quæstum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur Constitutione S. Pii V. *Quam plenum* 2. Jan. 1569.

Explicationem invenies in tit. *De simonia* (V. 3) nn. 66b. sqq. pag. 36.

12. Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, et ex eis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent.

Fusius explicavimus hanc censuram in tit. *De simonia* (V. 3) nn. 66e. sqq. pag. 37. Attamen adjungenda est novissima decisio S. C. C. d. 21. Nov. 1898. attentione nostra dignissima.

Sacerdos quidam multa missarum stipendia in Lusitania collecta affert in Hispaniam ibique celebrare facit ita ut quod stipendium pecunia *Lusitana* (Portugalliæ) numeratum valebat, ipse solveret sacerdoti celebranti in pecuniam *Hispanica*. At permutando pecuniam Lusitanam cum pecunia Hispanica in mensis publicis (numulariorum, „banche“) lucratur calidus mercator 35 usque 40 per centum. Interrogata igitur S. C. Conc. utrum liceat Titio retinere beneficium hujus permutationis, respondit d. 21. Nov. 1898: *Negative*. Rationes a supplicante adductæ, nimirum onus colligendi, periculum perdendi, caritas in sacerdotes pauperes exercita vel similes, cohonestare non poterant modum agendi; cfr. *Mon. Eccl.* XI. pag. 9. n. III.

13. Omnes, qui excommunicatione mulctantur in Constitutionibus S. Pii V. *Admonet nos* quarto Calendas Aprilis 1567. Innocentii IX. *Quæ ab hac Sede*, pridie Nonas Novembris 1591, Clementis VIII. *Ad R. Pontificis curam* 26. Junii 1592, et Alexandri VII. *Inter ceteras* nono Kalendas Novembris 1660 alienationem et infeudationem Civitatum et locorum S. R. E. respicientibus.

14. Religiosos *præsumentes* clericis aut laicis extra casum necessitatis Sacramentum extremæ Unctionis aut Eucharistiæ per viaticum ministrare absque Parochi licentia.

15. Extrahentes absque legitima venia reliquias ex Sacris Cœmeteriis sive Catacumbis Urbis Romæ ejusque territorii, eisque auxilium vel favorem præbentes.

16. Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem.

17. Clerici *scienter* et *sponte* communicantes in divinis cum personis a R. Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes.

Hæ duæ ultimæ excommunicationes non tangere communicantes cum personis a *Ss. Congregationibus Romanis* nominatim excommunicatis. S. C. Inq. d. 16. (18.) Jun. 1894 resolvit.

Ad has 17 excommunicationes (II. cl.) accedit illa quam expressam legimus in epilogo ad I. cl., sc. »Absolvere præsumentes sine debita facultate, etiam quovis prætextu, præter mortis articulum excommunicatos excommunicatione speciali modo Papæ reservata.«

Debita facultas a decreto S. C. Inq. a. 1886 intelligenda est etiam de facultate concessa in casibus urgentioribus uti vidimus.

III.

Excommunicationes latæ sententiæ Episcopis sive Ordinariis reservatæ.

Excommunicationi l. S. Eppis sive Ordinariis reservatæ subjaceré declaramus:

1. Clericos in Sacris constitutos vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere præsumentes; nec non omnes cum aliqua ex dictis personis matrimonium contrahere *præsumentes*.

Plura de hac excommunicatione videri possunt in tit. *De cler. conjug.* (III. 3) nn. 21 sqq. pag. 32 et in tit. *Qui clerici* (IV. 6) nn. 3. et 10 sqq. pag. 201 sqq.

2. Procurantes abortum, effectu secuto.

Conferatur explicatio in tit. *De his qui filios* (V. 10) n. 8. pag. 117.

3. Literis Apostolicis falsis utentes, vel crimini ea in re co-operantes.

Ad has excommunicationes accedit 4. »Laici turpe mercimonium circa missarum stipendia exercentes«.

Explicationem invenies in tit. *De simonia* (V. 3) n. 66i. pag. 42 sqq.

IV.

Excommunicationes latae sententiæ nemini reservatæ.

Excommunicationi latae sententiæ nemini reservatæ subjacere declaramus:

1. Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos.

2. Lædentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes testes, aliosve ministros S. Officii, ejusque Sacri Tribunalis scripturas diripientes aut comburentes; vel prædictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem præstantes.

3. Alienantes et recipere præsumentes bona ecclesiastica absque Beneplacito Apostolico, ad formam Extravagantis *Ambitosæ*, De Rebus Eccl. non alienandis.

Explicationem dedimus in tit. *De rebus Eccl. alienandis* (III. 13) nn. 14 sqq. pag. 159.

4. Negligentes vel culpabiliter omittentes denunciare infra mensem Confessarios sive Sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a Prædecess. Nostris Gregorio XV., Const. *Universi* 20. Aug. 1622 et Benedicto XIV. Const. *Sacramentum pœnitentiæ* 1. Junii 1741.

Censura hæc pertinet ad crimen sollicitationis; unde explicationem in tractatu de hoc crimine invenies (supra pag. 232).

Præter hos hactenus recensitos, eos quoque quos Sacrosanctum Concilium Tridentinum, sive reservata Summo Pontifici aut Ordinariis absolutione, sive absque ulla reservatione excommunicavit, Nos pariter ita excommunicatos esse declaramus; excepta anathematis pœna in Decreto S. IV. *De editione et usu sacrorum Librorum* constituta, cui illos tantum subjacere volumus, qui libros *de rebus sacris* tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt.

Libri *de rebus sacris tractantes* in sensu nostræ censuræ non sunt nisi libri *Sacrarum Scripturarum, vel earundem adnotationes vel commentarii*, S. C. Inq. d. 22. Dec. 1880, decretum *officiorum ac munerum* d. 25. Jan. 1897. n. 48.

V.

Suspensiones latæ sententiæ Summo Pontifici reservatæ.

1. Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum Beneficiorum perceptione ad beneplacitum S. Sedis Capitula et Conventus Ecclesiarum et Monasteriorum alique omnes, qui ad illarum seu illorum regimen et administrationem recipiunt Eppos aliosve Prælatos de prædictis Ecclesiis, seu Monasteriis apud eandem S. Sedem quovis modo provisos, antequam ipsi exhibuerint Literas Apostolicas de sua promotione.

De qua censura conferatur tit. *De electione* (I. 6) n. 46. pag. 76. et n. 43. pag. 74.

2. Suspensionem *per triennium* a collatione Ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo Beneficii vel patrimonii cum pacto, ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta.

3. Suspensionem *per annum* ab Ordinum administratione ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum, etiam sub prætextu Beneficii statim conferendi aut jam collati, sed minime sufficientis, absque ejus Eppli literis dimissorialibus, vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci literis testimonialibus.

4. Suspensionem *per annum* a collatione Ordinum ipso jure incurrit, qui, excepto casu legitimi privilegii, Ordinem sacrum contulerit absque titulo Beneficii, vel patrimonii Clerico in aliqua Congregatione viventi, in qua solemnis professio non emittitur, vel etiam religioso nondum professo.

Hasce suspensiones explicavimus in tit. *De temporibus ordinationum* (I. 11) nn. 52 sqq. pag. 147 sqq. et in appendice h. t. pag. 154.; cfr. etiam appendicem I. ad l. I. ubi invenies decretum *Auctis admodum* pag. 433.

5. Suspensionem *perpetuam* ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Religionem degentes.

Conferatur tit. *De regularibus* (III. 31) nn. 41 sqq. pag. 310.

6. Suspensionem ab ordine suscepto ipso jure incurrunt, qui eundem Ordinem recipere præsumpserunt ab excommunicato vel suspenso vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab hæretico vel schismatico notorio: eum vero, qui bona fide a quopiam eorum

est ordinatus, exercitium non habere Ordinis sic suscepti, donec dispensetur declaramus.

7. Clerici sæculares exteri, ultra quatuor menses in Urbe commorantes, ordinati ab alio quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Card. Urbis Vicarii, vel absque prævio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in prædicto examine rejecti fuerint; nec non Clerici pertinentes ad aliquem e sex Episcopatibus suburbicariis, si ordinentur extra suam diœcesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis, quam ad Card. Urbis Vicarium, vel non præmissis ante Ordinem sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo urbana Sacerdotum a Missione nuncupatorum, Suspensionem ab Ordinibus sic susceptis ad Beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt: Episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium *per annum*.

Quibus accedunt tres aliæ, quarum 1^a. (8.) tangit immissionem illegitimam in regimen diœcesis ex Const. *Romanus Pontifex*; 2^a. (9.) turpe mercimonium cum missarum stipendiis; 3^a. (10.) inductionem Orientalis ad latinum ritum.

VI.

Interdicta latæ sententiæ reservata.

1. Interdictum Romano Pontifici speciali modo reservatum ipso jure incurrunt Universitates, Collegia et Capitula, quocunque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejusdem R. Pontificis pro tempore exsistentis ad universale futurum Concilium appellantia.

Conferatur excommunicatio in cl. I. n. 4.

2. Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario vel delegato Judice vel de jure interdictis aut nominatim excommunicatos ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint.

Citata Const. *Romanus Pontifex* præter suspensionem quam commemoravimus, Episcopos afficit etiam (3.) interdicto ab ingressu Ecclesiæ Romano Pontifici speciali modo reservato.

Denique quoscunque alios Sacrosanctum Concilium Tridentinum suspensos aut interdictos ipso jure esse decrevit, Nos pari modo suspensioni vel interdicto eisdem obnoxios esse declaramus.

Quæ vero censuræ sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, Nostris aut Prædecessorum Nostrorum Constitutionibus, aut sacris canonibus præter eas, quas recensuimus, latæ sunt, atque hactenus in suo vigore perstiterunt, sive pro R. Pontificis electione sive pro interno regimine quorumcunque ordinum et institutorum regularium, nec non quorumcunque collegiorum, congregationum, cœtuum locorumque piorum cujuscunque nominis aut generis sint, eas omnes firmas esse, et in suo robore permanere volumus et declaramus.*)

Ceterum decernimus, in novis quibuscunque concessionibus ac privilegiis, quæ ab Apostolica Sede concedi cuivis contigerit, nullo modo ac ratione intelligi unquam debere, aut posse comprehendere facultatem absolvendi a casibus et censuris quibuslibet Rom. Pontifici reservatis, nisi de iis formalis, explicita ac individua mentio facta fuerit: quæ vero privilegia aut facultates, sive a Prædecessoribus Nostris, sive etiam a Nobis, cuilibet Cœtui, Ordini,

*) Sic excommunicatio in quam incidunt *Missionarii sive sæculares sive regulares, in Indiis orientalibus, et in America sive australi sive septentrionali, mercaturæ operam dantes aut quovis modo se ingerentes. et Superiores immediati ac Provinciales vel Generales Ordinum ac Congregationum, qui subditos etiam unica vice delinquentes, saltem per amotionem a loco commissi delicti non puniverint*, lata ab Urbano VIII. et Clemente IX. saltem ex declaratione authentica S. C. Inq. d. 4. Dec. 1872, approbante Pio IX. d. 29. Martii 1873, perseverat. Quæ postea, sc. d. 17. Jan. 1883, ad missionarios *Sinenses* (Chinæ) extendebatur; adjungebatur autem „et ad mentem. Mens est: I. Ut illis verbis simpliciter reservata Pontifici substituantur alia verba Clementis IX., nempe: — *A qua excommunicatione late sententiæ ipso facto incurrenda nemo absolvi potest, præterquam in mortis articulo constitutus, nisi lucris hujusmodi prius restitutis* (Clemens IX. Constitut. *Sollicitudo pastoralis* 17. Junii 1669 §. 4.) II. Ut eadem prohibitio ac pœna ad mentem ejusdem Clementis IX. non solum afficiat missionarios europæos, sed etiam quoscunque ecclesiasticos viros, qui sub nomine missionariorum, aut quovis alio titulo, pro tempore missi fuerint, aut in illis partibus quomodolibet morabuntur.“ Unde ab hac excommunicatione restitutione lucrorum facta quilibet confessarius, antea nemo absolvere potest præter articulum mortis.

Aliud exemplum habemus in responso S. C. Inq. d. 7. (9.) Sept. 1898, quo declarabatur excommunicationem latæ sententiæ nemini reservatam, latam a Clemente XI. per Breve d. 21. Aug. 1711 in eos qui absque prævia tunc Patriarchæ Aquil. nunc vero Archiepiscopi Utinen. extrahere, asportare, commodare etc. libros, quinterna, folia existentes in Bibliotheca tunc Patriarchali, nunc vero Archiepiscopali Utinensi, audent, seu præsumunt.

Congregationi, Societati et Instituto, etiam regulari cujusvis speciei, etsi titulo peculiari prædito, atque etiam speciali mentione digno a quovis unquam tempore huc usque concessæ fuerint, ea omnia, easque omnes Nostra hac Constitutione revocatas, suppressas, et abolitas esse volumus, prout reapse revocamus, supprimimus, et abolemus, minime refragantibus aut obstantibus privilegiis quibuscumque, etiam specialibus, comprehensis, vel non, in corpore juris, aut Apostolicis Constitutionibus, et quavis confirmatione Apostolica, vel immemorabili etiam consuetudine, aut alia quacunque firmitate roboratis, quibuslibet etiam formis ac tenoribus, et cum quibusvis derogatoriis, aliisque efficacioribus et insolitis clausulis, quibus omnibus, quatenus opus sit, derogare intendimus et derogamus.*)

Firmam tamen esse volumus absolvendi facultatem a Tridentina Synodo Episcopis concessam Sess. XXIV. c. 6. de ref. in quibuscumque censuris Apostolicæ Sedi hac Nostra Constitutione reservatis, iis tantum exceptis, quas eidem Apostolicæ Sedi speciali modo reservatas declaravimus.

Decernentes has Literas, atque omnia et singula, quæ in eis constituta ac decreta sunt, omnesque et singulas, quæ in eisdem factæ sunt ex anterioribus Constitutionibus Prædecessorum Nostrorum, atque etiam Nostris, aut ex aliis sacris Canonibus quibuscumque, etiam Conciliorum Generalium, et ipsius Tridentini, mutationes, derogationes ratas et firmas, ac respective rata atque firma esse et fore, suosque plenarios et integros effectus obtinere; sicque et non aliter in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios, et Delegatos, etiam Causarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, et Apostolicæ Sedis Nuntios, ac quosvis alios quacumque præeminentia ac potestate fungentes et functuros, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate et auctoritate, judicari ac definiri debere; et irritum atque inane esse ac fore quidquid super his a quoquam quavis auctoritate, etiam prætextu cujuslibet privilegii, aut consuetudinis inductæ vel inducendæ, quam abusum esse declaramus, scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus præmissis, aliisque quibuslibet ordinationibus, constitutionibus, privilegiis, etiam speciali et individua mentione

*) Mutationes quæ ex hac particula Constitutionis provenerunt, jam supra vidimus in tractatu de absolutione a censuris (pag. 198).

dignis, nec non consuetudinibus quibuscumque, etiam immemorabilibus, ceterisque contrariis quibuscumque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostræ constitutionis, ordinationis, limitationis, suppressionis, derogationis, voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ Millesimo Octingentesimo Sexagesimo Nono, Quarto Idus Octobris, Pontificatus Nostri anno vicesimo quarto.

M. Card. Mattei Pro-Datarius. — N. Card. Paracciani Clarelli.

Visa de Curia

Loco ✕ Plumbi.

Dominicus Bruti.
J. Cugnoni.

Quæritur quomodo fuerit agendum cum illis qui ante Const. Ap. Sed. ceciderant in censuram latæ sententiæ Papæ vel Ordinario reservatam quæ hac Constitutione fuit abolita?

Nullum dubium quin prædicti censuras reservatas incurrerint in eisque perseveraverint usque ad d. 12. Oct. 1869: hoc enim supponitur. Sed quid deinde? Nos censemus Constitutionem Ap. Sed. operatam esse abolitionem censurarum etiam jam incursarum: etenim censura in sæpe dicta Constitutione insertæ exinde i. e. d. 12. Oct. 1869 *«nullum habent robur»* præcæmum atque *«per quoscunque judices ecclesiasticos judicari ac definiri debere» solum* juxta Constitutionem hanc. Ideo ejusmodi homines tractandi sunt sicut alii qui crimina absque censuris perpetrabant.

Censuræ a Concilio Tridentino latæ.

I. Excommunicationes a Conc. Tridentino latæ.

Excommunicationem ipso facto incurrunt: 1. Usurpatores bonorum ecclesiast. et jurium. Sess. 22. c. 11. de ref.

Nota: 1^a. *hanc* censuram Papæ esse *reservatam*, non sequentes: 2^a. Quando hæc excommunicatio concurret cum 11^a. cl. I. Constitutionis Ap. Sed. sola excommunicatio speciali modo reservata incurritur, S. C. lūq. d. 8. Jul. 1874. ad 1^m.; 3^a. Eminentia mala fide bona ecclesiastica usurpata certo incurrunt in excommunicationem Tridentinam, S. C. lūq. ibidem ad 11^m.; 4^a. Questioni utrum censuræ in eos qui pecuniarum summas ex fidelium elemosynis collectas pro locis Terræ Sanctæ et ad eadem ss. loca spectantes apud se retinere audent vel præsumunt, adhuc valeant, respondit

S. C. Inq. d. 7. (9.) Sept. 1898 ad I^{um}.: Detur decretum fer. IV. 28. Jun. 1876, quod sic se habet: „Constitutiones Summorum Pontificum contra „occupantes et detinentes eleemosynas et bona ad Loca Terræ Sanctæ „spectantia omnino vigere: non tamen censuras latæ sententiæ, nisi eas „quæ comprehenduntur in cap. 11. Sess. 22. de ref. Concilii Tridentini.“

2. Magistratus, si ad instantiam episcopi non præbeant auxilium adversus contradictores clausuræ monialium; itemque violantes earum clausuram. Sess. 25. c. 5. de regul.

3. Cogentes vel impediētes mulierem ad ingrediendum monasterium. Sess. 25. c. 18. de regul.

Tridentinum habet in cit. c. 18.: „præterquam in casibus de jure expressis“, qui inveniuntur in cc. 18. et 19. *De conv. conj.* (III. 32) quique proprie confirmant regulam.

4. Raptores mulierum eorumque socii; sess. 24. c. 6. *De ref. matr.* Interpretationem dedimus in tit. *De sponsalibus* (IV. 1) n. 167. pag. 65.

5. Violantes libertatem matrimonii contrahendi, c. 9. ibidem.

6. Qui contrarium doctrinæ s. synodi: »illis quos scientia peccati mortalis gravat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem, docere, prædicare vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserint, eo ipso excommunicati exsistant«, sess. 13. cn. 11.

7. Negantes matrimonia clandestina libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, etiamsi ecclesia ea irrita non fecit; — item falso affirmantes matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse et parentes ea rata vel irrita facere posse, sess. 24. c. 1. *De ref. matr.*

Conferatur tit. *De cland. desp.* (IV. 3) n. 31. pag. 114. et tit. *De sponsalibus* (IV. 1) n. 80. pag. 26.*)

II. Suspensiones a Conc. Tridentino latæ.

Circa ordinationem clericorum.

1. Episcopi exercentes pontificalia in aliena diœcesi nisi de Ordinarii loci licentia, et in personas eidem Ordinario subjectas tantum, ab exercitio pontificalium, et sic ordinati ab executione ordinum sunt ipso jure suspensi. Sess. 6. c. 5. *De ref.*

2. Episcopus, ordinans subditum alienum sine literis dimissoriis seu commendatitiis proprii Ordinarii »a collatione ordinum

*) Duellantes eorumque cooperantes, quos tangit c. 19. *De ref.* sess. 25., puniuntur excommunicatione n. 3. cl. II.

per annum et ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire sit suspensus.« Sess. 23. c. 8. *De ref.*

3. Eadem etiam quoad episcopos, qui dicuntur titulares statuuntur. Sess. 14. c. 2. *De ref.*

4. Suspenduntur, qui infra annum vacantis sedis episcopalis ad majores ordines licet cum *capituli* dimissorialibus, sunt promoti, quin beneficio fuerint arctati; suspensione perdurante ad beneplacitum futuri praelati. Sess. 7. c. 10. *De ref.*

5. Sensus ejusdem tenoris ad illos quoque extenditur, qui easdem literas non a capitulo, sed ab aliis quibusvis in jurisdictione episcopi, loco capituli sede vacante succedentibus impetrant. Concedentes autem dimissorias contra formam superioris (n. 4) decreti, »ab officio et beneficio per annum sint ipso jure suspensi.« Sess. 23. c. 10. *De ref.*

Hæc crimina eisque annexas suspensiones ex professo tractavimus in tit. *De temporibus ordinationum* (I. 11). præsertim in nn. 57 sqq. pag. 149.

A nonnullis his suspensionibus adjungitur ea quæ tangit (6) *promotos per saltum*. Quomodo ejusmodi suspensio perseveret, etiam post *Const. Ap. Sed.*, licet Tridentinum ipsum non tulerit, vidimus in tit. *De cler. per saltum promoti* (V. 29) n. 2º.

Suspensiones ex aliis causis latae.

7. Sacerdotes, qui alterius parochiæ sponso sine illorum parochi licentia matrimonio conjungunt aut benedicunt. Sess. 24. c. 1. *De ref. matr.*

Materiam tractavimus in tit. *De cland. desp.* (IV. 3), præcipue in n. 106. pag. 165.

8. Episcopi concubinari, a synodo provinc. admoniti, se non emendantes. Sess. 25. c. 14. *De ref.*

Conferatur tit. *De cohab. cler. et mul.* (III. 2) n. 12. pag. 21.

III. Interdicta.

1. Capitulum dimissorias in casu supra posito (de suspensionibus n. 4) infra annum a die vacationis concedens. Sess. 7. c. 10. *De ref.*

2. Episcopi, qui non denuntiant episcopos illegitime absentes, ab ingressu ecclesiæ interdicuntur. Sess. 6. c. 1. *De ref.*

Explicationem dedimus in tit. *De cler. non resid.* (III. 4) n. 27. pag. 41.

Censuræ post Const. Apostolicæ Sedis latæ.

I. Censuræ latæ in Constitutione *Romanus Pontifex*, data V. Kal. (d. 28. Aug.) 1873, de qua fusiùs locuti sumus in tit. *De electione* (I. 6) n. 43. pag. 74.

1. Excommunicatione speciali modo S. Sedi reservata puniuntur: Canonici ac Dignitates Cathedralis Ecclesiæ vacantis, qui concedere et transferre in nominatum et præsentatum ad eandem Ecclesiam ejus curam, regimen et administrationem sub quovis titulo, nomine, quæsito colore ausi fuerint; — item nominati ac præsentati ad vacantem Ecclesiam, qui ejus curam, regimen et administrationem suscipere audeant ex concessione et translatione a Dignitatibus et Canonicis aliisque, qui deficientibus Capitulis Vicarios deputant, in eos peractam; — item ii omnes, qui præmissis paruerint vel auxilium, consilium aut favorem præstiterint, huic excommunicationi subjacent.

2. Suspensionem ab exercitio Pontificalium,

3. Interdictum ab ingressu ecclesiæ, utramque pœnam speciali modo S. Sedi reservatam incurrunt iidem sub iisdem circumstantiis, si *Episcopali caractere sint insigniti*.

II. Censuræ decreto *Vigilanti studio* S. C. Concilii d. 25. Maji 1893 latæ, de quibus egimus in tit. *De simonia* (V. 3) n. 66k (pag. 45). Exercentes turpe circa missarum stipendia mercimonium incidunt in:

1. suspensionem a divinis Papæ reservatam, si sunt sacerdotes;

2. suspensionem a divinis Papæ reservatam atque inhabilitatem ad ordines suscipiendos, si sunt clerici sacerdotio nondum aucti;

3. excommunicationem Episcopo reservatam omnes laici.

A quibusdam Doctoribus hisce duabus dispositionibus Apostolicis, quibus inducuntur novæ a d. 12. Oct. 1869 censuræ, adjicitur III^a, sc. bulla S. P. *Leonis XIII.* quæ incipit *Orientalium dignitas Ecclesiarum* d. 30. Nov. 1894, quæ constituit: »Missionarius quilibet latinus e clero sæculari vel regulari, qui Orientalem quempiam ad latinum ritum consilio auxiliove inducat, suspensionem a divinis ipso facto incurret«. At nos hanc suspensionem non inter *generales* censuras numeramus, sed inter particulares, cum decreta in citata Const. *Orientalium* contenta »fideles omnes cujusvis in *Oriente* (tantum!) ritus universe attingant«.

Operæ pretium est in fine hujus Commentarii indicare aliquos doctores qui de censuris et præcipue de Constitutione *Ap. Sed.* opera vel opuscula publicarunt:

Annotationes in Const. *Ap. Sed.*, publicatæ Claramontii-Ferrandi (Clermont-Ferrand); — *Avanzini* Pietro, prete romano: Constitutio qua Censuræ limitantur . . . nonnullis illustrata commentariis. Romæ 1871. — *Bonacina* Aloysius: Censuræ l. s. nunc vigentes. Augustæ Taurinorum (typ. Salesiana) 1897. — *Bucceroni* Januarius (Neapolitanus), S. J.: Comm. in Const. *Ap. Sed.*, ed. 3., Romæ 1890; idem: De censuris, Romæ 1885. — *Ciolfi* Alessandro: Comm. pratico delle censure (3. ed.), Siena (1. ed. 1878). — *Canoniste Contemporain*, qui explicavit capita principaliora Const. *Ap. Sed.* in 10 voluminibus primis et a 17. volumine etc. — *D'Annibale* Card. Giuseppe: in Const. *Ap. Sed.* Comm., ed. 4. 1894 curante Frid. *Polidori*. — *De Martinis* Raffaële, P. d. M. Pii IX. Const. *Ap. Sed.* qua ecclesiasticæ censuræ limitantur etc.; ipse est publicator *Juris Pontificii de Propaganda Fide*, Romæ 1890 et sequentibus annis. — Dr. *Dolhagaray*: Commentaire sur la Constitution *Ap. Sed.* dans la Revue des Sciences ecclésiastiques, 1890, 1891, 1892, 1893. — *Formisano* Guiseppe, Vescovo di Nola: Comm. sulla Const. *Ap. Sed.* Napoli 1876, 6^a. ed. — *Gonella* Eduardus, sac. Taurin.: De censuris l. s. juxta hodiernam Eccl. disciplinam (ed. 2.), Taurini ap. Marietti 1899. — *Goyhenèche* chanoine: Nouveau comm. pratique des censures l. s. actuellement en vigueur. Paris ap. Haton. — *Heiner* Franciscus: Die kirchlichen Censuren. Paderborn 1884. — P. *Hilarius* a Sexten, O. Cap.: Tractatus de censuris ecclesiasticis cum app. de irregularitatibus. Moguntiae ap. Kirchheim, 1898. — *Hollweck* Joseph: Die kirchlichen Strafgesetze, Mainz bei Kirchheim 1899. — *Lafforgue* abbé: Commentaire de la constitution *Ap. Sed.* in 8°. (1,25 fr.) — *Manfredini*, in const. *Ap. Sed.*, quæstiones a clero Patavino definitæ, Patavii 1877. — *Mauri* Fr. Egidius, O. P., Episcopus Reatinus (inde auctor *Reatinus* dictus), Comm. in Const. *Ap. Sed.*, ed. 2. Reatis 1874. (Mauri mortuus est Archiepiscopus Ferrariensis et S. R. E. Cardinalis a. 1896). — Tractatus de censuris etc. *Mechliniensis*, ed. 2^a, Mechliniæ (Dessain) 1898. — *Pedicini* Franc., Arcivescovo di Bari: La Const. *Ap. Sed.* ed i casi riservati nella dioc. di Bari. — Bari 1873. — *Pennacchi* Joseph: Commentaria in Const. *Ap. Sed.*, tomi II, Romæ 1888 (opus in hac materia

facile primum). — P. Piat de Mons, collaborateur de la Nouv. Revue Théol., edidit Comm. in Const. Ap. Sed. — Nouvelle *Revue Théologique*: Commentaire sur la Const. Ap. Sed. de Pie IX. dans les tomes: 2—4., 6—12., 15., 17., 18., 21., 22. — *Schneider* Philip-pus:*) Fontes jur. eccl. novissimi, Ratisbonæ apud Pustet. — *De Siena* Pasquale: Comm. in Const. Ap. Sed., ed. 2. 1895.

His adde Commentarios in compendiis theologiæ moralis et juris canonici, velut: Ertnys, Aichner, Del Vecchio, De Varceno, Génicot, Gury-Bellerini, Gury-Ratisbonensis, Gury-Sabetti, Lehm-kuhl, Marc etc.

*) Sedulus auctor publicavit abhinc paucos dies Commentarium in C. *Officio-rum* cui titulus *Die neuen Büchergesetze der Kirche* (Latine: Leges ecclesiasticæ circa publicationem et usum librorum novissimæ) Mainz apud Kirchheim 1899.

Finis libri V. Decretalium Gregorii IX.

L a u s D e o.

Index rerum.

Titulus I.

De accusationibus, inquisitionibus et denuntiationibus.

pag. 1—7.

1. Objectum hujus libri.
2. Accusatio quid?
3. Ejus requisita.
4. Denuntiatio quid?
5. Inquisitio.
6. Generalis, specialis, specialissima.
7. Quinam accusare regulariter prohibeantur.
8. Crimina excepta.
9. Qui accusare, et denunciare judicialiter prohibentur.
10. Quando judex inquirere valeat.

De modo procedendi extrajudicialiter, ex informata conscientia.

pag. 4.

11. Jus concessum a Tridentino.
12. Episcopus hoc jure utens, non tenetur manifestare motiva suæ sententiæ, neque ab ea datur appellatio nisi in devolutivo ad S. Sedem.
13. Lex Tridentina complectitur et artatos ad ordines; sed tunc non susceptio ordinum eis non nocet.
14. Tamen nequit applicari ob crimen publicum.
15. Jus Decretalium pro Clericis sæcularibus et regularibus.
16. Tridentinum extendit ad Clericos sæculares jus jam constitutum pro regularibus, pro delictis occultis tantum.

17. Analogæ declarationes S. C. C.
18. Quandonam crimen dicatur occultum
19. Suspendio lata ex informata conscientia est censura cui annectitur sequela irregularitatis.
20. E contra, si lata pro crimine publico quia invalida.
21. Ex informata conscientia Episcopus suspendere potest etiam ab officio
22. Item et a beneficio.

Titulus II.

De calumniatoribus.

pag. 7—9

1. Quid calumnia.
2. Pœnæ antiquæ et recentes contra calumniatores.
3. Calumnia præsumitur in accusatore vel denunciatore, qui deficit in probando; sed admittitur purgatio calumniæ.
4. Pœnæ in injuste accusantes confesarios de sollicitatione.

Titulus III.

De simonia. pag. 9—51

1. Simonia dicta est et hæresis.
2. Definitor.
3. Pretium triplex.
4. Non admittit parvitatem materiæ.
5. Sed parvitas materiæ aliam quando excludit animum simoniacum

Divisio simoniæ. pag. 12

6. I. Juris divini et ecclesiastici.
7. Hujus præcipuæ species.
8. II^a. Divisio: simonia mentalis.

9. Conventionalis.
 10. Realis.
 11. Confidentialis.
 12. Hæc in beneficiis habetur præsertim
I^o. per accessum.
 13. II°. per ingressum.
 14. III°. per regressum.
- De pœnis contra simoniacos. pag. 16.
15. Pœnæ sunt contra realem et confidentialem.
 16. Et in electione Pontificis etiam contra conventionalem.
 17. Speciatim I^o. in collatione ordinum. pag. 17.
 18. Antiquæ censuræ, quæ non continentur in Const. Apostolicæ Sedis, non videntur quamvis verbis generalibus renovatæ in Concilio Tridentino.
Prob. I^o. ex scopo Summi Pont. Pii IX., limitandi censuras.
 19. Confirmatur ex S. C. C.
 20. Prob. 2°. ex eo quod Pius IX. confirmet censuras a Tridentino latas.
 21. Aliæ pœnæ; infamia ipso facto non incurritur.
 22. II. De simonia in collatione beneficiorum. I^o. Collatio est ipso jure nulla.
 23. Nocet etsi admittatur a tertia persona, nisi expresse contradicatur, vel in fraudem commissæ sit.
 24. 2^a. pœna est perpetua inhabilitas ad illud beneficium.
 25. 3^a. est inhabilitas ad quælibet beneficia post sententiam declaratoriam.
 26. 4^a. est privatio ceterorum beneficiorum, ex sententia Judicis.
 27. 5^a. depositio.
 28. 6^a. Excommunicatio.
 29. 7^a. non prodest regula Cancellariæ Apostolicæ, de triennali possessione.
 30. Excipe quando admissa a tertia persona, nobis ignorantibus.
 31. Excepta prima pœna, ceteræ non incurruntur ab ignorante simoniam admissam a tertia persona.
 32. Quoties temporale datur ex pacto, adest simonia.
 33. Item si ut motivum.
 34. Item titulo gratuitæ compensationis.
 35. Secus si post factum, ex mera gratitudine.
 36. Simonia in resignatione beneficiorum.
 37. Item in permutatione.
 38. Speciatim de redimenda injusta vexatione.
 39. Licet cum jus plene quæsitum est.
 40. Speciatim de regio exsequatur.
 41. Ejus injustitia.
 42. In genere non licet morem gerere guberniis.
 43. Sed ad mala majora præcavenda, toleratur.
 44. Sed difficilior pro Episcopis.
 45. De vexa redimenda quoad primam vel plenam acquisitionem juris spiritualis.
 46. In actu collegiali simonia unius inficit integrum actum.
 47. Non licet vexam redimere quando ordinem dicit ad ipsam primam vel plenam assecutionem juris spiritualis.
 48. Idest cum redimitur vexa relate ad eos qui non modo obesse, sed et prodesse possunt.
 49. Secus si tantum obesse injuste.
 50. Materia exposita versatur in præsumptionibus; quæ cedere debent veritati.
- De pœnis contra simoniam confidentialem. pag. 29.
51. I^o. Excommunicatio.
 52. 2°. Privatio omnium beneficiorum et pensionum.
 53. 3°. Inhabilitas ad quælibet beneficia.
 54. 4°. Beneficium fit reservatum S. Sedi.

De simonia ob ingressum in
religionem. pag. 29.

55. Admissio ad religionem fieri debet gratis.
 56. Sed titulo extrinseco potest aliquid temporalis exigi.
 57. I^o. titulo sustentationis novitii.
 58. Per se hic titulus porrigi posset et ad tempus post professionem.
 59. Sed jure ecclesiastico prohibetur pro monasteriis virorum.
 60. Quoad moniales admittitur titulus dotis.
 61. Pœnæ contra simoniam in admissione ad religionem.

De simonia in administratione
sacramentorum, sacramentalium
et aliis actibus ministerii eccle-
siastici. pag. 32.

462. I^o. Licet aliquid accipere titulo honestæ sustentationis, seu stipendii.
 463. Etiam a Clericis aliter provisus.
 464. Tamen ministerium ecclesiasticum præstandum est absque pacto stipendii.
 465. Tamen Episcopus debet compellere fideles ad laudabiles consuetudines servandas.
 466. II°. Licet aliquid temporalis accipere titulo laboris extrinseci, dummodo alias non debiti.
 466a. Taxa Innoncentiana quomodo mutata sit decreto S. C. Conc. d. 10. Jun. 1896.
 466b. Interpretatio censurarum materiam simoniæ tangentium: I. quoad indulgentias.
 466c. Objectum cui annexæ sunt indulgentiæ, vendi-emi nequeunt, quin indulgentiæ amittantur.
 466d. Objecto indulgentiis donato quo certa persona jam utebatur ad lucrandas indulgentias, uti nequit alia persona ad eundem finem quin indulgentiæ amittantur.

De turpi mercimonio circa mis-
sarum stipendia. pag. 39.

- 66e. Hoc turpe mercimonium impetitur A. excommunicatione n. 12. cl. II. Const. Ap. Sed.
 66f. Qui sint colligentes.
 66g. Quid significet pro missis.
 66h. Explicantur veteri censuræ termini.
 66i. B. Decretum Vigilanti d. 25. Maji 1893. ejusque interpretatio: Qui sint turpe mercimonium exercentes.
 66k. Quæ sint pœnæ in eodem.
 66l. Obligatio quæ sacerdotibus et Ordinariis incumbit circa stipendia fine cujuslibet anni restantia.

De restitutione facienda in ma-
teria simoniæ. pag. 49.

67. Restitutio beneficii vel juris beneficia afficientis facienda est ante quamlibet sententiam.
 68. Restitutio rei temporalis simoniace acceptæ in beneficiis, facienda est Ecclesiæ respectivæ, aut sententiam.
 69. In ceteris casibus, certo restituenda est, si læsa justitia.
 70. Secus, non.

De judicio in materia simoniæ.
pag. 51.

71. Est crimen exceptum.
 72. Suspectus de hoc crimine impeditur ab ulterioribus iuribus acquirendis.

Titulus IV.

**Ne Prælati vices suas, seu Eccle-
sias, sub annuo censu concedant.**
pag. 51—52.

1. Connexio tituli.
2. Pœnæ in contravenientes.
3. In beneficiis pleno jure conjunctis vicario adsignatur congrua.
4. Fructus beneficii locari possunt.
5. Pensio constituta in signum anti-
quæ subjectionis.

Titulus V.

De magistris et ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

pag. 52—80.

I^o. De magistris.

1. De antiquo Magistro grammaticæ.
2. De Seminariis.
- 2a. Conatus inimicorum contra educationem cleri.
- 2b. I. Jus ecclesiæ in cleri educationem ex natura rei et ex historia demonstratur.
- 2c. II. Modus excolendi clericos in scientia sacra et virtute, præcipue quomodo scientia profana sit acquirenda.
- 2d. Ad Episcopum moderatoresque ab eo designatos pertinet externum regimen quæ complectitur plura: I^o. Pueri idonei recipiantur.
- 2e. 2°. Quæ obligationes a legibus ecclesiasticis alumnis imponantur, præsertim de obligatione inserviendi ecclesiæ.
- 2f. Tridentinum duas Commissiones instituit pro regimine meliore seminariorum.
- 2g. De fine utriusque Commissionis.
- 2h. Jura et obligationes utriusque Commissionis.
- 2i. Quis deputare, quis deputari possit ad utramque Commissionem, specialiter ad primam.
- 2k. De elegendis deputatis secundæ Commissionis, imprimis quomodo clerus exerceat suum jus.
- 2l. Qui deputari possint.
- 2m. Modus electionis describitur.
- 2n. Utrum sustineatur consuetudo Tridentinæ huic legi contraria.

De seminaristico. pag. 68.

- 2o. Quis solvere debeat seminaristicum et in qua quantitate.

De exemptione seminariorum. p. 70.

- 2p. I. Quomodo exempta sint semina-
ria a regularibus; II. a sacerdoti-

bus sæcularibus directa. Oratoria semipublica.

3. De magistro theologo. p. 73.
4. Canonicus theologus.
5. Ejus electio.
6. Ejus officium.
7. Alicubi admissum fuit eum explicare theologiam dogmaticam vel moralem in Seminario, vel præesse conventibus Cleri pro casibus theologiæ moralis.
8. Sed Gregorius XVI. primitivum ejus officium sacrae scripturæ explicativæ inculcavit.
9. Resolutiones quasi uniformes S. C. C.
10. Exceptio ex licentia S. Sedis.
11. Si Canonicus Theologus non sit idoneus ad legendum, potest et debet ponere substitutum.
12. Si idoneus, ex mente Tridentini tenetur legere per se; sed ex rigore juris non repugnat legere per substitutum.
13. Verum locus est prudenti Episcopi arbitrio.
14. Jura Canonici Theologi. Non est dignitas aut personatus, sed officium.
15. Diebus quibus legit dispensatur a choro, et lucratur distributiones.
16. Iis exceptis, quibus obstat testatorum voluntas.
17. Idem est si legat in scholis legitime.
18. Indultum a choro, concessum docentibus theologiam et discentibus.
19. Confirmavit Tridentinum.
20. Ex Declarationibus S. C. C. extenditur ad docentes Jus Canonicum aut Civile.
- II^a. pars tituli Ne aliquid exigatur pro licentia docendi. p. 79.
21. Antiqui abus.
22. Consequens dispositio tituli.
23. Sed consuetudo temperavit.
24. Attendenda statuta particularia.
25. Favendi pauperes.

Titulus VI.

De Judæis et Saracenis et eorum servis. pag. 80—84.

1. Connexio tituli.

De Judæis. pag. 81.

2. Prava ipsorum indoles.
3. Prohibita Hebræis cohabitatio cum christianis et habitus identitas.
4. Sed concessa iis libertas cultus, legum, laudabilium consuetudinum, et cœmeterii.
5. Onera et limitationes.
6. Protectio Hebræis conversis debita.

De Saracenis. pag. 83.

7. Justitia bellorum sacrorum contra saracenos.
8. Leges latæ circa communicationem et commercium cum saracenis.

Titulus VII.

De Hæreticis.

pag. 84—110.

1. Definitio hæresis.
2. Pertinacia necessaria.
3. Quotuplex hæresis; 1º. materialis, et formalis.
4. 2º. Formalis interna et externa.
5. 3º. Externa occulta et publica.
6. 4º. Tolerata et non tolerata (divisio civilis).
7. Pœnæ contra hæreticos (externe tantum) necnon credentes, receptores, defensores et fautores.
8. Pœnæ aliæ spirituales, aliæ temporales.
9. 1º. Pœnæ spirituales; 1º. Excommunicatio latæ sententiæ, reservata Papæ.
10. 2º. Irregularitas ex triplici capite sc. delicti hæresis, infamiæ, defectus fidei confirmatæ.
- 10a. Complices hæreticorum.
- 10b. Filii hæreticorum.
- 10c. Quinam veniant nomine hæreticorum.
11. 3º. Inhabilitas ad beneficia et officia.
12. 4º. Privatio beneficiorum et officiorum.
13. 5º. Privatio sepulturæ ecclesiasticæ.
14. IIº. Pœnæ temporales quæ olim vigebant.
15. Speciatim de solutione juramenti et fidelitatis erga principes hæreticos. pag. 94.
16. 1º. Explicatio theologica. Iº. ratione juramenti.
17. IIº. Ex natura societatis catholicæ.
18. Sicut Ecclesia est infallibilis in principiis moralitatis statuendis, ita est auctoritativa in eis applicandis.
19. Utilitas interventus Ecclesiæ.
20. 2º. Explicatio historica.
21. Ecclesia protegebat non modo populos, sed et principes.
22. Jure publico dirimebat quoque quæstiones internationales.
23. De Judice criminis hæresis. Est tantum Judex ecclesiasticus.
24. Episcopus est Judex ordinarius in sua diœcesi.
25. Item Vicarius Capitularis, in non exemptos.
26. Inquisitores delegati a S. Sede.
27. De prohibitione librorum. pag. 99.
28. Censuræ quæ valent hodierno jure. Nova lex per Const. Officiorum.
29. Quid significant verba: 1º. scienter; 2º. legentes; 3º. libros; 4º. apostatarum et hæreticorum; 5º. hæresim propugnantes.
30. Auctoritas S. Sedis intercedit aut immediate aut mediate.
31. Libri per Lit. Ap. nominatim prohibiti.
32. De retinentibus.
33. De imprimantibus.
34. Defendentes.
35. De imprimenda S. Scriptura etc. et de censura in contravenientes.
36. Cetera relinquuntur vigilantia Ordinariorum.

37. De communicatione et disputatione cum hæreticis. p. 103.
38. Generalia ass. activæ principia. — Specialia quoad: I. missam, II. sacramenta; III. funera. — Prohibitiones speciales pro Urbe.
- 38a. Principia quoad assistentiam passivam, specialia quoad I. missam: II. sacramenta, III. sacramentalia, IV. jura.
39. Disputatio de jure est prohibita laicis.
40. Sed non Clericis.
41. Prædicatio autem exigit specialem deputationem.

Titulus VIII.

De Schismaticis et ordinatis ab eis.

pag. 110—111.

1. Schisma rumpit unitatem communio- nis et regiminis in Ecclesia.
2. Schisma purum, seu disjunctum ab hæresi.
3. Schisma non purum.
4. Pœnæ contra schismaticos puros.
5. Quo sensu schismaticorum ordina- tiones dicantur vacuæ.
6. Pœnæ contra schismaticos non puros.

Titulus IX.

De Apostatis et reiterantibus Baptisma.

pag. 112—115.

1. Quid apostata theologice.
2. Canonice triplex apostasia.
3. Pœnæ contra apostatas a fide.
4. Pœnæ contra apostatas a statu re- ligioso.
5. Pœnæ contra apostatas ab ordine sacro.
6. Pœnæ contra reiterantes baptisma.
- 6a. Conditiones ad has pœnas incurrendas.
- 6b. Quid sit de irregularitate in casu quo baptisma sub conditione reiteretur.
7. Nulla irregularitas ex iteratione con- firmationis vel ordinis.

Titulus X.

De his qui filios occiderunt.

pag. 115—119.

1. Quid parricidium.
2. Pœnæ parricidii.
3. De abortu.
4. Constitutio Sixti V.
5. Constitutio Gregorii XIV. Pœnæ.
6. Pœnæ speciales contra Clericos.
7. Executio talium pœnarum et rela- xatio.
8. Censura lata a Pio IX. ejusque fu- sior explicatio.
9. De parentibus suffocantibus culpa- biliter filios in lecto.

Titulus XI.

De infantibus et languidis expo- sitis.

pag. 120—121.

1. Quinam dicantur expositi.
2. Quando liceat exponere infantes et languidos.
3. Pœnæ; quando delictuose exponuntur.
4. Conditio expositorum infantium.

Titulus XII.

De homicidio voluntario et casuali.

pag. 121—126.

1. Consideratur homicidium in ordine ad pœnas spirituales, præsertim ad irregularitatem.
2. Divisio.
3. De homicidio publico; 1°. in bello injusto.
4. 2°. In bello justo aggressivo.
5. 3°. In bello justo defensivo.
6. 4°. Inferendo pœnam sanguinis.
7. Speciatim de accusatore et denun- tiatore.
8. Item de concurrentibus privatim et remote, atque de legislatoribus.
9. De homicidio privato; 1°. de necessario.
10. 2°. de doloso aut graviter culposo.
11. In dubio facti contrahitur irregu- laritas.

12. Non autem si culpa fuerit levis, attendendo operi licito.
13. 3°. de homicidio fortuito dando operam rei licitæ.
14. De eodem vacando operi illicito, sed de se non connexo cum periculo necis inferendæ.
15. De eodem, cum opus illicitum habet periculum necis inferendæ.
16. Irregularitas non sequitur ex mero vulnere.
17. Bene vero ex mutilatione, conspectus.
18. Quoad dispensationem ab irregularitate, servandum jus Tridentinum.
19. Speciatim de dispensatione ab irregularitate ex mutilatione occulta.

Titulus XIII.

De torneamentis.

pag. 126—127.

1. Prima prohibita fuere ob cædes.
2. Sed Joannes XXII. permisit, dummodo innocuis armis.
3. Prohibitæ et agitationes taurorum et aliarum bestiarum a S. Pio V.
4. Sed Gregorius XIII. relaxavit quoad laicos et milites regulares.
5. Et Clemens VIII. etiam quoad Clericos sæculares assistentes.
6. Et bulla Apostolicæ Sedis silet et quoad regulares, attamen S. Sedes improbat ejusmodi agitationes.

Titulus XIV.

De Clericis pugnantes in duello.

pag. 128—130.

1. Duelli definitio et pœnæ.
2. Tridentini dispositio.
3. Constitutio Gregorii XIII.
4. Constitutio Clementis VIII.
5. Constitutio Benedicti XIV.
6. Constitutio Pii IX.
7. Dispositio novissimi juris sub Leone XIII.

Titulus XV.

De sagittariis.

pag. 130.

1. Antiqua disciplina.
2. Recens disciplina.

Titulus XVI.

De adulteriis et stupro.

pag. 131—136.

1. Adulterium quid et quotuplex.
2. Pœnæ.
3. Quinam actionem instituere valeat.
4. Quis judicet.
5. Quænam probationes admittantur.
6. De stupro.
7. Simplex defloratio.
8. Pœnæ stupri.
9. De ceteris peccatis completis contra 6^m. præceptum.
10. De fornicatione.
11. De concubinato.
12. De incestu.
13. De sacrilegio.
14. De peccatis contra naturam.

Titulus XVII.

De raptoribus et incendiariis et violatoribus ecclesiarum.

pag. 137—138.

1. Raptores personarum libidinis causa.
2. Raptores rerum.
3. Incendiarii.
4. Violatores Ecclesiarum.

Titulus XVIII.

De furtis.

pag. 138—140.

1. Furtum necessitatis.
2. Furtum hominis.
3. Pœnæ in Clericos fures.
4. Difficultas theologica ex cap. 2. h. t.
5. Confessio non sacramentalis aliquando commissa diaconis.

Titulus XIX.

De usuris. p. 140—149.

1. Lato sensu et stricto.
2. An liceat titulo intrinseco vi mutui.

3. Jure romano prohibebantur, sed ex pacto poterant constitui.
 4. Jure naturæ quidam affirmaverunt licere.
 5. Sed verius et communius negatur.
 6. Jure divino positivo, attentæ ecclesiastica traditione, dicendæ sunt prohibita.
 7. Omnino autem vetantur jure ecclesiastico.
 8. Sed licere possunt titulo extrinseco.
 9. 1°. Lucri cessantis.
 10. 2°. Damni emergentis.
 11. 3°. Periculi sortis.
 12. Neque obstat cap. ult. h. t.
 13. 4°. Pœnæ conventionalis, ob moram in solvendo.
 14. 5°. Titulo legis civilis. p. 145.
 15. Quidam negaverunt legitimitatem hujus tituli.
 16. Sed affirmanda est.
 17. Præcipue ex immutata societatis conditione.
 18. Favorabiles resolutiones S. Sedis.
 19. Quæ et futurum tempus respiciunt.
 20. An taxa civilis possit augeri?
 21. An abolita taxa civili, permitti possit privatis eandem constituere.
 22. Affirmatur.
- De pœnis contra usurarios constitutis. pag. 149.
23. Incurruntur tantum a manifestis usurariis.
 24. Enumerantur.

Titulus XX.

De crimine falsi.

pag. 150—152.

1. Quid crimen falsi?
2. I°. Committitur dicto.
3. II°. Scripto.
4. In specie de falsificatione literarum apostolicarum.
5. III°. Committitur facto.
6. IV°. Usu.

Santi V, Decr.

Titulus XXI.

De sortilegiis.

pag. 152—154.

1. Definitio.
2. Sortes divisoriae.
3. Consultoriae.
4. Divinatoriae.
- 4a. Alia divinationis genera. Judicium de magnetismo etc.

Titulus XXII.

De collusione detegenda.

pag. 154.

1. In beneficiis.
2. Inter accusatorem et reum.
3. Judicium renovatur.

Titulus XXIII.

De delictis puerorum.

pag. 155—156.

1. Impuberes.
2. Infantes.
3. Puberes sed minores.
- 3a. Utrum impuberes subjiciantur censuris.

Titulus XXIV.

De clerico venatore.

pag. 156—157.

1. Frequens venatio antiquitus prohibita.
2. Nunc prohibetur clamorosa.
3. Pœna nunc est arbitraria.
4. Quieta venatio per se permittitur.

Titulus XXV.

De Clerico percussore.

pag. 157—158.

1. Percussio specialiter Clericis prohibita.
2. Sed correctionis causa et moderata licet, Episcopis exceptis.
3. Pœnæ.

Titulus XXVI.

De maledicis.

pag. 158—159.

1. Variæ species.
2. Maledicus contra Prælatos in detrimento

mentum officii ac dignitatis.

3. Maledicus contra privatos.
4. Libelli famosi.
5. Blasphemi.

Titulus XXVII.

De Clerico excommunicato, deposito vel interdicto ministrante.

pag. 159—163.

1. Depositus qui adhuc ministret excommunicandus est, et si adhuc ministret tradendus brachio sæculari, præsertim ut exilio mulctetur.
2. Censuratus violans censuras, præsertim fit irregularis.
3. Etsi exerceat ordinem minorem, saltem probabiliter.
4. Quæ valent de excommunicato et interdicto, eodem modo valent de suspensio.
5. Requisita ad incurrendam irregularitatem.
6. Speciatim de celebrantibus in loco interdicto.
7. De dispensatione super ejusmodi irregularitate.

Titulus XXVIII.

De Clerico non ordinato ministrante.

pag. 163—167.

1. Explicatur rubrica tituli.
- 1a. Diaconus absque licentia Episcopi vel Parochi solemniter baptizans non fit irregularis.
- 1b. Objectiones refutantur; ratio interna.
- 1c. Neque irregularis fit Diaconus Eucharistiam administrans etiam sine prædicta licentia.
- 1d. Aliter sentiendum de sacerdote absque licentia Papæ administrans Confirmationem.
2. Pænæ contra usurpantes, inprimis irregularitas limitata.
3. Pænæ speciales contra Clericos non presbyteros, missam celebrantes aut confessiones excipientes.

4. Pænæ contra laicos exercentes ordines, qui et ipsi fiunt irregulares.
5. Quis dispenset super hac irregularitate.

Titulus XXIX.

De Clerico per saltum promot.

pag. 168—169.

1. Ejus ordinatio est valida, excepto episcopatu absque presbyteratu.
2. Pænæ.
- 2a. Num suspensio perduret post Const. Ap. Sed.

Titulus XXX.

De eo qui furtive ordinem suscepit.

pag. 169—170.

1. Pænæ.
2. An et quando talis ordinatio sit valida.

Titulus XXXI.

De excessibus Prælatorum et Subditorum. p. 170—171.

1. Episcoporum — imponendo injustas exactiones, censuras etc.
2. Lædendo privilegia Prælatorum inferiorum.
3. Sibi beneficia conferendo.
4. Beneficia conferendo indignis.
5. Regularium privilegia lædendo.
6. Excessus Prælatorum inferiorum.
7. Excessus subditorum.

Titulus XXXII.

De novi operis nunciatione.

pag. 171—172.

1. Ubi jus canonicum silet, supplendum jure civili.
2. Applicatio rubricæ tituli.

Titulus XXXIII.

De privilegiis et excessibus Privilegiatorum. p. 172—178.

1. Privilegii definitio.
2. 1^a. divisio, clausa in corpore juris, et procedentia ex Rescripto.

3. 2^a. divisio, in realia, personalia et mixta.
4. Quibus modis acquirantur privilegia.
5. 1°. Concessione. Vivæ vocis oraculum sufficit pro foro interno.
6. Pro foro externo requiritur authenticum documentum.
7. Ex stylo Curiae et regulis Cancellariae, non est judicandum juxta tenorem literarum informium.
8. 2°. Acquiruntur communicatione.
- 8a. Utrum privilegia pertineant ad odia an ad favores?
9. 3°. Consuetudine seu præscriptione.
10. Quomodo cessent privilegia. 1°. Interitu personæ vel rei, non autem concedentis, nisi sint ad ejus beneplacitum.
11. 2°. Renuntiatione expressa, dummodo sit in favorem privatum.
12. 3°. Renuntiatione tacita, idest non-usu.
13. In mere facultativis non sufficit simplex non-usus, nisi alia adsint adminicula.
14. Privilegia tertio onerosa, probabiliter cessant non-usu longi temporis.
16. 4°. Cessant abusu.
17. 5°. Cessant, si usus fiat illicitus.
18. 6°. Cessant revocatione.

Titulus XXXIV. et XXXV.

De purgatione canonica et vulgari.
pag. 178—179.

1. Quid purgatio in genere.
2. Purgatio canonica et vulgaris.
3. Diversæ species purgationis canonicae.
4. Præsertim per juramentum.
5. Purgationis vulgaris plures species.

Titulus XXXVI.

De injuriis et damno dato.

pag. 179—181.

1. Quid injuria in sensu tituli.
2. Injuria verbalis et realis.

3. Actio injuriarum.
4. Quomodo cesset.
5. De damno illato.
6. Ejus reparatio.

Titulus XXXVII.

De pœnis.

pag. 181—185.

1. Differentiæ inter pœnas, pœnitentias et censuras.
2. Definitio pœnæ.
3. Pœnæ proprie canonicae; 1°. Inhabilitas.
4. 2°. Privatio beneficiorum; regulariter requirit sententiam judicis.
5. 3°. Depositio.
6. 4°. Degradatio.
7. Infamia; alia juris, alia facti.
8. Differentiæ inter infamiam juris et facti.
- 8a. Crimina quibus ipso jure ipsoque facto inhæret infamia.
- 8b. Ex infamia civili oritur positus ponendis infamia facti, non juris.

Titulus XXXVIII.

De pœnitentiis et remissionibus.

pag. 186—187.

1. Definitio pœnitentiæ.
2. Sacramentalis seu privata.
3. Publica, canonica vel non.
4. Præceptum annuæ confessionis et communionis.
5. Obligatio medicorum quoad infirmos, jure Decretalium.
6. Item ex constit. S. Pii V.
7. Item ex Synodo Romana sub Benedicto XIII.

Titulus XXXIX.

De sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti.

pag. 188—219.

1. Definitio Censuræ ejusque explicatio.
2. Quis inferat censuras.
3. De subjecto censuræ.
4. De peregrinis.
5. Quid de imperatoribus, regibus.

6. Quid de episcopis, cardinalibus.
7. Quomodo regulares subjecti sint censuris episcopalibus.
8. Requiritur delictum.
9. Item contumacia.
10. Unde excusat ignorantia.
11. Excusat ignorantia crassa sive supina, quando vera scientia requiritur.
12. Item etiam ign. affectata, saltem probabilius.
13. 2°. Excusat metus gravis.
14. 3°. in foro interno excusat persuasio propriæ innocentiae.
15. Excusatur quis et in foro externo, quando sententia sit irrita vel ex defectu jurisdictionis, vel ex causa notorie falsa et injusta.
16. Censuris aufertur usus bonorum spiritualium et coram Deo, interdum etiam bon. temporalium.
17. Divisio censurarum. pag. 195.
18. Quid significet ferendæ, et latæ sententiæ.
19. In censuris latæ sent. requiritur sententia declaratoria quoad forum externum.
20. De absolutione a censuris. pag. 196.
21. Quinam in specie absolvere possint a censuris. Romanum Pontificem posse semper et ubique patet.
22. De potestate Episcoporum; c. „Licet“.
23. De potestate Vic. Capitularis et Vic. Generalis.
24. De potestate regularium, in specie quoad censuras a jure Episcopis reservatas.
25. Jus decretalium quoad potestatem quæ Episcopis et sacerdotibus competeat in casibus papalibus.
26. Documenta ex quibus jus novum emanat: 1°. decretum S. C. Inq. d. 23. (30.) Jun. 1886, 2°. Const. Ap. Sed. quoad articulum mortis, 3°. Tridentinum quoad eundem mortis articulum.
27. Absolutio in mortis articulo. pag. 203.
Valide absolvit quilibet confessarius etiam coram sacerdote facultatibus instructo non solum in mortis articulo, sed et periculo.
28. Imponere tamen debet quoad casus Papæ specialiter reservatos onus standi mandatis ecclesiæ. Quod quid sit explicatur.
- 28a. Quomodo recursus fiat.
- 28b. Quidquid valet pro censuris speciali modo Papæ reservatis, idem et pro casu absque censura.
29. Absolutio in casibus urgentioribus. pag. 207.
- 29a. Facultas in hisce casibus extenditur: a) ad absolventem complicem; b) ad casum Papalem; c) ad censuras Episcopo reservatas.
30. De forma absolutionis.
De censuris in specie. p. 211.
31. Excommunicatio ligat in cælo.
32. Excommunicatio minor jam non subsistit.
33. Excommunicati vitandi et tolerati; Const. Martini V.
34. Effectus excommunicationis explicantur.
35. Quæ causæ excusent in communicatione cum vitandis.
36. De suspensione. pag. 217.
37. De interdicto. pag. 218.
38. Dies ab interdicto excepti.
39. Cessatio a divinis.

Appendix

ad librum V. pag. 220.

- I. Censuræ Const. Ap. Sed. p. 220.
- II. Censuræ per Tridentinum latæ pag. 244.
- III. Censuræ a tempore Const. Ap. Sed. latæ pag. 247.

Index titulorum.

Titulus.	Pag.
I. De accusationibus, inquisitionibus, et denunciationibus . . .	1
De modo procedendi extrajudicialiter, ex informata conscientia . . .	4
II. De calumniatoribus	7
III. De simonia	9
De divisione simoniæ	12
De pœnis statutis contra simoniam	16
De pœnis contra simoniam confidentialem	29
De simonia in ingressu ordinis religiosi	29
De simonia in administratione sacramentorum, sacramentalium et actuum muneris sacri	32
De turpi mercimonio circa Missarum stipendia	39
De restitutione facienda in materia simoniæ	49
De judicio in materia simoniæ	51
IV. Ne prælati vices suas seu Ecclesias sub annuo censu concedant . . .	51
V. De magistris et ne aliquid exigatur pro licentia docendi . . .	52
De taxa quæ dicitur „seminaristicum“. De exemptione semi- nariorum	70
De magistro theologo	73
De modo electionis Canonici Theologi	74
De officio Canonici Theologi	74
De juribus Canonici Theologi	77
De secunda parte tituli	79
VI. De Judæis, Saracenis et eorum servis	80
De Judæis	81
De Saracenis	83
VII. De Hæreticis	84
Quotuplex sit hæresis	85
De pœnis contra hæreses statutis	86
De prohibitione librorum	99
De communicatione et disputatione cum hæreticis	103
De disputatione cum hæreticis	108
VIII. De Schismaticis et ordinatis ab eis	110
De pœnis contra Schismaticos	110
IX. De Apostatis et reiterantibus Baptisma	112
De pœnis contra Apostatas	112
X. De his qui filios occiderunt	115
XI. De infantibus et languidis expositis	120
XII. De homicidio voluntario et casuali	121
De homicidio publico	121
De homicidio voluntario	123
XIII. De torneamentis	126
XIV. De Clericis pugnantibus in duello	128

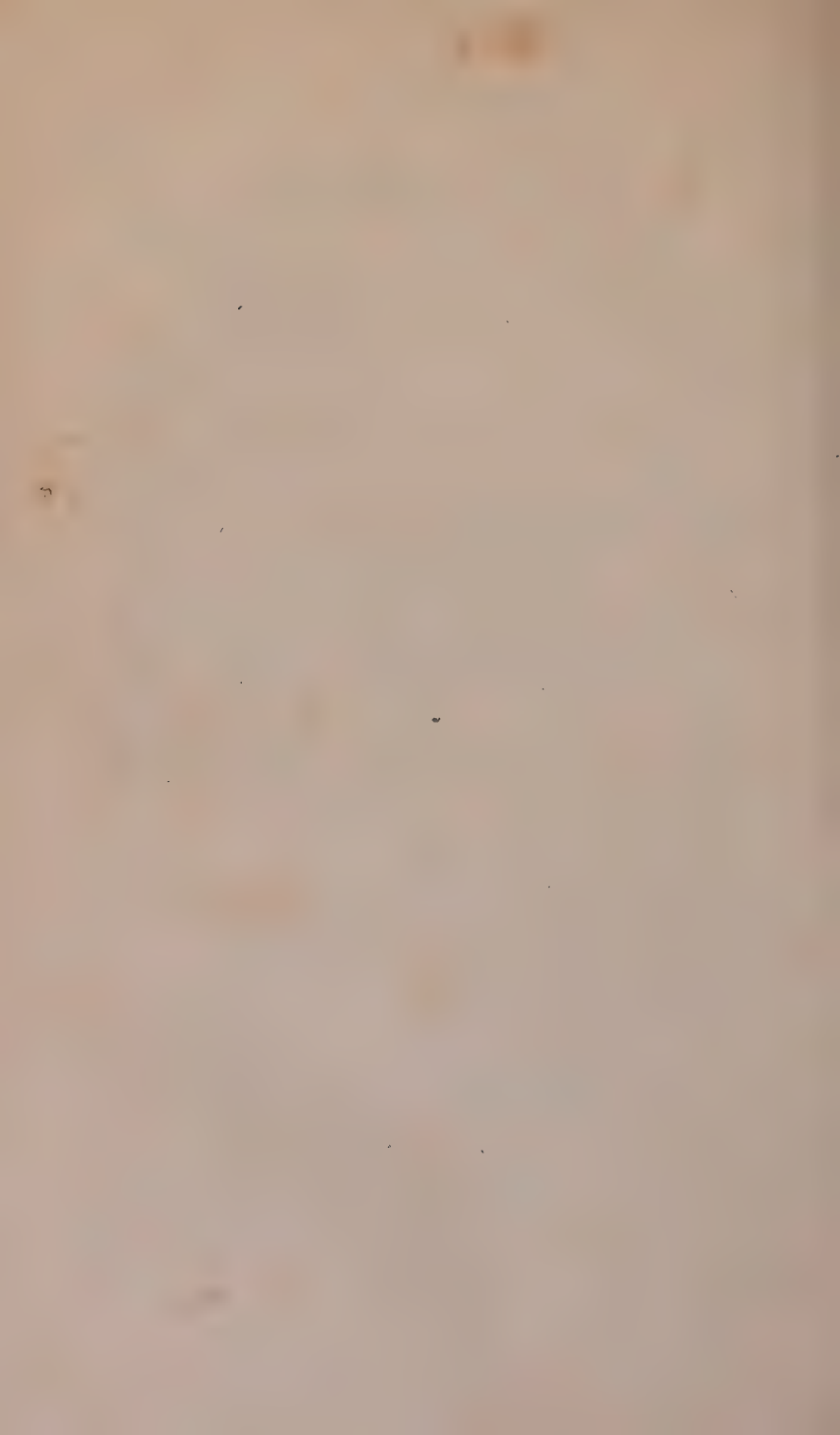
Titulus.	Pag.
XV. De sagittariis	130
XVI. De adulteriis et stupro	131
XVII. De raptoribus, incendiariis et violatoribus ecclesiarum	137
XVIII. De furtis	138
XIX. De usuris	140
De titulo legis civilis	145
De pœnis contra usurarios statutis	149
XX. De crimine falsi	150
XXI. De sortilegiis	152
XXII. De collusionem detegenda	154
XXIII. De delictis puerorum	155
XXIV. De Clerico venatore	156
XXV. De Clerico percussore	157
XXVI. De maledicis	158
XXVII. De Clerico excommunicato, deposito vel interdicto ministrante	159
XXVIII. De Clerico non ordinato ministrante	163
XXIX. De Clerico per saltum promoti	168
XXX. De eo qui furtive ordinem suscepit	169
XXXI. De excessibus Prælatorum et Subditorum	170
XXXII. De novi operis nunciacione	171
XXXIII. De privilegiis et excessibus privilegiatorum	172
XXXIV. et XXXV. De purgatione canonica et vulgari	178
XXXVI. De injuriis et damno dato	179
XXXVII. De pœnis	181
XXXVIII. De pœnitentiis et remissionibus	185
XXXIX. De sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti *)	188
De censuris in specie	211

Appendix

ad Commentarium in Lib. V. Decretalium.

Censuræ Constitutionis „Apostolicæ Sedis“	220
I. Excommunicationes latæ sententiæ speciali modo Romano Pontifici reservatæ	221
II. Excommunicationes latæ sententiæ Romano Pontifici reservatæ	235
III. Excommunicationes latæ sententiæ Episcopis sive Ordinariis reservatæ	238
IV. Excommunicationes latæ sententiæ nemini reservatæ	239
V. Suspensiones latæ sententiæ Summo Pontifici reservatæ	240
Censuræ Tridentinæ	244
Censuræ novissimæ (sc. a d. 12. Oct. 1869)	247

*) In Decretalibus Gregorii IX. inveniuntur duo adhuc tituli, sc. 40. *De verborum significatione* et 41. *De regulis juris*.

Prælectiones

PRÆLECTIONES JURIS CANONICI

QUAS

JUXTA ORDINEM DECRETALIIUM GREGORII IX.

TRADEBAT

IN SCHOLIS PONT. SEMINARII ROMANI

FRANCISCUS SANTI

PROFESSOR.

— ♦ ♦ ♦ ♦ —

EDITIO TERTIA EMENDATA ET RECENTISSIMIS DECRETIS ACCOMMODATA.

INDEX RERUM GENERALIS AD V LIBROS

CONCINNATUS

A

MARTINO LEITNER,

DR. JUR. CAN.

VICERECTORE IN SEMINARIO CLERICORUM RATISBON.

— ♦ ♦ ♦ ♦ —

RATISBONÆ, ROMÆ ET NEO EBORACI.
SUMPTIBUS ET TYPIS FRIDERICI PUSTET,
S. SEDIS APOSTOLICÆ TYPOGRAPHI.
MDCCCIC.

Index rerum generalis.

Numerus romanus indicat librum Decretalium; arabicus paginam. Liber subintelligitur idem si aliter non notatur.

A.

Abbas, ejus benedictio I 112, potestas conferendi ordines 126 sqq., exemptio 369 quoad synodum diocesanam 357.

Abbatissæ I 383.

Abortus quid V 118, procuratio 116, Constitutiones Pontificiæ 116, pœnæ 117, censura 118, 239.

Abrogatio legis I 25.

Absolutio a censura V 196 sqq., quanam absolvere possint 197, quid possint regulares 198 sqq., confessarii absque delegatione 201, decretum d. 23. Jun. 1886 S. C. Inq. 202, in mortis articulo 203, in urgentibus casibus 207, censura Ordinario reservata 208, forma 211 ad cautelam 211, I 27, IV 408, sub influxu metus I 418.

Absolutio complicitis vide *Complex*.

Acatholici quoad matrimonium IV 123, respectu c. „Tametsi“ 123, eorum communitates 125, filiales 127, declaratio Ben. XIV. 128; — assistentia eorum matrimoniis præstanda 84, 133 sqq., ministri in matr. catholicorum 81 sqq.

Acceptatio munerum a regularibus I 361, V 206.

Accessus in eligendo Papa I 69, in beneficium 106, V 15, ad Urbem II 19.

Actio generalis, quid II 23.

Actor II 2, 7, contumax 105.

Actus interni objectum legis I 14, præteriti 16.

Accusatio quid, requisita V 1, quanam possint accusare 3, falsa sollicitationis 8, 234; — contra matrimonium IV 286, quanam possint 286 sqq., qui repellantur 288, quomodo proponenda 288, vide etiam *Instructio* ad Orientales 292 sqq.

„**Ad** evitanda“, Martini V. const. V 213.

„**Ad** militantis“, const. Ben. XIV. II 254 sqq.

Administratores Apostolici I 258.

Adoptio simplex quid IV 227, an sit imped. matr. 231, perfecta 227 sqq.

Adscriptitii servi I 194.

Adulterini, irregularitas I 189.

Adulterium quid V 131 pœnæ antiquæ 131 causa divortii 131, IV 331 sqq., actor in a., iudex V. 132, probationes 132; — crimen a. impedimentum matrimonii IV 206.

Advocatus I 376, 400 sqq.

Ædificatio ecclesiæ quoad patronatum III 400.

Ægrotans clericus, quis III 113, off. sacrum 113, coadjutoria 114.

Æqualitas lineæ propinquitatis IV 240.

Ætas puerorum in seminarium recipiendorum V 57, ordinandorum I 119.

Ætas necessaria ad sponsalia IV 101, ad matrimonium 102, imped. ætatis 103 sqq.

Ætas præficiendorum I 164, pro beneficiis minoribus 165, pro episcopatu 165, pro b. curatis 165, pro dignitati-

- bus 166 pro canonicatibus eccl. cathedr. 166, collegiatæ 167.
- Affectio** beneficii III 93.
- Affectus** in testando II 149.
- Affinitas** quid IV 235 sqq., illicita 236. extensio antiqua 236, vigens 237, effectus quoad sponsalia 238, aff. adulterina quoad matrimonium 238 sqq.; — licita 248, jus antiquum 249, natura impimenti 251, nomina 253, multiplicitas 254.
- Agitationes** bestiarum, præcipue taurorum V 126, poenæ 127, expensæ 127.
- Agnes**, s. A. die benedicuntur agni de quorum lana conficiuntur pallia I 93.
- Alchimistæ** V 151.
- Alienatio** quid alienari possit III 155 sqq., an res pretiosæ 155 sqq., poenæ in alienantes indebite 159, V 239, revocatio III 161 sqq., evictio 175, bonorum ecclesiasticorum violenta 176, vide etiam *Bona*; — iudicii mutandi causa I 429, remedia 429.
- Allegationes** partium in rescriptis I 5.
- Altare** III 427, ejus consecratio 427, exsecratio 430, portatile 430.
- Amentes** quoad matrimonium IV 105 sqq.; — uti testes II 145.
- America** meridionalis I 334.
- America** septentrionalis, particulare jus quasi-domicilii IV 139.
- Amputata** membra quomodo sepelienda III 468.
- Anathema** V 212.
- Anglicanæ** ordinationes I 183.
- Animatio** fetus V 116.
- Annatæ** et mediæ a. III 146.
- Annulus** quomodo prohibeatur III 14.
- Annus** interstitiorum I 124.
- Antidos** mariti IV 339.
- Aperitio** oris II 143, 144, 273.
- Apocha** II 173.
- Apostatæ** quid, divisio, poenæ V 112, 221; — a religione III 310 sqq.
- Apostoli** (missi) quid, divisio II 248.
- „Apostolicæ Sedis“** constitutio V 18, 220.
- Appellatio** II 239 sqq., quid, divisio 239, quis possit appellare 241, a quibus iudiciis 241, ad quem 242, a Vicario Generali 242, causæ in quibus non liceat a. 244, clausula „a. remota“ 245, fatalia 249, effectus a. 252, suspensivus 252, casus excepti 253 sqq., devolutivus 257, attentata pendente a. 259, decretum d. 16. Oct. 1600 S. C. EE. et RR. 260 sqq.; — ab abusu I 20; — ad futurum Concilium V 222, 241; — ab electione Episcopi III 97 sqq.; — ordo in causis matrimonialibus IV 298 sqq.
- Applicatio** missæ pro populo III 273 sqq., capellani 86.
- Approbatio** conciliorum provincialium I 348.
- Approbatio** confessarii quid III 369, a quo et cuinam detur 367 sqq.
- Arbitramentum** I 431.
- Arbitrator** I 431.
- Arbitri** I 430 sqq., divisio 431, electio activa et passiva 432, numerus 433, causæ 433, e. gr. suspicio iudicis 274, potestas et officium 434, cessatio officii 437.
- Archidiaconus** I 214, antiqua jura 215, imminutio 216.
- Archiepiscopus** I 285 sqq., quando possit supplere I 115, vide etiam *Metropolitanus*.
- Archipresbyter** I 217.
- Archivum** II 175.
- Arrhæ** IV 8 sqq.
- Arrogatio**, quid IV 227 impedimentum matrimonii vide *legalis* cognatio.
- Articuli** II 126.
- Articulus** mortis quoad reservata V 203.
- Ascendentalis** linea IV 240.
- Assertio** Papæ quid valeat II 143.
- Assistentia** matrimonio præstanda, qualis IV 157 sqq. quoad duos hæreticos 133 in matr. mixtis 75, 93 sqq., in matr. publici peccatoris 161, in m. Muratorum (Massonum) 281, notorie censuratum 282.

Asyli jus III 458, V 236.
Attentata pendente appellatione II 259.
Attentatum matrimonium a majori-
 stis et solemniter professis, poenæ III
 32, IV 201, V 238, I 208, cum mo-
 niali antiquitas impediens matr. IV 281.
Attestatio II 144, publicatio ejus 165.
Auctis admodum“ decretum I 438, 143.
Auctorem fidei“, Const. Pii VI. IV
 35 sqq.
Auctorizabilis (authoriz.) institutio
 III 121 sqq.
Aucupium V 157.
Auditus, defectus I 200.

B.

Ballistarii vide *Sagittarii*.
Balsamum in Confirmatione I 180.
Baptisma sive *Baptismus*; minister et
 subjectum III 438, iteratio 441, V 113,
 quid sit iterare 113, conditionate 114,
 irregularitas 114 sqq.; tempus et lo-
 cus III 444, effectus 445, defectus in
 presbytero 446, munus parochi 271.
Barba, ejus cultura III 13.
Bavaria, educatio cleri V 54, decretum
 S. C. C. quoad testium receptionem II 53.
Beatificatio I 325, III 448 sqq., vide
 etiam *Juramentum* calumniæ II 58.
Bellum quomodo inducat irregularita-
 tem V 121.
Benedictini Abbates an ministri dia-
 conatus I 127.
Benedictio ecclesiæ III 423, puerperæ
 454, paramentorum 429; — *nuptia-*
rum, quid IV 164 sqq., subjectum 164,
 minister 165, tempore feriato prohi-
 bita 46 sqq.
Benedictus XIII., ejus instructio super
 visitatione ss. liminum I 368.
Benedictus XIV.: de synodo diœce-
 sana I 359 et passim.
Beneficiatus, matrimonium ineundo
 renuntiat beneficio I 97.
Beneficium III 76, requisita 77 sqq.,
 divisio 78, collatio beneficii 133 sqq.,

vacans 125, affectio 93; — tribuit Epi-
 scopum proprium I 131, titulum 140;
 — simonia in b. V 20 sqq., resigna-
 tio vel permutatio 24; vide etiam *In-*
novatio II 109.

Bestialitas V 136.

Bibliopolæ circa missarum stipendia
 V 43.

Bigamia I 203, divisio 204, vera 205,
 dispensatio 207, similitudinaria 208,
 III 32; vide etiam *Polygamia* IV 173.

Bilateralis contractus III 169.

Binandi indultum III 433.

Blasphemi V 159.

Bona ecclesiastica, alienata a guber-
 niis: principia III 176 sqq., concessio
 alienandi 177 sqq., facultates Ordina-
 riis in hac re concessæ 180 sqq., sana-
 tio acquisitionum jam factarum 181 sqq.

Bona fides II 215.

Bonifacii VIII. liber sextus I 3.

Borussia, educatio cleri V 54.

Brunichilda regina V 179.

C.

Cæci uti testes II 145.

Cæremonialis S. Congr. I 336.

Calix, consecratio III 429.

Calumnia II 56 vide etiam *Juramen-*
tum; — sollicitationis V 8, 234 sqq.

Calumniatores V 7.

Campana, consecratio III 429.

Canere, obligatio canonicorum III 53.

Canoniam III 82, an sit abolita 128, an
 admissa 129.

Canonicatus, quem ordinem requirat
 I 172.

Canonicus: residentia III 52 sqq., of-
 ficia et jura 53 sqq.; — honorarius,
 jus antiquum et novum 129, quis no-
 minet 131 sqq., jura 132; — c. eccle-
 siæ cathedralis exsecutor rescripti pon-
 tificii I 36; vide etiam *Distributiones*.

Canonicus Pœnitentiarius I 219, III 60,
 vide etiam *Pœnitentiarius*.

Canonicus Theologus I 219, III 60,
 V 73, electio 74, officium 74, quoad

- lectiones scripturales 75, substitutus 76, jura 77.
- Canonizatio** I 325, III 448 sqq., II 58.
- Capella**, quid III 365.
- Capellania** III 84, applicatio missæ 86.
- Capitulum**: quid III 139, origo 136, consensus, consilium 137, in quibus causis 138, convocatio et citatio absentium 140, quot requirantur ad valorem actus 141 sqq., constitutiones 142 sqq.; — eligit Vic. Capitularem I 113, 245, quin sibi quid possit reservare 246; — quando suppleat negligentiam 113; — relatio ad prælatum in judiciis II 9.
- Captivitas** Episcopi quomodo supplenda I 113.
- Carbonaria** secta V 236.
- Cardinales** I 287, historia 287, numerus 288, divisio 289, optionis jus 289, creatio 290, postulatio 81, insignia 291, in pectore reservati 292, Pius IX. quoad hanc reservationem 292, dignitas 294, qualitates 296, munera 297, in propriis titulis 297, in Congregationibus 300 sqq.; — exclusive eligunt Papam 68; — instruendi a Secretario S. C. Cærem. 336.
- Cardinalatus** quem ordinem requirat I 170, quos natales 186, IV 284.
- Cardinalis** Urbis Vicarius I 241.
- Carolinæ** insulæ V 97.
- Carolus Magnus** V 97.
- Carthaginiensia** Concilia I 349.
- Castitas** votum III 331, simplex uti impedimentum matrim. IV 48, quid si externe se non prodat 193 sqq., sole-mne vide *Votum*.
- Castrati** irregulares I 203.
- Casus** Papæ absque censura reservatus V 207.
- Casus** Ordinario reservati V 199, 209, I 361, 362.
- Catechismus** quoad officia Episcopi I 355; — impedimentum matrim. antiquum IV 279 sqq.
- Cathedraticum** III 414.
- Causæ** quomodo dividantur II 14, ecclesiasticæ, civiles, mixtæ 15; — *maiores*, velut translatio Episcopi I 84; — *piæ*, testamentum III 222; — *matrimoniales*, iudex competens IV 289 sqq., processus juxta Instructionem ad Orientales 292 sqq., tribunal 293, de methodo sequenda 294, de sententia 297, appellationis ordo 298 sqq., secunda instantia 298.
- Causa** scientiæ in teste vide *scientia*.
- Cautelæ** in matr. mixto: quæ IV 77, quid si negentur 93.
- Cautio** simplex et fidei jussoria, juratoria III 197.
- Celebratio** missæ: quoties præscripta III 431, permissa 432, exceptiones 433, trinandi abusus 434; extra diocesim 75.
- „Celebret“** I 211.
- Censura** quid V 188, auctor 189, subjectum 190, contumacia 191, metus 194, divisio 195, in foro externo 196; — non inhabilitat electores Papæ I 68; — Ordinario reservata V 208, 199; — quoad appellationem II 254; — vide etiam *Absolutio* V 196, 211.
- Censura**, *censores* librorum I 446 sqq.
- Census** quid, quis imponat III 413 sqq., in concedenda vicaria V 51.
- Cessatio** a divinis V 219.
- Chirographum** II 173.
- Chirurgia**, prohibita clero III 15, 462.
- Chorepiscopus** I 242.
- Cistercienses** Abbates an ministri diaconatus I 127.
- Citatio** V 191 sqq.; quid II 36, necessitas 37, tenor 38, effectus 39.
- Civile** matrimonium: quid sit sec. principia fidei IV 424 sqq., divisio 426, historia 426 sqq., an possit esse verum 121 sqq., consensus defectus in eo 54; — influxus in matrim. impedimenta 428 sqq., 179, 204 in dispensationes 429, in formam contractus 429, accusatio et dissolutio m. c. 429 sqq., quid de syndico in hac causa 431, de iudice 433 sqq.

- Clandestinitas** quid IV 29, 114 sqq., matrimonia clandestina ante 114, post Tridentinum 115 sqq., non æquivalent sponsalibus 178, impedimentum publicæ honestatis an oriatur ex m. c. 179; — de cl. desponsatione 106, 166; — qua impedimentum impediens 49; — cl. sponsalia an imp. dirimens 176.
- Clausulæ** confirmationis II 271 sqq., effrenatæ 196.
- Clausura** quid III 341, monialium 341—345, translocatio m. 346, viorum 346 sqq., V 237.
- Clemens V.:** Clementinæ I 3.
- Clericus**, quis III 1 sqq., vita et honestas 1—16, cohabitatio cum mulieribus 16—23; conjugium 23—32, IV 201 sqq., separatio obligationum ab ordine 202, contrahentes m. civile 204; — residentia III 32—75, ægrotans 113 sqq.; — quoad *irregularitates*: censuratus ministrans V 159 sqq., dispensatio 162, non ordinatus ministrans 163, diaconus quoad baptismum 163, Eucharistiam 165, sacerdos Confirmationem conferens 166, pœnæ in usurpantes 166, præsertim missæ celebrationis 166, et absolutionis 167, laici usurpantes 167; per saltum ordinati 168, furtive 169; — quoad *privilegia*: fori II 27, I 400, 407, uti testes II 152, 169; canonis V 235; — quoad *crimina*: in duello V 128, assistentes taurorum agitationibus 127, venator 156, percussor 157, se immiscens sæcularibus negotiis III 461 sqq.; peregrinantes II 266, peregrini I 210; — quomodo subjecti legi civili I 23; — vide etiam *Educatio*.
- Coadjutoria** quid, divisio III 114, a quo et cuinam detur 114 sqq., congrua 115.
- Coadjutor** an valide assistat matr. IV 145; — canonicorum III 115.
- Cæmeteria** Romana sive Catacumbæ V 238.
- Cognatio**, diversæ species IV 215, vide singulas.
- Cognitio** vide *Ordo* II 69.
- Cohabitatio** cum mulieribus III 16, quæ permittantur 17, regula practica 18.
- Collatio** beneficii, quomodo fiat III 88, collatores legitimi 89, regulæ 94, vicarius capitularis qua collator 94, collatio benef. jur. patron. ecclesiastici 98, laici 98, mixti 99, secundum Tridentinum 99 sqq., tempus 133 sqq.
- Collativa** beneficia III 81.
- Collativa** tituli institutio III 117 sqq.
- Collegialiter** procedere, quid I 267.
- Collegium** Urbanum I 321.
- Colloquium** cum monialibus: clerici III 4, viri regularis 5, confessarii 6.
- Collusio** detegenda V 154.
- Coloratus** titulus: quid IV 144, II 222, quoad matrimonium IV 144.
- Commenda** III 84.
- Commendatitiæ** literæ I 134, 211.
- Commercium** clericorum III 8, 463, V 242.
- Commissio** seminarii duplex: finis V 61, jura et obligationes 63, quis deputet et deputetur 64, modus deputandi 67, consuetudo huic legi contraria 67.
- Commissoria** forma adhibetur in dispensationibus matr. IV 400.
- Commodatum** III 164 sqq.
- Communicatio** privilegiorum V 174.
- Communicatio** in sacris cum hæreticis V 103, activa 104, passiva 106.
- Comparere** in iudicio II 11.
- Compensatio** gratuita respectu simoniæ V 24.
- Competentia** fori II 13.
- Competentia**, privilegium c. pro clericis III 202.
- Complex** in peccato turpi V 223, 224 sqq., quis 224, sacerdos jurisdictione privatur in c. 225, exceptiones 225. excommunicatio 227 sqq., 223, absolutio talis sacerdotis 208.
- Complex**, nomen c. inquirere vetatur V 235.

- Compromissum** in eligendo I 59, 61.
- Concilium**, ejus potestas ferendi leges I 13.
- Concilium** nationale, plenarium, universale I 349, provinciale vide Provinciale c. I 345.
- Concilia** provincialia, S. C. super revisione eorum I 320.
- Concilii** (Tridentini) S. C. I 319, organizatio et competentia 319, efficacia et auctoritas decisionum 301, interpretationes 303, Congregationes subsidiariæ 320.
- Conclave** I 68.
- Conconsecrantes** Episcopum I 77.
- Concubinatus**: quid III 19, V 134, pœnæ antiquæ III 19, tridentinæ 20, contra beneficiatos 20, 21, non-beneficiatos 21, episcopos 21, parochos 22, concubinarium notorius et occultus 22; — propter clandestinitatem matrim. IV 106 sqq., ob matr. mere civile 23.
- Concurrentes** ad ultimum supplicium (mutilationem) irregulares V 122.
- Concursus** III 90, forma si collator est Episcopus vel Papa 96, officium et jus examinatorum 96 sqq., qualia beneficia immunia 99, c. ad parœcias: Instr. S. C. de Prop. Fid. 101 sqq.
- Conditio** servilis, qua impedimentum matrimonii IV 212 sqq., vide *servorum* conjugium.
- Conditiones** appositæ *matrimoniali* contractui IV 183—201, quid c. 183, divisio 184, quæ contra substantiam matr. 184, an permittantur 185, quid de matrimonio cum c. honestis et possibilibus 185 sqq., cum inhonestis et impossibilibus (simpliciter) 189 sqq., cum c. contra substantiam matr. 190 sqq.; — appositæ sponsalibus 196 sqq., honestæ 196, turpes 197, c. „Si Papa dispensaverit“ 197.
- Conditionatum** matrimonium superveniente copula IV 188, quando conferatur sacramentum in m. condit. 187.
- Conductio** III 184, regulæ quoad res eccl. locandas 185, obligationes locatoris et conductoris 186.
- Confessarius** monialium ordinarius III 385, extraord. 392 sqq.: — regularium, qualis jurisdictio requiratur 367, 377, sæcularium 367 sqq.: — quoad duelum V 129; — quoad dispensationem in matrimonio IV 372.
- Confessio** sacramentalis II 130, diacono facta V 139, annua 186, III 256.
- Confessio** quoad iudicium II 118, divisio 118, conditiones 119, de valore extrajudicialis 119, in criminalibus 121, hujus probatio 121, valor c. judicialis 121 sqq., revocatio et scissio 123, an obligatur reus ad c. 124, quomodo noceat tertio 128, in criminalibus 129.
- Confirmatio** (sacramentum), minister I 178, V 166; iteratio non inducit irregularitatem V 115, materia I 180.
- Confirmatio** (actus jurisdictionis) quid, divisio II 268, inutilis 270, iudex inferior circa c. Papæ 272; — electionis I 75, examen antea 76, jura confirmati 76.
- Congregationes** Romanæ: natura I 300, relatio ad invicem 301, auctoritas decisionum 301, 303, præsertim S. C. C. 302, modus et normæ tractandi negotia 304, quattuor criteria 304 sqq.; — organa in concedendis dispensationibus matrimonialibus IV 373.
- Congregationes** religiosæ III 290 sqq., earum fundatio 348.
- Congrua** portio in benef. diminutis remanens III 146.
- Conjugatorum** conversio ad religionem professionem III 314 sqq., et ad sacros ordines 317.
- Conjugicidium** vide *Crimen* IV 208 sqq.: qua antiquum impedimentum 280.
- Consanguinei** an possint eligi III 143.
- Consanguinitas** IV 239 sqq., definitio canonica 240, prænotiones 240, graduum computatio 240 sqq., extensio et probatio imped. 241 sqq., quo jure

- dirimat matr. 243 sqq., nomina 246, multiplicatio 246, utilitas hujus impedimenti 245 sqq.
- Conscientia** informata vidē *Suspensio*.
- Conscientiæ** matrimonium IV 23, quid 112, præscripta specialia 112 sqq., quid si scandalum oriatur 113 sqq.
- Consecratio** ecclesiæ: quid III 423, quis consecret 423, ritus 424; calicis et campanarum 429, altaris 427; — episcopi I 77, 179.
- Consensualis** contractus III 168 sqq.
- Consensus** qua elementum contractus III 172; — in matrimonio: pertinet ad substantiam IV 25, cuiusnam 25 sqq., an parentum 26, defectus impedimentum juris naturalis 43, 54; c. defectus in matr. civili 54, in fictione 54 sqq., in joco 55; quid de c. in contractu conditionato 187; — c. capituli III 137.
- „**Consensus mutuus**“, Const. Leonis XIII. de matr. præsumpto IV 117.
- Conservatores** iudices I 275.
- Consilium** Capituli, quando requiratur III 137 sqq.
- Consistorialis** S. C. I 326, organizatio 326, competentia 326, modus procedendi 327.
- Consistorium** I 327.
- Constitutio** quid I 10 sqq.
- Consuetudo** quid I 40, differentia a lege etc. 41, divisio 41, requisita 41, criteria 42, tempus 46, consensus legislatoris 48, frequentia actuum 49, abrogatio 50.
- Consummatum** matr., quid IV 23.
- Contestatio** quid II 46, quomodo fiat 46, effectus 48, necessitas in ordine iudicali 49 sqq., in causis criminalibus 56.
- Continentia** sive *connexio* causarum II 22, 23.
- Contractus** in jure Romano I 387, in jure canonico: quid III 168, divisio 168 sqq.; — modus sortiendi forum II 18.
- Contractus** matrimonialis: forma essentialis IV 114 sqq., lex Tridentina 114 sqq., extensio decreti Tridentini 118 sqq., requisita 119, dispensationes pro matr. catholicis 120, mixtis 132.
- Contubernium** servorum IV 212.
- Contumacia** quid II 104, remedia contra actorem 105, reum 106.
- Contumelia** Creatoris: quid IV 304, qua motivum divortii vide *Fidei* privilegium IV 306.
- Conventio** quid III 168.
- Conversio** conjugatorum III 314 sqq., infidelium 318 sqq., sit voluntaria 318, favores conversorum 319, criminis impedimentum ante baptismum contractum 319, educatio filiorum ex parentibus infidelibus 320.
- Copti**, eorum ordinationes I 121, patriarcha 284.
- Copula** carnalis: an signum sponsalium IV 6, matrimonii 117, effectus quoad matr. conditionatum 188.
- Corpus** juris canonici I 2.
- Corpus**, defectus c. I 196, genera 196, antecedens, superveniens 197, iudicium Episcopi 198, dispensatio Pontificis 198, defectus singuli 199 sqq.
- Correctio** Superiorum II 253.
- Credulitas**, testis de c. II 159.
- Crematio** cadaverum III 265 sqq.
- Crimen** V 1 sqq., commune, exceptum 3; — contra naturam 136.
- Crimen**, impedimentum: IV 206, unde oriatur 207 sqq., III 319, an tangat ignorantes IV 209.
- Cultura** comæ et barbæ III 13.
- Cultus** disparitas: IV 66 sqq., in dubio circa baptismi valorem 66 sqq., ex consuetudine 72, ubique valens 73, obligans etiam hæreticos 73, dispensatio 73 sqq.
- Cura** animarum, ad quem spectat III 366 sqq.
- Custos** I 219.

D.

Damnum datum V 180, emergens 143, 144.

- Dataria** Apostolica, organum in concedendis dispens. matrimonialibus IV 374.
- Debilitas** corporis causa renuntiationis I 101.
- Debitatus** clericus III 113.
- Decanus** sive Archipresbyter I 217, 243.
- Decimæ**: quid, quo jure fundatæ III 280, divisio 281, cuinam solvantur 283 sqq., quis solvat 284, pœna contra non-solventes 286, de primitiis 288.
- Decretales** Gregorii IX. I 3.
- Decretum** Gratiani I 2.
- Decretum** d. 23. Jun. 1886 S. C. Inq. V 202 sqq., obligatio 210.
- Defendentes** libros prohibitos qui sint V 102.
- Defensor** matrimonii IV 266, quis, obligatio 268 sqq., 274; vide *Instr.* Ap. super processu in caus. matr. 267 sqq., et ad Orientales 293 sqq., 297 sqq.
- Deformis** I 196.
- Degradatio** V 183.
- Delegatus** iudex I 258 sqq., quis deleget 260, quis delegandus 263, a Papa 263, 36, officium d. 265, plures delegati 267, potestas 269, de appellatione ab ejus sententia 269, cessat jurisdictio 271 sqq., suspicio 274.
- Delegatio** Episcopi ad dispensandum in rebus matrim. expressa IV 363 sqq., tacita 366 sqq., præsumpta 367.
- Delegatio** sacerdotis ad assistentiam in matrim. vide *Deputatio* IV 147 sqq.
- Delictum**, modus sortiendi forum II 18: puerorum vide *Puer*.
- Demonstratio** in contr. matrim., quid, quando dirimat matr. IV 200.
- Denarius** S. Petri III 416.
- Denuntiatio** quid, divisio V 2, 4, sollicitantis 231.
- Denuntiationes** (proclamationes sive banna) matrimonio præmittendæ IV 106 sqq., quando 106, quomodo 107, quis dispenset 109, obligatio manifestandi impedimenta 110, pœnæ in omittentibus 111, quando repetendæ 112.
- Dependentia** causæ II 23.
- Depositio** V 182.
- Deputati** commissionum Tridentinarum V 64.
- Deputatio** sacerdotis ad assistendum matrim. IV 147, quis deputet 147, et deputetur 148, quomodo 149 sqq., cessatio licentiæ 155.
- Derogatio** legis I 25.
- Descendentalis** linea, quid IV 240.
- Desponsatio** impuberum vide *Impuberes*.
- Devolutio**, jus d. I 111, III 90.
- Diaconatus**, ejus minister I 127, materia et forma 181.
- Diaconus** an sit minister sacramenti Pœnitentiæ V 139, quomodo minister Baptismi 163 et Eucharistiæ 165.
- Diaria** sive folia I 444.
- Diarii** religiosi an tangat eos decr. „Vigilanti“ V 48.
- Dies festi** vide *Feriæ* II 63.
- Dignior** eligendus I 174, in concursu 175.
- Dignitas** quid III 80, I 214, quem ordinem requirat I 171, vide *Præbenda* III 76—113; d. — es executores rescripti Pont. I 36, non confertur sola Papæ enuntiatione II 144.
- Dignus** eligendus I 174 sqq.
- Dilatio** quid, divisio II 59 sqq., effectus 63.
- Dimissoriales** literæ I 134.
- Diminutio** ben. eccl.; modi III 144—148.
- Dirimens** impedimentum: quid IV 35, enumeratio 49, explicatio 50 sqq., potestas constituendi 41.
- Dismembratio** beneficii III 112.
- Dispensatio** legis I 25; — in impedimenti matrim. IV 356 sqq., quid 356, ejus natura et historia 356 sqq.; a quo concedenda 357 sqq., episcopi potestas 358 sqq., subdelegata 362 sqq. expressa delegatio Episcoporum 363 sqq., tacita 366 sqq., potestas parochi et confessarii 372, quæ a S. Sede conceditur 373 sqq.
- Disputatio** cum hæreticis V 109 sqq.
- Dissolutio** matrimonii invalidi IV 330.

Distributiones quotidianae III 56, quando fiant 62 sqq., competentes Theologo V 77 sqq., lectoribus s. Theologiae 78, juris utriusque 79.

Ditio temporalis Pontificia I 331, II 193.

Divinatio V 153.

Divisio beneficii III 111.

Divortium IV 300—336: quid 300 plenum matrimonio consummato 300 sqq., spec. de privilegio fidei 301 sqq., vide *Fidei* priv.; plenum matr. rati tantum 323 sqq.; solutio matr. invalidi 330; semiplenum 331, ex causa adulterii 331 sqq., V 131, quid si etiam altera pars committat adulterium IV 333, modus tractandi hanc causam 334 proles antea nata 335; semiplenum ob alias causas 335 sqq.

Docere, licentia V 52.

Dolus II 101, quid operetur 101 sqq., actio et exceptio 103.

Domicilium, quoad Episcopum proprium I 131, 210; quoad forum proprium II 16; quoad matrimonium IV 135, an in dioecesi acquiratur 437 sqq.

Dominium patrimoniale et parsimoniale III 210; radicale 302.

Domus religiosa quid III 347, erectio 353, in quantum Episcopo subjecta 354 sqq.

Donatio: quid III 206, divisio 207, mortis causa 208, persona donatoris 208 sqq.; modus acquirendi patronatum 402; quoad matrimonium IV 337, interdicitur conjugibus 337, exceptiones 337 sqq.

Dos quid et quotuplex IV 338, jura mariti in d. 338 sqq., contrados 339, restitutio 339; — monialium V 31; — non soluta II 177.

Dubium impedimentum: a quo dispensetur IV 366 sqq.

Duellum quid V 128, dispositiones Ecclesiae 128, censura 129, 236, legislationes civiles corrigendae 129, irregularitas 130.

Duorum sponsa IV 166—183.

E.

Ebrii uti testes II 145.

Ecclesia, ejus potestas ferendi leges I 11 independens a societate civili 12, de servitute 192.

Ecclesiae vetitum vide *Vetitum* IV 46, 279 sqq.

Educatio Cleri spectat ad ecclesiam V 54 sqq. rationes 55, modus 55, acquirenda virtus et scientia 56, etiam profana 56, regimen externum 57, vide etiam *Seminarium*; — filiorum ex parentibus acatholicis III 320 sqq.

Electio (generaliter) historia I 51 definitio 52, electores 53, qui excludantur 54, eligendi 55, forma 57, praebula 58, qualitates 64, defectus 65, confirmatio 75. — Summi Pontificis I 67, 287, praelatorum et superiorissarum 70; — digni vel dignioris III 97.

Electivum beneficium III 81, 133.

Electus, ejus jura I 72 vetatur se immiscere regimini praelaturae 74, poenae in contravenientes et cooperantes 74, V 247.

Eligendi Episcopi, S. Congr. de e. E. I 337.

Emphyteusis III 187 sqq.: quid 187, regulae 188 sqq. qua modus acquirendi patronatum 403.

Emptio venditio III 169.

Ephod non origo pallii, sed „Rationalis“ I 90.

Episcopatus an sit ordo I 116, quem ordinem requirat 170.

Episcopus I 351, potestas ordinis 351, jurisdictionis 13, 353, jus docendi 353, in Catechismum 355, potestas jubendi 356, judicandi 361, 198, corrigendi 363, administrandi 363, in exemptos 364, III 367, in moniales I 366, in capitulum III 136 sqq., qua inquisitor 451; in conferendis beneficiis 93 sqq.; in ferendis censuris V 191; in causis matrimonialibus IV 358 sqq. in statuendis impedimentis 41 sqq.; — ejus ma-

- trimonium spirituale cum dioecesi I 78, 84 ornatum interdum pallio 95, ejus captivitas 113; — proprius ordinatio-
 nis 130 sqq.; vide etiam *Examen* et *Eligendi* I 337 et *Residentia*.
Episcoporum et Regularium S. C. I 315, historia 315, organizatio 316, modus agendi 316, qua Congregatio Episcoporum 317, qua Regularium 317.
Erectio benef. eccl. quando III 87 quomodo erigantur 87; — parochiarum 268 sqq., domorum singularum religionum 353.
Eremitæ: an clerici III 2.
Error juris II 217.
Error, impedimentum dirimens: in persona IV 50, circa qualitates personæ 51, in essentia matrimonii 52, circa medium quo finis matrimonii assequendus 52.
Eucharistia, ejus administratio munus parochi III 271, ejus custodia 447.
Eunuchi irregulares I 203; — eorum matrimonium IV 262, 264 sqq.
Evictio rei alienatae III 175.
Examen Episcoporum, S. C. super e. E. I 337.
Exarchæ I 286.
Excardinatio I 134.
Excellentia titulus patriarcharum I 342.
Exceptio II 204 quid, divisio 205, 71, quis possit excipere 206, clausula: remotis exc. 206, plures 207, ordo servandus 208, tempus 209, in appellatione 210, replicatio etc. 210.
Excessus prælatorum et subditorum V 170 sqq.
Excommunicati vitandi, tolerati V 213, quoad rescripta I 27, quoad judicia II 7, testes 147, vide etiam *Excommunicatio*.
Excommunicatio quid V 211 divisio, minor 212, effectus 214, vetantur sacramenta 214, officia 215, suffragia 215, sepultura 215, jurisdictio 216, beneficia 216, forum 216, societas civilis 216, causae excusantes 216; — ex Papae speciali modo reservatae 221, simpliciter 235, Ordinario 238, nemini 239; — imponenda non residentibus III. 74; — quomodo tollatur V 196 sqq., vide *Absolutio*, non tollitur mera salutatione Papae II 144.
Exemplar II 174.
Exempti, eorum relatio ad Episcopum I 364, triplex genus 369; negligentia supplenda I 112 vide *Exemptio*.
Exemptio: quid requiratur III 357 sqq., fontes ejus 359 sqq., ad quas personas spectet 360, quomodo concedatur 350, vide etiam *Privilegium*.
Exemptio Seminarii V 70 sqq.
Exercitia spiritualia III 61 sqq.
Exhumatio III 258.
Expensæ in judicio II 236.
Exponere infantes et languidos: quomodo puniantur exponentes V 120, quid de expositis I 185.
Exsecratio altaris III 430, ecclesiæ 425.
Exsequatur regium I 20, V 25, vide etiam *Placitum*.
Expectativæ gratiæ III 128.
Extraordinaria negotia vide *Negotia* I 333.
Extravagantes Joannis XXII. I 3, communes 3.
Extrema unctio pertinet ad jura parochialia III 272.
- F.**
- Fabrica** S. Petri, S. C. I 330 institutio primitiva 330 commissarii 331, organizatio et competentia hodierna 331.
Falsum, crimen V 150, in Lit. Ap. 151, 223, in moneta 151, qui utuntur falsificatis 152, 239; — instrumentum II 181 sqq.
Fama II 139, 160.
Familiaritas facit Episcopum proprium I 133.
Famuli non veniunt „servorum“ nomine IV 212.
Fatalia quid, divisio II 249 sqq.

Feriae quid, divisio II 63, sacrae 64, spatium 66, actus prohibiti in diebus f. 66, causae excusantes 68.

Feriatum tempus, quid IV 46 sqq.

Festi dies, cfr. *Feriae* II 63 sqq.

Fictio in consensu matrimonii IV 55 sqq.

Fideicommissum III 238.

Fideijussio III 197, regulae quoad clericos 198, obligatio et jura fideijussoris 199.

Fides (catholica) propaganda I 320; — fidei privilegium, quid IV 301, explicatio 302 sqq., de interpellatione facienda 306, dispensatio generalis 307, facultates adhuc vigentes 310 sqq., disp. specialis 312 regulae quando valeat privilegium 317 sqq., quo in jure subsistat 319.

Fides (= conscientia) bona II 215 sqq., dubia 216, mala 218 sqq.

Fides (= fidelitas) bonum fidei in matrimonio IV 184.

Filiales ecclesiae III 270.

Filii haereticorum V 91 sqq.; — presbyterorum I 189.

Fœtus animatus V 116.

Folia sive libelli I 444.

Fons scientiae vide *Scientia*.

Forma substantialis contractus matrimonialis IV 114 sqq.

Formatae lit. I 134.

Fornicatio V 134.

Forum competens II 12, divisio 14, modi sortiendi f. ordinarii 16, extraordinarii 19, privilegiatum 23 sqq., 169.

Franciscus I. Galliae rex V 87.

Fridericus II. Borussiae rex V 87, 151.

Frigidi quinam IV 258; generaliter de fr. et maleficiatis 255—278.

Fructus annui canonicorum III 56; — restituendi II 36, sequestrandi 113.

Fugitivi (ex religione) III 310 sqq.

Fundatio ordinum et congregationum III 348; — modus acquirendi patronatum 400.

Furiosi uti testes II 145.

Furtive ordinatus, quis V 169.

Furtum V 138.

G.

Germania, ejus concilia nationalia I 349.

Glebæ addicti quoad irregularitatem I 194 quoad matrimonium IV 212.

Glossa quid I 5.

Gradus academici quoad taxam V 80; — consanguinitatis etc. IV 240.

Grammatica V 53.

Grangiae an visitandae ab Epopo III 422.

Gratia facta, facienda I 38; — expectativa III 128.

Gravis metus: quando IV 56 impedimentum dirimens 55.

Gregorius IX., ejus Decretales I 3.

Gregorius XIII. emendavit Decretum I 2.

H.

Habitus clericales III 9, poenae contra clericos quoad dimissum h. cl.: majóristas 11, minoristas 12.

Hæredes III 236 sqq.

Hæresis V 84, divisio 85, „tolerata“ 86.

Hæretici V 86 sqq., eorum complices 87, poenae 87, persecutio politica 87, poenae spirituales 88, excommunicatio 88, 221, irregularitas 89, inhabilitas ad beneficia 93, privatio sepulturae 93, poenae temporales 94, praesertim solutio a juramento fidelitatis 94 sqq., judex in haeresi 98, libri eorum 99 sqq., 221, communicatio cum h. 103 activa 104 sqq., passiva 106 sqq., disputatio cum h. 109; — an subiciantur legibus Ecclesiae I 22; — uti testes II 151; in ordine ad matrimonium IV 132, quibus impedimentis teneantur 44, eorum conjugia coram ecclesia 123 sqq., cum catholicis vide *Mixta* matrimonia 75 sqq., 97 sqq.

Hastiludia vide *Torneamenta*.

Hermaphroditismus quid IV 276, an existat 276 sqq., in ordine ad matrimonium 277.

Hierarchia divina et ecclesiastica I 282.

Homicidium quid V 121, divisio 121, publicum 121, voluntarium 123, poenæ 123, non impediens 123, quid in dubio 123, casuale 124, conspectus 125, dispensatio 125; — crimen qua impedimentum dirimens IV 208.

Honestas vitæ clericalis: quid III 2. interna 3, externa 3 sqq.

Honestas publica IV 10, 175 sqq.

Honorarii canonici III 82, 129 sqq.

Honorifica jura patroni III 410.

Hospitia cauponaria III 7.

Hungaria, dispensatio quoad matrim. mixta IV 132.

Hypnotismus V 153.

Hypotheca III 194 regula quoad bona ecclesiastica 195.

I.

Ignorantia causa renuntiationis I 101: — censuræ V 192, crassa 192, affectata 193.

Illegitimi I 184, IV 283, cur arceantur I 185, species IV 283 sqq., quomodo habilitentur I 186. IV 283 sqq., a quo dispensentur I 187.

Imagines I 441.

Immobilia quoad præscriptionem II 227.

Immunitas ecclesiarum: quid III 457, localis 457, realis 460, personalis 460.

Immunitas ecclesiastica, S. C. I 327, conjuncta cum S. C. C. 328.

Impedimentum IV 35 potestas Ecclesiae in satiendo 35, 41 sqq., principum laicorum 36 sqq.; dirimens 35, 49 sqq., impediens 41, 278 sqq., quis possit constituere impediens 41.

Imperatores quoad censuras V 191.

Imperium Romanum medio ævo V 97.

Impositio manuum in ordinationi subdiaconi I 180.

Impotentia: quid IV 255, divisio 259, effectus 260 sqq., est juris divini 43.

Imprimentes libros prohibitos V 102.

Impuberes, quinam IV 101 eorum sponsalia: ætas 101, inita ab infantium parentibus 101, quando solvi possint

sponsalia i. 101 sqq.: — matrimonia 102: ætas 102, quo jure dirimat imped. ætatis 103, an valeat matr. i. 104, æquivalet sponsalibus 178; — uti testes II 145.

Incardinatio I 134.

Incendiarii V 137.

Incestus V 135; antiquum impedimentum impediens IV 280.

Incompatibilitas beneficii III 102 sqq., quænam beneficia tangat 102, dispositio Tridentina 103, non tangit legata pia 103 sqq., remedia juris contra clericos in hoc delinquentes 104; — quid operetur I 97.

Incompetentia II 13.

Index quid I 313, poenæ in transgressores 314, 448, V 221.

Indicis S. C. I 311, historia 311, officiales 312, regulæ. nunc decreta generalia 313, 441 sqq., modus procedendi 313, poenæ nunc vigentes 314, dispensatio super libris prohibitis 315, de censura librorum 446, vide etiam *Libri*.

Indulgentiæ, abusus circa V 36 notanda circa usum objecti cum indulgentia 37.

Indulgentiarum et ss. Reliquiarum S. C. I 328 competentia 328, decreta authentica 329, modus concedendi indulgentias 329, libri 444.

Infamia II 145 sqq., V 183, crimina quibus inuritur ipso facto 184 an i. civilis sit ipso facto ecclesiastica 185.

Infantes, eorum ordinatio I 120; — expositi V 120, legitimi natales i. e. 120.

Infectiones quid operentur respectu matrimonii et sponsalium IV 212.

Infideles subjecti impedimentis juris divini IV 42, non ecclesiastici 43, quibus imp. post conversionem unius partis 323; dubia matrimonia i. 313 sqq.

Infirmis, causa legitimæ absentiae canonicorum III 57.

Ingressus in beneficium I 106, V 15.

Inhabilis postulandus I 80.

Inhabilitas quid V 181.
Inimici uti testes II 151.
Injuriae V 179.
Innovatio quid II 109 sqq., circa beneficia 111 sqq.; — privilegiorum 274.
Inquisitio V 2, quando facienda 4; spectat ad Eppum III 451.
Inquisitionis S. C. I 308: historia 308, ejus praefectus Papa 308, officiales 309, scopus 308, 310, modus agendi 311; quoad dispensationes matr. IV 373.
Insecutio hostilis praelatorum V 222.
Inspectio ocularis II 141, IV 271.
Inspiratio: forma electionis I 59.
Instantia II 2, perpetua 2, exceptiones 3.
Institutio: defin. et divisio III 116 sqq., tituli collativa 117, respectu regularium 120, autorizabilis 121 sqq., realis seu investitura 122, ejus effectus 124.
Instructio oeconomici processus II 275 sqq.
Instrumentum quid, divisio II 173, solemnitates 173, valor 174, quando producenda 179, quomodo supplenda 180, de impugnandis 181.
Integra nondum res I 271, 411.
Integrum, restitutio in i. vide *Restitutio* I 421.
Intentio in ordinatione V 170.
Interdicta in causa possessionis vel proprietatis II 79.
Interdictum quid, divisio V 218 ab ingressu ecclesiae 219, suspensio ejus 219; resp. matrimonii IV 278 sqq.
Interni actus: objectum legis I 14.
Internuntius I 280.
Interpellatio facienda a conjuge fidei IV 306.
Interrogationes testium II 164 suggestivae 165.
Interstitia I 123 quoad regulares 125.
Investitura III 122.
Irregularitas quid I 184, ex defectu: aetatis 119, animi 145, V 89, corporis I 196 sqq., famae II 145 sqq., V 183 sqq.,

special. ex duello 130, lenitatis V 122, libertatis I 192, natalium I 184 sqq., IV 283 sqq., sacramenti I 203 sqq., III 32; — ex delicto: abusus baptismi V 113 sqq., abusus ordinis V 159 sqq., 163 sqq., haeresis, apostasiae V 89 (eorum complices 91, eorum filii 91 sqq.), homicidii V 115, 121.
Italia: diversae legislationes quoad contractus II 193; educatio cleri ibi V 54, favor haeticorum 86.
Iteratio sacramentorum I 179, baptismi 179, conditionata vide etiam *Reiteratio*.
Ivo S.: pia congregatio a s. J. I 377.

J.

Jejunia, observantia: naturale III 452, ecclesiasticum 453.
Joannis XXII. Extravagantes I 3.
Jocus respectu matrimonii IV 55.
Joseph S., matrimonium ejus cum B. M. V. IV 193 sqq.
Josephus II., cl. Imperator V 53.
Jubilaeum, privilegium III 67 sqq.
Judaei V 80, persecutiones contra 81, cautiones necessariae 81, conversi ad fidem 82, quaestiones canonicae circa 83; — uti testes II 151.
Judex I 258, 370, II 2, 6, ejus officium nobile et mercenarium 371, obligationes 372, conflictus scientiae privatae cum publica 374 de advocatione designando 376; synodalis 264; — in causis matrimonialibus IV 289 sqq.; civilis quoad divortium civile 433 sqq.
Judicata res cfr. Res.
Judicium II 1, personae 2, 6, divisio 4, comparere in j. 11, effectus 12.
Julianus Apostata christianos cultu literarum privare volebat V 57.
Juramentum sive *Jusjurandum* quid II 188, divisio 189, promissorium extrajudiciale 189, quid operetur quoad successores 190, quoad actus alias invalidos 190 sqq., praesertim civiles 193, sub metu 197; judiciale 198, divisio 198, in quibus causis deferatur 199, alia

- divisio 199, suppletorium 200, cuinam deferendum 200, necessarium 201, de j. in litem 202, regulæ interpretationis 202; — *calumniæ* quid 57, necessitas 57, remissio 58, in causis beatificationis et canonizationis 58; — *testium* 163, *temerarium* 172; — suppletorium pro testimonialibus I 159.
- Juramentum** fidelitatis an solvi possit V 94 sqq.
- Juris canonici corpus** I 2.
- Jurisdictio** quid, divisio I 259; — confessarii regularis in regulares III 367, in sæculares 367 sqq., conf. sæcularis in regulares 377, respectu monialium 385 sqq.
- Jus**, ejus notio, divisio I 1.
- K.**
- Katechismus** I 355.
- L.**
- Læsis** III 170 sq.
- Laicalia** beneficia III 82.
- Laici** usurpantes ordinem irregulares V 167; nequeunt eligere prælatos I 53, acceptare renuntiationem 103.
- Languidi** quid, eorum expositio V 120.
- Laudum** I 431.
- Lectores** theologiæ etc. vide *professores*.
- Legalis** cognatio IV 215 sqq., quid 215, unde et quare oriatur 227 sq., in quantum sit impedim. perpetuum 230, quid de adoptione subsequ. matrimonio 230 sq., quid de adoptione imperfecta 231, de adoptione codicum modernorum 231 sq.
- Legatum** III 237 sq., quid 237, spec. de Fratibus Min. S. Franc. 238, quarta falcidia et trebellianica, portio canonica 241, de legato rei alienæ 241 sq., de dominio rei legatæ 244, de executione ultim. volunt. ad causas pias 244 sq.
- Legatus** quid I 276, divisio 276, L. nati 277, potestas 13, 278, L. a latere 279, 297, cessatio potestatis 281.
- Legentes** qui sint V 100.
- Legitimat**io illegitimorum I 186, et vide *Legitimum* matr.
- Legitimum** matrimonium IV 22 sq., legitimi filii qui sint 282, legitimitas quid, quibus modis fieri queat 283 sq., legitimitas proles cum dispensatione connexa 413 sq.
- Leo III:** V 97; — XIII. restituit S. C. de eligendis Episcopis I 338.
- Leopoldus** Archidux Hetruriæ V 53.
- Leprosorum** conjugium IV 211 sq., non dirimit matrimonium, etsi tantum ratum 211, quid de præcedenti, tamen ignorata lepra, de superveniente I, effectus quoad sponsalia 211 sq.
- Lex** quid I 10, conditiones 10, auctor sive principium efficiens 11, materia 13, promulgatio 18, obligatio 20, subiectum 21, interpretatio 24, cessatio 25.
- Lex** pœnalis I 21.
- Libellus** quid II 34, mutatio 35, emendatio 36; libelli famosi V 158; l. dimissorii II 248.
- Liber** sextus Bonifacii VIII. I 3; libri rationum II 178, l. parochiales II 178; libri prohibiti V 99, decreta generalia 99, pœnæ 99, 221, earum interpretatio 100 sqq., item: l. proh. I 311, regulæ sive decreta 313, 441, libri ab Ordinario prohibiti I 315, 446; libri proh. apostatarum, hæreticorum etc. 441, obsceni 443, liturgici et precatorii 444, de facultate legendi et retinendi 445, de denuntiatione 445, censura 446, censores 447.
- Libertatis** defectus I 192, 195.
- Licentia** docendi V 52, gratis concedenda 79.
- Ligamen** impedim. jur. div. IV 43; l. imped. oriens ex præced. matrimonio tantum rato 169, solutio difficultatum 170, pœnæ in bigamos 173, cessatio imped. 174.
- Limina** visitanda a can. cum episcopo III 61, et vide *visitatio* I 366.

Linea IV 240.

Lis II 2, ejus contestatio vide *contestatio* 45, pendens 109.

Literæ variæ quoad ordinationem I 134, dimissoriales 134, testimoniales 136, 154; literæ Apostolicæ quid sint V 101.

Literatura excolenda a clericis, causæ hujus studii V 57.

Liturgia in matrimonio IV 161; de confessione et communione matr. præmittenda 162, cæremoniæ Ritualis 163, benedictio nuptiarum sollemnis 164 sq.

Loca pia quoad præscriptionem II 228.

Locatio III 184, regulæ quoad res eccl. 185, obligationes locatoris 186, quoad fructus prædii locati 186 sq.

Loquelæ defectus I 201.

Lucrativa jura patroni III 410.

Lucrum captantes V 41, ex permutata pecunia unius regni in pecuniam alterius 42; lucrum cessans quoad usuras V 143.

Luctus annuus jure can. non attenditur IV 341.

Ludi aleatorii III 7, theatrales 16.

M.

Magia V 153.

Magister V 52, grammaticæ 53, theologus 73; magister Palatii I 312, 324.

Magnetismus sive Mesmerismus V 153.

Major et sanior pars I 60.

Majores ordines relate ad matr. clerici IV 201 sq., an majoristæ matr. attentantes irregulares I 208.

Majoritas quid I 378, cessat 384.

Maledici V 158.

Maleficiati qui sint IV 258.

Maleficium V 153.

Mansionarii duo, fruenter indulto absentiae III 60.

Manuales distributiones III 56.

Manualia beneficia III 78, 82.

Manus septima II 153.

Mariæ B. V. matrimonium IV 193 sq.

Matrimonium ejus character in ecclesia IV 1, quid 21, divisio 22 sq., quoad

consensum vide *consensus* 25 sq., matr. uti sacramentum 28; disting. sacram. a contractu in abstracto non in concreto 28 sq., ministri sacramenti 30 sq., quid requiratur ad sacr. 31; potestas eccl. in matrimonio 33 sq., potestas principum in m. 36 sq., matr. substantia 184, matrimonium præsumptum II 187; testes in m. II 149, ocularis inspectio II 141; matrim. spiritualis cum carnali comparatio I 86; matrim. beneficiati renunciatio beneficii I 97, m. subsequens legitimatum I 186, m. sub metu I 418; matrimonii administratio qua munus parochi III 272; m. a cler. min. contractum III 23, ejus effectus quoad beneficium 23 sqq. et pensionem 27, continuatio privilegii canonis et fori 27 sq., matr. a cler. majoris ordinis latino 29, græco 29 sqq., pœnæ contra matr. attentantes 32; de singulis vide singulos terminos.

Mediariæ servitium III 55.

Medicina clerico proh. III 15, 462.

Medicus quoad duellum V 129, quoad sacramenta extrema V 186 sqq.

Melitensis insula quid jur. in matrimonio cum acatholicis IV 131.

Membra amputata, eorum sepultura III 468.

Mendacium in judicio II 126.

Mensæ communis titulus I 143, mensæ regiæ titulus I 145.

Menses papales et episc. III 92.

Mercatores quoad missarum stipendia V 43.

Mercimonium circa missarum stipendia V 39, explicatio censuræ 40, explicatio decreti *Vigilanti* 43, crimen 43, excusationes 44, pœnæ 45, 247.

Metropolitæ I 285; Metropolitanus (vide etiam *Archiepiscopus*) I 342, iurisdiclio in personas suffraganorum 342, in subditos suffraganorum 350, quoad regulares 351.

Metus I 416, divisio 416, criteria 417, actus invalidi 418, juramentum sub

- m. 418, remedia 420; m. quoad censuras V 194; m. quoad matr. ineundum vide *vis* IV 55 sq., m. gravis vide *gravis* IV 55.
- Milites** uti testes II 171.
- Militia** clericis proh. III 15.
- Minores** ordines quomodo solemniter exerceri possint V 161, quoad matrimonium III 23.
- Missæ** celebratio III 431; missarum onera, obligatio circa ea V 46, in obligatis 46, in Ordinariis 47; præscriptio contra miss. obligationes II 229; missarum onerum reductio III 437; missa parochialis I 224; missa missionarii I 224.
- Missi** vide *apostoli*.
- Missio** in possessionem II 106.
- Missionarii** quoad missæ applicationem I 224.
- Missiones** I 321; missionis titulus I 145.
- Mixtum** matrimonium quid IV 75, imp. impediens 75 sq., quis dispenset 76, conditiones olim 77, et nunc 77, assistentiæ passivæ modus 79, quid de sponsis ministros acatholicos adeuntibus 81 sq. vel delinquentibus aliquo modo in ineundis m. m. 84; acatholicorum m.: quando sacerdos possit assistere 84; censuræ in adeuntes acath. ministrum 85 sq.; eorum reconciliatio 92, an dispensari possit absque cautelis 93, assist. passiva absque cautelis 93 sq.; — matr. mixtum: quare prohibeantur 97, quomodo hæc matrim. celebr. ordinarie 98, extraordinarie 99, formula dispensandi 99; m. m. absque forma Trid. contrahendi revalidatio per dispensationem 132.
- Mobilia** quoad præscriptionem II 226.
- Modus** quid IV 199, effectus quoad matrim. 200.
- Mollities** V 136.
- Momentaneus** parochus an sit par. proprius IV. 135.
- Monachorum** status III 331 sqq.; de singulis, vide singulos terminos; monachi quoad privileg. fori II 28.
- Monarchia** regia in Sicilia I 278.
- Moniales**, earum clausura III 341 sq., earum colloquium cum cler. 4 et confessario 6, confessarius ordinarius 385. extraordin. 392 sq.; m. quoad privileg. fori II 28; dos in ingressu V 31; monialium superiorissæ quomodo eligendæ I 70; moniales relate ad Episcopum I 366.
- Morganaticum** matrimonium IV 23 sq.
- Mors** quid operetur quoad delegationem I 271; mors presbyteralis IV 280.
- Mortis** causa donatio: valet inter conjuges IV 338.
- Muhamedus** = Mohammed V 83.
- Mulier** an jurisdictione prædita V 179; mulieres in judicio II 12, sequestranda mulier 114.
- Munus** a manu, lingua, obsequio V 11.
- Muratores** sive Massones invadunt bonam cleri educationem V 53, excommunicatio 236.
- Mutatio** iudicii quæ petitur alienatione vide *alienatio* I 429.
- Muti** uti testes II 145.
- Mutilati** I 202, V 126.
- Mutua** petitio vide *reconventio*.
- „Mutuus consensus“** lit. Apost. de matr. præsumpto IV 117.

N.

- Napoleon** I circa cleri educationem V 53.
- Natales** legitimi requiruntur in seminaristis V 58; natales illegitimi I 184 sqq.
- Nationale** concilium I 349.
- Naturales** scientiæ acquirendæ a clericis V 56.
- Naturalis** cognatio quid IV 215, naturalis filius quis sit 283.
- Neglegentia** quid I 109, in collatione beneficiorum 110, in administratione justitiæ 113.
- Negotia** propriæ ecclesiæ ut causa absentiae canonicorum III 59; neg. ex-

traordinaria, S. C. super neg. ecclesiasticis I 333, historia 333, organisatio et utilitas 334.

Negotiatio clerico prohibita III 15, 463.

Nepotes hæreticorum irregulares V 91 sqq.

Non numerata seu receptitia eccl. III 78.

Notarius II 173.

Nothi filii illegit. qui sint IV 283.

Novitiatus III 295, 298 sqq.; novitiorum renuntiatio I 99; de singulis vide singulos terminos.

Nuntiatio novi operis, quid V 171.

Nuntii Apostolici I 280.

O.

Oblatio libelli vide libellus II 34; oblationes III 289.

Obligatio sive onus standi mandatis ecclesiæ V 204, recursus ad S. Sedem qualis 205 sqq.

Obliqua linea quid IV 240.

Obedientia I 382, vario sensu 383, erga Abbatissam 383, cessat 384; obedientiæ votum III 331.

Obolus S. Petri III 416.

Obreptio I 29.

Observantia vana V 153.

Obstetrix baptizans III 442.

Occisio filiorum V 115.

Occultum matrimonium, quando sit IV 370 sq.

Ocularis inspectio II 141, IV 271.

Odium (malæ) plebis I 101.

Odoardus capitulum III 202.

Officium quid I 214, III 80; off. divinum III 437; Officiorum Constitutio V 99.

Onanismus V 136.

Opera servilia prohibentur festis II 66.

Optio jus Cardinalium I 289.

Opus novum denuntiandum V 172.

Oratoria seminariorum V 72.

Ordalia V 179.

Ordinarius loci sive oratorum I 36; ordinarius valide assistit matrimonio

IV 146; ordinarii circa missarum stipendia V 47; ordinarius iudex quis I 282.

Ordinatio per saltum V 168, an suspensio perdurat 169; ordinatio conjugatorum III 317, ordinationes anglicanæ I 183.

Ordo, *ordinandi*, ordinatio I 115, septem ordines 116, Episcopatus 116, minores ordines an sacramentum 117, tempus 118, qualitates ordinandorum ad valorem 119, ætas 119, ordinationes infantium 120, ordinati sub metu 122, interstitia 123, minister 125, Abbas 127 sqq., ordinatio in aliena diocesi 138, titulus 139 sqq., poenæ in male ordinantes 147, in male ordinatos 149, ordinati ab hæretico vel schismatico 163, a Papa 379.

Ordo præficiendorum aptitudine vel actu I 168, ad Cardinalatum 170, ad Episcopatum 170, ad prælaturas 171, dignitates 171, canonicatum 172; ordines suscipiendi votum IV 48; ordines simoniace conferens vel suscipiens quoad censuras V 17 sqq., quoad infamiam 20; ordinis sacramentum iterans non fit irregularis V 115; ordinum suppressio et modificatio III 351, ordo a lege civili suppressus 336; ordinum fundatio III 348.

Ordo cognitionum II 69, quattuor regulæ 70 sqq.

Orientales, S. C. pro expediendis negotiis Orientalium I 323.

Originis parochus, an sit par. proprius IV 135, in matrimonio non attenditur 135.

Origo quoad Episcopum proprium I 130.

Ostiensis episcopus pallio indutus consecrat Papam I 96.

P.

Pacta I 386, juxta Romanorum jus 387, in jure canonico 387, qui possint pacisci 388, objectum 389, relatio ad jus naturale 389.

- Pactum** antichresis III 196, leg. commissoriae 196, adjectum, l. commissoriae, retrovenditionis 172, merum 168.
- Palliata** usura: pacti retrovenditionis III 173.
- Pallium** (supra-episcopale) quid I 89, origo 90, missum supra episcopis 92, ritus benedicendi 93, conceptus dogmaticus 93, signum honoris 93, auctoritas 94, petitio 95, usus strictae interpretationis 95.
- Pallium** episcopale sive Rationale I 90.
- Panormitanus** Abbas I 5.
- Papa** sive Summus Pontifex, ejus electio I 67, 286, historia 67, duae tertiae partes 68, Conclave 68, jus Cardinalium exclusivum 69, accessus 69: potestas leges ferendi 12; ubi competens II 19; ejus assertio quid valeat 143, appellatio ad P. 242.
- Paraphernalia** bona conjugis IV 339.
- Parentes** opprimentes filios V 119, uti testes II 149, 151, 171, eorum consensus in matrimonia filiorum IV 26.
- Parochia**: quid III 268, erectio 268 sqq., dismembratio 112, divisio 112, unio 108, succursales 269, filiales 270.
- Parochus** ordinaria jurisdictione praeditus I 362, 370; ejus munera III 270 sqq.; — proprius in matrimonio IV 135 sqq., ejus qualitates 143, peregrini 142, antiquus, primitivus 143, ejus potestas quoad impedimenta 362, 372, potest differre matrimonium 42.
- Parricidium** quid, poenae V 115.
- Parsoniale** peculium clerici III 210 sqq.
- Passionistae** V 174.
- Patriarcha** I 283, 340, jura antiqua 340, honores 341; Alexandrinus 283, Antiochenus 283, Hierosolymitanus 283, 284, 341, Constantinopolitanus 284, titulares 284, minores 283, 341, Coptorum 284, 341.
- Patrimonium**, titulus I 141.
- Patrimonialia** beneficia et non p. III 81; — peculium clericorum et quasi-patrimonialia 210.
- Patrinus** IV 222, in Confirmatione 224 sqq., numerus filiorum spir. 225.
- Patronata** beneficia III 81.
- Patronatus**: III 396—412: quid 396, divisio 397, quomodo acquiratur 399, quibus competat 403 sqq., jura patroni 404, respectu praesentationis 405 sqq., honores et lucra 410, onera 410, amissio 411 sqq.
- Paupertatis** titulus I 141, votum III 333, relate ad administranda bona et livella 334 sqq.
- Pauperes** vere et fere IV 391 sqq., forma dispensationis 394 sqq., eorum forum in reb. matrimonialibus 375.
- Pax** I 385 vide *Treuga*.
- Pectus** (petto): reservatio Cardinalis in p. I 292.
- Peculium** clerici: quid et quotuplex III 209.
- Pecunia** non numerata II 177.
- Pendens** lis II 109.
- Pensio**: quis et cui praestet p. III 148, divisio 149, resignationes perpetuae 150, translatio p. a quo 150 sqq., forma 151, solutio 151 sqq., modi cessationis 154; — laicalis 86, ecclesiastica 87, onera 87; — titulus I 141.
- Percussores** clericorum V 235.
- Peregrinantes** clerici II 266.
- Peregrini** clerici I 210.
- Peregrinus**: subjectum legis I 22; quoad forum II 18; quoad matrimonium IV 142; quoad censuras V 191.
- Periculum** mortis quoad censuras V 203; — rei venditae III 173 sqq., regulae speciales 174 sqq.; — sortis V 143.
- Permutatio** quid III 190, compensatio in p. 192, p. modus acquirendi patronatum 402; — beneficiorum I 107, V 24.
- Personatus** quid I 214, III 80.
- Petitio** mutua II 40 vide *Reconventio*.
- Petitorium** (judicium) II 4.
- Petri**, S., fabrica I 330, vide *Fabrica*; — obolus III 416.

- Philosophia** excolenda a clericis V 56.
- Pignus** III 194 sqq., regulæ quoad bona ecclesiastica 195.
- Pius IX.** circa Cardinales in pectore reservatos I 292; ejus Constitutio „Apostolicæ Sedis“ V 220.
- Placitum** regium (civile) I 20, V 25, relate ad prælatos 26, beneficia minor 26.
- Plenarium** concilium I 349.
- Pluralitas** beneficiorum III 102 sqq.
- Plur-petitio** II 73, pœnæ 74.
- Pœnæ** V 181 sqq.; — an adjici possint sponsalibus IV 8 sqq.
- Pœnitentia** V 186, antiquum matrimonii impedimentum IV 280,
- Pœnitentiaria** S. IV 374, ejus facultates pro casibus occultis 374, pro publicis pauperum 375, quid si paupertas falso allegetur 376.
- Pœnitentiarius** canonicus I 219, 362, excusatur a præsentia in choro III 60, accipit distributiones 64.
- Pœnitentiarius** Major, ejus facultates IV 374 sqq.
- Politicæ** res respectu clerici III 464.
- Pollutio** ecclesiæ III 426, cœmeterii 427, effectus 427.
- Polyandria** vetita jure naturali IV 166.
- Polygamia**, quid, profligata a Tridentino IV 167, qua lege divina interdicitur 167 sqq.
- Portatile** altare III 430.
- Portio** canonica III 241.
- Positiones** II 46, 126 sqq.
- Possessio**, causa ejus II 74 sqq., divisio 75, effectus 77, causæ tres 78, modus cumulandi cum petitorio 80 sqq., tribuitur rei servandæ causa 106 sqq., sequestratio 113; — necessaria ad præscribendum 223, quomodo interrumpatur 224; — triennalis quoad simoniam V 22.
- Possessorium** (judicium) II 4, interdictum 79.
- Postulare** (sive advocati munus agere) quid I 400, quinam possint 400, an clerici 400, regulares 402, officium postulatoris 402, jus 403.
- Postulator** causæ I 325, II 58.
- Postulatio** prælati quid I 78, divisio 79, quinam possint postulare 79, et postulari 80, p. Cardinalium 81, regularium 82, forma 82, sequelæ 83.
- Potestas** Ecclesiæ in matrimonium IV 33 sqq., doctrina Tridentini et Pontificum 33, p. statuendi matrimonii impedimenta dirimentia 35, impedientia 41; — *principum* in matrimonium generatim 36, in m. non-baptizatorum 37, baptizatorum 41 sqq.; — Episcopi relate ad Capitulum III 136 sqq.
- Præbenda** III 56.
- Præceptum** quid I 11.
- Præconisatio** Apostolica I 76.
- Prædicatio** I 353, regularium 354, Encyclica super p. 355.
- Prædo** II 89.
- Præeminentia** (*præcedentia*) vide etiam *Majoritas* I 378, fontes 379, inter ecclesias et rempublicam 381.
- Prælati** (Episcopo) inferiores I 368, triplex genus 369; — regulares, eorum potestas ferendi leges I 13, quomodo eligantur 70; — (generaliter) in judicio II 9; quoad regium placitum V 26, quomodo excedere possint 170.
- Præscriptio** II 211, explicatio 211, divisio 212, conditiones 213 sqq., res non præscriptibiles 213, bona fides 215, justus titulus 221, justa possessio 223, tempus 226; — modus acquirendi patronatum III 400.
- Præsentatio** per patronum III 405 sqq.
- Præsentes**, distributiones spectant ad pr. III 56 sqq.
- Præstimonium** III 86.
- Præsumptio** II 184, quid, divisio: hominis 184, juris 185, juris et de jure 186, prævalentia 187.
- Præsumptum** matrimonium; IV 24, 114, an valeat 116 sqq.
- Præteriti** actus an objectum legis I 16.

- Præventio**, ejus jus III 89, in Congregationibus Romanis I 305.
- Precaria** et *Precarium* III 162 sqq.
- Presbyter** an et quomodo Confirmationis minister I 178, V 166.
- Presbyteratus** ordinis materia I 182.
- Pretiosa** res, ejus alienatio III 156 sqq.
- Primates** I 286, 341.
- Primicerius** I 218, V 53.
- Primitiæ** III 288.
- Primitivus** parochus respectu matrimonii IV 143.
- Privatio** beneficiorum etc. V 182.
- Privilegia** V 172, divisio 172, acquisitio non conceditur sola commemoratione Papæ II 144, V 173, quo sensu sint odia 175, cessatio 176; per p. acquiritur jus patronatus III 400.
- Privilegia** clericalia: *fori* II 23, ex quo jure 24, an possit aboleri, limitari 25, an ei renunciari 26, quibus competat 27, extensio 28, de excommunicatione 30, amittitur 32; — *canonis* V 235; — *competentiæ* III 202; — *immunitatis* III 461.
- Privilegium fidei** IV 301 sqq., vide etiam *Fidei* pr.
- Privilegium jubilationis**: quid III 67, explicatio servitii 68 sqq., a quibus oneribus sit liber jubilatus 70 sqq., amittuntur distributiones 72.
- Privilegiata** testamenta III 224 sqq.
- Probatio** II 131 sqq., quid, divisio 131, quando sufficiat semiplena 132, qualis esse debeat 133, negativa quomodo probanda 133, cui incumbat onus probandi 134, coram quo faciendæ 136, quando 136 sqq., effectus 138, semiplenæ 139, prævalentia 140, contrariæ 140 sqq.
- Proclamationes** v. *Denuntiationes* IV 106 sqq.
- Procuratio**: quantitas III 417, a quibus et quibusnam solvenda 418; — abortus vide *Abortus*.
- Procurator** quid I 404, species 404, quinam possint constituere 405, qui possint esse 406, de causis constituendi 407, de potestate 408, de officio 409, de cessatione 410, falsus procurator relate ad effectus 412; — in electione I 58; — in matrimonio IV 27 sqq.
- Professi** solemniter matr. attentantes an irregulares I 208.
- Professio fidei**: emittenda ab Episcopis I 6, a beneficiatis 6, ab aliis 7, quomodo emittatur 8, 9, pœnæ in negligentes 7.
- Professio religiosa**: III 295 sqq., quid 295, divisio 296, requisita 298 sqq., spec. sub metu I 418, ætas necessaria III 301, acceptatio ex parte religionis 305, effectus 306, operatur renuntiationem beneficii I 97, legitimationem 186, IV 286; — quoad sponsalia 16, matrimonio superveniens 206, 203; — invalida III 306 sqq., conjugati 314.
- Professores** theologiæ, juris canonici etc. quoad distributiones V 78 sqq.
- Prohibitio** librorum V 99, v. etiam *Libri*.
- Prolis** bonum de substantia matrimonii IV 184.
- Promotor fidei** I 324.
- Promotores** fiscales I 324.
- Promulgatio** legis I 18, decreti Tridentini IV 119.
- Pronuntius** I 280.
- Propagatio** fidei I 320.
- Propaganda** sive S. C. de pr. fide I 321, jurisdictio 321, respectu matrimonii IV 373, auctoritas I 322, modus agendi 322; Congr. specialis pro Orientalibus 323.
- Proprius** Episcopus I 130; — parochus IV 135 sqq., ejus qualitates 143.
- Prorogatio** judicii II 20, modi 21.
- Protocollum** II 174.
- Proventus** ad erigendum seminarium V 61.
- Provinciale** concilium I 345, jus convocandi 345, qui vocandi 346, præest Archiepiscopus 347, objectum 347, approbatio 348.

Psallendi et canendi officium III 53.

Publica honestas, impedimentum: quid IV 175, quo tempore et in quo gradu inductum 175, ex sponsalibus 176 sqq., 10 sqq., ex matrimonio tantum rato 177, non agit retro 182, non valet apud infideles 182.

Publicatio scrutinii I 71, effectus 72.

Publicationes matrimonii præmittendæ IV 106 sqq. v. *Denuntiationes*.

Publicum matrimonium, quid IV 114, 23.

Puer quid V 155, mitius tractandus 155, an censuris subiaceat 155 sqq.

Puerperæ benedictio III 454.

Punctatura III 56.

Pupilli uti testes II 145.

Purgatio canonica V 178, vulgaris 179.

Purificatio post partum III 454.

Putativum matrimonium IV 24, an legitimet prolem 284.

Q.

Quadruplicatio II 210.

Quæsi filii, quinam sint IV 283.

Quæstio in iudicio II 2.

Quæstuandi jus: spectat ad religiosos III 361, ad moniales sive sorores pias 362.

Qualitates præficiendorum I 172, scientia 172, speciales 174.

Quarta falcidia et trebellianica III 241.

Quarta funeris III 249 sqq., cui et quantum competat 249, privilegia monasteriorum quoad hoc 250.

Quasi-affinitas v. *Publica honestas* IV 175 sqq.

Quasi domicilium: ratione *fori* II 17, ratione *matrimonii* IV 136, quomodo acquiratur 137 sqq., specialiter in America Septentrionali 139, quid si habitatio mutetur in fraudem legis 140, an acquiri possit in diocesi absque acquisitione in parochia 437 sqq.

Quasi-inspiratio I 59.

„**Quod legatorum**“ interdictum II 79.

„**Quorum bonorum**“ interdictum II 79.

Quotidianæ distributiones III 56.

R.

Raimundus B. de Pennafort I 3.

Raptores V 137.

Raptus impedimentum ex Tridentino IV 59, quid 59, explicatio 60 sq., spec. de r. viri 60 sq., singuli casus 62 sq., cessatio impedimenti 64, dispensatio 65, pœnæ in raptorem 65; raptus qua antiqu. imp. impediens matr. 280.

Ratiocinia, obligati ad r. ordinandi I 195.

Rationale seu pallium Episcopale I 90.

Ratisbonensis Episcopus pallio insignitus I 94.

Ratum matrimonium, quid IV 23, an sacramentum 29, effectus 323 sq., quomodo solvatur 324, descriptio processus super non-consummationem matrimonii 326.

Realis contractus III 168 sq.

Receptio testium vide *testis*.

Receptitia ecclesia III 78.

Reconciliatio ecclesiæ III 427.

Reconventio II 40, quando permittatur 42, quando proponenda 44, effectus 45.

Rekursus II 246.

Recusationes II 263.

Redemptoris ss. Congregatio V 174.

Redintegrandæ remedium vide *spolium*.

Regium placitum sive exsequatur vide *placitum*.

Regressus in beneficium I 106, V 16.

Regula Cancellariæ Apostolicæ 36^a. V 22.

Regulares et transeuntes ad religionem III 290 sqq.: de regulari statu 290 sq., de ingressu in religionem 292 sq., de professione religiosa 295 sq., de novitiatu 298 sq., transitus de religione ad aliam 309, de ejectis, fugitivis et apostatis 310 sq., promotio reg. ad episcopatum 337 sq., regularia beneficia 81, vota 331 sqq.; regulares quoad interstitia I 125, lit. dimissoriales 135, quoad munus advocati I

- 402, procuratores 407; regul. quoad judicia II 8, quoad privil. fori 28; regularium Prælati eliguntur juxta ordinis constitutiones I 70, a professis et subdiaconis 70, qui excludantur 70, quomodo postulandi 82; r. an subjecti censuris Episcopi V 191, quoad absolutionem censuræ 198, quoad extrema sacramenta 238; r. quoad seminaristicum 69, quoad directionem seminarii 70, quoad agitationes taurorum 127.
- Regularium** S. C. I 315, vide S. C. *Episcoporum*, specialia regularium negotia 317; S. C. super disciplina et reformatione r. I 318; S. C. super statu r. I 318.
- Reiterantes** baptisma vide *baptisma*; r. Confirmationem vel Ordinem non sunt irregulares V 115.
- Relatio**, S. C. super relationibus Episcoporum I 320.
- Relationes** II 265.
- Religionis** titulus I 141; rel. mixta vide *mixta*.
- Religiosi** viventes in sæculo III 339; r. uti testes II 152.
- Reliquiæ** sanctorum V 238; earum venditio et approbatio III 450; ss. Reliquiarum S. C. et Indulgentiarum I 328 vide *Indulgentiarum*.
- Remissio** V 186.
- Remuneratoria** donatio IV 337.
- Renuntiatio** quid I 96, divisio 96, tacita 97, qualitates 98, causæ 100, acceptatio 102, conditionata 103, publicatio 108, effectus 109, sedi vel dignitati 162; renuntiationis actus quem lex posterior irritat II 193.
- Replicatio** II 210.
- Res** integra I 271, 411; r. judicata II 234, quæ causæ non transeant in r. j. 234, non nocet tertio 235, exceptiones 235; r. mobiles et immobiles quoad præscriptionem II 226 sq.; res sita II 19.
- Rescriptum** quid I 26, divisio 26, impetrantes 27, solemnitates 29, interpretatio 30, tempus considerandum 32, prælatio 33, executio 35, cessatio 37.
- Reservatio**: jus r. III 90, ratio r. 90 sq., distinctiones 91, r. mentalis abrogata 128; r. Cardinalis in pectore I 292; r. casuum I 361, sqq.
- Residentia** quid III 33, non compreh. ben. simplicia 34, non juris divini 34, sed eccl. 35, obligantur canonici et beneficiarii 36, causæ excusationis 36 sqq., de res. episcopi 38 sqq., cardinalium 45 sqq., parochorum et benef. 49 sqq., canonicorum 52 sq.; de penis contra beneficiatos non res. 72 sq.; S. C. super r. Episcoporum I 338, nova organisatio 339.
- Resignatio** perpetua III 150.
- Restitutio** in integrum quid I 421, quibus competat 422, contra quem 123, tempus quo perdurat 424, de causis in quibus 425, a quo petenda 427, de effectibus 428; r. modus acquirendi patronatum III 400; r. spoliatorum II 87, vide *spolium*.
- Restrictio** mentalis II 125.
- Retinere** libros prohibitos quid sit V 102.
- Revalidatio** matrimonii IV 418, quando fiat 418, modus r., si invaliditas est publica 419, occulta 419 s., certioratio alterius partis de nullitate m. 420 s.
- Reverentialis** metus qua impeditur, dirimens IV 56.
- Revisio**, S. C. super revisione Conciliorum Provincialium I 320.
- Rex** quoad censuras V 191.
- Rituum** S. C. I 323, organizatio 324, competentia 324, in via contentiosa 325, beatificatio et canonizatio 325.
- Romæ** commorantes clerici I 212.
- Romana** ecclesia quoad præscriptionem II 228.
- Romanus Pontifex** vide *Papa*.
- „Romanus Pontifex“** Constitutio I 74, 256.
- Rota** s. relatio ad S. C. super residentia Episcoporum I 339.

Rubricarum auctoritas I. 4.

Russia sive imperium Russicum I 334.

S.

Sabbata 6 ordinationum I 118.

Sacramentalium administratio qua munus parochi III 272.

Sacramenti defectus I 203; sacramentum matrimonii IV 28 sqq.; sacramenti bonum de substantia matrim. IV 184.

Sacrilegium ex violata castitate V 135.

Sacrista I 218, S. Papæ 324.

Sæcularia beneficia III 81.

Sagittarii V 130.

Saltus, promotus per s. V 168.

Salvianum interdictum II 79.

Sanatio in radice IV 421 sqq.: quid. historia 422, requisita 422 sq., quando soleat concedi 423 sq.

Sanctimoniales vide moniales.

Sanctorum cultus: processus beatificationis et canonizationis III 448 sqq.

Sanior et major pars I 60.

Saraceni V 83.

Schismatici V 110, quid, divisio, poenæ 110, 222; subjecti legibus Ecclesiæ I, 22; quibusnam impedimentis ecclesiæ in matrimonio teneantur IV 44.

Schola V 52 sqq.

Scholasticus V 53.

Scientia sacra et profana a clericis excolenda V 56; ejus fons sive causa in teste II 158 sqq.

Scriptura sacra I 442, ejus lectiones V 75, imprimentes S. S. vel annotationes, commentarios V 103; scriptura privata II 173, 176.

Scrutinium I 60, scr. quoad ordines triplex 150, de moribus 159, de scientia 160, cæremoniales 161.

Secretaria Brevium ut organ. Curie ad conced. disp. matrim. IV 373.

Secta massonica vide *Massones*.

Sectorium interdictum II 79.

Secundæ nuptiæ IV 340 sqq.: quid de iis valeat 340 et sq., an benedicantur

341, luctus annuus jure can. non attenditur 341; spec. de secundo matr. in dubio de morte primi conjugis 341 sq., examen testium 343 sq. (Intr. S. C. Inq. Clem. X), de processu ad probandum obitum alienjus conjugis 346 sq.

Semestre quoad testimoniales I 137, 156.

Seminaristicum V 68. regulares 69, quantitas 69.

Seminarium Vaticanum V 56; s. ad educandum Clerum 57, qualitates recipiendorum 57, obligationes alumnorum præsertim servitium in ecclesia 58 sqq., duæ commissiones 61: s. diocesani creatio vel dotatio III 109, ejus exemptio V 70 an particeps exemptionis regularium 71, si sæculares sunt directores 72, oratoria 72.

Senes uti testes II 171.

Sententia quid, divisio II 230, requisita intrinseca 231, extrinseca 232, executio 236, judicis ordinarii 237, delegati 238, s. definitiva et interlocutoria II 50, quando prohibeantur 50, 230 sqq., divisio 230.

Septima manus II 153, IV 270.

Sepultura III 247 sqq.; diversa sepulcra 247, quarta funeris 249, s. ut jus 251 s. religiosa propria et promiscua 251 sq., qui excludantur 252, exhumatio 258, pretium pro s. 258 et s., s. religiosorum 259 sq., de crematione 265 sq.

Sequestratio II 113 quid, divisio 113, mulieris 114, servanda 115, effectus 115, cessatio 116, sequestrata bona Ecclesiæ 117.

Servi, servitus I 192, Ecclesia relate ad 192, irregularitas 193, ordinati 194; servorum conjugium IV 212 sq., historia 212 sq., quid de conjugio personæ liberæ cum serva 213 sq., de natis ex libero ventre 215.

Servitii ecclesiæ titulus I 145.

Sextus liber I 3.

- Sicilia** quoad monarchiam regiam I 278.
- Similitudinaria** bigamia I 208.
- Simoniam** V 9, dicta hæresis 9, quid 10, divisio 12, mentalis 13, conventionalis 14, realis, mixta 14, confidentialis 14, pœnæ 16, quoad recipiendos ordines 17, quoad beneficia 20 sqq., sequelæ relate ad innocentem 23, pœnæ contra s. confident. 29, s. in ingressu ordinis religiosi 29, pœnæ 31; s. in administrandis sacramentis etc. 32, in indulgentiis 36, in stipendiis missarum 39, restitutio 49, iudicium 51.
- Simplex** votum III 291, 323, ejus effectus quoad dominium radicale 302: quoad matrimonium IV 203, exceptiones 203, effectus quoad sponsalia 203.
- Singularitas** in testimoniis, species II 156.
- Sita** res II 19.
- Societas** Jesu, ejus privilegia V 175.
- Sodomia** V 136.
- Solemne** votum III 323, 296, 291; ejus effectus quoad matrimonium IV 203, professio sol. matrimonio superveniens 206.
- Solemnis** pœnitentia: antiqu. imped. matr. impediens IV 280.
- Solemnitates** nuptiales proh. tempore feriati IV 46 sq.; solemnitas iudicii II 5.
- Solidus** quid V 11; quid sit in s. procedere I 267.
- Sollicitatio** V 228 documenta Pontificia 228, crimen describitur 229, denuntiatio 231 sqq., pœnæ 233, falsa accusatio 8, 234 sqq., I 361.
- Solutio** quid, quis solvat III 200, casus speciales 200 sqq.; solutio matrimonii invalide initi IV 330: sol. juramenti fidelitatis V 94 sqq.
- Sortilegium** V 152, quid, divisio 152.
- Sortis** periculum V 143.
- „Speculatores“** Constitutio I 123.
- Spiritismus** V 153.
- Spirituale** V 10; spiritualia quomodo præscribantur II 213.
- Spiritualis** cognatio IV 215 sqq., quid 215, unde oriatur 216, ejus extensio ante et post Tridentinum 216, speciales casus quoad baptism. invalidum, b. privatum 216 sq., quoad parentes baptizantes 219 sq., aut levantes 220, requisita ad valide susc. munus patrini 220 sq., ad licite susc. mun. patrini 222 sq., specialia de patrino in Confirmatione 224 sq., numerus filiorum spirit. 225, speciales quæstiones 226 sq.
- Spolium** quid II 87, divisio 87, remedia 88, principium generale 91, exceptiones 91 sqq., circa matrimonium 93 sqq., quid operetur restitutio 96.
- Sponsa** duorum vide *Duorum*.
- Sponsalia** quid IV 2, requisita 2 sq., in metu 3, quid valeat in dubio 5, an copula sit signum 6, personæ habiles 7 sq., effectus 10 sq., 48, obligatio contrahendi juramento firmata 11, spec.: s. conditionata, simpliciter contracta 11, renuens illegitime 11 sq., dissolutio s. 14 s., probatio causæ dissolutionis 21; sp. concurrentia cum præcedenti matrim. 174, et subsequenti 174 sq., cum sponsalibus 182; sp. impuberum vide *Impuberes*, sp. quoad spolium II 93.
- Sponsalitia** largitas IV 339.
- Sportulæ** III 9, I 373.
- Spurii** filii, qui sint IV 283.
- Status** monachorum III 331 sqq.: eorum vota III 331.
- Stauropegium** I 341.
- Stipendia** V 32; stipendium missæ vide *mercimonium*; stip. secundæ missæ III 435.
- Stipes** IV 240.
- Studium** theologiæ ante ordines majores I 146; st. in quantum causa absentiae III 58; Studiorum sive studiis regendis præposita S. C. I 335.
- Stuprum** quid V 133, divisio 133, pœnæ et reparatio 133.
- Subdelegare** quis possit I 261; subdelegatio per episcopum in dispens. matrim. IV 362 sq.

Subdiaconatus ordo major I 118, 126, minister 127, an imponantur manus 180.
Subditi, eorum excessus V 171; subditi regulares quoad ordines minores I 128.
Subreptio I 29.
Subsidium charitativum III 416.
Substantia matrimonii IV 184, quæ eo pertinent 184, contrariæ conditiones impediunt matrimonii valorem 190.
Substitutio an liceat apud canonicos III 55.
Successio ab intestato III 246, quæ modus acquir. patronatum 402; s. filii in beneficium Patris I 189 sqq.
Succursales parochi I 225.
Suffocatio filiorum V 119.
Suffraganei I 342.
Sulpitiani quoad directionem seminarii V 71.
Summaria capitulorum I 4.
Superflua III 211 sq.
Superiores seminarii quoad testimoniales I 157.
Superiorissæ monialium eligendæ I 70.
Superscriptio titulorum I 4.
Supplenda neglegentia I 109 sqq.
Suppressio et modificatio ordinum III 351.
Surdi uti testes II 145.
Susanna II 156.
Susceptio propriæ prolis antiqu. impedim. matrimonii impediens IV 280.
Suspensio V 217, divisio 217, quomodo tollatur 217, absolutionis forma 218, Papæ reservata 240; s. ex informata conscientia I 146; V 4 non in criminibus publicis V 5, sed in occultis 6, extensio 7; susp. imponenda non resid. can. III 74.
Sustentatio honesta clerici III 211; sustentationis titulus V 30, 32 sqq.
Syndicus, ejus officium in assistendo matrimonio IV 433 sq.
Syndicus I 414, electio 414, potestas 415.
Syngrapha II 173.

Synodaticum III 414.

Synodus diœcesana I 357 sqq., qui vocandi 357, Episcopus solus legislator 358, objectum 359, tempus 360, locus 360, approbatio 360.

Syphili laborantes ordinandi I 202.

T.

Taberna vetita clericis III 7.

Tabulæ foundationis I 174; t. rotantes V 153.

Tabularium II 175.

Talionis pœna V 1, 8.

Taxa IV 391: qui sint pauperes vere et fere 391 sqq., t. Datarie et Pœnitentiariæ 394; taxa pro seminario vide seminaristicum; t. Innocentiana V 33, reformata 34 sqq.

Tempus feriatum IV 46 sq.; t. ad præscribendum II 226 sqq.

Tertia pars fructuum can. in distrib. quotid. convertenda III 56.

Testamentum III 215 sqq.: quid 215, difficultates 216, de solemnitate 217, regulæ speciales 217 sq., forma jur. can. instituta 219 sq.; t. ad causas pias 222 sq., t. privilegiatum 224 sq., cler. sæc. 225, regul. 234, hæredes 236 sq.

Testimoniales literæ I 136, 154 necessariæ ad tonsuram 155, quid contineant 155, super quo tempore 156, a quam ætate 156, quis det 157, supplendæ 158.

Testis II 144, idoneitas 144, absolute excluduntur 145, relative 147 sqq., ob favorem 147, ob contrarietatem 151, numerus 153, unus t. 154, qualificatus 155, testes singulares 155, de fonte scientiæ 158, productio 160, juramentum 163, examen 164, publicatio attestationum 165, an sint cogendi 169, contumaces 170, eximuntur ab onere testandi 171; receptio t. ante litis contestationem II 50 sqq., in Bavaria 53 sqq., 161.

Testes in matrimonio IV 156: numerus et qualitas 156, qualitas præsentiæ 157, pœnæ in contravenientes Tridentino 158, qui testificari possint contra matr. 288, testium examen inductum pro contrah. matr.: vide Instr. S. C. Inquis. jussu Clem. X. 343 sq., spec. ad probandum obitum alicujus conjugis 346 sq.

Theatrales ludi vetiti clericis III 16.

Theologus canonicus I 219, excusatur a præsentia in choro III 60, accipit distrib. quotid. 64.

Titulus justus II 221, vernus 222, coloratus 222, æstimatus sive præsumptus 223; tituli ad cohonestandam usuram V 143, 145; titulus ordinationis I 139 sq., tituli Cardinal. I 297.

Tolerati vide *Excommunicati*.

Torneamenti quid V 126.

Torus, divortium quoad t. vide *Divortium* IV 331 sqq.

Traditio I 41.

Transactio I 390, divisio 391, quinam possint transigere 392, objectum 395, excepta 395, effectus 398, rescindibilitas 398.

Translatio Episcopi I 83, comparatio cum dissolutione matrimonii 84, causæ 87, inviti 88, ordo 88, effectus 89.

Translocatio monialium III 346.

Transsumptum II 174.

Transversalis linea, quid IV 240.

Treuga I 385 quid, quotuplex 386.

Tribellianica quarta III 241.

Tridentini Concilii interpretatio I 24; Trid. forma substantialis matrim. vide *Contractus* IV 114 sq.; quales censuræ confirmatæ V 18, V 169 sqq.

Trimestre quoad testimoniales I 137, 156; trimestralis absentia can. III 54 sq.

Trinandi abusus III 434.

Trinitas fons omnis juris I 5.

Triplicatio II 210.

Turonenses grossi vel denarii V 80.

Typographi I 448.

U.

Unctio sacra I 176 ejus necessitas 176, confirmationis 178.

Unde vi interdictum II 80, 88.

Unilateralis contractus III 169.

Unio III 106: quid 106, u. episcopatus 108, potestas episcopi quoad unionem 108 sq., conditiones requisitæ 110 sq., unio beneficii singillatim insufficientis 105 sq.

Universale concilium I 343.

Universitates quoad taxam V 79.

Urbanum Collegium I 321.

Urgentia casus V 207 sqq.

Usucapio II 212.

Usura quid V 140, prohibitio 141, an jure naturali 141, an positivo divino 142, certe ecclesiastico 143, tituli extrinseci 145, titulus legis civilis utrum sit legitimus 145, sententia affirmativa 146 sqq. pœnæ contra usurarios 149.

Usurpantes bona ecclesiæ II 117, remedia S. Sedis 117.

Usurpatio ordinum V 163 sqq., vide *Irregularitas* et *Clericus*; celebrandi missam et audiendi confessiones 166.

Uti possidetis interdictum II 79.

Utrobi interdictum II 79.

Uxorcidium antiquum impedimentum matr. impediens IV 280, quando sit impedit. dirimens vide *Criminis* impedit. IV 206.

V.

Vacans beneficium III 125 sqq., tantum de jure 134; vacans sedes: quid 134, ne quid innovetur 135, a quo s. v. regatur 136, iudicia contra ecclesiam vacantem 136.

Vagus quis IV 142, quando valeat ejus matrimonium 142, quando non 143, licentia episcopi 143; vagi subjectum legis I 22; quoad forum II 18.

Valetudinarii uti testes II 171.

Venatio quæ clericis prohibeatur V 156.

Venditio modus acquirendi patronatum III 403; venditio — emptio 169.

Verum matrimonium IV 24.

Vespasiani opus „de s. pallii origine“ I 91.

Vetitum ecclesiae quid IV 46, 279, de potestate Pont., episcopi et parochi in eo constituendo 279, poenae in contrahentes 279.

Vexatio redimenda V 24 sqq., in placeto regio 25, in prima vel plena assecutione juris 27.

Vicaria III 83.

Vicarius quid I 220, divisio 220, in beneficiis perpetuus 221, ejus munera, obligationes, jura 222, v. temporaneus 221, 224, causae amovendi 226; vicarius *Apostolicus* I 257, 244; vicarius *capitularis* 243, ubi constituendus et a quo 244, in Abbatibus nullius 245, quando 245, in eum transit potestas intemerata 246, removendus a S. Sede 247, numerus 247, qualitates 248, Forma electionis 249, quis suppleat negligentiam Capituli 250, auctoritas V. C. 251, excipiuntur causae 251, quando cesset potestas 256, quoad synodum dioc. 357, potestas ferendi leges 13.

Vicarius generalis quid, necessitas I 229, natura potestatis 230, numerus 232 sqq., qualitates 234, an de clero diocesis 235, ejus potestas 236, mandatum generale 236, causae exceptae 237, mand. speciale 238, in renuntiatione accept. 104, cessat potestas 239, dat testimoniales 157, differt ab Archidiacono 215, honores 239, quoad syn. dioc. 357; appellatio a v. gen. II 242; vic. *Urbis Cardinalis* I 241; vicarii competentia in assistendo matrimonio IV 145; *foraneus* I 243.

„**Vigilanti**“ decretum V 42 sqq., eventus 48 sqq.

Violatio ecclesiae III 426, violator V 138.

Virtus excolenda a clericis V 56.

Vis I 415; impedim. dir. matrimonii IV 55 sqq.: explicatio terminorum 55, requisita 56.

Visitatio ss. liminum I 366, vicarii Apostolici 368, Visitationis Apost. S. C. 332, visitatio episcopalis III 420; vis. quoad appellationem II 253.

Visus defectus I 200.

Vita communis III 335, religiosi viventes in saeculo 339.

Vitandi vid. *excommunicati*.

Votum: quid III 321, divisio 323, de obligatione voti 324, de redemptione v. 325, irritatio v. 326, commutatio v. 327, dispensatio v. 327: qua potestate dispensetur 328 sq., effectus dispensationis 329.

Vota regularium III 290 sqq., spec. votum castitatis 331, obœdientiae 331, paupertatis 333, relatæ ad administranda bona monast. 334, poenae in relig. proprietarium 336, quid in promotione regul. ad episcopatum 337 sq.

Votum quoad matrimonium IV 203 sqq.: v. solemne dirimit 203, v. simplex illicitum reddit matrim. 203, duæ exceptiones, voti simpl. effectus quoad sponsalia 203; quid, si cler. major contrahat matr. civile 204, professio solemnis matrimonio superveniens 206; — *simplex castitatis perpetuae* vel ingrediendi ordinem vel suscip. ordines sacros: qua imp. imped. 48; v. castitatis resp. matr.: quid, si tantum in mente exsistat 193 sq.

the first of the year 1771.

The second of the year 1771.

The third of the year 1771.

The fourth of the year 1771.

The fifth of the year 1771.

The sixth of the year 1771.

The seventh of the year 1771.

The eighth of the year 1771.

The ninth of the year 1771.

The tenth of the year 1771.

The eleventh of the year 1771.

The twelfth of the year 1771.

The thirteenth of the year 1771.

The fourteenth of the year 1771.

The fifteenth of the year 1771.

The sixteenth of the year 1771.

The seventeenth of the year 1771.

The eighteenth of the year 1771.

The nineteenth of the year 1771.

The twentieth of the year 1771.

The twenty-first of the year 1771.

The twenty-second of the year 1771.

The twenty-third of the year 1771.

The twenty-fourth of the year 1771.

The twenty-fifth of the year 1771.

The twenty-sixth of the year 1771.

The twenty-seventh of the year 1771.

The twenty-eighth of the year 1771.

The twenty-ninth of the year 1771.

The thirtieth of the year 1771.

The thirty-first of the year 1771.

The first of the year 1772.

The second of the year 1772.

The third of the year 1772.

The fourth of the year 1772.

The fifth of the year 1772.

The sixth of the year 1772.

The seventh of the year 1772.

The eighth of the year 1772.

The ninth of the year 1772.

The tenth of the year 1772.

The eleventh of the year 1772.

The twelfth of the year 1772.

The thirteenth of the year 1772.

The fourteenth of the year 1772.

The fifteenth of the year 1772.

The sixteenth of the year 1772.

The seventeenth of the year 1772.

The eighteenth of the year 1772.

The nineteenth of the year 1772.

The twentieth of the year 1772.

The twenty-first of the year 1772.

The twenty-second of the year 1772.

The twenty-third of the year 1772.

The twenty-fourth of the year 1772.

The twenty-fifth of the year 1772.

The twenty-sixth of the year 1772.

The twenty-seventh of the year 1772.

The twenty-eighth of the year 1772.

The twenty-ninth of the year 1772.

The thirtieth of the year 1772.

The thirty-first of the year 1772.

The first of the year 1773.

The second of the year 1773.

The third of the year 1773.

The fourth of the year 1773.

The fifth of the year 1773.

The sixth of the year 1773.

The seventh of the year 1773.

The eighth of the year 1773.

The ninth of the year 1773.

The tenth of the year 1773.

The eleventh of the year 1773.

The twelfth of the year 1773.

The thirteenth of the year 1773.

The fourteenth of the year 1773.

The fifteenth of the year 1773.

The sixteenth of the year 1773.

The seventeenth of the year 1773.

The eighteenth of the year 1773.

The nineteenth of the year 1773.

The twentieth of the year 1773.

The twenty-first of the year 1773.

The twenty-second of the year 1773.

The twenty-third of the year 1773.

The twenty-fourth of the year 1773.

The twenty-fifth of the year 1773.

The twenty-sixth of the year 1773.

The twenty-seventh of the year 1773.

The twenty-eighth of the year 1773.

The twenty-ninth of the year 1773.

The thirtieth of the year 1773.

The thirty-first of the year 1773.

The first of the year 1774.

The second of the year 1774.

The third of the year 1774.

The fourth of the year 1774.

The fifth of the year 1774.

The sixth of the year 1774.